

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

۱	۱
۲	۲
۳	۳
۴	۴
۵	۵
۶	۶
۷	۷
۸	۸
۹	۹
۱۰	۱۰
۱۱	۱۱
۱۲	۱۲
۱۳	۱۳
۱۴	۱۴
۱۵	۱۵
۱۶	۱۶
۱۷	۱۷
۱۸	۱۸
۱۹	۱۹
۲۰	۲۰
۲۱	۲۱
۲۲	۲۲
۲۳	۲۳
۲۴	۲۴
۲۵	۲۵
۲۶	۲۶
۲۷	۲۷
۲۸	۲۸
۲۹	۲۹
۳۰	۳۰
۳۱	۳۱
۳۲	۳۲
۳۳	۳۳
۳۴	۳۴
۳۵	۳۵
۳۶	۳۶
۳۷	۳۷
۳۸	۳۸
۳۹	۳۹
۴۰	۴۰
۴۱	۴۱
۴۲	۴۲
۴۳	۴۳
۴۴	۴۴
۴۵	۴۵
۴۶	۴۶
۴۷	۴۷
۴۸	۴۸
۴۹	۴۹
۵۰	۵۰

دوستی و محبت و این کتاب در کتاب دوستی و محبت
 ساکن است و این خاص مقام بنویسند و فقط در وقت قلم
 زملاتان بستانند و در وقت قلم زملاتان بستانند
 ده صبر ده صبر ده صبر ده صبر ده صبر ده صبر ده صبر ده صبر

همیشه فکر به عقل و کلام و این در وقت قلم زملاتان بستانند
 دوستی و محبت و این کتاب در کتاب دوستی و محبت

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين

الحمد لله رب العالمين
 الحمد لله رب العالمين

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين

فقط عیان عین عیان نوری بین لیل الله الخیر السخیر طیف
لیس و القآن الی الی الی

ليسى والقرايت الكبيدة انتك لمن المسلمين على صراط المستقيم ط
يايتها الذين آمنوا اذ قموا الى الصلوة فاغسلوا وجوهكم و ايديكم
الى المرافق وامسحوا برؤوسكم وارجلكم الى الكعبين ط

16

٢٥٩٥١٩

بسم الله على ان وقفنا طبع هذا الكتاب الجامع للآداب اغنى شرح الشريعة

الموتى على براثن حقيقا غرابا. فيقال بحسن الاعتناء من الولى عبد الواحد بن

فِي الْمَطْعِ الْحَمِي وَالْوَقْعِ فِي الْمَدِينَةِ

[illegible]

توینا و تالار ایامی در سالان توکان
شاهنشاهی که در این زمان است
مستقر است و در این زمان است
که در این زمان است

[illegible]

Handwritten text in Arabic script, likely a continuation of the manuscript's content.

[illegible]

نقل الذي لا مانع للحكم من غير أن يمنع معناه الغنى ويحتمل أن يكون
للمراد للمعنى الاصطلاحي يجعل نكار المنكرين كلا نكارا لوجوهان
أما ما فيه ارتداد مواعيد كقوله تعالى لا ريب فيه أنا قاض لقضائهم
وقد رآه ثعلباً كان يبين أصله الله عليه وسلم وسيلة لوصول حكمه
بشيء لغيره ^{بشيء لغيره} ^{الارادة ان لا يرد في ذمها}
الينا واصحابهم من شديدين لنا ردف التعمين بالصلاة فنقل والصلاة
وهي في اللغة مطلق العطف فإذا نسبت إلى الله تعالى يراد بها البرية
الكاملة وإذا نسبت إلى الملائكة يراد بها الاستعقار وإذا نسبت
إلى المؤمنين يراد بها الدعاء فمعنى قولهم اللهم صل على
محمد وعلمه في الدنيا بأعلاء ذكره وإبقاء شريعته وفي الآخرة
بتشفيعه في الأمة وتضعيف أجر عمله على سيد أنبياءه
وهو نبينا صلى الله عليه وسلم كما ورد في الخبر

الفرق بين المثلث والمثلثين
المثلث هو الذي له ثلاثة أضلاع
والمثلثين هو الذي له أربعة أضلاع
والفرق بين المثلث والمثلثين
هو أن المثلث له ثلاثة أضلاع
والمثلثين له أربعة أضلاع

في يوم الاثنين من شهر ربيع الثاني سنة ١٢٤٠ هـ
 قد حضر في مجلس التدريس في دار المعلمين
 في مدينة القاهرة
 في يوم الاثنين من شهر ربيع الثاني سنة ١٢٤٠ هـ
 قد حضر في مجلس التدريس في دار المعلمين
 في مدينة القاهرة

[illegible]

فكان من
تيا لكونها انما كانت
الآية من قولها ان
واختلف في البنية
اولا فقد رتب
والا فربما

أناسيد للهِ دَمَ ولا فخر والنبأ هو الشئ صيغوت من الله تعالى إلى
 الخلق لتبليغ الأحكام فان كان ذا كتاب شريعة متجول يسمى سُو
 واصفاً الانبياء للاستغراق فيتم قول الرُّسُل ايضاً لا يقال نبيناكم
 داخل فيهم فيلزم كونه سيداً من نفسه لا بنا نقول يحكم بداره العقل
 بخوجه عليه السلام منهم صلوات الله عليهم كقول تعالى والله على كل
 شئ قدير وسندنا وليا لله السند ما استندت اليه واولياءه تعالى
 خواصه اعم من ان يكون نبياً او غيراً لكن يخرج نبينا صلى
 الله عليه وسلم بدلالة العقل الظاهرات يكون المراد بالاولياء
 ههنا من سُو الانبياء من العلماء والصلحاء ولا يخفى ما في
 لفظ السيد السند من صنعة التجنيس وعلى اجماع به المعارضين
 لاحداه من الكفار المنكرين للتوحيد ورسالته صلى الله

[illegible][illegible][illegible]

در این کتاب که در این کتابخانه است
 در این کتاب که در این کتابخانه است
 در این کتاب که در این کتابخانه است

[illegible][illegible]

7

قوله ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول

البحث من كونه صحيحاً او سقيماً او غيراً صيانه للذات من عن
الضلالة اي ليصون ذهن المتأخر عن السلك بطريق لا يوصل
الى المطلوب فان السالك عالم يعلم الطريق ولم يراع ما يجب عاينه
في السلوك فير بما يخطأ ولم يصل الى الحاد ووصوله اليه مرتبة
رفع على ما ذكره انصب على انه حال متردفة او متداخلة
على مقدمة وهي ما يتوقف عليه الشرع في المقاصد على وجه
البصيرة والمحات تسعة وخاتمة وهي ما يختم به الشرع
اما المقدمة ففي التعريفات اي اما المفهوم الكلي الذي هو
مقدمة من كورة في هذه الرسالة فهي منحصرة في التعريفات
وما يتعلق بها والمقدمة مأخوذة من مقولته الجيش ووجه
المقابلة غير خفي على احد من المحصلين والتعريفات جمع
تعريف بمعنى المعرف او على معناه المصدر اي اعنى الفكر

قوله ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول

قوله ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول

قوله ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول

والنظر لتحصيل تصور لما كانت المناظرة هي المقصودة بالنظر
ههنا قد هما وبلا يتعرفها فقال المناظر ^{ما هو} ما هو
اما من النظر بمعنى ان ما خذها شئ واحداً ومن النظر
بمعنى الابصار او بمعنى التفات النفس الى المعقولات المتأمل
فيها او بمعنى الانتظار او بمعنى المقابلة ووجه المقابلة غير
خفي وفي الاول ايماء الى انه ينبغي ان يكون المتأخران متماثلين
بان لا يكون احدهما في غاية العلو والكمال والاخر في نهاية
الدنا والضعف وفي الثالث ايماء الى ان المقابلة لا يمكن ان يكون
ما لم يتأمل فيما يريد ان يقول وفي الرابع الى انه جدير ان ينتظر
احداً المتأخرين الى ان يتم كلامه الاخر لا ان يتكلم في حاق كلامه
في الاصطلاح يقال بقوله توجه المتأخرين في النسبة بين اثنين
اظهاراً للصواب يريد قد سرسره ان المتأخرين الى الذين

قوله ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول
الذي هو ان لا يتناول

هذا الكلام تخطية المعرفة للعلم لم يحصل ما قصد له من المرام
وقوله در المصنف رح حيث عرفت المناظرة على وجه يفهم منه المناظر
العلم لا راجع لها فان التوجه على ظهورها على غاية النسبة
على مكدية واظهار الصواعلة غائية والقيلا لا غير احراز عن المجادلة
المكافئة في الاول ما قلنا بقوله والمجادلة هي المنازعة لا اظهرها
الصواب بل لا لزوم الخصم فان كان المجادل جميعا كان سعيان لا
يلزمه ويسلم عن الزام الغير اياه وان كان سعيلا كان سعيان يلزمه
الغير وقد يكون السائل الجاهل بما يجادل فيه فلهذا قال قد سرسره
وهي المنازعة التي تدل على المشاكه كما اذا كان المجادل جاهلا فلما
كان من شأن غير المجادل ان لا يتوجه الامر للمجادل ويعرض عنه
غلب المجادل اطلو صفة المشاكه والثاني ما بينه بقوله المكابر
هذه اي المنازعة لا اظهرها الصواب الا انه لا لزوم

الخصم ايضا كما انه ليس اظهرها الصواب تن كير الضمير في انه لا المصدا
ذالنا يد كويوتنث فلما فرغ من تعريف المناظرة وفضلها بالذين
بها تميز حقيقة كما قال المحققون حقان الاشياء تتبين باضلا دها
وكان النقل من الكتاب من الثقة في زماننا اول من الاشياء بالليل
لكنه مضميا الى كثرة النزاع اردف به تعريفه فقال والنقل حلمايان
بقول الغير على ما هو عليه يحيط بمظهر انه قول الغير بل لا يلزم
في النقل الايمان بقول الغير بحيث لا يتغير لفظه بل ما يلزمه الايمان به
على وجه لا يتغير معناه ومع ذلك يلزم اظهار انه قول الغير كان
يقول مثلالا في الوحيه رحمه الله تعالى النية في الوضع ليست
بفرع واما الايمان بقول الغير على وجه لا يظهر منه انه قول الغير
لا وجه له ولا ضمان ولا كناية ولا اشارة فهو اقتباس والمقتبس
مدع في اصطلاحهم ثم اعلم انه بعد ما نقلنا حلمايان
في نقل قول الغير على ما هو عليه يحيط بمظهر انه قول الغير بل لا يلزم
في النقل الايمان بقول الغير بحيث لا يتغير لفظه بل ما يلزمه الايمان به
على وجه لا يتغير معناه ومع ذلك يلزم اظهار انه قول الغير كان
يقول مثلالا في الوحيه رحمه الله تعالى النية في الوضع ليست
بفرع واما الايمان بقول الغير على وجه لا يظهر منه انه قول الغير
لا وجه له ولا ضمان ولا كناية ولا اشارة فهو اقتباس والمقتبس
مدع في اصطلاحهم ثم اعلم انه بعد ما نقلنا حلمايان

فان كان المجادل جاهلا فلما كان من شأن غير المجادل ان لا يتوجه الامر للمجادل ويعرض عنه غلب المجادل اطلو صفة المشاكه والثاني ما بينه بقوله المكابر هذه اي المنازعة لا اظهرها الصواب الا انه لا لزوم

هذا الكلام تخطية المعرفة للعلم لم يحصل ما قصد له من المرام
وقوله در المصنف رح حيث عرفت المناظرة على وجه يفهم منه المناظر
العلم لا راجع لها فان التوجه على ظهورها على غاية النسبة
على مكدية واظهار الصواعلة غائية والقيلا لا غير احراز عن المجادلة
المكافئة في الاول ما قلنا بقوله والمجادلة هي المنازعة لا اظهرها
الصواب بل لا لزوم الخصم فان كان المجادل جميعا كان سعيان لا
يلزمه ويسلم عن الزام الغير اياه وان كان سعيلا كان سعيان يلزمه
الغير وقد يكون السائل الجاهل بما يجادل فيه فلهذا قال قد سرسره
وهي المنازعة التي تدل على المشاكه كما اذا كان المجادل جاهلا فلما
كان من شأن غير المجادل ان لا يتوجه الامر للمجادل ويعرض عنه
غلب المجادل اطلو صفة المشاكه والثاني ما بينه بقوله المكابر
هذه اي المنازعة لا اظهرها الصواب الا انه لا لزوم

الخصم ايضا كما انه ليس اظهرها الصواب تن كير الضمير في انه لا المصدا
ذالنا يد كويوتنث فلما فرغ من تعريف المناظرة وفضلها بالذين
بها تميز حقيقة كما قال المحققون حقان الاشياء تتبين باضلا دها
وكان النقل من الكتاب من الثقة في زماننا اول من الاشياء بالليل
لكنه مضميا الى كثرة النزاع اردف به تعريفه فقال والنقل حلمايان
بقول الغير على ما هو عليه يحيط بمظهر انه قول الغير بل لا يلزم
في النقل الايمان بقول الغير بحيث لا يتغير لفظه بل ما يلزمه الايمان به
على وجه لا يتغير معناه ومع ذلك يلزم اظهار انه قول الغير كان
يقول مثلالا في الوحيه رحمه الله تعالى النية في الوضع ليست
بفرع واما الايمان بقول الغير على وجه لا يظهر منه انه قول الغير
لا وجه له ولا ضمان ولا كناية ولا اشارة فهو اقتباس والمقتبس
مدع في اصطلاحهم ثم اعلم انه بعد ما نقلنا حلمايان
في نقل قول الغير على ما هو عليه يحيط بمظهر انه قول الغير بل لا يلزم
في النقل الايمان بقول الغير بحيث لا يتغير لفظه بل ما يلزمه الايمان به
على وجه لا يتغير معناه ومع ذلك يلزم اظهار انه قول الغير كان
يقول مثلالا في الوحيه رحمه الله تعالى النية في الوضع ليست
بفرع واما الايمان بقول الغير على وجه لا يظهر منه انه قول الغير
لا وجه له ولا ضمان ولا كناية ولا اشارة فهو اقتباس والمقتبس
مدع في اصطلاحهم ثم اعلم انه بعد ما نقلنا حلمايان

فان كان المجادل جاهلا فلما كان من شأن غير المجادل ان لا يتوجه الامر للمجادل ويعرض عنه غلب المجادل اطلو صفة المشاكه والثاني ما بينه بقوله المكابر هذه اي المنازعة لا اظهرها الصواب الا انه لا لزوم

فان قيل ان كان العلم بكونه مطابقا للواقع معلوما لا اخر فلا يلزم طلب
 تعيينه فانه مع العلم بذلك لو طلب تعيينه كان مكابلا للواقع فلا يلزم
 كونه معلوما لا بد من طلب التعيين الا لم يكن متظاهرا ولذا انشأ قوله
 سئل تعريف النقل بتعريف التعيين فقال يصحح النقل هو سئل فكل نسبة
 ما هي قولك نسبة النقل علة قوله تصحيح النقل والى قول القائل انما هو
 صحة النقل لان الظاهر من كون النقل صحيحا ولا يطل في ان بل يطالب
 وهو انما هو انما هو النقل الى المنقول عندئذ هو الذي في نفس الامر فافهم
 وترك العطف لان التعيين من متعلقات النقل ولذا عي من هذا اولى
 من قول البعض لان المناظرة انما تكون بين فئات العقول نصيب نفسه
 لا ثبات الحكم الى تصديق الانشائية الحكم كالحكم بالذات كالحكم بالشيء فلا يلزم
 ما قيل ان يصح هذا التعريف على المناظرة والنقض الاحكامي والمناظرة هي كذا
 بعد عي في فهم لانها لم تنص في الاثبات الحكم من حيث ان ثباته من حيث

انه لفي الاثبات حكم تصديق كاثباته الخاص ومن حيث انه معارضته للواقع
 بدليله فيا اذا كان الحكم نظريا والتنبية فيها اذا كان بدليا غير اولى
 للمصنف فيها نقل عنه فيه مسامحة لا التنبية لا يفيد الاثبات كالجسمي وكذا
 فان قلت لما كان التنبية غير مفيد للاثبات لا يلزم تعلق قوله بالتنبية بقوله
 لا ثبات الحكم فكيف حكم بالمسامحة التي هي الادة فلا الظاهر قلت يمكن تصحيح
 المتعلق بالادة على المحاز في الاثبات بان يرد بلاثبات حكمه في
 المحاط به لا قد يكون لا ثبات وقد يوجد كالمها رتم عرضة لا علة المنة
 ولذا يفي شرح الرسالة العضة المدعى بقوله هو من يفيد مطابقة
 النسبة للواقع وقيل فيه نظر وهو يصح على كل من قال بكونها فادها
 كلها الصدق ولا تقا ولكن بعضها لا يدل على ما الصدق كاطلاق
 الشرطيات فلا يكون التعريف عطف اقول معنى كلامه انما هو
 من تصديق نفسه فاداة مطابقة النسبة الخيرية للواقع على انطوائه

فان قيل ان كان العلم بكونه مطابقا للواقع معلوما لا اخر فلا يلزم طلب
 تعيينه فانه مع العلم بذلك لو طلب تعيينه كان مكابلا للواقع فلا يلزم
 كونه معلوما لا بد من طلب التعيين الا لم يكن متظاهرا ولذا انشأ قوله
 سئل تعريف النقل بتعريف التعيين فقال يصحح النقل هو سئل فكل نسبة
 ما هي قولك نسبة النقل علة قوله تصحيح النقل والى قول القائل انما هو
 صحة النقل لان الظاهر من كون النقل صحيحا ولا يطل في ان بل يطالب
 وهو انما هو انما هو النقل الى المنقول عندئذ هو الذي في نفس الامر فافهم
 وترك العطف لان التعيين من متعلقات النقل ولذا عي من هذا اولى
 من قول البعض لان المناظرة انما تكون بين فئات العقول نصيب نفسه
 لا ثبات الحكم الى تصديق الانشائية الحكم كالحكم بالذات كالحكم بالشيء فلا يلزم
 ما قيل ان يصح هذا التعريف على المناظرة والنقض الاحكامي والمناظرة هي كذا
 بعد عي في فهم لانها لم تنص في الاثبات الحكم من حيث ان ثباته من حيث

فان قيل ان كان العلم بكونه مطابقا للواقع معلوما لا اخر فلا يلزم طلب
 تعيينه فانه مع العلم بذلك لو طلب تعيينه كان مكابلا للواقع فلا يلزم
 كونه معلوما لا بد من طلب التعيين الا لم يكن متظاهرا ولذا انشأ قوله
 سئل تعريف النقل بتعريف التعيين فقال يصحح النقل هو سئل فكل نسبة
 ما هي قولك نسبة النقل علة قوله تصحيح النقل والى قول القائل انما هو
 صحة النقل لان الظاهر من كون النقل صحيحا ولا يطل في ان بل يطالب
 وهو انما هو انما هو النقل الى المنقول عندئذ هو الذي في نفس الامر فافهم
 وترك العطف لان التعيين من متعلقات النقل ولذا عي من هذا اولى
 من قول البعض لان المناظرة انما تكون بين فئات العقول نصيب نفسه
 لا ثبات الحكم الى تصديق الانشائية الحكم كالحكم بالذات كالحكم بالشيء فلا يلزم
 ما قيل ان يصح هذا التعريف على المناظرة والنقض الاحكامي والمناظرة هي كذا
 بعد عي في فهم لانها لم تنص في الاثبات الحكم من حيث ان ثباته من حيث

انه لفي الاثبات حكم تصديق كاثباته الخاص ومن حيث انه معارضته للواقع
 بدليله فيا اذا كان الحكم نظريا والتنبية فيها اذا كان بدليا غير اولى
 للمصنف فيها نقل عنه فيه مسامحة لا التنبية لا يفيد الاثبات كالجسمي وكذا
 فان قلت لما كان التنبية غير مفيد للاثبات لا يلزم تعلق قوله بالتنبية بقوله
 لا ثبات الحكم فكيف حكم بالمسامحة التي هي الادة فلا الظاهر قلت يمكن تصحيح
 المتعلق بالادة على المحاز في الاثبات بان يرد بلاثبات حكمه في
 المحاط به لا قد يكون لا ثبات وقد يوجد كالمها رتم عرضة لا علة المنة
 ولذا يفي شرح الرسالة العضة المدعى بقوله هو من يفيد مطابقة
 النسبة للواقع وقيل فيه نظر وهو يصح على كل من قال بكونها فادها
 كلها الصدق ولا تقا ولكن بعضها لا يدل على ما الصدق كاطلاق
 الشرطيات فلا يكون التعريف عطف اقول معنى كلامه انما هو
 من تصديق نفسه فاداة مطابقة النسبة الخيرية للواقع على انطوائه

فان قيل ان كان العلم بكونه مطابقا للواقع معلوما لا اخر فلا يلزم طلب
 تعيينه فانه مع العلم بذلك لو طلب تعيينه كان مكابلا للواقع فلا يلزم
 كونه معلوما لا بد من طلب التعيين الا لم يكن متظاهرا ولذا انشأ قوله
 سئل تعريف النقل بتعريف التعيين فقال يصحح النقل هو سئل فكل نسبة
 ما هي قولك نسبة النقل علة قوله تصحيح النقل والى قول القائل انما هو
 صحة النقل لان الظاهر من كون النقل صحيحا ولا يطل في ان بل يطالب
 وهو انما هو انما هو النقل الى المنقول عندئذ هو الذي في نفس الامر فافهم
 وترك العطف لان التعيين من متعلقات النقل ولذا عي من هذا اولى
 من قول البعض لان المناظرة انما تكون بين فئات العقول نصيب نفسه
 لا ثبات الحكم الى تصديق الانشائية الحكم كالحكم بالذات كالحكم بالشيء فلا يلزم
 ما قيل ان يصح هذا التعريف على المناظرة والنقض الاحكامي والمناظرة هي كذا
 بعد عي في فهم لانها لم تنص في الاثبات الحكم من حيث ان ثباته من حيث

من كذا من فان محل ذلك التعريف على تعريف الدليل القطعي
 البين الانتاج بمعنى الاستدلال ظاهر من اريد بتعميم كمال الظاهر
 محل الاستدلال على المناسبة المصححة للانتقال لعل انتاج الفهم
 كالحج به المصنف قد سره في حاشية شرح المختصر ولا يرد
 شئ من ذلك على هذا التعريف حتى يحتاج في الجواب الى الشك في
 بقاء ذلك لا يتناول الدليل المفاسد حيث لا يكون مؤديا للطلب وله
 قد يتكبد للدليل ما ذكره من قضيتين ولا يتناول له التعريف و
 جواب الاولات للام في المتأدي للغرض اي ما يكون تركيب لغرض
 لتأدي عظم من يكون ذلك الغرض بعد التركيب صادرا وجواب
 الثاني ان الدليل المركب من مركب من قضيتين في الحقيقة دليلان او
 طنا في التحقيق ان الدليل لا يتكبد من قضيتين في الحقيقة قضيتين
 او من قول البعض من مقدمتين او المقدمات في المشهور مفسر بجعل

جزء الدليل فهو كذا في الدليل فلو علم ان هذا التعريف على أي الحكم
 واقعا على أي الاصوليتين فهو ما يمكن التوصل بصحح النظر لحواله
 مطلوب خبري كالعالم مثلاً انه من تأمل في احواله يصحح النظر
 بان يقول انه متغير وكل متغير حادث وصل الى مطلوب خبري
 هو قولنا العالم حادث فعند الاصوليتين العالم دليل وعند الحكماء
 مجموع العالم متغير وكل متغير حادث وان ذكر ذلك المركب قضيتين
 لان ذلك متغير على الغير الا في معنى تنبيهنا وقد يقال ملزم العلم
 اي ما يتصور التصديق به التصديق التصديق في الحقيقة بغير دليل
 وهو من النظر اقل وينبغي ان يلاحظ ان المراد بالاستلزام
 هي المناسبة المصححة للانتقال كما ذكرنا لا يرد عليه
 عدم صدق على الاقيدة الغير البينة الانتاج كالشكل
 الرابع مثلاً وترك المصنف قد سره سره لفظ الشيء

من كذا من فان محل ذلك التعريف على تعريف الدليل القطعي
 البين الانتاج بمعنى الاستدلال ظاهر من اريد بتعميم كمال الظاهر
 محل الاستدلال على المناسبة المصححة للانتقال لعل انتاج الفهم
 كالحج به المصنف قد سره في حاشية شرح المختصر ولا يرد
 شئ من ذلك على هذا التعريف حتى يحتاج في الجواب الى الشك في
 بقاء ذلك لا يتناول الدليل المفاسد حيث لا يكون مؤديا للطلب وله
 قد يتكبد للدليل ما ذكره من قضيتين ولا يتناول له التعريف و
 جواب الاولات للام في المتأدي للغرض اي ما يكون تركيب لغرض
 لتأدي عظم من يكون ذلك الغرض بعد التركيب صادرا وجواب
 الثاني ان الدليل المركب من مركب من قضيتين في الحقيقة دليلان او
 طنا في التحقيق ان الدليل لا يتكبد من قضيتين في الحقيقة قضيتين
 او من قول البعض من مقدمتين او المقدمات في المشهور مفسر بجعل

من كذا من فان محل ذلك التعريف على تعريف الدليل القطعي
 البين الانتاج بمعنى الاستدلال ظاهر من اريد بتعميم كمال الظاهر
 محل الاستدلال على المناسبة المصححة للانتقال لعل انتاج الفهم
 كالحج به المصنف قد سره في حاشية شرح المختصر ولا يرد
 شئ من ذلك على هذا التعريف حتى يحتاج في الجواب الى الشك في
 بقاء ذلك لا يتناول الدليل المفاسد حيث لا يكون مؤديا للطلب وله
 قد يتكبد للدليل ما ذكره من قضيتين ولا يتناول له التعريف و
 جواب الاولات للام في المتأدي للغرض اي ما يكون تركيب لغرض
 لتأدي عظم من يكون ذلك الغرض بعد التركيب صادرا وجواب
 الثاني ان الدليل المركب من مركب من قضيتين في الحقيقة دليلان او
 طنا في التحقيق ان الدليل لا يتكبد من قضيتين في الحقيقة قضيتين
 او من قول البعض من مقدمتين او المقدمات في المشهور مفسر بجعل

من كذا من فان محل ذلك التعريف على تعريف الدليل القطعي
 البين الانتاج بمعنى الاستدلال ظاهر من اريد بتعميم كمال الظاهر
 محل الاستدلال على المناسبة المصححة للانتقال لعل انتاج الفهم
 كالحج به المصنف قد سره في حاشية شرح المختصر ولا يرد
 شئ من ذلك على هذا التعريف حتى يحتاج في الجواب الى الشك في
 بقاء ذلك لا يتناول الدليل المفاسد حيث لا يكون مؤديا للطلب وله
 قد يتكبد للدليل ما ذكره من قضيتين ولا يتناول له التعريف و
 جواب الاولات للام في المتأدي للغرض اي ما يكون تركيب لغرض
 لتأدي عظم من يكون ذلك الغرض بعد التركيب صادرا وجواب
 الثاني ان الدليل المركب من مركب من قضيتين في الحقيقة دليلان او
 طنا في التحقيق ان الدليل لا يتكبد من قضيتين في الحقيقة قضيتين
 او من قول البعض من مقدمتين او المقدمات في المشهور مفسر بجعل

من كذا من فان محل ذلك التعريف على تعريف الدليل القطعي
 البين الانتاج بمعنى الاستدلال ظاهر من اريد بتعميم كمال الظاهر
 محل الاستدلال على المناسبة المصححة للانتقال لعل انتاج الفهم
 كالحج به المصنف قد سره في حاشية شرح المختصر ولا يرد
 شئ من ذلك على هذا التعريف حتى يحتاج في الجواب الى الشك في
 بقاء ذلك لا يتناول الدليل المفاسد حيث لا يكون مؤديا للطلب وله
 قد يتكبد للدليل ما ذكره من قضيتين ولا يتناول له التعريف و
 جواب الاولات للام في المتأدي للغرض اي ما يكون تركيب لغرض
 لتأدي عظم من يكون ذلك الغرض بعد التركيب صادرا وجواب
 الثاني ان الدليل المركب من مركب من قضيتين في الحقيقة دليلان او
 طنا في التحقيق ان الدليل لا يتكبد من قضيتين في الحقيقة قضيتين
 او من قول البعض من مقدمتين او المقدمات في المشهور مفسر بجعل

من كذا من فان محل ذلك التعريف على تعريف الدليل القطعي
 البين الانتاج بمعنى الاستدلال ظاهر من اريد بتعميم كمال الظاهر
 محل الاستدلال على المناسبة المصححة للانتقال لعل انتاج الفهم
 كالحج به المصنف قد سره في حاشية شرح المختصر ولا يرد
 شئ من ذلك على هذا التعريف حتى يحتاج في الجواب الى الشك في
 بقاء ذلك لا يتناول الدليل المفاسد حيث لا يكون مؤديا للطلب وله
 قد يتكبد للدليل ما ذكره من قضيتين ولا يتناول له التعريف و
 جواب الاولات للام في المتأدي للغرض اي ما يكون تركيب لغرض
 لتأدي عظم من يكون ذلك الغرض بعد التركيب صادرا وجواب
 الثاني ان الدليل المركب من مركب من قضيتين في الحقيقة دليلان او
 طنا في التحقيق ان الدليل لا يتكبد من قضيتين في الحقيقة قضيتين
 او من قول البعض من مقدمتين او المقدمات في المشهور مفسر بجعل

[illegible]

قلت لا تفتنني يا رب
 وقل علي يا رب لا تصنع علي
 لا تصنع علي امور فرعون الكافر
 والوقت والاول والعدد والقلع
 المني فاجيبني قلت يا
 سامع مني يا رب ان
 علي فقل مني يا رب ان
 ارفع اليك وادعوك
 فقل يا رب انك ترفعني
 يا رب انك ترفعني
 يا رب انك ترفعني

مختصة في الاصطلاح بالقضايا أو ما كان التلازم في المفرد الحقيقة
تلازم كمين الزعماء كما يظهر في تأمل الحكم الأول يعني المقصود العمل
يسمى منزوماً والحكم الثاني يعني المقصود اسم مفعول يسمى لا فاعل كونه
الاستلزام من الجملين في أي يتصور متضاداً يسمى منزوماً أي يتصور
مقتضياً أي لا زماناً علم أنه قد سرك بين المنزوم والمراد كمن الجملين
المدلول مع الدليل لأنه كثر ما كان المنع على بطلان التلازم كما رجع

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

[illegible]

قوله لا يخلو المنع عن الشيء المفعول به كذا في المقدمة بحيث يطلب عليها
 الدليل وكذا عث على العدل عن كونه مبنياً للفاعل كما هو الظاهر
 أنه لا يظهر معنى قبل الممانعة هذه المقدمة ممنوعة ولا يلزم
 عليك أن معناه أنها مطلوبة عليها الدليل قبل أن تعرف المقدمة على
 هذا الوجه وجب أن يثبت الممانعة توقف صحة الدليل على معناه
 حتى يكون منعه مسموعاً في كثير مما شاع فيه المنع ذلك مشكل كنتاج
 الدليل أيها الصغرى وكلية الكبرى فإن توقف الصحة عليها غير
 مسلم لما أن يكون الصحة موقوفة على اندراج الصغرى تحت الأوسط
 ويكون هذا الأمر من لوازم ذلك الاندراج ولا ضرورة لتوقف عليه
 أن يكون موقوفة عليه لثبات التوقف وانه خوط القفا ثم انه قد يكسر
 المنع السند فنكون بقل التمسك وهو في اللغة وكذا المستند ما
 استند اليه من حاطا وغيره وفي اصطلاح اهل المناظر كما يذكره التقوية

الوجه متناول التصريح على الشاهد اذ اذكرة انه ما لكم كل هو متناول
 التصريح وحوال الملامدة وكل ما هو حائل الملامدة فهو ملزم بغير التحال للتراخ
 من فيقول المسائل لا تعرف محل المنع متناول التصريح وان سلمنا كما كن
 لا نسلم ان كل ما هو متناول التصريح حائل الملامدة وان سلمنا ذلك لكونه
 نسلم ان كل ما هو حائل الملامدة فهو ملزم ولا يلزم عليك ان ذلك ممنوع
 لا منع واحد بل منع ما ذكره قد مر فيكون المقدمة مأخوذة في تعريف المنع
 اريد من بيان معناها قلنا اقل المقادير التي يتوقف عليها صحة الدليل
 اعلم ان يكون من لوازم الدليل او لا كان تعريف المقدمة من تمامه
 تعريف المنع ولا شك في ان قيد الحثيثيات يعتبر في التعريف كما حصل
 تعريف المنع طلب الدليل على مقدمة معينة من حيث هي مقدمة
 فلا يرد النقض بطلب الدليل على مدعى هو في
 نفس الامر جزء دليل ثم قيل في هذا المقام ان

الوجه متناول التصريح على الشاهد اذ اذكرة انه ما لكم كل هو متناول
 التصريح وحوال الملامدة وكل ما هو حائل الملامدة فهو ملزم بغير التحال للتراخ
 من فيقول المسائل لا تعرف محل المنع متناول التصريح وان سلمنا كما كن
 لا نسلم ان كل ما هو متناول التصريح حائل الملامدة وان سلمنا ذلك لكونه
 نسلم ان كل ما هو حائل الملامدة فهو ملزم ولا يلزم عليك ان ذلك ممنوع
 لا منع واحد بل منع ما ذكره قد مر فيكون المقدمة مأخوذة في تعريف المنع

اريد من بيان معناها قلنا اقل المقادير التي يتوقف عليها صحة الدليل
 اعلم ان يكون من لوازم الدليل او لا كان تعريف المقدمة من تمامه
 تعريف المنع ولا شك في ان قيد الحثيثيات يعتبر في التعريف كما حصل
 تعريف المنع طلب الدليل على مقدمة معينة من حيث هي مقدمة
 فلا يرد النقض بطلب الدليل على مدعى هو في
 نفس الامر جزء دليل ثم قيل في هذا المقام ان

اعلم ان كل ما هو متناول التصريح حائل الملامدة وان سلمنا ذلك لكونه
 نسلم ان كل ما هو حائل الملامدة فهو ملزم ولا يلزم عليك ان ذلك ممنوع
 لا منع واحد بل منع ما ذكره قد مر فيكون المقدمة مأخوذة في تعريف المنع

قوله لا يخلو المنع عن الشيء المفعول به كذا في المقدمة بحيث يطلب عليها
 الدليل وكذا عث على العدل عن كونه مبنياً للفاعل كما هو الظاهر
 أنه لا يظهر معنى قبل الممانعة هذه المقدمة ممنوعة ولا يلزم
 عليك أن معناه أنها مطلوبة عليها الدليل قبل أن تعرف المقدمة على
 هذا الوجه وجب أن يثبت الممانعة توقف صحة الدليل على معناه
 حتى يكون منعه مسموعاً في كثير مما شاع فيه المنع ذلك مشكل كنتاج
 الدليل أيها الصغرى وكلية الكبرى فإن توقف الصحة عليها غير
 مسلم لما أن يكون الصحة موقوفة على اندراج الصغرى تحت الأوسط
 ويكون هذا الأمر من لوازم ذلك الاندراج ولا ضرورة لتوقف عليه
 أن يكون موقوفة عليه لثبات التوقف وانه خوط القفا ثم انه قد يكسر
 المنع السند فنكون بقل التمسك وهو في اللغة وكذا المستند ما
 استند اليه من حاطا وغيره وفي اصطلاح اهل المناظر كما يذكره التقوية

الوجه متناول التصريح على الشاهد اذ اذكرة انه ما لكم كل هو متناول
 التصريح وحوال الملامدة وكل ما هو حائل الملامدة فهو ملزم بغير التحال للتراخ
 من فيقول المسائل لا تعرف محل المنع متناول التصريح وان سلمنا كما كن
 لا نسلم ان كل ما هو متناول التصريح حائل الملامدة وان سلمنا ذلك لكونه
 نسلم ان كل ما هو حائل الملامدة فهو ملزم ولا يلزم عليك ان ذلك ممنوع
 لا منع واحد بل منع ما ذكره قد مر فيكون المقدمة مأخوذة في تعريف المنع
 اريد من بيان معناها قلنا اقل المقادير التي يتوقف عليها صحة الدليل
 اعلم ان يكون من لوازم الدليل او لا كان تعريف المقدمة من تمامه
 تعريف المنع ولا شك في ان قيد الحثيثيات يعتبر في التعريف كما حصل
 تعريف المنع طلب الدليل على مقدمة معينة من حيث هي مقدمة
 فلا يرد النقض بطلب الدليل على مدعى هو في
 نفس الامر جزء دليل ثم قيل في هذا المقام ان

اعلم ان كل ما هو متناول التصريح حائل الملامدة وان سلمنا ذلك لكونه
 نسلم ان كل ما هو حائل الملامدة فهو ملزم ولا يلزم عليك ان ذلك ممنوع
 لا منع واحد بل منع ما ذكره قد مر فيكون المقدمة مأخوذة في تعريف المنع

١٠٠
 ١٠١
 ١٠٢
 ١٠٣
 ١٠٤
 ١٠٥
 ١٠٦
 ١٠٧
 ١٠٨
 ١٠٩
 ١١٠
 ١١١
 ١١٢
 ١١٣
 ١١٤
 ١١٥
 ١١٦
 ١١٧
 ١١٨
 ١١٩
 ١٢٠
 ١٢١
 ١٢٢
 ١٢٣
 ١٢٤
 ١٢٥
 ١٢٦
 ١٢٧
 ١٢٨
 ١٢٩
 ١٣٠
 ١٣١
 ١٣٢
 ١٣٣
 ١٣٤
 ١٣٥
 ١٣٦
 ١٣٧
 ١٣٨
 ١٣٩
 ١٤٠
 ١٤١
 ١٤٢
 ١٤٣
 ١٤٤
 ١٤٥
 ١٤٦
 ١٤٧
 ١٤٨
 ١٤٩
 ١٥٠
 ١٥١
 ١٥٢
 ١٥٣
 ١٥٤
 ١٥٥
 ١٥٦
 ١٥٧
 ١٥٨
 ١٥٩
 ١٦٠
 ١٦١
 ١٦٢
 ١٦٣
 ١٦٤
 ١٦٥
 ١٦٦
 ١٦٧
 ١٦٨
 ١٦٩
 ١٧٠
 ١٧١
 ١٧٢
 ١٧٣
 ١٧٤
 ١٧٥
 ١٧٦
 ١٧٧
 ١٧٨
 ١٧٩
 ١٨٠
 ١٨١
 ١٨٢
 ١٨٣
 ١٨٤
 ١٨٥
 ١٨٦
 ١٨٧
 ١٨٨
 ١٨٩
 ١٩٠
 ١٩١
 ١٩٢
 ١٩٣
 ١٩٤
 ١٩٥
 ١٩٦
 ١٩٧
 ١٩٨
 ١٩٩
 ٢٠٠

المنع يحمي مستنداً أيضاً سواء كان مفيداً في الواقعة أو لا ويندج فيه
 الصحيح الفاسد الأول ^{العلم} أما ليكون انحصاراً أو مضافاً إلى النقيض المقدمة
 المنوعة والثاني ^{العلم} أنها لو اعم من مطلقاً أو من وجه ^{العلم} وقيل إن اعم
 ليس بسند مطلق بل هذا يقولون فيه ^{العلم} أن هذا لا يصلح للسندية
 وفيه إن معنى قوله من ما ذكرت للتقوية ليس مفيداً لها كما أنه ليس
 بسنداً لها فخرج من بيان النقص التفصيل الذي هو المنع بياناً ^{العلم}
 لتقوية إرادته ^{العلم} بيان النقص الجاهلي فقال النقص وهو في
 اللغة الكسرة في اصطلاح النظائر طال الدليل أي دليل المعطل بعد
 تمامه متمسكاً به يدل على عدم استحقاق الاستدلال به وهو
 عدم استحقاق استدلاله ^{العلم} أمّا أقامه إن يكون تخلف الدليل عن الدليل
 بأن يوجد الدليل في موضع ولم يوجد الدليل فيه ^{العلم} أمّا استحقاق الاستدلال
 على فقد يتحقق الدليل في نفسه لأن مقتضى العلم بالنقص وهو

[illegible][illegible]

انما هو محال وليست نقضا اجماليا يعني كما انه يطلق للفظ
 النقض على المدعى كونه يطلق النقض المقيد بالاجمالي ايضا على محال النسخ وانما
 لا يطلق عليه لا مقيد بالنقصي والشاهد يدل على ذلك الدليل
 للتحلف ولا استلزام محالهم اعلم ان النسخ يفهم منه النقض هو خلاف
 المحكم على الدليل على المعنى عنه لا انه يرد عليه ان النقض المختص
 بالتحلف كما عرفت ان النقض صفة الناقض للتحلف صفة المحكم ويمكن
 الجواب الاول بان المراد بالحكم المدعى ان يكون ^{او غير} ^{او غير}
 فيكون المعنى تنقضا للمدعى مع وجود الدليل ذلك يكون بوجه واحد
 ان يوجد الدليل في صورة ولم يوجد الدليل فيها كالتحلف لشمس والذات
 ان يوجد ولا يوجد ^{او لا يوجد} ^{او لا يوجد} اذا استلزم المحر غاية ان ليس ظاهر
 ما دام المراد نقض النسخ ^{او لا يوجد} ^{او لا يوجد} لان المعنى هو النقض الصطلاح
 دون اللغوي الذي هو صفة الناقض ^{او لا يوجد} ^{او لا يوجد} انه يجوز ان يكون مصداقا مبيها

١٠
 في سنة ١٢٠٠ هـ
 في شهر ربيع الثاني
 في يوم الاثنين
 في الساعة السادسة
 في شهر ربيع الثاني
 في سنة ١٢٠٠ هـ

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

[illegible]

(Faint handwritten notes at the bottom of the page)

١٠٠
 ١٠١
 ١٠٢
 ١٠٣
 ١٠٤
 ١٠٥
 ١٠٦
 ١٠٧
 ١٠٨
 ١٠٩
 ١١٠
 ١١١
 ١١٢
 ١١٣
 ١١٤
 ١١٥
 ١١٦
 ١١٧
 ١١٨
 ١١٩
 ١٢٠
 ١٢١
 ١٢٢
 ١٢٣
 ١٢٤
 ١٢٥
 ١٢٦
 ١٢٧
 ١٢٨
 ١٢٩
 ١٣٠
 ١٣١
 ١٣٢
 ١٣٣
 ١٣٤
 ١٣٥
 ١٣٦
 ١٣٧
 ١٣٨
 ١٣٩
 ١٤٠
 ١٤١
 ١٤٢
 ١٤٣
 ١٤٤
 ١٤٥
 ١٤٦
 ١٤٧
 ١٤٨
 ١٤٩
 ١٥٠
 ١٥١
 ١٥٢
 ١٥٣
 ١٥٤
 ١٥٥
 ١٥٦
 ١٥٧
 ١٥٨
 ١٥٩
 ١٦٠
 ١٦١
 ١٦٢
 ١٦٣
 ١٦٤
 ١٦٥
 ١٦٦
 ١٦٧
 ١٦٨
 ١٦٩
 ١٧٠
 ١٧١
 ١٧٢
 ١٧٣
 ١٧٤
 ١٧٥
 ١٧٦
 ١٧٧
 ١٧٨
 ١٧٩
 ١٨٠
 ١٨١
 ١٨٢
 ١٨٣
 ١٨٤
 ١٨٥
 ١٨٦
 ١٨٧
 ١٨٨
 ١٨٩
 ١٩٠
 ١٩١
 ١٩٢
 ١٩٣
 ١٩٤
 ١٩٥
 ١٩٦
 ١٩٧
 ١٩٨
 ١٩٩
 ٢٠٠

۱- در این کتاب که در این کتابخانه است
 ۲- در این کتاب که در این کتابخانه است
 ۳- در این کتاب که در این کتابخانه است
 ۴- در این کتاب که در این کتابخانه است
 ۵- در این کتاب که در این کتابخانه است
 ۶- در این کتاب که در این کتابخانه است
 ۷- در این کتاب که در این کتابخانه است
 ۸- در این کتاب که در این کتابخانه است
 ۹- در این کتاب که در این کتابخانه است
 ۱۰- در این کتاب که در این کتابخانه است

(Faint handwritten Persian script)

خبر المعلق بشي منها كيا سبق الفناء حميد به علي الرشيد به

(Faint handwritten Arabic script)

[illegible][illegible]

والتقوى من الله تعالى
في يوم يبعث الله رسوله في كل قبيلة
من قبائل بني اسرائيل على الفطرة
فلا تقبلوا دينهم ولا تعبدوا ما يعبدون
ولا تاتبعوا اهلها ولا تتأخروا عنها
ولا تأخذوا منها شيئا الا ان يتقدموا
بكم بشيء من العلم او النعمة
ولا تأخذوا من قبلهم ميثاقا
ولا تحلفوا لهم الا ان يكونوا
على علم او نعمة

والله اعلم بالصواب

الحق في الحق

[illegible]

الابطال بالذكر والثاني الابطال وهو ما يقع اذا كان في المتن لا في المتن
احتمالين في الخارج يدل على انتفاء الاخرية بخلاف اذا كان
فانه لا يقع في انتفاء الاخر لا يستلزم انتفاء الاخر اما السند الاخر
فهو بالحقيقة ليس بسند وان كان قيد المصداق بقله بعد ثبات
السند ويتصل ليل اذا كان قابلا للتقصير في الوجهين لئلا يكون من
التي في لزوم الحال بان يقول السائل هذا دليل غير صحيح فلو كان
في تلك الحالة لكان للمدلول ثبات لزوم اجتماع التقيضين مثلا
يعارض كل قابلا للمعاينة باحد الوجوه الثلاثة المذكورة من الحاجة
بالقابلة عارضة بالمثل والمعاينة بالغير كما مر فيما مضى في صورة النقض والمعاينة
بالتمتع اذا كان قابلا للمنتفع ان كان صله لا والمعاينة ان كان قابلا للملك
الاول بل المتعلق العام يصير له اذ يكون ثلثة مناقبها كانت للسائل
الاول عند ورود الالوة الثلاثة في كل احد منها فكلها او المنتفع الخاويون جميعا

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

[illegible]

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

[illegible][illegible]

(Faint handwritten Persian script)

[illegible]

التبريد في البحر
 من الجواب ان التبريد
 المنفق من طرادات النيل
 يحصل من مياه دلتا
 التي وقود التبريد
 كواقيس من قوله
 سوا كان سواك
 النخ و القطن والورق
 التي في كل من النيل
 ورواق من القطن
 قبل ان ياتيها النيل
 لانها في النيل
 التبريد في البحر
 من الجواب ان التبريد
 المنفق من طرادات النيل
 يحصل من مياه دلتا
 التي وقود التبريد
 كواقيس من قوله
 سوا كان سواك
 النخ و القطن والورق
 التي في كل من النيل
 ورواق من القطن
 قبل ان ياتيها النيل
 لانها في النيل
 التبريد في البحر

[illegible]

عربیا و اسیان کی دولتیں
و اعلیٰ درجہ کی مملکتیں
وجود میں نہ ہوں
و انبیاء و اولیاء
و ائمہ کی حیات
کا ایک دن
کے قریب
میں
میں
میں

[illegible]

[illegible]

OF

[illegible]

قوتی که از او
 کون و مابین را می‌سازد
 و بر این اساس
 قوتی که از او
 کون و مابین را می‌سازد
 و بر این اساس
 قوتی که از او
 کون و مابین را می‌سازد
 و بر این اساس

[illegible][illegible][illegible]

[illegible][illegible]

والتهم هم هؤلاء الذين
الذين كانوا في القلاع
في مدينة حلب في سنة
سنة ١٠٤٢ هـ

[illegible]

انفسه من غير تعبد الى السبع الف سنة
 الا انفسه من غير تعبد الى السبع الف سنة
 انفسه من غير تعبد الى السبع الف سنة
 انفسه من غير تعبد الى السبع الف سنة

١٠٠
 ١٠١
 ١٠٢
 ١٠٣
 ١٠٤
 ١٠٥
 ١٠٦
 ١٠٧
 ١٠٨
 ١٠٩
 ١١٠
 ١١١
 ١١٢
 ١١٣
 ١١٤
 ١١٥
 ١١٦
 ١١٧
 ١١٨
 ١١٩
 ١٢٠
 ١٢١
 ١٢٢
 ١٢٣
 ١٢٤
 ١٢٥
 ١٢٦
 ١٢٧
 ١٢٨
 ١٢٩
 ١٣٠
 ١٣١
 ١٣٢
 ١٣٣
 ١٣٤
 ١٣٥
 ١٣٦
 ١٣٧
 ١٣٨
 ١٣٩
 ١٤٠
 ١٤١
 ١٤٢
 ١٤٣
 ١٤٤
 ١٤٥
 ١٤٦
 ١٤٧
 ١٤٨
 ١٤٩
 ١٥٠
 ١٥١
 ١٥٢
 ١٥٣
 ١٥٤
 ١٥٥
 ١٥٦
 ١٥٧
 ١٥٨
 ١٥٩
 ١٦٠
 ١٦١
 ١٦٢
 ١٦٣
 ١٦٤
 ١٦٥
 ١٦٦
 ١٦٧
 ١٦٨
 ١٦٩
 ١٧٠
 ١٧١
 ١٧٢
 ١٧٣
 ١٧٤
 ١٧٥
 ١٧٦
 ١٧٧
 ١٧٨
 ١٧٩
 ١٨٠
 ١٨١
 ١٨٢
 ١٨٣
 ١٨٤
 ١٨٥
 ١٨٦
 ١٨٧
 ١٨٨
 ١٨٩
 ١٩٠
 ١٩١
 ١٩٢
 ١٩٣
 ١٩٤
 ١٩٥
 ١٩٦
 ١٩٧
 ١٩٨
 ١٩٩
 ٢٠٠
 ٢٠١
 ٢٠٢
 ٢٠٣
 ٢٠٤
 ٢٠٥
 ٢٠٦
 ٢٠٧
 ٢٠٨
 ٢٠٩
 ٢١٠
 ٢١١
 ٢١٢
 ٢١٣
 ٢١٤
 ٢١٥
 ٢١٦
 ٢١٧
 ٢١٨
 ٢١٩
 ٢٢٠
 ٢٢١
 ٢٢٢
 ٢٢٣
 ٢٢٤
 ٢٢٥
 ٢٢٦
 ٢٢٧
 ٢٢٨
 ٢٢٩
 ٢٣٠
 ٢٣١
 ٢٣٢
 ٢٣٣
 ٢٣٤
 ٢٣٥
 ٢٣٦
 ٢٣٧
 ٢٣٨
 ٢٣٩
 ٢٤٠
 ٢٤١
 ٢٤٢
 ٢٤٣
 ٢٤٤
 ٢٤٥
 ٢٤٦
 ٢٤٧
 ٢٤٨
 ٢٤٩
 ٢٥٠
 ٢٥١
 ٢٥٢
 ٢٥٣
 ٢٥٤
 ٢٥٥
 ٢٥٦
 ٢٥٧
 ٢٥٨
 ٢٥٩
 ٢٦٠
 ٢٦١
 ٢٦٢
 ٢٦٣
 ٢٦٤
 ٢٦٥
 ٢٦٦
 ٢٦٧
 ٢٦٨
 ٢٦٩
 ٢٧٠
 ٢٧١
 ٢٧٢
 ٢٧٣
 ٢٧٤
 ٢٧٥
 ٢٧٦
 ٢٧٧
 ٢٧٨
 ٢٧٩
 ٢٨٠
 ٢٨١
 ٢٨٢
 ٢٨٣
 ٢٨٤
 ٢٨٥
 ٢٨٦
 ٢٨٧
 ٢٨٨
 ٢٨٩
 ٢٩٠
 ٢٩١
 ٢٩٢
 ٢٩٣
 ٢٩٤
 ٢٩٥
 ٢٩٦
 ٢٩٧
 ٢٩٨
 ٢٩٩
 ٣٠٠
 ٣٠١
 ٣٠٢
 ٣٠٣
 ٣٠٤
 ٣٠٥
 ٣٠٦
 ٣٠٧
 ٣٠٨
 ٣٠٩
 ٣١٠
 ٣١١
 ٣١٢
 ٣١٣
 ٣١٤
 ٣١٥
 ٣١٦
 ٣١٧
 ٣١٨
 ٣١٩
 ٣٢٠
 ٣٢١
 ٣٢٢
 ٣٢٣
 ٣٢٤
 ٣٢٥
 ٣٢٦
 ٣٢٧
 ٣٢٨
 ٣٢٩
 ٣٣٠
 ٣٣١
 ٣٣٢
 ٣٣٣
 ٣٣٤
 ٣٣٥
 ٣٣٦
 ٣٣٧
 ٣٣٨
 ٣٣٩
 ٣٤٠
 ٣٤١
 ٣٤٢
 ٣٤٣
 ٣٤٤
 ٣٤٥
 ٣٤٦
 ٣٤٧
 ٣٤٨
 ٣٤٩
 ٣٥٠
 ٣٥١
 ٣٥٢
 ٣٥٣
 ٣٥٤
 ٣٥٥
 ٣٥٦
 ٣٥٧
 ٣٥٨
 ٣٥٩
 ٣٦٠
 ٣٦١
 ٣٦٢
 ٣٦٣
 ٣٦٤
 ٣٦٥
 ٣٦٦
 ٣٦٧
 ٣٦٨
 ٣٦٩
 ٣٧٠
 ٣٧١
 ٣٧٢
 ٣٧٣
 ٣٧٤
 ٣٧٥
 ٣٧٦
 ٣٧٧
 ٣٧٨
 ٣٧٩
 ٣٨٠
 ٣٨١
 ٣٨٢
 ٣٨٣
 ٣٨٤
 ٣٨٥
 ٣٨٦
 ٣٨٧
 ٣٨٨
 ٣٨٩
 ٣٩٠
 ٣٩١
 ٣٩٢
 ٣٩٣
 ٣٩٤
 ٣٩٥
 ٣٩٦
 ٣٩٧
 ٣٩٨
 ٣٩٩
 ٤٠٠
 ٤٠١
 ٤٠٢
 ٤٠٣
 ٤٠٤
 ٤٠٥
 ٤٠٦
 ٤٠٧
 ٤٠٨
 ٤٠٩
 ٤١٠
 ٤١١
 ٤١٢
 ٤١٣
 ٤١٤
 ٤١٥
 ٤١٦
 ٤١٧
 ٤١٨
 ٤١٩
 ٤٢٠
 ٤٢١
 ٤٢٢
 ٤٢٣
 ٤٢٤
 ٤٢٥
 ٤٢٦
 ٤٢٧
 ٤٢٨
 ٤٢٩
 ٤٣٠
 ٤٣١
 ٤٣٢
 ٤٣٣
 ٤٣٤
 ٤٣٥
 ٤٣٦
 ٤٣٧
 ٤٣٨
 ٤٣٩
 ٤٤٠
 ٤٤١
 ٤٤٢
 ٤٤٣
 ٤٤٤
 ٤٤٥
 ٤٤٦
 ٤٤٧
 ٤٤٨
 ٤٤٩
 ٤٥٠
 ٤٥١
 ٤٥٢
 ٤٥٣
 ٤٥٤
 ٤٥٥
 ٤٥٦
 ٤٥٧
 ٤٥٨
 ٤٥٩
 ٤٦٠
 ٤٦١
 ٤٦٢
 ٤٦٣
 ٤٦٤
 ٤٦٥
 ٤٦٦
 ٤٦٧
 ٤٦٨
 ٤٦٩
 ٤٧٠
 ٤٧١

[illegible]

١٠
 ١١
 ١٢
 ١٣
 ١٤
 ١٥
 ١٦
 ١٧
 ١٨
 ١٩
 ٢٠
 ٢١
 ٢٢
 ٢٣
 ٢٤
 ٢٥
 ٢٦
 ٢٧
 ٢٨
 ٢٩
 ٣٠
 ٣١
 ٣٢
 ٣٣
 ٣٤
 ٣٥
 ٣٦
 ٣٧
 ٣٨
 ٣٩
 ٤٠
 ٤١
 ٤٢
 ٤٣
 ٤٤
 ٤٥
 ٤٦
 ٤٧
 ٤٨
 ٤٩
 ٥٠
 ٥١
 ٥٢
 ٥٣
 ٥٤
 ٥٥
 ٥٦
 ٥٧
 ٥٨
 ٥٩
 ٦٠
 ٦١
 ٦٢
 ٦٣
 ٦٤
 ٦٥
 ٦٦
 ٦٧
 ٦٨
 ٦٩
 ٧٠
 ٧١
 ٧٢
 ٧٣
 ٧٤
 ٧٥
 ٧٦
 ٧٧
 ٧٨
 ٧٩
 ٨٠
 ٨١
 ٨٢
 ٨٣
 ٨٤
 ٨٥
 ٨٦
 ٨٧
 ٨٨
 ٨٩
 ٩٠
 ٩١
 ٩٢
 ٩٣
 ٩٤
 ٩٥
 ٩٦
 ٩٧
 ٩٨
 ٩٩
 ١٠٠

١٢
 ١٣
 ١٤
 ١٥
 ١٦
 ١٧
 ١٨
 ١٩
 ٢٠
 ٢١
 ٢٢
 ٢٣
 ٢٤
 ٢٥
 ٢٦
 ٢٧
 ٢٨
 ٢٩
 ٣٠
 ٣١
 ٣٢
 ٣٣
 ٣٤
 ٣٥
 ٣٦
 ٣٧
 ٣٨
 ٣٩
 ٤٠
 ٤١
 ٤٢
 ٤٣
 ٤٤
 ٤٥
 ٤٦
 ٤٧
 ٤٨
 ٤٩
 ٥٠
 ٥١
 ٥٢
 ٥٣
 ٥٤
 ٥٥
 ٥٦
 ٥٧
 ٥٨
 ٥٩
 ٦٠
 ٦١
 ٦٢
 ٦٣
 ٦٤
 ٦٥
 ٦٦
 ٦٧
 ٦٨
 ٦٩
 ٧٠
 ٧١
 ٧٢
 ٧٣
 ٧٤
 ٧٥
 ٧٦
 ٧٧
 ٧٨
 ٧٩
 ٨٠
 ٨١
 ٨٢
 ٨٣
 ٨٤
 ٨٥
 ٨٦
 ٨٧
 ٨٨
 ٨٩
 ٩٠
 ٩١
 ٩٢
 ٩٣
 ٩٤
 ٩٥
 ٩٦
 ٩٧
 ٩٨
 ٩٩
 ١٠٠

قوله في هذا المقام
والدليل على صحة ما ذهبنا اليه
من ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع
وهو ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع
وهو ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع

والنقص في والظهور لا يتصور دون التعليلات الظنية كالقضية القدرية
يجوز ان يكونا حلا لقضية خطية بحسب نفس الامر معارض القياس
الصواب فلا حاجة الى القول برجوعه الى التقصير وقيل هو اى مخالفة
فيها التقصير تنكير الضمير لا المعارضة مصدقاً ويلى لما ذكره والمعارضة
بالقليل اعم وان اى مشاركان في لماحية والحقيقة والتعدي بينهما كالمعيار
فباعتبار انهما تتلخس الى المستلشاهل عليه بعلان كان شاعرا له
قليلو باعتبار اضعافها عن التقصير رضة فيها التقصير في اعم
البصير السابغ تردد بعضهم في جعل المعارضة على المعالجة جواز المعارضة
يكمل هذه الدلائل على المدعى بل هيته بالدليل هذه اربعة اقسام
للمعارضة الاولى المعارضة بلباها على القيل اى على الحكم الذي يدعى
المدعى بل هيته بان يقول للمعارض ادعيتهم بل هيته يقتضيه خلاف مدعيتهم
بذمة العقل فهذه اقسام معارضة باعتبار المدعى وان لم يتعرض للدليل

قوله في هذا المقام
والدليل على صحة ما ذهبنا اليه
من ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع
وهو ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع
وهو ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع

قوله في هذا المقام
والدليل على صحة ما ذهبنا اليه
من ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع
وهو ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع
وهو ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع

قوله في هذا المقام
والدليل على صحة ما ذهبنا اليه
من ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع
وهو ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع
وهو ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع

قوله في هذا المقام
والدليل على صحة ما ذهبنا اليه
من ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع
وهو ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع
وهو ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع

المدعى لم يرد على مدعيتهم بلباها اذ اقر الدليل كانه قتل هذا الحكم ثابت
لا بد من في فيجوز الدليل ان يقول يقتضيه هذا الحكم ثابت لا بد من في والشك في القيل
بالدليل على المدعى البديهي بل هيته بالدليل مثل ان يقول المدعى هذا الحكم
يدل كانه من المحسوسات فيقول السائل خلا هذا الحكم ثابت بالدليل في عوى
انخصم المدعى بمنزلة اقراده الدليل الشا المعارضة بلباها على الحكم الذي
يدعى المدعى بل هيته كاذبا قال المدعى هذا الحكم ثابت يقول السائل انما يدل
على خلافه فيبين الدليل الرابع المعارضة بلباها على الحكم الذي يدعى المدعى
بل هيته بالدليل كاذبا قال المدعى هذا الحكم ثابت لا بد من الشا هذا يقول السائل
لنا دليل يدل على خلاف هذا الحكم فمن الاقسام الخمسة للمعارضة ترد في جوابها
بعضهم قالوا هي خلاف جازمة لها الاول فلان في واقع لانه او الشا المدعى على الظاهر
بل دولة كغيره وانخصم استل على يقتضيه بدليل احد فستقط تلك الدلائل على هذا
الدليل لا يثبت في من الظواهر والشا فلان لا دليل على صحة المدعى في كل الشا

قوله في هذا المقام
والدليل على صحة ما ذهبنا اليه
من ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع
وهو ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع
وهو ان الحكم لا يثبت على الظاهر
بل على ما هو عليه في الواقع

الموتى
مما قرأنا في كتابنا
يسأل الله عن كل رجل
نفق في الدنيا حتى لا يترك
دعبلان في كتابنا
بذلك ان الله عز وجل
يعلم ان الله عز وجل
الاول من الناس في
من ان الله عز وجل
على ان الله عز وجل
عز وجل

[illegible][illegible]

۱۳۰۰
 ۱۳۰۱
 ۱۳۰۲
 ۱۳۰۳
 ۱۳۰۴
 ۱۳۰۵
 ۱۳۰۶
 ۱۳۰۷
 ۱۳۰۸
 ۱۳۰۹
 ۱۳۱۰
 ۱۳۱۱
 ۱۳۱۲
 ۱۳۱۳
 ۱۳۱۴
 ۱۳۱۵
 ۱۳۱۶
 ۱۳۱۷
 ۱۳۱۸
 ۱۳۱۹
 ۱۳۲۰
 ۱۳۲۱
 ۱۳۲۲
 ۱۳۲۳
 ۱۳۲۴
 ۱۳۲۵
 ۱۳۲۶
 ۱۳۲۷
 ۱۳۲۸
 ۱۳۲۹
 ۱۳۳۰
 ۱۳۳۱
 ۱۳۳۲
 ۱۳۳۳
 ۱۳۳۴
 ۱۳۳۵
 ۱۳۳۶
 ۱۳۳۷
 ۱۳۳۸
 ۱۳۳۹
 ۱۳۴۰
 ۱۳۴۱
 ۱۳۴۲
 ۱۳۴۳
 ۱۳۴۴
 ۱۳۴۵
 ۱۳۴۶
 ۱۳۴۷
 ۱۳۴۸
 ۱۳۴۹
 ۱۳۵۰
 ۱۳۵۱
 ۱۳۵۲
 ۱۳۵۳
 ۱۳۵۴
 ۱۳۵۵
 ۱۳۵۶
 ۱۳۵۷
 ۱۳۵۸
 ۱۳۵۹
 ۱۳۶۰
 ۱۳۶۱
 ۱۳۶۲
 ۱۳۶۳
 ۱۳۶۴
 ۱۳۶۵
 ۱۳۶۶
 ۱۳۶۷
 ۱۳۶۸
 ۱۳۶۹
 ۱۳۷۰
 ۱۳۷۱
 ۱۳۷۲
 ۱۳۷۳
 ۱۳۷۴
 ۱۳۷۵
 ۱۳۷۶
 ۱۳۷۷
 ۱۳۷۸
 ۱۳۷۹
 ۱۳۸۰
 ۱۳۸۱
 ۱۳۸۲
 ۱۳۸۳
 ۱۳۸۴
 ۱۳۸۵
 ۱۳۸۶
 ۱۳۸۷
 ۱۳۸۸
 ۱۳۸۹
 ۱۳۹۰
 ۱۳۹۱
 ۱۳۹۲
 ۱۳۹۳
 ۱۳۹۴
 ۱۳۹۵
 ۱۳۹۶
 ۱۳۹۷
 ۱۳۹۸
 ۱۳۹۹
 ۱۴۰۰
 ۱۴۰۱
 ۱۴۰۲
 ۱۴۰۳
 ۱۴۰۴
 ۱۴۰۵
 ۱۴۰۶
 ۱۴۰۷
 ۱۴۰۸
 ۱۴۰۹
 ۱۴۱۰
 ۱۴۱۱
 ۱۴۱۲
 ۱۴۱۳
 ۱۴۱۴
 ۱۴۱۵
 ۱۴۱۶
 ۱۴۱۷
 ۱۴۱۸
 ۱۴۱۹
 ۱۴۲۰
 ۱۴۲۱
 ۱۴۲۲
 ۱۴۲۳
 ۱۴۲۴
 ۱۴۲۵
 ۱۴۲۶
 ۱۴۲۷
 ۱۴۲۸
 ۱۴۲۹
 ۱۴۳۰
 ۱۴۳۱
 ۱۴۳۲
 ۱۴۳۳
 ۱۴۳۴
 ۱۴۳۵
 ۱۴۳۶
 ۱۴۳۷
 ۱۴۳۸
 ۱۴۳۹
 ۱۴۴۰
 ۱۴۴۱
 ۱۴۴۲
 ۱۴۴۳
 ۱۴۴۴
 ۱۴۴۵
 ۱۴۴۶
 ۱۴۴۷
 ۱۴۴۸
 ۱۴۴۹
 ۱۴۵۰
 ۱۴۵۱
 ۱۴۵۲
 ۱۴۵۳
 ۱۴۵۴
 ۱۴۵۵
 ۱۴۵۶
 ۱۴۵۷
 ۱۴۵۸
 ۱۴۵۹
 ۱۴۶۰
 ۱۴۶۱
 ۱۴۶۲
 ۱۴۶۳
 ۱۴۶۴
 ۱۴۶۵
 ۱۴۶۶
 ۱۴۶۷
 ۱۴۶۸
 ۱۴۶۹
 ۱۴۷۰
 ۱۴۷۱
 ۱۴۷۲
 ۱۴۷۳
 ۱۴۷۴
 ۱۴۷۵
 ۱۴۷۶
 ۱۴۷۷
 ۱۴۷۸
 ۱۴۷۹
 ۱۴۸۰
 ۱۴۸۱
 ۱۴۸۲
 ۱۴۸۳
 ۱۴۸۴
 ۱۴۸۵
 ۱۴۸۶
 ۱۴۸۷
 ۱۴۸۸
 ۱۴۸۹
 ۱۴۹۰
 ۱۴۹۱
 ۱۴۹۲
 ۱۴۹۳
 ۱۴۹۴
 ۱۴۹۵
 ۱۴۹۶
 ۱۴۹۷
 ۱۴۹۸
 ۱۴۹۹
 ۱۵۰۰
 ۱۵۰۱
 ۱۵۰۲
 ۱۵۰۳
 ۱۵۰۴
 ۱۵۰۵
 ۱۵۰۶
 ۱۵۰۷
 ۱۵۰۸
 ۱۵۰۹
 ۱۵۱۰
 ۱۵۱۱
 ۱۵۱۲
 ۱۵۱۳
 ۱۵۱۴
 ۱۵۱۵
 ۱۵۱۶
 ۱۵۱۷
 ۱۵۱۸
 ۱۵۱۹
 ۱۵۲۰
 ۱۵۲۱
 ۱۵۲۲
 ۱۵۲۳
 ۱۵۲۴
 ۱۵۲۵
 ۱۵۲۶
 ۱۵۲۷
 ۱۵۲۸
 ۱۵۲۹
 ۱۵۳۰
 ۱۵۳۱
 ۱۵۳۲
 ۱۵۳۳
 ۱۵۳۴
 ۱۵۳۵
 ۱۵۳۶
 ۱۵۳۷
 ۱۵۳۸
 ۱۵۳۹
 ۱۵۴۰
 ۱۵۴۱
 ۱۵۴۲
 ۱۵۴۳
 ۱۵۴۴
 ۱۵۴۵
 ۱۵۴۶
 ۱۵۴۷
 ۱۵۴۸
 ۱۵۴۹
 ۱۵۵۰
 ۱۵۵۱
 ۱۵۵۲
 ۱۵۵۳
 ۱۵۵۴
 ۱۵۵۵
 ۱۵۵۶
 ۱۵۵۷
 ۱۵۵۸
 ۱۵۵۹
 ۱۵۶۰
 ۱۵۶۱
 ۱۵۶۲
 ۱۵۶۳
 ۱۵۶۴
 ۱۵۶۵
 ۱۵۶۶
 ۱۵۶۷
 ۱۵۶۸
 ۱۵۶۹
 ۱۵۷۰
 ۱۵۷۱
 ۱۵۷۲
 ۱۵۷۳
 ۱۵۷۴
 ۱۵۷۵
 ۱۵۷۶
 ۱۵۷۷
 ۱۵۷۸
 ۱۵۷۹
 ۱۵۸۰
 ۱۵۸۱
 ۱۵۸۲
 ۱۵۸۳
 ۱۵۸۴
 ۱۵۸۵
 ۱۵۸۶
 ۱۵۸۷
 ۱۵۸۸
 ۱۵۸۹
 ۱۵۹۰
 ۱۵۹۱
 ۱۵۹۲
 ۱۵۹۳
 ۱۵۹۴
 ۱۵۹۵
 ۱۵۹۶
 ۱۵۹۷
 ۱۵۹۸
 ۱۵۹۹
 ۱۶۰۰
 ۱۶۰۱
 ۱۶۰۲
 ۱۶۰۳
 ۱۶۰۴
 ۱۶۰۵
 ۱۶۰۶
 ۱۶۰۷
 ۱۶۰۸
 ۱۶۰۹
 ۱۶۱۰
 ۱۶۱۱
 ۱۶۱۲
 ۱۶۱۳
 ۱۶۱۴

والعارف منہ فلاحاً کیونکہ تحت ایدہا کائنات ہر اتمیہ

قال في شرحه على ما في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن

هذا الدليل او جزءه انما يتم ويصح لوجهين الاول وجوه مع شاهد وثاني
لو منع ما يلزم صحة الدليل بان يقال انما يصح هذا الدليل ان لو كان كذلك
وذا محققان هذا الاسلوب الخمسة من افراط البحث في الشيء منها من الموضع
الثلاثة المذكورة فجاء من الاول وهو النقض بالفتح لعدم الاستلزام
وهو الثاني وهو النقض بالفتح للاصحيح الى مقدمه وتوعد الرابع وهو
بالشهاد على المطلوب بانه اي المذكور ان كان يشاهد الجمع شاهد على
على ذلك فنقض اي فهو نقض حيث يصدق معنى النقض عليه هو
فما الدليل بشهادة غيره من غير الدليل الاول الا ان كان يمكن مع شاهد على
عليه فكافة غير مسموعة وكما انطلق الى ان السقوط ويجوز ان يكون الثالث
وهو النقض بفتح الدليل لاستلزام مقدمه من مقدمه بانه لا يتلوا غرض
للمناظر في غير المحلل ثبات مطلب بالدليل في يحصل ان كان بعض
مقدمه كانت مستند كغاية انه ترك الاول تعرض مقدمه لا تتعلق

ان كان من الشاهد ان يكون
ان كان من الشاهد ان يكون
ان كان من الشاهد ان يكون
ان كان من الشاهد ان يكون
ان كان من الشاهد ان يكون
ان كان من الشاهد ان يكون
ان كان من الشاهد ان يكون
ان كان من الشاهد ان يكون
ان كان من الشاهد ان يكون
ان كان من الشاهد ان يكون

بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو

ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن

لها بالمطلبية لثبوت يجوز ان ثبتت لمدلوله من ذكرها في السوال عليه ترك
الاولى في الكلام ليس البحث في شيء وعملها مع هو النقض بمنع
ما يلزم صحة الدليل بتفسير المقول المأخوذة في حد المنع ما يتوقف عليه
صحة الدليل سواء كان جزءه او لا كما سبق وتفسيرها بقول لا يمكن
صحة الدليل وتامه بل نه من ذلك المنع داخل المنع فكما تقره في كونه
بحيث مسموع من السائل او ان يكون خلاف واحد من الثلاثة اما الغيب
اذا كان بطريق البحث كما اذا تضمن السائل في المقدمة المعينة لم يتبين منها
اصلا فهو غير مسموع ايضا عند المحققين فلا يرد به النقص ايضا ثم لا فرق
من بين الاربعة التسعة اذ ان يبين الحاشية فقال خاتمة قد
علمت ان المناظرة كلها سواء كانت بطريق طلب التصحيح وطلب الدليل
اول المنع والنقض والعارضة تتعلق بالاحكام الجزئية صريحة كانت تلك
الاخيلة كافي لما عاوى او ضمنية كافي التعريفات يعنى ما لم يفتى في التعريف

ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن
ان قوله في المتن ان قوله في المتن

بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو
بجوابه كما لا يخفى بل هو

[illegible]

فائدة القائل
مكة المكرمة بالفتوحات
الثلاث بجدة والطريق
من مكة

اقول اني قد سمعت من
 بعض الحكماء ان
 الدنيا دار فناء
 والآخر دار بقاء
 فمن استعمل الدنيا
 في الله فله نصيب
 من الآخرة

44

[illegible]

برای این کتاب درین ایران
در آنکه بحال از او
از دی نظیر و برین
فانده بود که علم
به انقضای این زمان
ای داد که
کلیه اوقات و حال
بخواند و از این
با کلام الله تعالی
قولی است که

لعله من كمال العقل بحيث لا يكتفه ما يظهر به ما يخفى عليه من المرام
وقد يذكر بعض كمال الدليل دليله على مقتضى نظر يتاوتسها على خفية فلا
يحتاج الى اظهار حله الذي ما يخفى به الناس ومنه ما يؤيد والاستيعاب
في البحث بالفتا خصوصاً في ايماننا كذرية كثرة اعداء الله والحوادث الثلاثة
الذخيرة لكونه قائل بما بالعدل فطريق ان تكون جواهره لكونه فذلكما
السائل ايضا كما لا يخفى ومن جهة الواجب التكلم في كل كلام وهو وظيفة
الكلام في علم الكلام فانه يجب تكلم قديم باليقينيات المتيقنة للاعتقاد
لانه لا يكتفي في الاعتقاد الاشارة فلا تكلم في اليقينية بوظائف الظن كما
يعارض دليله قطعياً كالفقران بماارة ظنية كالتقياس لانه لا يبعد شيئاً
لا يتكلم بالعكس الى التكلم في الظن بوظائف اليقينية ايضا كما ان التكلم
في الدليل الظني بان لا يفيده المطلوب لاحتمال ان يكون كذا الان
غرض المعلن اثبات الظن من الشئ وكذا الدليل محتمل لا يفيده

[illegible]

۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱
 ۴۷۲
 ۴۷۳
 ۴۷۴
 ۴۷۵
 ۴۷۶
 ۴۷۷
 ۴۷۸
 ۴۷۹
 ۴۸۰
 ۴۸۱
 ۴۸۲
 ۴۸۳
 ۴۸۴
 ۴۸۵
 ۴۸۶
 ۴۸۷
 ۴۸۸
 ۴۸۹
 ۴۹۰
 ۴۹۱

[illegible][illegible][illegible]

1

عصام على العنصرية

بسم الله الرحمن الرحيم

ببدء الكلام به اوب كل كريم

تحرك يميني ناقص لما عليت ولا معارض لما قضيت ولا شارب بشيرت ما نبيت لا استلح ما نبيت ونصلي على من استلح
فيلعل من يدبت على آل وصحب الذين لهم مناخرة في قوتية ما وجيت ولم تسليما ما سال سائل خيرا البهت او
الطاليل نعم ما ملئت وبعده فبقول العبد المستقر الى النعم ابله سيم بن محمد عرشيا ه الاستغاثني الى طاعتك في
ساعة ابيض ساعة مع كمال قلعة البشارة الرسالة المنسوبة الى الامام في كل المنعانة عتقه الملتمة والدين
الاجني رزقه الشكر الكرامت فامسكت واللقاقت في آداب المناظرة فخرت فيها الماجلعت مسرة لكل بسيرة تحفة لكل
اوب وما رابت بنا الا لادمن روره وفيضا من فتوحه جزاء لخدمته من هو مولاني ومطاة به كرس خد من آياتي
منه من الكدرة لالت بصرية ودار من لزوم الاشارة عترة وهو العالم للشبه العالم اليراني تلج الملتمة والدين عرشيا ه
جزاه الشكر الجزاء واستجاني في عترة الدعاء ما انا اشرع في قضاة الكتبة لاسن الله تعالى الهام الصالح في هام
القبال قل الله ملته لظهوره فاعطاه الله لك الحمد واشارته لكتاب على ما هو المشهور من طرق النبوة شارحها انهم كما ذكر في

الذي يسترون به جهلهم والسابع ان يحترق من كان مهيبا
محترقا ذهنية الخضم واحترامه من انزلة دقة نظره وحل دونه
والثامن ان لا يحسب الخضم حقيرا لئلا يجعل عنه بسببه كلام
ضعيف وبن لك يغلب عليه الضعيف اقول مستعينا به تعالى انه
ينفع للمناظر ان لا يقصلا سكات الخضم زمان تحليل نقد جند الصرا
مقد مات واهية توجب غلبة الخضم لا يجلس حين المناظرة متكبرا
جلست الاملاء بل جلست الفقراء لان هذه مآل وجلبتاج الذين
وخلصه عن الانتشار وان لا يكون جائعا بكثرة المجموع ولا عطشا
بكثرة العطش لا نهسا وجبان سعة الغضب المتأففة
للمناظر ولا امتليا كل الامتلاء ايعه لانه يوجب جود الطبيعة
وخمود شعلة القريحة
قد استب طبع الرشيد مبرح حاشية ايجي في الطبع الجيد في وحلي في شدة كرامه حاشية

الذي استب طبع الرشيد مبرح حاشية ايجي في الطبع الجيد في وحلي في شدة كرامه حاشية
الذي استب طبع الرشيد مبرح حاشية ايجي في الطبع الجيد في وحلي في شدة كرامه حاشية
الذي استب طبع الرشيد مبرح حاشية ايجي في الطبع الجيد في وحلي في شدة كرامه حاشية

انه مساو في التحقق وبطلان احد المتساويين يستلزم بطلان المتساوي الاخر على ما قيل وتجب عليه التحقبات
ما يتحقق احداهما في الآخر لا بالاشيئ تحقق احدهما بدون الآخر وان كانتا شيئين غير متساويين عبارات كتبها في
سما في مواقع بيان النسبة بين خصوصيات الاشياء وما يعنى النسب الاربع بحسب التحقيق على
اللزوم فلا يلزم من بطلان احد المتساويين بطلان الآخر ولهذا عدل عن هذا العبارة في شرح
القول بالمسعودي فقال في السند بالدليل والتبديع انما يفيد اذا كان المستند لازما للنتج لان في
اللازم يستلزم في الملزوم وجعل السند المساوي اعطاهما في السند اللازم منه اللازم لاحتياط
مسألة في كونه لازما بعده وصفت السند بالاض والاعم لا يستلزم شي كونه كالاضف والاعم في التسليم
النسبة نعم يمكن ان يستدل على صحة دفع السند المساوي بان انتفاء احد المتساويين لا يمكن بدون
انتفاء الآخر وان الاستلزام انتفاء احد المتساويين انتفاء الآخر فبانتفاء السند المساوي يتحقق
النتج وينزول انتفاءه واذا تم تقرير المص و قد علم ما قصد به تحرير شرح القول بالمسعودي فحفظ اولي من
العدول ورده لم يبلغ مرتبة القبول واعلم ان بطلان السند المساوي او اللازم مانع اذا كان السند المساوي
او كونه لازما بحسب سبل المص وهو ظاهر ولك اذا اشتق المانع من مساو ولازم وان لم يكن كذلك فينتج
بالبطلان التزاما وان لا يندرج في الحقيقة فان قلت اذا جعل احد السند المتساويين مانعا باقتضاء وانما
فانتهى اذ هم فينتج بطلان لان بطلان الاعم يستلزم بطلان الاخص او يكون هكذا يستلزم
بطلان احد المتساويين بطلان الآخر او يكون مع فلا يصح صرف السند في المساوي قلت
انصر بنا على عدم الانتفاء الى شأن السند الاعم لانه لا يصح سند بحسب السند على اننا نقول
لا يمكن ابطال السند الاعم لان ما هو اعم من النتج وانتقل لا يمكن ان يطيل ولا يطيل تحقيق الشيء
وانتفاءه لا يقال كونه اعم من النتج لا يستلزم الا تحقق صورة من صور الانتفاء ولا يستلزم ان
يوجد كل ما يحتاجه في اذ كان اعم من النتج والانتفاء مطلقا لا يمكن ابطاله الا بالانقضاء انتفاء النتج
بهذا وقت ان لا يمكن في الاعم من الشيء اولى فاحفظ و ربما يقال السند الاعم لا يحتاج الى القدر المسمى
تحقيقا المعنى العموم في ابطاله بطلان القدر فيم فلا يتحقق ابطاله في وجه النتج ونفسه ما يستحق
من بيان بما سمعت فتدرك في ان السند المساوي تحقيق المقدام كما سند المساوي في
انه يتحقق ابطاله لان بطلان ما يساوي التحقيق يستلزم بطلان ما يبطان التحقيق

يستلزم بطلان المقدام فلو كان بطلان السند المساوي مانعا لكان من الدليل لم يكن متحرقة وان السند اللازم
للتحقق لا يمتنع ما يتحقق ابطاله لان في اللازم يستلزم في الملزوم مثال ان يقال لانه وجود النهار
كيفية الشمس فربما قلنا بطلان عدم طلوع الشمس ثبت وجود النهار لان بطلان عدم طلوع الشمس
يقتضي عدم وجود النهار بهذا ولما سمعت ان السائل ما دام العالم قائما هو متقدرة فت ان النتج احق
بالقدرة فيها واذا اجتمع الامور الثلاثة على دليل وان قيل ان النقض مقدم على المناقضة كما ان المناقضة
مقدرة على المعارضة فربما يلزم الامور الثلاثة على ما هو الظاهر من الترتيب الطبيعي بينها فلا ينبغي المناقضة
ربما على ما قيل ثم النقض على ما بينه سي التحقيق في حاشي الرسالة اشتملت مع مقدرة غير معينة وما في شرح
القول بالمسعودي من الدليل على الاول قوله والنقض استلزام النقض الذي هو حال القدرة على
الدليل على قياس قول او من على الثاني فانه و ينبغي ان يعلم ان النتج ليس بشي معنوي بل بالتحقق
و المناقضة كما لو لم يمتنع النقض تارة من مقدرة غير معينة وتارة من الدليل بشي وتعرف
المناقضة من بعض القدمات او كل واحد على سبيل التعيين حتى يكون تارة من المناقضة بتقديره انما
مقدرة غير معينة فاما بالدليل او النتج في المناقضة بمعنى طلب الدليل على المقدرة وفي النقض بمعنى في المقدرة
الغير المعينة والدليل ولا يخفى ان في الدليل او المقدرة الغير المعينة لا يصح بلاش احد لانه دعوى
لا بد من بيان فلو انما لو انقض الدليل بلاش به كناية فيرسمونه بخلاف من المقدرة المعينة
فانه يصح مجرد تقديم فت وجهه فلا يربك ان الامر بينهما سواء فالفرق في حكم كل منهما فالوجه نظر لانه
يجوز ان يكون عدم صحة الدليل بحسب مقدراته من صلب المعانيات فلا يحتاج الى شاهد فلا يكون نقض بلاش
كناية في المعنى الا ان يجعل بانه العقل واخذه في الشاهد من النصف ان لا يكون النتج المتوجب به متنا
مجردا وان لا يتحقق بلاش في الخلف والاستلزام من ان اخر من ان ظاهر تحقيقا بجم الاختصاص فيها ولما
انقضوا على ان لا يدعي في النقض من شاهد قال بانك نقضت بتبنيها عليه وعلى من قال النقض تخلف الحكم
عن الدليل واخر من عليه بان شاهد النقض لا يتحقق في تخلف المدلول عن الدليل بان يكون بالدليل المعين
جدي في صورة اخرى ولا يلزم فيه معنى جريان الدليل بعينه ان لا يتبادر الدليلان باعتبار موضوع
عليه مثلا او يكون في صورة اخرى دون خصوصية لا يلزم فيها هذا الاخر من انما يروى في
بانك في جريان تخلف الحكم عن الدليل كما يتبادر فلا يشاهد ان النقض بانك تخلف الحكم عن الدليل في كلامه

انما الخلق لما لو اريد ما لم يتخلف له من سواه كما ان كل واحد قد خلق له ما لم يكن كماله استقرار
 التمثيل لم يتخلف عنه شيئا الا اذا استلزم الدليل له التحقيق بطل ثبوت الدليل بلزوم تخلف اللازم منه
 واعلم ان النقض لطبق على الشئ المذكور سابقا لكنه لا يقتضيه استلزامه فيما ذكره لم يعدل على كلامه شرح الا ان السببي
 حيث قال لك في المناقشة بتقدير الاتصال به بنا لا يقتضيه اجمالي حيث اشار على ان التثنية اجمالي فيما نحن
 فيه ليس في انما بخلاف التثنية بالتفصيل في المناقشة المقصودة او تعقبا لما في مقصوده من غير متين بل باعتبار
 الحقيقة ويطبق على دخولها ليس من المعرفة على فروع ما سندها من غير ما يتوهم ان الالف يقتضيه
 باعتبار الحكم بغيره والتعريف وهكذا في تعريفه تصويره فلا مجال للمناقشة فيه وانا نقول يصور المناقشة في
 تعريفه باعتبار الحكم ضمنى بان يقال ما هو الموضع في التعريف ثم ترتيب عليه من ترتيب افراد من حيث يعلق
 الى غير ذلك ولا يخفى المناقشة في الاشياء فيما يرجع الى الحكم بل اكثر المناقشة في الالف سال الموضع الحكم
 والمصالح او المحبوبة على وجه آخر ليس من قبيل المناقشة في الحكم فالجواب النقض في التعريف على غير
 كما في شرح الاول المسعودي وهذا قد خرج في التعريف قطع النظر ان هناك حكما اوليا فافهمه فاد من
 المسامحة التثنية التي فزت بها وادع الله على ما انعم قوله او عورض اني ايل على ما هو ظاهره والحمد
 اقامت الدليل على خلاف ما قام عليه نصرة الدليل فلا بد من حرف اللفظ من ظاهره مع قول بديل الخلاف
 تامل والمردود ليس على خلاف المسمى ومثاقبه لا مطلق المعاصرة على ما هو حقيقة المناقشة فلا نقض على
 ما قيل انما يمكن اقامة الدليل على التثنية على سواء كان النقض او ما يساويها او ما هو انقض من ذلك الدليل
 قد يكون عين الدليل الاول صورة ومادة بمعنى الاتحاد في الكبرى مثلا لا في جميع ما هو مادة واللام متيد
 الدليل فلا يوجد المعارضان وذلك كما في المقاطعات المعاصرة والورد في الخطب قد يكون عين صورة
 فتسمى معارضة بالمثل وقد لا يكون صورة كصورة وتسمى معارضة بالغير وان اتحدت المادة فيها فلا
 مشاحة في الاصطلاح فلا يناقض باء الاخره فاما الصورة على اتحاد المادة حتى يكون في اتحاد والمادة
 معارضة بالمثل وفي اتحاد المادة معارضة بالغير على الصورة يكون شي معبا بالفعل بخلاف المادة
 فاذ كان في المعارضة والتحقق استدل لال فحقى الصورتين حررت ايهما القائل بالكلام
 به عيا الاستدلال عليه ما لمع اي تمكنت من ان تحسن وصار متصباك الشئ والافضل
 من تعبير عن وقع المعارضة والنقض بشئ فحقى الشئ والشئ على ما سبق وسياتي تصويره

في مقام التفصيل معنى المناقشة فعمل المانع على مسائل عديدة انك ان الشئ لا يقتضيه من نقله على ان يقتضيه
 صحة المعارضة يقع مع ان تيدان المعارضة لا ينافي لان المعارضة يعارض بها صحتها فلا ينافي مع بيان
 المعارضة قدح الدليل على الدعوى وقوله بان نقول بصحة الخطاب متعلق بقوله اذا قلت في صحتها
 وتثنية لما سبق من ترتيب البحث المتعلق بكلامه اني وهو ما لا يسبق عدمه على وجوده فاقلا
 عن المقاصد قال السيد المحقق في هذا المقام فاقلا على نقل بحكم المقاصد حيث قال الاستاذ رحمه الله
 تواتر القول بذلك من النباير ارجح وقد ثبت صدقهم بالمعجزات من غير توقف على الكلام فلا كلامه مستغاثا
 ان المقاصد من تصانيف الاستاذ وليس فيها لا يتم حكم دون الكلام او ما اودعها من حيثها مستغاثا
 انما هي السكلم بالكلام استدل على صحتها العلوم اى منتهى العلم الى ذاته او على صحتها الجسول او المراسد او الشرا
 وفي بعض النسخ بديل انما استدلى له قال او ما عيا فالدليل مشتغل بديل انما هو لكان او في المثل وكلم الله
 حكيم بديل الاستدلال ذاته وهو يقتضيه حكم الله حكيم بديل انما هو لكان او في المثل وكلم الله
 الدليل ان الكلام استدلى ذاته وكلما استدلى ذاته فهو مقتضى له ذاته يتبع الكلام مقتضى له ذاته بلامة لهم
 الكبرى ممنوعة ليجاز ان يكون استدلى ذاته غير اني بل غير موجودا لوجوب التقدم الذاتي بل غير ثابت اول
 ويرشد الى هذا المعنى ما سبق في من النقض بالخلق فانه يدل على ان مقتضى استدلى ذاته غير اني بل غير ثابت
 استدل ان هذه الكلية لا يتم كما ان هذا الدليل لا يتم لما يقال من ان هذا الدليل على تقدير تمامه يدل على
 ان الكلام مقتضى ثابتة زعم فاما على ان موجود في نفسه بوجوده مسبوق بعدم فلا يتم لعدم تمام النقض من التثنية بل
 قوله فيمنع على صفة الجسول وكذا الخواص قوله ان نقض او يعارض على طبق قوله من النقض او عورض على من
 الدليل ما سطره او كبراه يستلزم الجواز انما الى الاستدلال والخطب بان يقال لا تمامه يستدل استدل ذاته
 الجواز باحد الطرفين وتحتحق الجواز في الطرف يكون المستلزم الجوازى لا الكلام على تقدير الجواز في النسبة يكون
 المستدل بالكلام غير زعم على تقدير تسليم استدل ذاته بناء على ان الجواز لا يمنع الاستدلال الى ذاته بل يقال
 فتم ان كل ما استدلى ذاته فهو مقتضى له ذاته لجواز الجواز ولو قال فيمنع جواز الجواز لكان اذ في المثل
 زعم على ان تقديره قيد رفع اي الشئ هو ظاهر لكنه يكون ذاته على المثل لا اذ لم يسبق اشارة اليه ووقع
 الشئ او جواز الجواز الذي كان استدلاله مستمسا ورجح يكون مثالا لما سبق في وقع الاستدلال او
 بالمثل اي بامه الاصل والقاعدة من التثنية بل مستلزم الحقيقة بل الجواز فانه لا يتم على الدليل

الاستغناء حيث ذكر المصنف في التسمية بطريق الغيبة ودرجته لصنعة براعة الاستبصار فان المقصود في هذا الرتبة
 بيان طرق المناظرة وطرقها على الخافضة ونسبها على اذ تعالى عالمها على طائفة من القدماء الحكماء حيث
 انكره اوتو كونه طائفة من الاولاد انما هو من الاجابة على الطائفة او اشار بان تعالى لا يذنب
 الحمد وانما امره قد علمه الله للشوق الى السند الذي يثبت في ذهن السامع او لا فائدة في التخصيص للناطقين
 الواقع على الطبع او للتفكير والشرح او للاقترب والمجربة هو وصف بالجميل على الجليل على جبهه التعظيم
 والتبجيل وعرفا هو العقل السليم من التكليم النعم كونه متساويا وكان باللسان او بالبيان او بالاركان
 وبما هو لشكر القوي واما الشكر المسمى فهو من العبد لله تعالى انعم الله عليه من نعمه والبره في محاملي
 ما خلقه واعطاه لاجله الحمد للفقير عسى من الشكر العرفي من وجد الحمد العشرة ثم من الشكر
 اعرف في مطلقا كذا قالوا واللام فيه الالحاح على ما ذهب اليه صاحب الكشف وهو ان لام الملك
 فيها انحصار جميع الجواهر فيه ثم على القول بوضع لام الملك للاختصاص بحسب المعنى واللام على القول بوضعها
 للاختصاص بحسب المعنى الاربعة فلا والله لا الاستغراق على ما ذهب اليه صاحب الكشف وهو ان لام الملك
 فيها جميع النعم من النعم والبيان او التسمية واخباره والاعمال والى جملات جملة الصلوة في ثمانية اشياء لا غير
 على ما قالوا والمقدمة على ما حيث لا تقدر على اداء ما يجب علينا من الجاه على ما هو مقتضى من عليه الامن منه
 بمعنى قطعه وهي عند المصنف قد درست في المشبه بوقوع النعم على النعم عليه بطريق الاستعلاء وهو
 لا يتناهى الى التنبه والتوخي الواقع على النعم الواحدة وقد فسرها بقوله النعم النعم عليه وهو يتناول
 بما قد جاء من النعم الانعام به على ما خرج به في بعض النسخ ووجهه في النعم ووجهه في النعم
 في مقتضى من النعم حتى لا يصلح انما يتاخر به بعض ما فيها لا بل انما مقامه على ما لا يخفى ولما كان
 انشال امره من الواجبات ثم المصداق ما هو به فقال على تيسر الصلوة قد عرفت وجهه تقديم
 المسح على السند الذي هو النعم بمعنى الرخاء من النعم بمعنى الرفعة او معنى الخير من النعم وهو في الشرح
 ان ان بعينه النعم بشرية حميدة او متفرقة شرع ثابتة والرسول عليه السلام في الاول في الرسول انسان بعينه
 ان قد يتبين الاحكام فان كان صاحب كتابك ناسخا شرعية سابقة فهو في قول الاستحسان ان الرسول كان في
 ناسخا شرعية وجبا شرعية الاحكام والناسخ عمده من قوله ان كل رسول نبي وكل نبي رسول في كل من هذه
 او قول منظر ما في الاول فلهذا ذكره انما في نفسه قوله في حق جميل عليه السلام وكان رسولنا نبيا

من هو صاحب
 النعم عليه
 في قوله
 ان رسولنا
 نبيا
 في قوله
 ان رسولنا
 نبيا
 في قوله
 ان رسولنا
 نبيا

من قد يدل على ان الرسول لا يلزم ان يكون كسيرة سيرة حميدة قال لا ابراهيم كما قال على شريعة عم لما
 ذكره في شرح الصحاح من ان داود عليه السلام ليس بشريعة حميدة وكذا علي بن ابي طالب عليه السلام
 مستقلة بل امره باتباع موسى ثم مع انها على من في العزم من الرسل واما في الثاني فلهذا في خلافه
 من النبي محمد من ان عدو الرسول ثمانية مائة وعشرون سنة عشر على اختلاف الرواية وقد لا ياتي ما لا
 واربعه وعشرون الف او مائتا الف واربعه وعشرون الف على اختلاف الرواية واليه يستلزم ان يكون
 وسيل مثل انبياء واما في الثالث فلا يستلزم ان يكون جميل واما في الرابع
 فلا يراد عليه في الثاني ولا في الثالث ما يدل عليه قوله ثم ما أرسلنا من قبلك من رسول ولا نبي الا
 عليك باننا في ما ذكرنا قال الحق الذي في الدنيا لا مضى في النبي انسان بعينه الله تعالى الى الشوق
 التبرك ما اعمى الذي على هذا الاشكال من يحتاج كما له في نفسه من غير ان يكون مبعوثا الى غيره كما قيل
 في تحريمه في نيل العلم لان كل من كان في نفسه من غير ان يكون مبعوثا الى غيره كما قيل
 وهو مستند ظهر على الكعبة بها الناس بل هو في قوله لم يبق على من الخليل ابراهيم حذري ما لا يمكن
 ما روي في سبيل رسول الله ما تقول في حق زيد بن جليل فقال م هوادة واحدة وفيه ما فيه البقية
 في شرح الفتاوى المصنفية الى الرسول قد استعمل مراد فالنبي وقد يخص بمن هو صاحب كتاب شرعية فيكون
 اخضر منه وفيه خلاف لما دل على الحديث من ان عدو الرسل النقص من عدو الانبياء ما زيد من عدو
 كسيرة قائم ولا فائدة حميدة على ما هو الاصل فيها فالمراد فيها على السلام ويمكن ان يحل على الاستغراق و
 يراد جميع الانبياء وهم المشبهون بالصلوة حقيقة في الدعاء والتمسك في الاركان المخصوصة شرعا ورجاء في
 الرحمة والعلية السببية والسببية وذكر في الكشف في اول سورة البقرة ان الصلوة حقيقة بها تحريك الصلوة من
 معنى الاركان بها التحريك فيها ثم هي الدعاء صلوة تشبها للداعي بالصلاة في الخشوع فيكون الصلوة في
 الدعاء تشبها وفي الاركان حقيقة او عبادا مرسلا وذكر في الفتاوى الصلوة تقوم للعباد بالصلاة ثم قيل
 الرحمة صلوة لا تشبه لها على تعويم اهل ثم نقلت الى الدعاء الذي هو سببها تجوزا وذكر في معنى السببية
 الصلوة في الدنيا لعلها مطلقا فاذ السببية الى الله تعالى يراد بالرحمة الكاملة والى الملكة الاستغناء
 والى المؤمنين حال بعضهم وذكر في نهاية الجري معنى قولنا صلى الله عليه وسلم في الدنيا يا مسلماء
 ذكره واتباعا شرعية وفي الآخرة بتشفيته في امته وتصفيت اجره اذ عرفت هذا فاعلم ان المراد بها اما

من هو صاحب
 النعم عليه
 في قوله
 ان رسولنا
 نبيا
 في قوله
 ان رسولنا
 نبيا
 في قوله
 ان رسولنا
 نبيا

الوقت الحركات العنصرية على الوجه المذكور والتحقيق بعد ذلك ان الله هو عا ديا لغيره غير متميز في مطلق الدعاء لكن
 الماد بها يستلزم التميز فلا يلزم ترك انتقال امره والحدول من مرجع لغيره عا ديا لغيره لثنا سبب الفقرتين
 وانما ترك ما هو عا ديا لغيره المصنف في التصلية على الاكل والاصحاب في عنوان التصلية على ما هو عا ديا لغيره ان التصلية
 على النبي هي فصلية عليهم وهذه دعا يستعمل البشر على ان هذا انما يروى لو كانت الاضاحية مبهمة واما اذا كانت
 استقرت فلما لا ينبغي اذا قلت بكلام اي تكلمت به او حكمت بالجزء اما عند ذلك يدل على الشرطيتين
 المذكورتان فيما بعد هو ان يكون باقيا عا ديا او قاعا ان يكون متوقفا عليه او مدعى في الاول القول
 بانما هو على ذلك ان المناشئة الواو بدل او في التولية الثانية لان اوانا صلا لم يبدل شيئا حتى الزود
 والادوية بالشرطيتين المذكورتان فيما بعد اذ اتيها ومدة بها في موقع الحال في طالع الجسد والاعلم
 ان الماد بالكلام بانظر في طالع الصواب فهو الكلام الذي يزل الانفس لان غير من الممكن لا يتعلق بما هو
 اهم منه وهو منحصر في النقل فيه والمدعى فيه ان كنت ناقلا فيه اتي به كان من الخصومات
 والماد بالنقل بهما هو ان اتى بقول الغير على ما هو عليه من المصنف في نظره ان قول الغير هو وقت التغير
 بغيره فلا اولا في طلب منك بيان الصحة من النقل وحي صدق نسبة النقل في النقل
 عن اى اقسام النقل منضك لعدليك الا طلب تصوير منك ولو طلب من نفسه فهو مفكر ومن اخر
 المتأخر في يد اذ ان الكلام من الجائدين انما هو الصواب يا شبيه من انما هي النظر البصيرة من الجائدين في
 التوبة من الشئيين انما هو الصواب يرجع الى هذا حيث ارى بان الجائدين جانبنا المتأخرين على ما صرح به
 الا وادى المسعودي وفس على هذا قوله فالذي يلى ذلك الم يمكن من النقل معلومة لطلب العلم في الطلب
 ثم اختلفوا في ان هل يجب على الناقل ان يطلب التصح عن اقسام النقل من اقسام المسعودي انما هو ان لا يجب
 لكن المفهوم من كلامه قد سوس من سلة مستعمل ان يجب اود عا ديا في طلب منك الدليل
 والحقيقة ان الحكمي عليه ان الم يمكن بهما اوليا ولا معلوما بالاسيل وما في حكمه بوجه لطلبه كما
 ذلك تقييد الطلب بعدم معلومية الدليل المطلوب للطلب السلب على التقييد تقييد طلب
 المصنف لعدم معلومية المدعى من التزم من حكم نظر بان كان اذ به سبب اوليا او غير اوليا
 وهو مسم من المطلق والمستدل ولذا اقره عليها والماد بالاسيل بهما ما يمكن التوصل
 بغير النظر فيه او في حوال الى مطلوبه هو متناول الدليل المنطوق والاصول

وغيره ان لا اود عا ديا الدليل بتقدير يطلب بقرينة دخول العا ديا لغيره على الدليل معطو على قوله باقيا لغيره الصحة
 فلا تقييد على من ان هذا من قبل عطف الشئيين على معلو على ما يلزم من عطف ما صلا ما مقدم ليس
 بغيره ولما اوجع من الكلام المذكور توبة الشئيين الذي حقيقة المطالبة وذلك لئلا يطل على النقل والمدعى اذ
 انما فقال ولا يمنع النقل والمدعى الا حيا اى لا يستعمل لفظ المنع في طلب النقل والمدعى الا
 استعمل الا حيا اى اولى حيا لغيره على هذا المراد بالجارز الجاز في النظر اولا لا ينسب المنع الى النقل والمدعى الا نسبة
 حيا اى اولى حيا لغيره على هذا المراد بالجارز الجاز في النسبة ويحتمل ان يرد بالمنع مناه التحقيق دون نسبة
 واستعمال الجازز الجاز في النسبة اى لا ينسب النقل المدعى الاستعمال الجازز اى على وجه الجازز بارعا على غير هذا
 على التماسيل المذكور متصل مفرغ ويحتمل ان يكون منقلا اى لا ينسب النقل والمدعى حقيقة لكن يحتمل ان
 اقول المراد بالجارز مدناه القوي اى محل الجواز والتعدي من جاز الشئ مكانه اذ اعدوا لغيره لا ينسب النقل
 والمدعى شئ من حوال الاحال كونهما جازيين وحي يكون الشئ مفرغا ولا ينسب النقل والمدعى الا لغيره
 ومدعى جازز وحي يكون المستعمل غير مفرغ والمراد بالنقل والمدعى الجازز من ما يتعدى الشئ منها الى مقدرة
 التبعيض او الدليل وقدره فلا يلزم ما صرح به التحقيق في النقل المصح والمدعى المدلل ان ارى بالمنع المنع
 التحقيق واما صرح به الجازز في فهم ان اريد بالمنع الجازز وكلاهما باطل اما الاول فلان الشئ الحقيقي لا يتعلق
 بشئ بهما بل انما يتعلق بغيرهما واما الثاني فلانها كما ينبغي ان جازز بمنى ارجاع منهما الى من مقدرة التبعيض
 او الدليل فكيف ينسب النقل الى المصح مما ذكره من طلب التبعيض ومن المدعى الجوز بمنى طلب الدليل عليه من
 يستأخرت حال ما اذا ارى بالمنع الشئ يستعمل الجازز اى بمنى ما يطلو عليه لفظ المنع فانهم في المراد بالجارز
 ما يملكه الثانية اليه والا فلا يستقيم المحر والمار بالنقل مدناه المصدر وول النقل على ما قيل لان النقل
 على ما قيل لان النقل من حيث هو منقول كما لا ينسب حقيقة لا ينسب جازز الا حيا محكي محض لا يتعلق به الوانة
 اصلا والنقل من حيث هو نقل لا ينسب حقيقة لكن ينسب جازز اذ ادا بالنقل والنقل والمدعى لا من حيث
 ان منقول ونقل ومدعى فتدعي حقيقة فلا بد من اعتبار قية الحقيقة اذ المنع في من قبل لطلب
 جتن الدليل الحقيقي والحكمي حقيقة او صورة كما في صورة الجوز من اقسام المستدل الحقيقة
 الحكمي على مقدرة اى مقدرة جتن الدليل الحقيقي والحكمي ايضا وكلاهما سبيل التحديد اذ الم يمكن استدلالا عليها
 ولا بد من اذ اذ علنا الام على الجتن فلا يلزم اتحاد الدليل المظهر على المقدرة الدليل الذي يطلب الدليل على مقدرة الجتن

حتى يقال ان تصرف الشيء على الوجه المذكور يستلزم ان يكون المانع ظاهرا للمصادرة من الاستدلال على ان
 اتحادهما بحسب من ولا فسادا فريتم لو قال على المقدرة يكون الاتحاد كان لم يترجم الاتحاد ولما احتاج
 الى التفرع لان في الاتحاد اشتراط اعتبارية الشيء في الترتيب الى الشيء المطلوب على المقدرة من
 حيث هي مقدرة وعلى هذا لا نقض من النقل والمسمى بما ذكرنا من الاتحاد وقيل لما كانت المقدرة
 مشتركة بين ما كان مقصودا فبالا الى الدليل تعيين المصادرة والمصادرة هي ما يتوقف عليه التصديق
 بوجه بصحة الدليل من الحكم او نقضا قريبا او بعيدا من حيث هو كقولهم ان الترتيب المذكور ان الشيء
 المبني للفاعل صفة المانع الطالب بمعنى المبني للمفعول منته الدليل على المقدرة فما معنى قول المانع
 به المقدرة بمعنى ان لا يقدّر الصلة اي ممنوع عليها كما قيل في قول المشترك والاولى ان
 ليس الشيء معنى المبني للمفعول يكون المقدرة بحيث يطلب الدليل عليها لا يقدّر به فقولهم ان المعنى المذكور
 معنى حقيقة فلان الشيء على المصطلحات ولا حقيقة لها سوى الشيء المصطلح ولان الشيء كلما اطلق في
 عرفهم يتبادر منه هذا المعنى والتبادر من المادّة الحقيقة واما ان ليس معنى حقيقى فما معنى مشترك هو معنى
 قولهم ان الشيء على الدليل على ان النقل والمسمى من حيث انهما كذا لا يتبعان حقيقة ان كذا معنى النقل
 والمسمى من حيث انهما كذا مقدرة الدليل وكل معنى حقيقة مقدرة الدليل يتبع من النظر الثاني من
 الشكل الثاني ان كذا معنى النقل والمسمى من حيث انهما كذا متبع الحقيقة انما كذا معنى النقل
 يقول ان الشيء المطلوب الدليل على مقدرة واما الصغرى فلان النقل من حيث هو نقل لم يترجم النقل من
 وكل لا يترجم من حيث لا يمكن ان يحيل مقدرة دليل من حيث هو دليل فان الدليل من حيث هو دليل
 لا يجوز ان يستلزم الاستدلال صحة والتزام صحة لا يمكن به دون التزام صحة والمسمى من حيث
 هو معنى قسم بالبيان بالذات وقد نسب الاستدلال لنفسه لبيان بالذات والاشارة من المقدرة من حيث انما
 مقدرة كذا بل اتيان الاستدلال بها لبيان حكم ادعاه ولكن فكيف ترتيب القياس المذكور للتزويد على
 الضرب الاول من الشكل الثاني وينبغي ما ينكسر الى المطلوب ان قيل المسمى من كذا معنى النقل والمسمى
 والدليل المذكور انما يشترط على الحكم السليم والاشارة الى قلنا القسم بالذات من الحكم السليم فيقولون ان الحكم لا يحل
 بحيث يستفاد من البيان لان الفرض من قوله لا يمتنع الجواب ما يتوقف عليه ما يتوقف عليه لا يمتنع في
 ذلك الحكم السليم لا الحكم الايجابى فذكره تقرى به هنا يدفع الشيء ما تحصيل من النقل والمسمى من حيث

انها كذا لا يتبعان حقيقة لا يتبعان ولا يقدّران حقيقة فالتخصيص ليس بحجة على ان معن تقصيرا ومشاربا
 حقيقة يعلم من البيان المذكور ان في التفات قد برز كما فرغ من بيان حوال الشارح قبل الاستدلال
 شرع في بيان حوال الاستدلال فقال فاذا اشتغلت به اي بالدليل كما هو مقرر وكان المراد ما علم التبيين
 من النوع المستثنى من الاصل بالادلة بل يجري في التبيينات اي وان لم يجد كثير من هذا الكلام معطوف
 على قوله فاقلت والفاء افاودة الترتيب من القول بالكلام فانه ترتيب على من الاستدلال بالدليل وما
 ترتيب على قيل انما معطوف على قوله فالدليل فالفاء افاودة الترتيب من طلب الدليل من مباحث
 القسم واحد الامور المذكورة التي هي المنع والنقص والمعارضه وفيه ما فيه ويحتمل ان يكون الفاء فيصية اي افا
 عرفت ما ينبغي القسم قبل اشتغالك بالدليل فالفاء افاودة اشتغلت به منتهى ذلك الدليل المشتغل في استماع
 المنع الى الدليل حتى على تجريده عنه وفيه اشارة الى تسامح اذا المنع لا يتعلق الا بمقدرة الدليل على ما هو المشهور
 وقد مر من القبيل ايضا وعلى ذلك التبيين على ان الاحسن تأخير المنع الى حين تقرير المطلق مقدرات دليله
 بما مر على ما هو راجح في بعضهم وفي اختياره اشتغلت على اقتضاها انما هو قبل الفرض والاقامة بعده فالمنع حين اشتغال
 بالمراد مقدرة على ما هو راجح في بعضهم الاخر فان الاشتغال انما هو قبل الفرض والاقامة بعده فالمنع حين اشتغال
 بالدليل لا يكون الا قبل تقرير المقدمات بما مر فافاشا ربط في الشرطية الى نفي الفرضين وانما افتقارا واما
 على معنى عدم لزوم واحد النوع التام كليا الجواز ان يكون الدليل من مقدرات حتى الاستلزام به مبيها
 اوليا مجرداى منعا مجردا على السند ومنعا مقارنا مع السند ويحتمل ان يكون قول مجردا وقوله مع
 السند خبر لكان المحذور قد مر وكان ذلك المنع اوسع السند وانما قدم كذا وقوله بالنسبة
 الى القسم الوجودى ولان القياس الى بجزء البسيط من المركب والى في تأخير لزوم الفصل بين القسمين
 بما يتعلق بالقسم الوجودى او بين القسم الوجودى وما يتعلق بالقسم العدمى والسند المستثنى
 القدر ما استندت اليه من حاله او غيره وفي المصطلح النظر انما ذكر تقوية المنع سواء كان مفيدا
 في الواقع او لا ويندرج فيه السند الصحيح وغير الصحيح ولا يكون الا اخص مطلقا من المنع او مساويا له
 وغير الصحيح لا يكون الا اعم من مطلقا او من دمج او مبيها والنسب للمعبرة بين السند والمنع انما هي معبرة
 في الحقيقة بين السند والقبض المعبرة بحسب التفسير مثلا اقلنا لا اعم الاربعه زود لم لا يجوز
 ان يكون منسوبا فاقولنا لا اعم الاربعه زود هو المقدرة المعبرة وقولنا لا اعم الاربعه زود منسوبا

تفصيل قولنا الاربع زوج اعني قولنا الاربع ليس بزواج وحس طالعواقي والفاصل بينهما لم وكيف فاما
 كما يقال لا نعلم ان يكون كذا لم يجوز ان يكون كذا ولا نعلم ان يكون كذا كيف والامر كذا ولا نعلم ان يكون كذا
 واجبا فيكون كذا ان لو كان كذا والمنش قسمان قسم لم يلزم المعلن بان يكون عبود المقدمة المنوعة مما به وعليه
 عبود وعبود قسم لا يفرض بان يكون انتفاء المقدمة المحترمة مشتبا له عبود بالذات او بوجوه اخرى واعلم انهم
 حصروا الكلام في قسم في دليل المعلن في المناقضة والتفحص والمعارضة وتفصيل الكلام على ما يستدل به لتمام
 ان المعلن اذا اقام دليلا على ما دعاه فان لم يقم في الوقت ذلك الدليل بجميع مقدماته فليس مقتضى
 تفحص الالتزام وان لم يسلم في الواقع لعدم وجود حقيقة منه فاما ان يكون القسم مترددا في صفة المقدمة
 من مقدمات الحقيقة او جازما لنفسا او بالكلية او بعبارة او يكون مترددا في صفة الدليل بمقتضى مقدمة من مقدمات
 لا على التبيين او جازما لنفسا والدليل وقضا ومقدمة من مقدمات لا على التبيين من غير ترد في مقدمة معينة
 والجزم لنفسا فان كان الاول فنصيب على جميع اقسامه طلب الدليل او التبيين من المعلن على تلك المقدمة مع
 شفاهاة منه في صورة الجزم بانفسا وهذا هو المناقضة وذلك لان الطلب في صورة اوقات الدليل والتبيين
 في وضع المعلن ولا يصير ترتيب الاستدلال منصبا له الا فيما لا يمكن المطالبة عند الاستدلال من المعلن
 فلو استدلل على قضا والمقدمة معينة عند الجزم بانفسا فاما كان خاصا والتعبير غير مسرور عند التحقيق
 خلافا للكرامة العدمي فتم يجوز الاستدلال على قضا بانفسا ما اقام المعلن دليلا عليها او يبيد الاستدلال معارضة
 بالنسبة الى وليها ومعاقضة على سبيل المعارضة بالنسبة الى دليل هي مقدمتها التي استدلال على قضا وليها
 يبين ان خلف الحكم منه والاستدلال قضا او اخر يبيد قضا اجماليا بالقياس الى دليلها وقضا وتفصيلها على الترتيب
 الاجمال بالقياس الى دليل هي مقدمته وان كان الثاني فالقسم الاول منه جرحا محتملا على دليلا على القسم الثاني
 من تفصيل دعوى قضا والدليل والاستدلال عليه اما باثبات خلف الحكم منه او استلزامه قضا واخره هذا هو المقتر
 الاجمالي واما باثبات خلاف ما اقام الدليل عليه المعلن وهذا هو المعارضة وذلك لعدم إمكان المطالبة عند
 الاستدلال من المعلن فالقسم من كل واحد من التفحص والمعارضة فطلب المعلن في الدليل وفي مقدمته من
 مقدماته لا على التبيين والتفحص كالمعارضة في دعوى قضا والدليل والدعوى لا يسبغ بلاشياء ولا قبل
 عن دعوى اليه فمخلاف المناقضة فانها هي المطالبة وطلبها المعلن بالمقدمة فليس محسوسه
 من السند وانت خبير بان تفصيل المذكور يستدعي ان لا يجوز ان يكون المانع بالنسبة

الى دليل ناقضا ومعارضا بالنسبة اليه من شيوخ الملح من المنوخ بالنسبة الى دليل واحد وكثرة وقوعه في
 كلام المحققين واليه الظاهر ان الجازم لنفسه الكل من حيث هو كل جازم لنفسه والاستدلال على التبيين
 كما ان المتردد في الكل من حيث هو كل متردد في الاستدلال على التبيين والاستدلال من مقدمات الدليل
 ويمكن المطالبة بطلبه لا يكون منه الاستدلال بل لا يكون مقتضى الثاني بجميع اقسامه الاحتمال عقلي
 فاشكال فانه دقيق وبالطال حقيقة وقابل من ان محسوس كلام المضم في دليل المعلن في الثالث المذكور مختل
 بالمطل في الشبهة انها تشكيك في الضروريات الاولية فليس مقتضى الجواب كما هو المشهور عن الامام الفضل
 في الدليل بانستدراك المقدمة او وجوب احدى مقدمتيه اخرى او عدم تمام التقريب او اشتراطه على المعارضة
 به فخرج بان الاول غير متردد عند المحققين على انه يمكن ادراجه في التفحص والثاني غير مسرور على قانون التوجيه
 من قبل تبيين الطريق اذا صار لنا دليلا اقرب به من قدس سره في شرح المواقف والثالث والاربع في
 التحقيق من الاستدلال الذي هو من مقدمات الحقيقة فيندرجان في المناقضة والخاصة اخص في المناقضة وهو
 ليس من باب المناقضة والكلام فيها كذا قيل وسيجيء به زيادة توضيح وقد يناقش بان كون كل معارضة
 مخالفة محل قد شئت لا بد من المناقضة ان يكون الغرض تفصيل القسم ولا يلزم ان يكون كل معارضة كذلك
 فانهما يتحقق عدم الاطلاع عليها وعلى قضاها ثم اعلم ان المشهور عندنا ان الواجب على المعلن عند المناقضة
 انها باثبات المقدمة المنوعة وعلى هذا يلزم ان لا يكون دليله الدليل وتغيير المقدمة وتغيير الدلي والبطال
 سندية السند واثبات الخلل في ذات السند مما يندفع المست على قانون التوجيه بل كان الكل من قبيل المقبول
 في المناقضة وليس كذلك على ما يدل عليه كلام المحقق الرازي وسيد المحققين قدس سره واجيب عن حمل الوجوه
 على الاستدلال ولما ذكر السند والحال انه يتعلق بموافقة من المعلن وقد لا يتعلق اراؤ تفصيل الجواب
 فقال ولا يدرى مع السند بالثبات املا لان متغير كنهه ليس على قانون التوجيه ولا يحصل به ما هو كذا
 على المعلن ولا بالابطال في وقت من الاوقات الا اذا كان السند مساويا للمنع بمعنى الذي
 ذكرنا في الواقع او في زعم المانع اقول هذا المضمون السند صحيح في الاخص المطلق من الشك والساو
 له انما يصح ان لم يحرك كون السند نفس تفصيل المقدمة المقومة والاف لا كما لا يخفى فان قيل
 ابطال السند في نفسه من غير ان يقصد به اثبات المقدمة المنوعة موجه مطلقا
 سواء كان مساويا او جلي ما عرج به قدس سره في ماستية شرح حكيم العيين فلا يصح

المعقولة المروية في السند قد يحصل ما هو الواجب على المعلن من اثبات المقدمة المنجزة لا يقال
سندية السند مقيدة مطلقا وثبتت المقدمة المنجزة سواء كان مساويا او اخص كما نظم من كل
قدس سره في حاشية شرح الطالع فلا يصح المعبر بعد لا نقول بعد تسليم ذلك ان الكلام في دفع السند في
دفع مقدمة السند ومنها يكون بعيدا فان قيل ان السند المساوي لا يستلزم دفع المقدمة واثبات المقدمة
المستلزمة الا اذا كان لازما فان بطلان الاستلزام بطلان الملزوم مطلقا بخلاف بطلان احد
المساوي في دفع الاستلزام على الاطلاق بطلان المساوي الآخر لولا ان الاشكال بينهما في التقييد فامرنا
اخذه للازم بل المساوي كما وقع في شرح الآداب للسود في ثلثا المداوان دفع السند وبطلان التمايز
اذا كان مساويا معلوم المساواة واللازم من بيان المساواة عند دفع السند ولا شك ان دفع احد
المساوي من مطلق العلم بالمساواة يستلزم دفع المساوي الآخر مستلزما علميا ولا يستلزم باتباع احد
المشتاويين على افتقار الآخر وبطلان قدر كاف في المقام على ان كل ما في الآخر له حال فيفيد جزئية الحكم فندبر في شئ
وهو ان دفع السند المساوي كما يستلزم دفع المقدمة واثبات المقدمة المستلزمة ذلك في السند المستلزم
مطابقا لغيره يستلزم لان بطلان الاستلزام بطلان الاخص مطلقا نعم لا يكون مقيدا كدفع السند المساوي
والتجديد بان السند المستلزم مطلقا من الشيء كما في المقدمة المنجزة فمقتضاها العلم فابطال الحكم المستلزم
البطلان في التقييد للمقدمة المستلزمة كاستلزام بطلان المقدمة العلم بغيره بطلان دفعه نظرا لانه انما يستلزم
البطلان للمقدمة العلم ان لو كان السند المستلزم مطلقا من الشيء المستلزم مطلقا من المقدمة العلم به ومجرد
مجاورة معها لا يستلزم ذلك لم لا يجوز ان يكون الحكم منها من وجوب بل يجب ذلك لما تقر من ان عين كل
حكم من الشيء مطلقا اهم من تقييد ذلك الشيء من وجوبه وبطلان غير الملزم دون المعلن والا يلزم
من البطلان الا اهم من وجوب البطلان الاخص من وجوبه والاولى ان يخصص السند في كلامه باستلزامه اي
والا يكون المساويا او اخص من ذلك كما مر ثم ان اذا اثبت المعلن المقدمة العلم بل يجب عليه دفع السند المساوي
تقييد الحكم لانه معارضة المقدمة العلم بغيره لا حاجة اليه لانه اذا اثبت المقدمة العلم بطلان التقييد بها
فبطلان السند المساوي له وفيه انه لو تم بنايها مع المعارضة على المعارضة مطلقا لان اثبات الدعي
بالدليل بعد معارضة الحكم يستلزم ابطال التقييد المدعي بطلان دليل المعارض الاول لان تقييد
المدعي تقييد وتقييد الدليل لا يستلزم بطلان الاستلزام المستلزم بطلان الملزوم مع

ان المشهور ان المعارضة لا يعارض كالتقيل واقول بعد تسليمها هو المشهور ان السند المعارض يدل على
بطلان المدعي المعلن الاول فكل دليل اوردوه للمعلن الاول بعد ذلك يكون باطلا لان نتيجة هذا المدعي البطلان
وتقييد الدليل لا يلزم له وبطلان الملزوم يستلزم بطلان الملزوم بل يجب ان يكون رد دليل المعارض
الاول بالمناقضة او التفتيش حتى يمكن اثبات المدعي بخلاف السند فانه ليس مقتضا التفتيش المقدمة العلم
حتى لا يلزم من اثبات المقدمة العلم بطلان الدليل المعارض الاول لا يدل على بطلان المدعي
المعلن الاول في الواقع بل في زمره ذلك لا يستلزم بطلان دليل يستدل المعلن الاول بعد ذلك حتى لا يستدل
ببطلان التمايزين بالمعلن الاول فكل دليل المعارض الاول حيث ثبتت بقبض ما او عاها لا نقول بعد ذلك
انه لا يجدي معارضة دليل المعارض الاول لتعاضد في التفتيش عما انجز عليه لا يلزم منها ان المعارض الاول
ورجوعه عن معارضة حيث رسمه دليل في الواقع وثبتت بقبض مدعي المعلن الاول المستلزم
بطلان دليل السابق والاتفاق فلا يتقاهر بهذا القدر من معارضة ولا يثبت بحث عليه ان كان الاستدلال
الثاني من المعلن الاول صحيحا اما في نفسه فلا بد من العقل في دليله ليطهره في غير من الصحة ونفسا وفيه
انه يجوز ان يكون الدليل الثاني للمعلن الاول برهانا يبري الاستحاج بحيث لا يخفى على احد ما سلمنا
عن المعارض الاول ان يفتي بغيره فسادا ودليلا فاقبل وقد يقال ان مقصود المانع بطلب الدليل
على المقدمة غير المعلن والمساوية للمقدمات والتأنيدها في استطرادها فبعد حصول المقدم بالاستدلال
على المقدمة العلم لا يحتاج الى اعتبارها هو استطرادها وما المانع لو عايد اثبات المقدمة العلم وقرر السند
معارضة فيجب دفعها بالمتن او البطلان ووجوب ذات المعارض لا يقتضي وجوب دفعه او نقضه اي
الدليل على التقييد والخط ولا بد من الفرق بين الشئ اما على الظاهر ما على ما هو التحقيق من ان النقض كالمناقضة
مع المقدمة والفرق بالتصريح بعدم كدفع المدعي في التحقيق اللازم في المحاكمات والتحقيق الشريف في حاشية
للسالمة فلان النقض مستند الى المقدمة بعد تمام الدليل لا الى الدليل ولا الى مقدمة
وقت الاشتغال به واما على ما هو المشهور من ان النقض مع الدليل فمقتضى اننا بشاهد
يدل على فساد فقه اعرفت من ان النقض لا يتصور وقت الاشتغال بالدليل
بل اقامته وتمامه وقد يقال في التوفيق بين المشهور والتحقيق ان المقدم الاصل
من النقض اثبات الخلل في مقدمة من مقدمات الدليل من حيث هو مجموع كما يشهدك التوفيق بان

الصغرى التي فالصغرى ممنوعة وذكر بانها لا يثبت بها ج وان لم يخص علم متكرر
 الحد الاول الا ان بين ان الاستدلال على اعتبار وجود الكلام امر مقرر وجعل المدعى بغيره
 سبق لعدم على وجود الكلام بعد اقرار وجوده فتمت برواياتي من ان المستدل الى فاته في
 ٣ كبرية وكلم الله موسى تكليم لا تكليم لا تكلام فسلامة بيان الصغرى بها فثبت بان التكليم
 هو التكلم مع الغير والتكلم اعم من ان يكون مع الغير او لا يستلزم استنادا اعم
 فيلزم كون التكلم في الجواب مستندا اليه نعم ولا نفى باستناد الكلام الاستناد الى على خلافه
 لازم من الدليل المذكور ان التكلم بالكلام لا يثبت التكلم بالكلام لا يتصور بدون ان التكلم بالكلام وهو
 ويقال اثبات الصغرى بالآية المذكورة من اثبات صفة الكلام بالكتاب وبمستلزم الدور
 لان ثبوت الكتاب موقوف على ثبوت صفة لا نقول ليس الامر كذلك بل هو من قبيل اثبات ان التكلم
 صفة الكلام بالكتاب واثبات ثبوت الكتاب موقوف على ثبوت ان التكلم بالكتاب موقوف على ثبوت ان التكلم
 الكلام على ان الموازنة المذكورة لا يقدح في عدمه لانه يصح التمثيل وقد يقال ان قوله تكلم الله موسى
 تكليما فافل مستندا لبيان الصغرى والاستناد بجوابه يثبت ان يكون في موقف المنقول تسامحا في
 استناد التمسك الى ذاته صفة الكلام في قوله تكلم الله موسى تكليم كما تيسر ان يكون في المثال مثل
 قام زيد والفعول مثل ما قرئت زيدا في قوله تكلم الله موسى تكليم في قوله تكلم الله موسى تكليم
 قوله ونقص او بعارض على طبق قوله مع او نقض او عوارض اي فيمنع به هو المذكور من الصغرى وبما يوجب
 قوله ونقص او بعارض واسلوب قوله فاذا انتقلت به من ادفع به هذا الدليل على ما يقتضيه العطف
 والاسلوب والمراد من مقدم من تقدماته هي الصغرى وانت تبيرون بانها تقتضي ان لا يكون قوله
 وكلم الله موسى بيان الصغرى ودليل الاستناد لان مع المقدرة الدالة من الجاهل راجع الى مع
 مقدرة دليلها والتمسك الى المعنى من حيث التمسك مستند لجواز الجاهل في الاستناد والظن وتقريره
 ان يقال لانه انتم استند الكلام بالحق حقيقة الذي قد اثبات انتم الى ذاته تم لجواز الجاهل في ظرف
 بان يكون المراد بالتكلم خلق الكلام حتى يكون المستند مستلما في غير ما وقع له كما في قوله تكلم الله موسى تكليم
 موثقا اي خلق الله الكلام في ذلك اذ في الجاهل حتى تكلم موسى عليه السلام وتكلم بالحق حقيقة الذي قد
 اثبات انتم فلا يتم ان يكون ذلك استنادا حقيقة لجواز الجاهل في النية بان يكون هو تعالى

تقدم ملكا او جارا بالتكلم موسى ام فيكون استناد التكلم اليه من قبيل الاستناد الى السبب الآخر
 مع استعمال كل من المستند والمستند اليه فثبت انكم في قوله تكلم الله موسى تكليم في قوله تكلم الله موسى تكليم
 الذي كان سند او قد اعترض بان المقام يقتضي دفع السند المساوي والسند المذكور ليساوي
 للثبوت بعد البطلان لجواز الجاهل الجاهل المشترك فان التكلم قد جاء بمعنى التخرج فني الكشف ومن
 خرج التفاسير ان معناه جرح السند موسى بانها لم تكن في مخاطبة الفتن ولجواز الكناية فانه يجوز
 ان يكون تكلمه كناية عن الاستناد والاشارة اليه فان من اعني باحد قائله وتكلم معك ان عدم
 التكلم مع احد كناية عن الغضب عليه والمراد النقل الشرعي المعنى الذي نحن فيه اي انك قد اخطرت به وجب بان
 قرع المساواة وتوهمها في التمثيل ومن جعل الضمير راجعا الى الله فقد جرح المقام بمرحل الا في دفع
 المنع لا يمثل فيما سبق بالاخص اي بما هو الاصل والقاعدة من انه لا يعدل عن الحقيقة عقلية
 كانت او لغوية باصاوت ولا يعاد الى الجاهل بل اقرب من ولا يعاد الى الفهم وعمل الاصل على
 الكثير للربح وقرير المدعى ان يقال ان الحقيقة في الكلام اكثر من الجاهل وارجح من فاعمل عليها اولى
 بتدعيم صفة استلزام التسامح في العبارة كما لا يخفى وانت تعلم ان مرجع كل من التقديرين هو
 الاستدلال الخفي مع ان المدعى من الطالب البينة لكن المقام هو التمثيل فلا خير او نقص بالخلق
 وهو افاضت الوجود على الممكنات وقيل هو اخراج المعدوم من عدم الى الوجود وهو يسمى بالتكوين
 عند بعض المتكلمين اخذ من قوله كن فيكون تقريره ان يقال ان ذلك جاز في المثل حيث انه
 السند الى ذاته حقيقة في قوله خلق سبع سموات خلوصا وليك جميع مقدماته لكان الخلق صفة ازلية
 وليس كذلك بل امر اضافي اذ هو عبارة عن تعلق القدرة بالقدرة كما هو رأي الاشعرية فيخلق الحكم عند
 واليه اشار بقوله فخلق الله في خلقه اضافة القدرة الى المقدور والقدرة صفة ازلية توفر في
 المقدورات على وفق الازالة عند تعلبها بها على ما هو المشهور والاولى ذكر الممكنات بدل المقدورات
 لتلازمها بالقدرة في بيان الخلق مستند ايات في الخلق حقيقة اي صفة حقيقة
 كالقدرة وجبة الى التكوين كما هو رأي الماتريدية وهم نسبوا ذلك الى قدائم المتقدمين على
 الشيخ ابى الحسن الاشعري والمراد بالصفة الحقيقة ما يكون نفس الامانة ولا يكون مركبة
 منها بانها بقرينة المنع مع استند على النقص فاما تقرير النقض عليه فبان يقال لو صح ما ذكرتم في

بيان القلف لزوم اعدام كونه خاتما وكونه محلا لحوادث وكونه صفة قائمة بذاتها وبغيرها وبالكل باطل
كما بين في موضع فليطلب منه تقرير المعارض عليه بالاولى الصفات او بغيرها بانه اى الكلام
ما ياتي بالحروف والواوثة اى الحروف الحادثة الموجودة في العبارة تسامح لدخل ذلك للتنبيه على ان الكلام
انما يحصل باو واحد حرف بعد حرف فان التاوية في اللغة اداء وراهم القرض وهو ما قد لا يكون الا واحدا
بعد واحد وفيه تنقيص الحدوث وار جاع التعميم المنسوب الى التكلم مما ياباه المطلب والمنع كما لا يخفى والحروف
على ما هو متعارف بين سينا هو الكيفية العارضة للصوت التي بها يتميز بصوت المعروف عن
صوت آخر مثله في الحدة والنقل اى الجهرية والسمعية تميز في السمع بان يكون تلك الكيفية
الجهرية سمعية وقيل هو الصوت المعروف وقيل بمجرع العارض والمعرض وتقرير المعارض ان قيا
ان ذلك على ان دل بزمهم على ان الكلام صفة لازمة قائمة بذاته لم يكن عنه تاما يدل على انه ليس
تلك وهو ان الكلام مركب من الحروف الحادثة المرتبة المقدم بعضها على بعض التقطعة بانقطاع الآلة
الحادثة وكل ما كان كذلك لا يكون ثابتا في الاول فالكلام ليس ثابتا في الاول وحيث انما ان يقال
انه ليس بصفة لانه بل هو صوت وحوادث مختلفة في الملك والبنى فلا يكون بوجه تكلم او على راي المتأخر
او يقال انه تم تكلم بكلام حادث وهذا على راي الكرامية وهم يجوزون قيام الحادث بقائه ثم دخل المعركة
على الثاني فغير متفق اى دليل المعارض يعني صفاه ان يقال لا تم ان الكلام اى كلام الله تعالى
مركب من الحروف والواوثة فان الكلام المطلق هو المركب من الحروف والواوثة وهو المعنى القائم
بالنفس هو مدلول الكلام المطلق وكلامه لمعنى قائم بذاته لم يدل عليه لفظا يسمى كلام الله مجازا
وبذا هو مدبب الاشعرية فان اريد بالكلام الكلام المتقضى فلا يتم ان مركب من الحروف الحادثة وان
اريد الكلام المطلق فليس مما نحن بصدده تفصيل الكلام في هذا المقام هو ان الاصحاب لسا
راوا اجتماع النقيضين الحاصلتين من قولهم الكلام صفة الله ثم من ذلك كله ما هو صفة الله
تم سند اليه فهو قد تم فالكلام قديم وقولهم الكلام مركب من اجزاء مقدم بعضها على
بعض وكل ما هو كذلك فهو حادث فافترقوا الى اربع فرق بعد مقدمات القياسيين
فذهب الفرقتان وهما الاشاعرة والحنابلة الى القياس الاول واختلفا فذهب الاشاعرة
الى ان الكلام عبارة عن الصفة الحقيقية الازلية القائمة بذاته لم لا من جنس الحروف والاصوات

وقد حوانى معترى القياس الثاني وهو المنع المذكور بهنا وذهب الحنابلة الى انه عبارة عن
الحروف والاصوات المولدة المنتظمة القديمة بذاته تم وقد حوانى كراهة تميم الجبرية وذهب
الآخران وهما المعتزلة والكرامية الى القياس الثاني واختلفا فذهب المعتزلة الى ان الكلام
عبارة عن الحروف والاصوات المنتظمة التي خلق الله في غيره كاللوح المحفوظ او جبريل او غيره
ذلك وقد حوانى صفاه اى القياس الاول وهو المنع الذي ذكره المصنف ليقاوم ذهب الكرامية الى
انه عبارة عن الحروف والاصوات المولدة المنتظمة الحادثة القائمة بذاته تم وقد حوانى كراهة ثم قال
الشيخ الاشعري ان الكلام القديم عنده هو النفس وهو كلام الله حقيقة واما اللفظي فهو حادث
ليس الكلام الله تم الاما اذا سلمنا ان الكلام القديم ان المختار منه حادثا مما ياباه على ما يهوى من كلام
هو ان الكلام مشترك بين الكلام النفس القديم القائم بذاته تم وبين الكلام اللفظي الحادث الذي
عن السور والآيات والكتابات والحروف المنتظمة وحقيقة فيها لانه حقيقة في نفس ومجازي في اللفظ
حتى يلزم ان يكون ما في المصنف المعروف والتجدي به والمسبوق كلام الله تم اى غير ذلك
فما يكون القول بكفر فان قيل فيلزم القول بان القرآن كلام الله مخلوق وهو كقولنا ما قال النبي
صلعم القرآن كلام ومن قال انه مخلوق فهو كافر بالمد العظيم وعلى ما روى انه قد طال البحث في هذا
بين الامام الاعظم ابي حنيفة الكوفي وبين الامام ابي يوسف رحماني مسئلة قدم الكلام وخلق
سنة اشهر ثم استقر رايهما على ان القول بتأخره كقولنا المراءون القول بخلق الكلام النفس
القائم بذاته تم مطلقا سواء كان عبارة عن الحروف او البشائر الملك كقولنا القول بان الكلام
اللفظي مخلوق الله فلا كفر فيه ونقل عن المصنف في تحقيقه ذهب الاشعرية الى المعنى يطلق معنيين
احدهما هو مدلول اللفظ والآخر قام بالغير والمراد بالمعنى في كلامه هو الامر القائم بالغير لما هو مدلول
الكلام المتقضى والكلام النفس شامل للفظ والمعنى جميعا قائم بذاته المدغم مكتوب في المصاحف
مفرد بالالسة محفوظ في الصدور وهو غير القراءة والكتابة والالفاظ الحادثة وهذا المعنى في النفس
لا ترتيب ولا تعاقب فيه واما الترتيب والتعاقب في اللفظ لعدم مساهدة الآلة ومن سمع
من القدماء سمع غير مرتب لعدم احتياج الى الآلة فاللفظ حادث ودون اللفظ فاعلى ما ذكره المصنف
اللفظ اللفظي قديما عند الاشعري وينطبق مذهبه على ما ذهب اليه محمد بن عبد الكريم شهرستاني في كتاب

عنوان - اس سنج میں ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ دار و فروخت کے لیے موجود ہے جس کی قیمت
 مطول ہر ایک شائق کو چاہیہ غمان سے مل سکتی ہے جس کے معائنہ و مطالعہ سے شائقان اصلی جاہات
 کتب کے معلوم فرما سکتے ہیں قیمت بھی ارزان ہے اس کتاب کے پیش ہی کے تین صفحہ جواز
 ہیں ان میں بعض کتب خود صرف و نقد قاری وغیرہ بھی کرتے ہیں تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہے
 اس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدر و انون کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو

قیمت	نام کتاب	قیمت	نام کتاب
۱۵	شرح طحاوی مخفی بہرہ علم بہت کامل	۱۵	کتب علم تحف ارسطو
۱۰	ایضاً جلی کلم کا ذخیرہ مفید گندہ	۱۰	جامع الفروض - شرح کا فیہ بسوط از
۱۰	ما شبہ عبد الغفور مع کلمہ احمد الکلم	۱۰	قاضی عبد الباقی احمد لکھی چار مجلد کا کتب خانہ
۱۰	بر شرح جامی	۱۰	کتب علم الفخر علی
۱۰	رضی شرح کا فیہ - ہما شبہ سید شریف معروف	۱۰	مجموعہ نو میر غشی یعنی نو میر غشی سنہ رسالہ
۱۰	مکمل اول صبح	۱۰	ضروری مخفی - تمام ہوا حسن الضریر
۱۰	اصل اصول خود مصنف مولوی	۱۰	شرح مائتہ عامل مخفی بہرہ معرفت و رسی
۱۰	محمد حسن خان بہادر	۱۰	ہدایہ الفخر مخفی - دینی مع رسالہ اضافت
۱۰	کتب خود آردو	۱۰	از مولوی عبداللہ بک لکھی واضح قلم
۱۰	نقح الادب حصہ سوم از مولوی جمیل	۱۰	ایضاً حب و تاب بالاسطوبہ نظامی
۱۰	کتب علم صرف فارسی	۱۰	الفیہ - ابن مالک
۱۰	ترجہ شافعیہ فارسی بنام مائتہ از مولوی جمیل	۱۰	صرف کبیر مسمی بہ مفتاح الصرف
۱۰	جوہر منظوم مع رسالہ مرآۃ الصرف از	۱۰	کا فیہ مخفی خود تطبیق مع رسالہ نوٹ لکھی
۱۰	منشی دولت راسخ	۱۰	ایضاً - خود
۱۰	کتب علم صرف عربی	۱۰	تسہیل الکافیہ از مولوی عبداللہ
۱۰	از نجفانی مخفی بہرہ معرفت و رسی	۱۰	غیر آبادی

محسنان کے مکان فضیل خلائق و آسمان

کتب ذات خطاب درمل ترکیبات جمل علم خود کو ایہا علم پیش خدمت رسید

کتاب کاغذ

از تصنیفات عالم متحقق قائل مدنی برہان الدین بن شہاب الدین بن محمد بن علی بن محمد بن علی

مطبع نامی نشانی شوق لکھنؤ میں طبع گرد

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسول الله وآله وصحبه وسلم كما ذكره الله تعالى في كتابه العزيز
عن ذكره القائلون كما يجب ربنا ونحى ما بعد حين يگوید بحر این مقال و مصور این بیاض لقیته
الی انی ما یریان الدین بن شهاب الدین بن عبد الله الجانی که برسی او لواله اباب در شده تا آنکه چون
کتاب کافیه در نحو و نحو و مشهور بود و طلبه را از خود اخذ آن که بر می نمود و شصت و راقوت آن نبود که از
شرح عربی است تا که می آید بنابر آن شرحی که می شود تا قاعده اش آتم و تا آنکه
اعلم کرد و مستعینا بالله علیه و متصفا بترقیق رب الرحیم بر آنکه حضرت این کتاب بعد
نساخت کتاب خود را که حق سبحانه قلمی با آنکه و حدیث و این شده است که هر کس می شنود که
احل بسم الله و الحمد لله باشد کار ابرست یعنی بی غیر و برکت است و رجعت شکست نفس خود یا
ازیت آنکه حدیث لازم نمی آید که بعد باید نوشت میداند ابتدا بسم الله کرده باشد و نوشت باشد نیز
گویم که بعد از بسم الله و الحمد لله بنابر آن نسخه که در وی ابتدا بسم الله باشد بعد از آنکه خود را
آنکه حدیث باشد بر همان برتصد نهیم برعل جلیل اعتبار است که فاعل فعل مختار باشد و آن فعل

حل ترکیب گازی

و این بر نه ب کسی است که بگوید که خالق احوال الهی تعالی است و نه بیست حق این است و این سخن
عبدالمسلم الهی صادق است و بدین جواب دفع مناقض بیان حدیثین نیز می شود و آنچه که حضرت
تبریزی که و کلام از جهت آنکه درین کتاب بحث از احوال ایشان خواهد بود تا ایشان را نشناسد
احوال ایشان را نیز تواند شناخت و نگه را بر کلام مقدم داشت از جهت آنکه کلمه جزو کلام است و
جزو بر کل مقدم است و در وجود پس مناسب آنست که در تعریف نیز مقدم باشد و کمال

الکلمه لفظ ومعنی معرود

و که در اصطلاح بخیران می است که تعیین کرده باشند او را از برای هم شدن معنی که مفرد است
و که در لغت اسم جنس است شقی از کلمه که بمعنی جراحت کردن است و لام اللفظ از برای جنس
و تا از برای وحدت و منافات نیست و در بیان وحدت و جنس از برای آنکه رواست که گویند
که این واحد جنس و این جنس واحد است و احتمال آن دارد که لام عده عا جی باشد یعنی آن که
که اصطلاح است میان بخیران و مناسب معنی لغوی و اصطلاحی آنست که بخیران که جراحت کردی که
معنی لغوی است و بعد از تاثیر می کشد این لفظ موضوع مذکور نیز در لغت و لا و در تاثیر می کشد و تاثیر می کشد

جراحات اللسان لما القيسام	ولا يلبث ما جرح اللسان
جراحات التبرير كرو و جراحه	و كى جرح لسان لا يلبث واد

چون اعراب این ترالیب است که الکلیه مبتداست و فقط بطرد وضع با هم سرسنگی که درستی
منقول مجبول اوست اینجا صفت لغت است و معنی جار و مجرور متعلق بر وضع و مفرد اگر بحسب
اشه صفت معنی باشد و اگر بر صفت خوانند صفت لغت باشد اگر نصب خوانند حال باشد از همسر
معنی و نظاره لغت مصدر غلطه است بمعنی رمی از شمشیر که مصدر است و در دست مذکر که ثابت
سادی است احتیاج نیست که غلطه گویند و در مطلق لغت نیست که انسان او را بگویند و در
در چو این است تمام و خواه مرکب چون ضرب زید و خواه مصل چون ویر قلب زید که معنی
از مصل حقیقه باشد آن غلطه چون ذکر خواند که چون ضمایر سنگه کلمات کلمات که از مصل

۱۵
 موجب است
 قلم له عامل
 دستگیری
 در سبب شما
 تکلیف است
 بدو که در محضر
 ۱۶

در تعریف لفظ از جهت آنکه از نشان ایشان است تلفظ کردن انسان و نقطه و مقوله و تعریف اشارت
 که اینها را دو ال از پنج گویند یعنی چهار چیزی که دلالت برستی میکنند و نقطه نیست یکی از آنها اشارت
 که به تلفظ دلالت میکند برستی و همچنین مقوله آمل حساب میداند که به تلفظ از آن چیزی است
 نشانهاست که بر سر راه میکند و اشارت که متعارف اند میان مردمان که از آن چیزی می فهمند اما
 را که میگویند بحسب آنکه در محسوس هر که تلفظ است و فعل میبند پس احتیاج نباشد که فصل بیارو که آنجا
 و از هر که خارج کند و وضع در لغت نهادن است و در اصطلاح خاص کردن چیزی است بجزی که هر وقت
 که شئی اول را فهم کرده شود دوم فهمیده شود و معنی در لغت خراشیدن و در اصطلاح آن چیزی است که
 قصد کنند از چیزی و معنی یعنی لفظ میزند اسم مکان است از معنی یعنی که ناقص است و اسم مکان
 از وی بروزن مثل می آید پنج عین همچنانکه از نشان یکسری یعنی محل تصدیق و مصدری باشد و معنی
 اسم منقول یعنی قصد کرده شد یا خود محقق یعنی باشد که اسم منقول است بچیزی که در اصل معنوی
 بوده است و از وی مانع شده اند سابق ساکن و او را یا کردند و او را یا تمام کردند یعنی شد بعد از آن و را
 تخفیف کردند بجزئی یک یا او را بطلان کسر و فتح معنی شد و اگر معنی گفتنی از فتح قسم و بعد و مملات لفظ
 که بطبع دلالت میکند بفتح خارج می شود و احتیاج بقید معنی نیست اما متحران گفت که لفظ اشارت
 از برای عرض ترکیب وضع میکند از برای معنی مثل مروت و جلال و قیاسی از برای معنی لفظ از نشان
 باشد باین تعریف یعنی المعنی بقصد به الی که مذکور شد از برای معنی خارج نمی شود از تعریف که لفظ
 بر اسم فعل و حرف و نقطه جز وجه اگر چه معانی ایشان الفاظ مضمره و یا مرکبه اند از جهت آنکه قصد بر آنجا
 فعل میگردد پس تعریف بر آنجا صادق باشد و همچنین تعریف مفرد نیز بحسب آنکه لفظ مفرد است که
 دلالت کند بر لفظ او بجز معنی او و معنی مفرد آنست که دلالت کند بر لفظ او بجز دو و دو و دو و دو و دو
 که با او است و دلالت نمیکند بر بجز معنی او که در زیر است قائم پس تعریف مفرد و فعل باشد و لفظ
 خارج نشود و قید از او از برای معنی بیرون کردن مرکبات است از هر که مرکبات گاهی باشد
 چون نیده قائم خواه غیر گاهی باشد چون جدا و مد و قلم و زید و رمل که کلمه نباشند اما اگر کلمه نباشند خود

و در تعریف لفظ از جهت آنکه از نشان ایشان است تلفظ کردن انسان و نقطه و مقوله و تعریف اشارت که اینها را دو ال از پنج گویند یعنی چهار چیزی که دلالت برستی میکنند و نقطه نیست یکی از آنها اشارت که به تلفظ دلالت میکند برستی و همچنین مقوله آمل حساب میداند که به تلفظ از آن چیزی است نشانهاست که بر سر راه میکند و اشارت که متعارف اند میان مردمان که از آن چیزی می فهمند اما را که میگویند بحسب آنکه در محسوس هر که تلفظ است و فعل میبند پس احتیاج نباشد که فصل بیارو که آنجا و از هر که خارج کند و وضع در لغت نهادن است و در اصطلاح خاص کردن چیزی است بجزی که هر وقت که شئی اول را فهم کرده شود دوم فهمیده شود و معنی در لغت خراشیدن و در اصطلاح آن چیزی است که قصد کنند از چیزی و معنی یعنی لفظ میزند اسم مکان است از معنی یعنی که ناقص است و اسم مکان از وی بروزن مثل می آید پنج عین همچنانکه از نشان یکسری یعنی محل تصدیق و مصدری باشد و معنی اسم منقول یعنی قصد کرده شد یا خود محقق یعنی باشد که اسم منقول است بچیزی که در اصل معنوی بوده است و از وی مانع شده اند سابق ساکن و او را یا کردند و او را یا تمام کردند یعنی شد بعد از آن و را تخفیف کردند بجزئی یک یا او را بطلان کسر و فتح معنی شد و اگر معنی گفتنی از فتح قسم و بعد و مملات لفظ که بطبع دلالت میکند بفتح خارج می شود و احتیاج بقید معنی نیست اما متحران گفت که لفظ اشارت از برای عرض ترکیب وضع میکند از برای معنی مثل مروت و جلال و قیاسی از برای معنی لفظ از نشان باشد باین تعریف یعنی المعنی بقصد به الی که مذکور شد از برای معنی خارج نمی شود از تعریف که لفظ بر اسم فعل و حرف و نقطه جز وجه اگر چه معانی ایشان الفاظ مضمره و یا مرکبه اند از جهت آنکه قصد بر آنجا فعل میگردد پس تعریف بر آنجا صادق باشد و همچنین تعریف مفرد نیز بحسب آنکه لفظ مفرد است که دلالت کند بر لفظ او بجز معنی او و معنی مفرد آنست که دلالت کند بر لفظ او بجز دو و دو و دو و دو و دو که با او است و دلالت نمیکند بر بجز معنی او که در زیر است قائم پس تعریف مفرد و فعل باشد و لفظ خارج نشود و قید از او از برای معنی بیرون کردن مرکبات است از هر که مرکبات گاهی باشد چون نیده قائم خواه غیر گاهی باشد چون جدا و مد و قلم و زید و رمل که کلمه نباشند اما اگر کلمه نباشند خود

و در حد کلمه و تعریف مفرد و فعل شد و بقید افراد مانند الرجل و بجزی و قیاسی که در معرفت ایشان را یک کلمه
 میگردد و یک اعراب بر ایشان جاری میگردد مانند بیرون بیرون و آنسب آن بود که چون یک کلمه عربی شود
 و فعل کل باشد چون وضع مستقیم و دلالت بود و آنکه افاد و تعریف بدلت نمود چون وضع دلالت نمیشد قال

و بی اسم و فعل حرف

و این کلمه اسم است و فعل است و حرف است یعنی هر سه درین قسمند و وجه این ترکیب
 آنست که لفظ بی جداست و از نشان ترشخص است و بی بی است و محال از نوع است و اسم جزا و است
 فعل عطف بر اسم و حرف عطف بر فعل است اگر کسی سوال کند که بی را چه بلفظ کل بیداری یا بی بی او اگر
 بلفظ کل بیداری کلمه بی است پس چنین شود که اسم است اسم فعل است و اسم حرف و این درست
 نیست و اگر بی بیداری که مذکور شد و معنی او مذکور است پس بی باین بی جواب آنست که بلفظ او
 پیدا بزم احکم بر بی بی است همچنانکه در زیره قائم حکم قیام بر معنی زید است نه بلفظ او که زو یا و او است
 سوال و او از برای جمع است پس باید که در کلمه مجموع اسم و فعل و حرف و وجه دیگر جواب گوئیم که
 و او بی بی است و او از برای منع خلو یعنی کلمه خالی ازین نیست که اسم است یا فعل است یا حرف است
 اما از خود جواب چنین گوئیم که این تقسیم کلی است بجزئیات همچنان که گوئیم که انسان که کلی زید است و عمرو
 و دیگر ازین لازم نمی آید که هر سه وجود گیرند تا انسان وجود گیرد بلکه انسان در ضمن هر یک موجود است
 اما اگر تقسیم کلی یا جزا باشد لازم است که همه اجزا وجود گیرند تا کل وجود گیرد و بیانی که گوئیم باینکه بی بی بی فعل
 و فعل پس باید که فعل و اب و اصل هر سه وجود گیرند تا کل باینکه بی بی بی است وجود گیرد و قال
 لانا اما ان ندل علی معنی نمی نفسا اولاً

براسه این کلمه یا نیست که دلالت میکند بر معنی که در نفس است یا دلالت نمیکند بلکه دلالت
 میکند بر معنی که تحقیق او در غیر است و محتاج است در دلالت بر معنی بی بی بی که در کلمه دیگر قال

اشانی الحرف

دوم ازین دو قسم مذکور حرف است و وجه اعراب این ترکیب آنست که هم و آن حرف بر است

و آن از حروف مشبه فعل است و با اسم او که ضمیر متصل است محل نصب و اما توطئه از و آن ان مصدر است که نا صلب مضارع است که بدل است و فاعل بدل ضمیر است که راجع بگل است و علی حرف جرست یعنی مجرور و این جار و مجرور متعلق به بدل و علی حرف جرست و نفس مجرور او و ضمیر مضاف الیه و این جار و مجرور متعلق بکائن که صفت معنی است و او حرف عطف و لا باء خود او که محذوف است عطف بر ضمیر مذکور یعنی هست یا نیست آتشی باشد آتش بر آفر فاعلی است و ضمیر او را از جرست ثقات او بر یا خدایت گردند مثل ضمیر قاضی آن حرف جر و او آن بدل با معنویات خود در تاویل مصدر خبران و مصدر یعنی اسم

فاعل پس چنان شود که لا نشاء اول او عدم و ال او عدم و ال فاعل
و الاول اما ان یقرن باحد الارزمته الثلثه اوله الاثنی الاسم والاول الفعل

اول یعنی آن گل که دلالت میکند بر معنی که در نفس او است یا نیست که متقرن است به سکه از سه زمان که ماضی و حال و مستقبل است یعنی یکی از سه زمان جز معنی او است یا نی دوم یعنی آن که متقرن نیست اسم است و اول یعنی آن که متقرن است فعل است و وجه تسمیه حرف آن است که حرف و رفعت طرف است و این قسم مذکور در طرف کلام واقع شده است که مقابل اسم و فعل است چنانکه اسم و فعل رکن کلام واقع میشوند و او واقع میشود و وجه تسمیه اسم آن است که اسم یا خود از معنی که علوت و این قسم استعلا دارد بر آن دو قسم دیگر ازین حیثیت که تنها از وی کلام مرکب میشود و بجز آن دو قسم و بجهت گفته اند که با خود از دو قسم است که مثال باشد یعنی علامت پس برین تفهید و وجه تسمیه آن است که علامت مساس خود است و وجه تسمیه فعل آن است که تشخیص فعل لغویت که آن مصدر است اما وجه اعراب این ترکیب نیست که و الاول مبتدا است و اما ای که پیش از معطوف است اومی آرند و آن ان مصدر به که نا صلب مضارع است و فاعل یقرن ضمیر است راجع باول باحد الارزمته الثلثه با حرف جر و معطوف مضارع به ازمنه ازمنه مضافات الیه و ثلثه صفت ازمنه این جمله در تاویل مصدر و مصدر یعنی اسم فاعل خبر جمله که اولی است و او از حروف عطفه لا باء خود او که مقدر است عطف بر یقرن مذکور است و ثلثه جمله الاسم خبر او و او حرف عطف الاول جمله الفاعل

نکته در وقت این ترکیب است که نا صلب مضارع است و فاعل بدل ضمیر است که راجع بگل است و علی حرف جرست یعنی مجرور و این جار و مجرور متعلق به بدل و علی حرف جرست و نفس مجرور او و ضمیر مضاف الیه و این جار و مجرور متعلق بکائن که صفت معنی است و او حرف عطف و لا باء خود او که محذوف است عطف بر ضمیر مذکور یعنی هست یا نیست آتشی باشد آتش بر آفر فاعلی است و ضمیر او را از جرست ثقات او بر یا خدایت گردند مثل ضمیر قاضی آن حرف جر و او آن بدل با معنویات خود در تاویل مصدر خبران و مصدر یعنی اسم

خبر او و این جمله عطف بر جمله انقدم قال
وقد علم بذلک حد کلام واحد منها

و تحقیق که دانسته شد باین دلیل حصر که در اقسام ثلثه حد هر یک از اسم و فعل و حرف یعنی تعریف هر یک معلوم شد یعنی معلوم شد که حرف که ایست که دلالت میکند بر معنی که در نفس او است بلکه محتاج است به دلالت کردن خود بر معنی بنحوی که دیگر با و فعل کلام ایست که دلالت میکند بر معنی که در نفس او است و متقرن است یکی از سه زبان و اسم کلام ایست که دلالت میکند بر معنی که در نفس او است و متقرن نیست یکی از سه زبان پس کلام نفس اقسام ثلثه باشد و نفس نیز حرف عدم استغفال او است و دلالت کردن بر معنی بنحوی که دیگر با و فعل نیز فعل استغفال و اقتران او است باحد ازمنه و فصل نیز اسم استغفال و عدم اقتران او است باحد ازمنه اگر کسی سوال کند که فاعله قد علم چیست اگر تعریف اقسام معلوم شده خود احتیاج بقدر علم بود و اگر معلوم نشده خود کتب است جواب گوئیم که فاعله او مرجع دلیل مذکور است بر انحصار کلام در اقسام ثلثه با آنکه غرض دلیل بودن تعریف و تعریف نیز معلوم شده و ازین جهت از برای هر یک ایشان تعریف مذکور خواهد شد چنانکه اینجا غرض نبود بیان کردن اما وجه اعراب این ترکیب نیست که در وقت علم و او حرف عطف است و قد حرف جرست تحقیق علم فعل محمول بذلک جار و مجرور متعلق بعلم حد مفعول محمول علم کل مضافات الیه حد و او اید مضافات ایسه کل منها من حرف جر ضمیر او محمول مجرور و این جار و مجرور متعلق بکائن که صفت کل است فاعله قال الکلام ما تضمن کلینین بالاسماء

کلام در وقت آن خبر است که تکلم کند با و اندک باشد یا بسیار و در مطلق آن نفیست که در هر یک از دو کلام را با ثلثه امر او از تعین کلینین است که هر یک ازین دو کلام در ضمن او باشد پس تشخیص که اسم فاعل است مجموع دو کلام باشد و تشخیص که اسم مفعول است هر یک ازین کلینین پس لازم نیاید اتحاد ایشان و اسناد نسبت کردن یکی از دو کلام است به دیگر که مقتضی دو کلام باشد مثل ضرب زید یا حکم بثلث افرح چنانکه فاعله وجه مخاطب را فاعله تامة که سکوت بر وجهی باشد یعنی هم سند وجود گیرد

نکته در وقت این ترکیب است که نا صلب مضارع است و فاعل بدل ضمیر است که راجع بگل است و علی حرف جرست یعنی مجرور و این جار و مجرور متعلق به بدل و علی حرف جرست و نفس مجرور او و ضمیر مضاف الیه و این جار و مجرور متعلق بکائن که صفت معنی است و او حرف عطف و لا باء خود او که محذوف است عطف بر ضمیر مذکور یعنی هست یا نیست آتشی باشد آتش بر آفر فاعلی است و ضمیر او را از جرست ثقات او بر یا خدایت گردند مثل ضمیر قاضی آن حرف جر و او آن بدل با معنویات خود در تاویل مصدر خبران و مصدر یعنی اسم

شده معنی شود و در مثل عسی و کاد که ایشان نیز بحسب وضع اول متعین هستند برهان پس در مثل فعل باشند
 و از حد اسم خارج و فعل مضارع نیز خارج میشود از تعریف اسم از جهت آنکه در اصل وضع او نیز متعین یکی
 از ازمه است اگر چه اکنون مشترک است میان حال و استقبال اما بحسب وضع معین یکبار از
 برای حال و یکبار از برای استقبال و چون ما در اول عبارت از کلام است تعریف اسم بر دو حال اربع
 و بر نفس حد اسم صادق نیاید چونکه در اول اربع کلمه نیستند زیرا که لفظ نیستند و نفس معنی کلمه نیست از جهت
 آنکه معرفت اما وجه اعراب این ترکیب است که اسم مرفوع است با اینکه جمله است و اما موصوله
 و اول فعل ماضی که در اصل دلی بوده مثل تدلام اول را ساکن کردند و در لام دوم ادغام کردند و
 شد و فاعل او ضمیر است راجع به و این فعل با فاعل خود جمله ما و با جمله خود در محل رفع خبر است و
 معنی بحر و علی تقدیر بر او در اصل معنی بوده یا متحرک یا قبل او متعرج یا باعث بدل کردند و افعال را بالحق
 ساکنین بیند افند معنی شد این جار و مجرور متعلق بدل است فی حرف هر نفس بحر و غیر مضاعف است این
 جار و مجرور متعلق بکاین یا ثابت که صفت معنی است غیر صفت بعد از صفت متعین مضاعف است و با حرف جر
 آمد بحر و و این جار و مجرور متعلق به متعین که اسم فاعل است از جمله مضاعف است و بعد از صفت از جمله

و من خواصه دخول اللام و البحر و التثنیه و الاستادایه و الاضافه

و بعضی از خواصه بای اسم است و آمدن لام تعریف و آمدن جر و آمدن تثنیه و آمدن استادایه بود
 و مضاعف و مضاعف الیه بودن از خواص اسم است و خاصه شی آنست که در دو یا سه شود و در بحر و بحر و بحر
 و خاصه و قسمتی که می باشد که در جمیع افراد آن نمی باشد مثل کاتب بالقوه که در جمیع افراد انسان وجود
 دوم خاصه غیر شالده که در بعض افراد آن نمی باشد مثل کاتب بالفعل که بعضی انسان را شالست و در
 ازین لام لام تعریف است و اگر حرف تعریف گفتی تا بهم تعریف را نیز شال بودی اولی میبود و میماند
 در حدیث واقع شده است پس من امیر معیام فی استرا چون بهم تعریف میشود تعریف یا در
 تمود و لفظ خواص را که کذب جمع کسرا و کذا و اشارت بکثرت نمودن تبیین کوی را آورده و تبیین این کوی را
 مذکور میشود بعضی از خواص اسم است و معنی حدیث آنست که نیست نیکو روزه داشتن و در لغت و این معنی

فعل خاصه است و بعضی از خواص اسم است

بحث خواص الاسماء

است که روزه موجب ضعف شود و انسان از قیام نمودن بعضی امور باز ماند و اگر چنین نباشد روزه و
 اولی است و لام گفتند انشاء الله بنویسند و بعد از اولام از برای تعریف است و بهر
 و زیاده ای جزو براسه آنست که ابتدا به ساکن شغل است و لام تعریف از جهت آن خاصه اسم است
 که وضع آن از برای آنست که متعین سازد معنی مستقبل را که مدلول مطابقی لفظ افتد و همچنین معنی خاصه
 اسم است پس لام نیز خاصه اسم باشد و لیکن شال جمیع افراد اسم نیست از جهت آنکه بر مضمرات و اشارت
 اشارت و موصولات و دخل میشود و در خاصه اسم است از جهت آنکه جاز حرف جر است و حرف هر خاصه
 اسم است پس اثر او نیز خاصه اسم باشد و مراد از تثنیه که خاصه اسم است غیر تثنیه تثنیه است اما تثنیه
 تثنیه که در آخر بیانات زیاده کند از برای حفظ قافیه مخصوص با اسم نیست چنانکه در آخر کتاب مذکور شود
 انشاء الله تعالی استادایه را مرفوع باید خواند تا عطف بر دخول باشد نه بر دخول او چون که امر معنوی است
 و دخول را بر روی اطلاق کردن ملائم نیست و همچنین اضافت را نیز مرفوع باید خواند تا بر همین ملاحظه
 استادایه خاصه اسم است از جهت آنکه فعل را وضع کرده اند که همیشه منه بفاعل باشد پس اگر من است الیه
 و افعش و خلاف وضع اول لازم آید و مضاعف بودن خاصه اسم است از جهت آنکه لازم اضافت که تعریف
 تخصیص و تخفیف است خاصه اسم است و لازم نیست پس ملزم نیز خاصه اسم باشد و مضاعف
 بودن خاصه اسم است از جهت آنکه لازم است جر و جر لازم حرف جر است و هر دوی اینها خاصه اسم است
 پس ملزم نیز خاصه اسم باشد چونکه وجود ملزم بی لازم محال است اما وجه اعراب این ترکیب
 آنست که و او حرف عطف است و من حرف جر است از برای تبیین خواص بحر و است و با آنکه
 از متعین است چونکه جمیع است که قائم مقام دو سبب است اینجا مضاعف واقع شده است جر را
 بردی اجرا کردند و این جار و مجرور متعلق ثابت است که خبر مبتداست مقدم بر جمله که دخول است
 و لام مضاعف الیه او و جر را اگر بحر خوانیم عطف بر لام باید داشت و اگر بر غیر خوانیم عطف بر دخول
 باید داشت که مبتداست و همچنین این دو وجه متصل است و تثنیه نیز با استادایه و اضافت را برین
 خواندن و عطف بر دخول و تثنیه اولی است از آنکه بحر خوانند و عطف بر دخول دخول از آنکه شال فاعل

فعل خاصه است و بعضی از خواص اسم است

و هو معرب و مبنی

و این اسم با معرب است یا مبنی از جهت آنکه یا مرکب است یا غیره آنکه مرکب است یا غیره
شاید مبنی الاصل است یا بی اگر شایسته است معرب است و الاصلی او مبنی اما وجوه اعراب این ترکیب
آنست که چون از ضمایر مرفوعه منفصل است و در محل رفع است یا نیکو مبتدا است و معرب اسم مفعول است و
از باب افعال مرفوع است یا نیکو خبر مبتدا است و احوط عطف است و مبنی اسم مفعول است یا فعل از باب خبر
و اصل مبنی بوده مثل می او و یا جمع شده سابق ساکن او را یا گردانند یا مبنی را و اقامه کردند و فعل از جهت
مناسبت یا بکسر و ل کردن مبنی شد عطف بر مبنی این خبر بعد از خبر گویند و بسط حرف عطف که او - قال

فالمرکب الکرکب الذی لم یثبته مبنی الاصل

پس معرب اسم مرکب است که او را ترکیب کرده باشند یا غیر آن اسم ترکیبی که عامل یا متحقق باشد پس
معلوم شد که از مرکب مرکب لغوی مراد است تا بر جز مرکب اصطلاحی صادق آید و الا مرکب اصطلاحی
مبنی است یا مرکب مبنی است و شایسته باشد مبنی الاصل را مبنی مبنی که اصل است و در بنا و آن سبب است
یا مبنی و امر حاضر و حرف و در قید مرکب و فعل است و چون که در قیام بوده است و بقید لم یثبته مبنی الاصل
خارج شده و چون که حرف است و حرف مبنی الاصل است و همچنین بیانات که در بیانات ازید است چون که
شاید مبنی است که بعد است و همچنین خزان که در ذوال ازید است معرب نیست یا آنکه مرکب است
از جهت آنکه شایه امر حاضر است که انزل است اما بقید مرکب اسما که با فقه معرب اند و ایشان را
ترکیب کرده اند بحال خارج میشوند اگر چه معرب با فقه اند اما مضاعف ایشان را و فعل معرب
نمیدارد و چون که بالفعل مبنی اند و بعد از ترکیب معرب نمیشوند اما صاحب گفت ایشان را معرب
نمیدارد و فقه اصحاب است قبول اعراب کانی است و اشتقاق بالفعل شرط نیست اما وجوه اعراب
این ترکیب آنست که المعرب معرب بلام مصدر است مبتدا است و مرکب خبر و الذی صفت مرکب است
لم یثبته فعل مضارع معلوم از باب افعال فیمبری در و متکلف فاعل و رابع مرکب و مبنی مفعول و الاصل
مضات اید مبنی این جمله صکره الذی قال

و این اسم با معرب است یا مبنی از جهت آنکه یا مرکب است یا غیره آنکه مرکب است یا غیره
شاید مبنی الاصل است یا بی اگر شایسته است معرب است و الاصلی او مبنی اما وجوه اعراب این ترکیب
آنست که چون از ضمایر مرفوعه منفصل است و در محل رفع است یا نیکو مبتدا است و معرب اسم مفعول است و
از باب افعال مرفوع است یا نیکو خبر مبتدا است و احوط عطف است و مبنی اسم مفعول است یا فعل از باب خبر
و اصل مبنی بوده مثل می او و یا جمع شده سابق ساکن او را یا گردانند یا مبنی را و اقامه کردند و فعل از جهت
مناسبت یا بکسر و ل کردن مبنی شد عطف بر مبنی این خبر بعد از خبر گویند و بسط حرف عطف که او - قال

و حکم ان یختلف آخره باختلاف العوالم لفظاً او تقدیراً

و حکم معرب یعنی اثری که در مرتب است بر معرب ازین حیثیت که معرب است نیست که مختلف شود و ازین
یعنی ذات آخر و چنانچه در اعراب بحروف است یا صفت آخر و چنانچه اعراب بحرف است حقیقتاً با حکم
این اختلاف باید که حاصل باشد بسبب مختلف شدن عامل در عمل آن اختلاف و لفظ باشد یا تقدیر
اختلاف را عام تره ششم از حقیقی یا حکمی یا لا یصرف در حالت جرد فعل شود که اختلاف در حالت جرس
حکمی است نه حقیقی دفع او حکم کسر و در و همچنین تشبیه در حالت نصبی که آن یای او حکم فتح و در حالت تاج
جست و جمع مذکر سالم خبر و در حالت نصبی اختلاف او حکمی است آن یای وی حکم نصب و در اگر کسی گوید که
اولاً که جاری آید گویند بر و اختلاف آخر و بعد صادق نیست که باختلاف عامل است بلکه بعد و ث عامل است
بحواب گوئیم که مراد از اختلاف عامل حدوث عامل است یا خود گوئیم که آن حکم دیگر است از احکام معرب
و احکام معرب بسیار است که مذکور نیست و این حکم مذکور لازم نیست که شامل جمیع افراد معرب باشد اما
بمذهب آنکه این حکم را تعریف داشته اند اشکالی نمی آید و این جواب فی سوال ایشان نیست که اما وجوه
اعراب این ترکیب آنست که او حرف عطف است و این جمله عطف بر جمله سابق است و حکم مصدر است
مبتدا و ضمیر مضات اید و آن آن مصدری که تا نصب فعل مضارع است و آخر فاعل مختلف و ضمیر
مضات اید او با حرف جواختلاف که مصدر باب انفعال است مجرد و با عوالم که معرب بلام جنس است جمع
عامل است اسم فاعل و عوالم مضات اید اختلاف و لا یصرف است از جهت آن که جمیع است بر وزن
فعل که بجای است و سبب است و دخول جبر و ی با وجود لا یصرفی از جهت آنست که معرب بلام است
و این جاری و متعلق به مختلف که دخول آن مصدریست ان با مدخل خود و تاویل مصدر که اختلاف است
خبر مبتدا که حکم است و لفظاً نیز میتواند بود که در معنی فاعل باشد که چنین شود که مختلف لفظاً و خبره
و مضات اید مفعول مطلق مخدود می تواند بود که مضات را حذفت کرده باشند و مضات اید را بجای
او آورده باشند که چنین شود که مختلف اختلاف لفظاً و تقدیراً و حرف عطف است و تقدیراً بر لفظ است
بر هر دو تقدیر مذکور و مثال اختلاف تقدیر بری جاری نمی وایت نمی و مررت یعنی است که تقدیر یعنی و

و این اسم با معرب است یا مبنی از جهت آنکه یا مرکب است یا غیره آنکه مرکب است یا غیره
شاید مبنی الاصل است یا بی اگر شایسته است معرب است و الاصلی او مبنی اما وجوه اعراب این ترکیب
آنست که چون از ضمایر مرفوعه منفصل است و در محل رفع است یا نیکو مبتدا است و معرب اسم مفعول است و
از باب افعال مرفوع است یا نیکو خبر مبتدا است و احوط عطف است و مبنی اسم مفعول است یا فعل از باب خبر
و اصل مبنی بوده مثل می او و یا جمع شده سابق ساکن او را یا گردانند یا مبنی را و اقامه کردند و فعل از جهت
مناسبت یا بکسر و ل کردن مبنی شد عطف بر مبنی این خبر بعد از خبر گویند و بسط حرف عطف که او - قال

است با تخیل بقا غل که آن مفعول مالم لیسیم فاعله است یا متعده است یا خبر متعده یا خبر آن و یا اسم کلان
خبر از تخیل جنس و یا اسم مالا مشابیه پس در نصب خواه حرکت باشد و خواه بجر نشانه مفعول بودن
لیف نشانه آن است که آن شی مفعول است یا طبعی مفعول و مفعول بیح است و طبعی مفعول بهجت چنانکه در
منصوبات این دو آمده مذکور شود بقیض این نشانه الله تعالی و خبر خواه و حرکت باشد خواه بجر نشانه
مضاف الیه بودن است چون اضافه مصدر را حوت باب فعال بود و از جنس بیای مصدری بود چنانکه
قال علیت و مفعولیت لا اما وجه اعراب این ترکیب نیست که ظاهر برای تفصیل است آن رفع متعده است
و علم خبر متعده مضاف بقا علیت و فاعله مضاف الیه دی و او حرف عطف و نصب متعده و علم خبر مضاف
بمفعولیت مفعولیه مضاف الیه دی بر همین تمیاس آن خبر علم الاضافه - قال

والعامل ما به يتقوم المعنى المقضى للاعراب

عالم خواه لفظاً باشد خواه معنأً آن خبریت که باو حاصل شود معنی که تقاضا کنند اعراب باشد پس
در ترکیب چهار تریب چهار عالم باشد چون معنی فاعلیت که مقتضی اعراب است باو حاصل شده است
در ایت زید ارایت فاعل است چون که معنی فعلیست که مقتضی نصب است باو حاصل شده است و نصب
زید را علامت فعلیست او داشته اند همچنان که رافع زید را علامت فاعلیت و در مرتبه زید را فاعل باشد
چون این معنی ضایعات حاصل شده است که تقاضا کنند چراست در زید و چرا علامت را معنی گرفته اند
تسلیت که مقتضی است بعد از اسم پس حال نیاید که این تصریف بر چهارم و نواصب مضارع صفت است
و اما در اعراب این ترکیب است که افعال که معرفت بلام عهد است بر پنج است یا یک نیست و اما در
موصوله با حرف جر و ضمیر و روی این جار و مجرور مثل یقوم المعنی فاعل یقوم مقتضی صفت معنی
اعراب مثل مقتضی این جمله ما با صلّه خود و عمل رافع خبر نیده اگر افعال است و فاعل
فانصرفوا المنصرف و الجمع المنصرف بالضمه رفعا و انقیضا و کسرهما

پس غرض از اینست یعنی اگر غرضی که شنبه نباشد و جمع نباشد و غیر حضرت نباشد مثل زیاده و در جمیع کس
حضرت یعنی کسی که بنا بر واحد و دو سالم نباشد و غیر حضرت نباشد مثل رجال که جمیع در جمیع

و طلبه که جمع طالب است و اعراب این دو قسمند که در اصل است ازین حیثیت که حرکت است بر حرکت
و اصل در اعراب این است که بضم باشد در حالت انفعی و ینج در حالت انفعی و کسر در حالت جر مثل
جاءنی نرید و طلبه درایت نرید و طلبه در حرکت نرید و طلبه از جهت آنکه اعراب این قسم بر اصل و بر فتح
قسم آئند و مقدم باشد اما وجه اعراب این ترکیب آنست که فاعل و مبتداست و المنصرف صفت
و ای و او حرف عطف اتّبع مبتدا و دیگر عطف بر مبتدا و اول المکسر صفت جمع المنصرف صفت بعد از
صفت بالضمه متعلق ثبات یا تلبس که خبر مبتداست و در تعالی است از فاعل خبر مقدمند که خبر
مفعول فیه است بر تقدیر صفات یعنی وقت انفع یا خبر مفعول مطلق فعل محذوفست که چنین شود
تقدیر کلام بضمه نفع رفعاً و انفع عطف بر انفعه و ضمیا عطف بر رفعاً و بر همین قیاس المکسر جزا و این
از قبیل فی الذلّه فی المحجّه غرض است که عطف و در برد مفعول و دو عامل مختلف یک حرف عاطف
واقع شده است و چون بحر در مقدم است و است - قال

جمع الموث السالم بالضمه والكسرة

قسم دوم از تقسیم اعراب جمع مؤنث سالم است یعنی جمعی که بافت و ما باشد و کسر باشد لغیر در حالت
رفعی و کسر است در حالت نصبی و جری و نصب و تلبیع جزم است از جهت توقف عمل و که جمع مذکر سالم
چنانکه مذکور خواهد شد آن شش را خداوند تعالی و درین تعریفی که از برای جمیع مؤنث مذکور شد مفرحات و اصل
اگر جمع مؤنث نیست اما بافت و ما است و بنمای واحد و و سالم پس اعراب مثل اعراب جمع مؤنث
سالم باشد مثل جارنی سلمات و رایت سلمات و عرث سلمات اما وجوه اعراب این ترکیب نیست
که جمع مرفوع است باینکه مبتدا است و المؤنث که معرفت بلام تعریف است بمجور است بجهت آنکه مضاف الیه
جمع و آتشده است و اسالم که اسم فاعل معرفت بلام است مرفوع است باینکه صفت مبتدا مذکور

والكسرة عطف بر بالقيمة - قال

غير المنصرف بالضمه والفتحه

قسم سوم از اقسام اعراب بحركات اعراب غیر منقذت است که بضمیه است در حالت ثانی و نقیضه در حالت

[illegible]

نصبی و جری مثل جاری احمد و مرث احمد و جری غیر منصرف باین نصب است بجهت آنکه مشاء
فعل است و در فعل جری باشد پس از غیر منصرف جری نیز منع کردند و در شایسته و بعد از این مذکور شد انشاء
الله تعالی اما وجه اعراب این ترکیب است که غیر مفعول است پس بجهت آنکه است و انصرف که اسم
فاعل است معرفت بلام است از باب الفعال مجرور است بجهت آنکه مضاف الیه مبتدا واقع شده است
و انفعله مجرور است بجهت آنکه مفعول است که حرف جرست این جار و مجرور متعلق ثبات یا قبل
که خبر مبتدا است و انفعله مجرور است بجهت آنکه عطف بر الفاعله است که او مجرور است و معطوف لازم است
که تابع معطوف علیه باشد در اعراب همچنانکه صفت تابع موصوف است - قال
اخوک و ابوک و تموک و نموک و فوک و ذو مال مضایقه ای غیر یار است که مبالغه
و الالف و الیاء

قسم چهارم از اقسام اعراب اعراب مجرور است چنانکه درین شش اسم مذکور است و چون که اصل
در اعراب مجرور آن بود که رفع بود و نصب بالفت و جری باشد و درین شش اسم چنین بود پس
بجهت این مقدم آورد این قسم را بر آن دو قسم دیگر و معنی اخوک اینست که برادر تو و ابوک پدر تو
و تموک و نموک تو از شوهر زن و ذین جت او را مضاف الیه میگویند که در مذکور معنی هم خویش است
پس در مضاف به مذکور توان کرد و معنی نموک شی تعجب تو که فقط آن کرده است و این چهار اسم ناقص و
اند و فوک یعنی و آن تو و ذین اجوت و ادی است که در اصل نوه بوده یا را حذف کردند و فاک از جهت
مناسبت و او بضم کردند و مضاف به ضمیر کردند فوک شد و ذوال یعنی صاحب مال و ذین
نصبی معروف است که در اصل دو بوده و او شکر یا قبل متعجب را بالفت بدل کردند و انفعله
یا اتفاقا ساکنین حذف کردند و حرکت ذوال را از جهت مناسبت و او بضم کردند و مضاف به اسم
جنس کردند که مال است و ذو مال گفتند و لازم است که ذو را مضاف با اسم جنس کنند چنانکه در
برای اینست که وسیله گرفته شود برای گردانیدن اسم جنس صفت چیزی پس از جهت این را مضاف
به ضمیر کردند مثل سایر اخوات او و شرط است در حرف بودن اعراب این اسامی که مضاف باشند غیر

نکته
در ترکیب کافیه
در این قسم چهارم
از اقسام اعراب
اعراب مجرور است
چنانکه درین شش
اسم مذکور است
و چون که اصل
در اعراب مجرور
آن بود که رفع
بود و نصب بالفت
و جری باشد و در
این شش اسم
چنین بود پس
بجهت این مقدم
آورد این قسم
را بر آن دو قسم
دیگر و معنی
اخوک اینست که
برادر تو و ابوک
پدر تو و تموک
و نموک تو از شوهر
زن و ذین جت او
را مضاف الیه
میگویند که در
مذکور معنی هم
خویش است پس
در مضاف به
مذکور توان کرد
و معنی نموک شی
تعجب تو که فقط
آن کرده است و
این چهار اسم
ناقص و اند و
فوک یعنی و آن
تو و ذین اجوت و
ادی است که در
اصل نوه بوده
یا را حذف کردند
و فاک از جهت
مناسبت و او بضم
کردند و مضاف
به ضمیر کردند
فوک شد و ذوال
یعنی صاحب مال
و ذین نصبی
معروف است که
در اصل دو بوده
و او شکر یا قبل
متعجب را بالفت
بدل کردند و
انفعله یا اتفاقا
ساکنین حذف
کردند و حرکت
ذوال را از جهت
مناسبت و او بضم
کردند و مضاف
به اسم جنس
کنند چنانکه در
برای اینست که
وسیله گرفته
شود برای گردانیدن
اسم جنس صفت
چیزی پس از جهت
این را مضاف
به ضمیر کردند
مثل سایر اخوات
او و شرط است
در حرف بودن
اعراب این اسامی
که مضاف
باشند غیر

متکلم که اگر مغرور باشد اعراب ایشان مثل اعراب مغرور منصرف خواهد بود مثل جاری ای و رایت اخا
و مرث بلخ فان و اگر که حذف کردند منشی هم شده اند و یاد آخر کلمه اعتبار کردند و اعراب را بر سر
جاری ساخته اند و مضاف را بقیه است متکلم شرط کردند که اگر مضاف بیای متکلم باشند اعراب ایشان حرکت
آنها بری خواهد بود مثل جاری ای و رایت ای و مرث باخی سوال می آید که چند شرط دیگر باینست که
آنکه کبر باشند این اسامی که اگر مغرور باشند اعراب ایشان حرکت خواهد بود چون جاری ای که رایت اخیک
و مرث باخیک جواب گوئیم که در اشال این شرط هم میشود اگر کسی باینست که دران شرط دیگر نیز
استغاثا ل کردی جواب گوئیم که اگر استغاثا ل کردی تو هم آن باشد که مضاف بکات ضمیر بودن او
لازم است و چون که حکم تنبیه جمع را بر سبیل عدم بیان کرده است حال تنبیه و جمع اسامی است از آنجا
معلوم شده و خواهد شد پس بجهت آن انجامید واحد مذکور پس حاصل معنی این ترکیب چنین شود
که این شش اسم بر او اند در حالت رفعی و بالفت و در حالت نصبی و بیاد حالت جری و در حال که مضاف
بقیه است متکلم باشند و واحد باشند و کبر چنانکه اشال این معلوم شد اما وجه اعراب این ترکیب است
که اخوک مرفوع است باینکه مبتدا است و رفع او بر او است و این قاعده بر جری بیان شده است که از
ضمین اشال او نیز معلوم میشود و ابوک مرفوع است باینکه عطف است بر مبتدا اول و باقی اسامی نیز
قیاس باین مضاف الیه و فقط مجرور است و از باقی محلا چون ضمیر از مبنیات است مضافه منصوب است
باینکه حال است از مبتدا ای مذکور و چون که در معنی فاعل اند و هر وقت که مبتدا در معنی فاعل باشد
حال از او میتوان آورد و خبر مجرور است بجهت در آمدن الی که حرف جرست بر روی او و مجرور است بجهت
مضاف غیر روی است که مجرور است بجهت مضاف یا قوی و این جار و مجرور متعلق است بمضاف مذکور و
نکته اسم مفعول اجوت باب انعال است و فقط یا تو و مجرور است بجهت آنکه مفعول است و فقط
الالف مجرور است بجهت آنکه عطف است بر او و الیاء مجرور است بجهت آنکه عطف است بر الف این
جار و مجرور متعلق است ثباتون و یا قبله ای که خبر مبتدا ای مذکور اند - قال
المنشی و کلام مضاف الی الضم و اثنان و اثنان بالالف الیاء

نکته
در ترکیب کافیه
در این قسم چهارم
از اقسام اعراب
اعراب مجرور است
چنانکه درین شش
اسم مذکور است
و چون که اصل
در اعراب مجرور
آن بود که رفع
بود و نصب بالفت
و جری باشد و در
این شش اسم
چنین بود پس
بجهت این مقدم
آورد این قسم
را بر آن دو قسم
دیگر و معنی
اخوک اینست که
برادر تو و ابوک
پدر تو و تموک
و نموک تو از شوهر
زن و ذین جت او
را مضاف الیه
میگویند که در
مذکور معنی هم
خویش است پس
در مضاف به
مذکور توان کرد
و معنی نموک شی
تعجب تو که فقط
آن کرده است و
این چهار اسم
ناقص و اند و
فوک یعنی و آن
تو و ذین اجوت و
ادی است که در
اصل نوه بوده
یا را حذف کردند
و فاک از جهت
مناسبت و او بضم
کردند و مضاف
به ضمیر کردند
فوک شد و ذوال
یعنی صاحب مال
و ذین نصبی
معروف است که
در اصل دو بوده
و او شکر یا قبل
متعجب را بالفت
بدل کردند و
انفعله یا اتفاقا
ساکنین حذف
کردند و حرکت
ذوال را از جهت
مناسبت و او بضم
کردند و مضاف
به اسم جنس
کنند چنانکه در
برای اینست که
وسیله گرفته
شود برای گردانیدن
اسم جنس صفت
چیزی پس از جهت
این را مضاف
به ضمیر کردند
مثل سایر اخوات
او و شرط است
در حرف بودن
اعراب این اسامی
که مضاف
باشند غیر

آنکه علت قابل حرکت نیست و در حال که مخدوف است با قبل اذ قابل حرکت اعرابی نیست بجهت آنکه حرکت اعرابی تحقق بخاطر کلمه است و آخر کلمه مخدوف است و قسم دوم از اقسام اعراب تقدیری که اعرابا و مخدوف است اسم معرفت که اعراب و حرکت باشد و مضامین بیای شکل باشد و بر سر حال اعراب و تقدیر است بجهت آنکه آخر کلمه بجهت مناسبت یا واجب است که یکسر باشد پس بر روی اجرای حرکت اعراب اعرابی توان کرد و در حال جزو نیز این کسره را اعراب توان داشت بجهت آنکه کسره اعراب آنست که با عامل حاصل شود و این کسره پیش از دخول عامل موجود بوده است مثل جارئی غلامی و رایت غلامی و مررت غلامی که در اصل غلام و حرکات ثانی بوده اند و اگر مضامین بیای شکل کردند حرکات او را یکسر بدل کردند پس اعراب او تقدیر شد باشد و بر سر حال فارزین جنت قید مطلقا آورده اما وجه اعراب این ترکیب آنست که تقدیر کرد مصدر معرفت بلام از باب تفعیل است مرفوع است باینکه جند است تا او موصوله محذوفه محذوفه ثبات که خبر جند است و تقدیر با قاعله خود که ضمیر است راجع با عراب مله ما و عاید موصول محذوفه چنین شود که تقدیر فیما تقدیر اعراب نیمه و کعبه جار و مجرور متعلق ثبات که خبر جند است و مخدوف است تقدیرش چنین شود که مثل همما غلامی عطف بر مطلق منصوبت باینکه مفعول فیما است یا صفت مفعول مطلق مخدوف است تقدیر مطلقا فی جمیع الاحوال احتمال دارد که منصوبت شد یا یکسره باشد من حیث اطلاق قال او استنقل قاض نعا و جرا و نحو سلی نعا

یا اعراب تقدیری دران موضعی است یعنی دران نیست که نقل باشد و روی اعراب نقلی لیکن محال اعراب ثابت قبول اعراب نشسته باشد و این آتی خواهد بود که در آخر ادبای با قبل کسره باشد خواه آن با مخدوف باشد یا انتقایی ساکنین مثل قاض یا خود مخدوف نباشد مثل قاضی که در حالت فعلی و جری اعراب چنین قسم تقدیر است بجهت آنکه کسره بر ثقیل است و در حالت نصیبی نقلی است چونکه نموده بر ثقیل نیست مثل جارئی قاضی در حالت قاضیا و مررت بقاض که در اصل قاضی بوده و در حالت فعلی و قاضی و در حالت جری نموده و کسره چون بر ثقیل بود و مخدوف کردند و یا ازین با انتقایی ساکنین قاض شد قسم دوم از اعراب استنقل مانند سلی است که در حالت فعلی اعراب و تقدیر است و مراد از مانند سلی هر جمیع ذکر سالی است که مضامین بیای شکل باشد

حل ترکیب کانی

اعراب او در حالت فعلی تقدیر است نه در حالت نصیبی و جری از جهت آنکه رفع او بود و است و او را و بدل شده یا اما نصیبی و جری او بیاست و یا موجود است و تبدیل نیافته حرکت دیگر گیر از قاعده یافته مثل جارئی سلی که در اصل سلون بوده که جمیع ذکر قسم فاعل از بابا تعالی است چون او را اضافت بیای شکل کردند آنرا در اضافت ساقط شد سلوی شد و او را و جمع شدند و سابق ساکن و او را بیای قلب کردند و یا این را او قاعده کردند و ضمیه میم را یکسر بدل کردند از جهت مناسبت یا سلی شد و در حالت نصیبی و جری سلی و اضافت بیای شکل کردند و آن ساقط شد یا این را او قاعده کردند یا سلی و مررت سلی شد اما او را و جری این ترکیب آنست که استنقل که محمول فعلی از باب استفعال است عطف بر تقدیر است که صله یا موصوله بود واسطه آنکه از برای تخیل است و فقط قاض که مجرور کاف است تقدیر متعلق ثبات که خبر جند است و مخدوف است تقدیرش چنین شود که بقاض و نعا حال از قاض و جرا عطف بر روی و نحو سلی اگر مرفوع باشد عطف بر قاض که خبر جند است و اگر مجرور باشد عطف بر فقط قاض و سلی مضامین اینه نحو که جرا و بیاست و نعا حال از روی قال و المقتضی فیما عاده

حل ترکیب کانی

و اعراب نقلی دران جای است که خبر این چهار موضع ذکر باشد که اسم مقصود مضامین بیای شکل و قسم مقصود که در آخر او یا قبل کسره باشد و جمیع ذکر که مضامین بیای شکل باشد لیکن این عبارت می خواهد واقع نشده است از جهت آنکه در موضع دیگر اعراب تقدیر است و از اینجا لازم می آید که اعراب دران سه موضع نقلی باشد یکی اسمی است که مضامین باشد با اسم معرفت بلام و بر سر حال اعراب و تقدیر است مثل جارئی او المعالی که در اصل او المعالی بوده و مجرور و از جهت انتقایی ساکنین ساقط شد او المعالی گشت پس رفع او بود و تقدیری باشد و رایت او المعالی در اصل او المعالی بوده و مجرور و از جهت انتقایی ساکنین ساقط شد پس اعراب است با انتقایی ساکنین ساقط شد پس نصیب اعراب تقدیری باشد و مررت بائی المعالی در اصل او المعالی بود و مجرور و از جهت انتقایی ساکنین ساقط شد و یا که حرکت اعراب است با انتقایی ساکنین ساقط شد پس جرا و نیز تقدیر است باشد قسم دوم تثنیه که مضامین باشد با اسم معرفت بلام اعراب او در حالت

است که جمیع بشر که یک سبب و صیغه تنها جمع که شرط اوست بشر که سبب دیگر همچنین ثانیست که بشر
 سبب است و نه هم بودن او و هر که را که در وی مفارقت نیکنند و هیچ کالی بشر که سبب دیگر بخلاف است
 ثانیست که در بعضی آدان ازان کلمه که محلی اوست مفارقت میکنند و نسب آن بود که ذکر این دو سبب
 مقدم بر باشد بود که چونکه از غیر تعریف است پس مناسب است که بر مثال مقدم باشد اما وجه اعراض
 این ترکیب است که در حرف عطف است از برای ربط این جمله به جمله سابقه و اما که از اسامی موصوله
 است که قسمی از بنیاد است باصل خود در محل رفع چونکه ابتداست و یقوم که فعل مضارع است اوج
 از باب نصر با فاعل خود که ضمیر بیت عائد با و مفعول خود که مقام است که مضاف بضمیر ثانیه است
 این مجموع صله او مقام در اصل مقوم بوده که اسم مکان است بر وزن مفعول که اوجت باب
 مذکور است و او را بعد از نقل حرکت او با قبل داده بافت قلب کردند مقام شد اوجت مرفوع
 باینکه خبر تید اند کور است و افعال ثانیست عطف بر دوسه و در اصل الفان و ثانیست بوده
 چون اضافت کردند چون ساقط شده هزه در دوح افتاد و افعال که رفع ثانیه است بافتقا
 ساکنین نیز ساقط شد پس بر رفع و بافت مقدم باشد و این یک قسم از اقسام اعراب تقدیری است
 که صفت ذکر کرده چنانکه مذکور شد بحث آن - قال
 قال العدل خروجه عن صیغته الاصلیه تحقیقا کثلت و ثلثت و اخره جمع
 عدل که مصدر یعنی للفعول است یعنی بودن اسم معدول در اصطلاح بیرون آمدن اوست یعنی اوست
 بیرون آورده شده از صیغه اصلیه او یعنی از صیغه مذکور در اصل و قاعده تفضیل آن باشد که برانی صیغه افع
 شود تحقیقا با فرضا یعنی این خروج مذکور تحقیقی باشد یا تقدیری و خروج تحقیقی است که نفس کلام را
 یا بصری فریب باشد و البرین که اصل او شئی دیگر بوده و عدل تقدیری است که نفس کلام فریب باشد
 کثلت برین کند که اصل او شئی دیگر باشد غیر از او و بصری و عدل تقدیری است که نفس کلام کثلت و
 ثلثت و خروج است کثلت و بصری است بجهت عدل تحقیقی و صفت دلیل بر یک عدل دوسه
 تحقیقی است که کثلت لفظ واحد است و معنی دوی کمر است و در کلام عرب واحد دوی کمر نمیشد

و ثانیست که بشر که سبب دیگر همچنین ثانیست که بشر
 سبب است و نه هم بودن او و هر که را که در وی مفارقت نیکنند و هیچ کالی بشر که سبب دیگر بخلاف است
 ثانیست که در بعضی آدان ازان کلمه که محلی اوست مفارقت میکنند و نسب آن بود که ذکر این دو سبب
 مقدم بر باشد بود که چونکه از غیر تعریف است پس مناسب است که بر مثال مقدم باشد اما وجه اعراض
 این ترکیب است که در حرف عطف است از برای ربط این جمله به جمله سابقه و اما که از اسامی موصوله
 است که قسمی از بنیاد است باصل خود در محل رفع چونکه ابتداست و یقوم که فعل مضارع است اوج
 از باب نصر با فاعل خود که ضمیر بیت عائد با و مفعول خود که مقام است که مضاف بضمیر ثانیه است
 این مجموع صله او مقام در اصل مقوم بوده که اسم مکان است بر وزن مفعول که اوجت باب
 مذکور است و او را بعد از نقل حرکت او با قبل داده بافت قلب کردند مقام شد اوجت مرفوع
 باینکه خبر تید اند کور است و افعال ثانیست عطف بر دوسه و در اصل الفان و ثانیست بوده
 چون اضافت کردند چون ساقط شده هزه در دوح افتاد و افعال که رفع ثانیه است بافتقا
 ساکنین نیز ساقط شد پس بر رفع و بافت مقدم باشد و این یک قسم از اقسام اعراب تقدیری است
 که صفت ذکر کرده چنانکه مذکور شد بحث آن - قال

پس دلالت برین کرد که معدول است از ثلثه ثلثه و بر همین قیاس است تحقیق و ثلثت که کلام معنی است
 دلیل است برینکه در اصل ثلثه ثلثه بوده اما لا یصرفی آخر بجهت عدل تحقیقی است و در صفت و تحقیق عدل
 در دوسه بجهت آنست که خروجی است و آخری مؤنث آخر و آخر واحد که اسم تفضیل پس
 تصرف دوسه چنین باشد که آخر آخران آخری آخریان آخریات آخر و آخر در اصل آخر بوده
 بر وزن فعل هزه دوم را بجهت تخریضه اهل بافت بدل کردند آخر شد پس آخر جمع مؤنث اسم
 تفضیل باشد و قیاس اسم تفضیل است که مستعمل بلام یا بن یا باضافت باشد و چون لام و اشیا
 غیر منصرف را منصرف میسازند پس تقدیر ایشان مناسب نباشد پس من تقدیر باید کرد و ثلثت
 باین شد که در اصل آخرین بوده چونکه اسم تفضیل که مستعمل بن باشد مخرومه کبری باشد و همچنین جمع
 لا یصرف است بجهت عدل تحقیقی و وصفت اصلی و دلیل برینکه عدل در دوسه تحقیقی است آنست
 که جمع جمع جاست که مؤنث جمع است که فعل صفت است و تصرف دوی چنین شود که جمع اجماعان
 اجماعون جمعا اجماعان جمع و قیاس آن بود که جمع اوج جمع آمد و بسکون میم اگر فعل صفت باشد و اگر هم
 باشد جمع اوجا یا جماعات باید مثل صحاری یا صحراوات که جمع صحرا است پس معلوم شد که جمع
 در اصل جمع بوده است اگر جمع فعل صفت باشد و جماعات یا جماعات بوده است اگر فعل صفت باشد
 بلکه اسم باشد اما این هنگام که اعراسم دارند در ثبات سبب دیگر و راسه عدل محتاج به کلمات
 بعیده می شوند تا او را لا یصرف دارند و این تعریف که از برای عدل مذکور شد بر شتقات
 و اعلالات و جمیع شاده شکل می شود و اگر در تعریف با هم دارند بدیهه آنان که تعریف شئی با هم
 روا میدارند و مراد آنها از عدل باشد از بعضی ماعدانه از جمیع ماعدان و وجه اعراب این
 ترکیب آنست که فاعل براسه تفضیل است اجمال سابق را و العدل مرفوع است باینکه ابتداست
 و خروج مرفوع است به خبریت او و ضمیر محلا مجرور واقع شده است چونکه مضاف ایسه
 خروج است و صیغه مجرور است چونکه دخول حرف واقع شده است که عن است و ضمیر مضاف الیه
 صیغه والا صیغه مجرور است بجهت آنکه صفت صیغه است و صفت تابع موصوف میباشد و اعراب

و ثانیست که بشر که سبب دیگر همچنین ثانیست که بشر
 سبب است و نه هم بودن او و هر که را که در وی مفارقت نیکنند و هیچ کالی بشر که سبب دیگر بخلاف است
 ثانیست که در بعضی آدان ازان کلمه که محلی اوست مفارقت میکنند و نسب آن بود که ذکر این دو سبب
 مقدم بر باشد بود که چونکه از غیر تعریف است پس مناسب است که بر مثال مقدم باشد اما وجه اعراض
 این ترکیب است که در حرف عطف است از برای ربط این جمله به جمله سابقه و اما که از اسامی موصوله
 است که قسمی از بنیاد است باصل خود در محل رفع چونکه ابتداست و یقوم که فعل مضارع است اوج
 از باب نصر با فاعل خود که ضمیر بیت عائد با و مفعول خود که مقام است که مضاف بضمیر ثانیه است
 این مجموع صله او مقام در اصل مقوم بوده که اسم مکان است بر وزن مفعول که اوجت باب
 مذکور است و او را بعد از نقل حرکت او با قبل داده بافت قلب کردند مقام شد اوجت مرفوع
 باینکه خبر تید اند کور است و افعال ثانیست عطف بر دوسه و در اصل الفان و ثانیست بوده
 چون اضافت کردند چون ساقط شده هزه در دوح افتاد و افعال که رفع ثانیه است بافتقا
 ساکنین نیز ساقط شد پس بر رفع و بافت مقدم باشد و این یک قسم از اقسام اعراب تقدیری است
 که صفت ذکر کرده چنانکه مذکور شد بحث آن - قال

و این بار و محو و متعلق بخروج که مصدر است و تحقیقا صفت مفعول مطلق بخود است که تقدیرش چنین شود
 که خروجا محققا کثلاث و شلت که مفعول کاف است چیزی و بجز است متعلق ثبات که خبرند از خود است
 تقدیرش چنین شود ثبات کثلاث و شلت عطف بر وی از عطف بر شلت و جمع عطف بر خبره قال
 او تقدیر بر اکمر و باب قطام فی تبسم
 یا عدل خروجا است از صیغه اصل او بیرون آمدن او تقدیری شل عمر که معدول است از عامر و
 قطام که معدول است از قائم و تعریف عدل تقدیری اند که در شد و نیز خبر صرف است از جهت عدل
 تقدیری و علیت و عدل در وی تقدیر نیست از جهت آنکه در وی خبر لا یصرفی دلیل دیگر نیست برنگاه اصل
 او شئی دیگر بوده چونکه عمر را در کلام عرب یا خند که کسر و تنوین نه داشت و کسر تنوین با آن هم وقتی
 حذف میکنند که لا یصرف باشد و لا یصرف وقتی میباشد که در وی دو سبب باشد و در عمر جز یک
 سبب پیش نبود که علیت است پس ضرورت شد که در وی سبب دیگر تقدیر کنند و برای عدل
 دیگر تقدیر نمی باشد پس در وی عدل تقدیر کردند و گفتند که در اصل عامر بود و در باب قطام
 برای سببی است که بر وزن فعال شده و علم مؤنث باشد و در آخر دور نباشد که در سبب نبی تبسم خبر صرف
 است از جهت ثبات و علیت و عدل او علت لا یصرفی و ثبات است چونکه از جهت اعراض و باب
 و نزد مجازیان منی است و عدل نزد ایشان سبب ثبات است ازین جهت گفته اند که ذکر قطام
 اینجا مناسب نیست از جهت آنکه خبر سبب نبی تبسم که لا یصرف است علت لا یصرفی و ثبات است
 و علیت پس بایستی در آن سبب اند که بودی و نزد مجازیان خود منی است پس بایستی که در بحث
 بنیاد مثبت بودی و بعضی شارحان نقل کرده اند که مصنف او را از کتاب خود حذف کرده بود
 اما چون در نسخه اصل واقع بوده منتشر شد اما وجوه اعراب این ترکیب است که تقدیر
 عطف بر تحقیقا است و این نیز صفت مفعول مطلق بخود است که چنین شود که خروجا تقدیر بر
 عمر مجرور و کاف تشبیه است و جرا و لغو است این جارا و مجرور متعلق ثبات است که خبرند از خود
 می بر ثبات که در باب مجرور چون عطف بر عمر است و مفعول تابع مفعول علیه باشد و قطام

این تقدیر را در باب مجرور چون عطف بر عمر است و مفعول تابع مفعول علیه باشد و قطام

مجرور است چونکه صفات این باب است و جرا و لغو است چونکه لا یصرف است و تبسم مجرور است این
 جارا و مجرور متعلق به المفعول که صفت قطام است. قال
 او صفت شرطه ان يكون فی الاصل
 دیگری از اسباب منع صرف و صفت است و وصفت آنست که دلالت کند بر ثبات تبسم و منی همین و
 شرطه و صفت در منع صرف آنست که در اصل وضع و صفت بوده باشد پس وصفت عارضی سبب منع
 صرف نشود شل و صفت اربع و اسمیت عارضی خبر نکند چنانکه در تبسم گفته. قال
 فلا تصرفه الغلبة
 یعنی خبر خبر سبب و صفت اصلی را غلبه کرده ان اسمیت عارضی و صفت فعلی قال
 فلذا لک صرف اربع فی مررت بمسوة اربع واقع اسود و ارقم لقمیه و او هم لقمیه
 پس ازین جهت که وصفت اصلی مفعول است عارضی صرف است اربع که در ترکیب است بمسوة اربع
 با آنکه وزن فعل است چونکه وصفت از این ترکیب عارضی شده و در اصل وضع و اوزان است
 عدو است از برای وصفت اگر کسی سوال کند که کثلاث نیز موضوع است از برای صفت
 او نیز عارضی باشد نه اصلی پس باید که او نیز صرف باشد جواب گوئیم که کثلاث معدول است از
 کثلاث ثابته و در حله که مستعمل بوده است در معدود پس وصفت کثلاث اصلی باشد اگر چه در ابتدا
 عارضی است و اربع چنین است اما اگر از اربع که درین ترکیب است اربع و مرزغ گیرند و صفت ایشان
 اصلی خواهد بود چونکه در وضع او و صفت او خود است و ازین جهت که شرط آنست که در اصل وضع
 باشد پس اسمیت بر چند گفته که وصفت اصلی خبر خبر سبب منع است یعنی لا یصرف است پس
 ارقم که نام مرست و او هم که نام نند سبب است چونکه در اصل اسود را از برای شئی سیاه وضع کرده اند
 پس وصفت باشد و وزن فعل و ارقم را از برای شئی که در وی هم سیاهی باشد و هم سفیدی که او را گویند
 پس صفت باشد و وزن فعل اگر چه اکنون نام داشته اند این اسمیت و صفت اصلی را خبر نکند و
 همچنین او هم شئی سیاه را گویند پس وصفت باشد و وزن فعل اکنون نام نند شد این اسمیت و صفت را

این تقدیر را در باب مجرور چون عطف بر عمر است و مفعول تابع مفعول علیه باشد و قطام

نظر میکند اما وجه اعراب این ترکیب نیست که او صفت که معرفت بلام معبود است مرفوع است
 باینکه مبتدا است و شرط مرفوع است باینکه مبتدا و در هر است و ضمیر مضاف الیه وی و کیون که فعل مضاف
 اجود است منصوب است بان تا بعد که از حروف مصدر است و فاعل وی ضمیر است که راجع است به صفت
 و الاصل مجزوفی این جار و مجزوف متعلق به کیون اگر کان نام باشد و اگر کان ناقص باشد متعلق به ثانی
 باید داشت که خبر کان باشد این جمله در تاول مصدر خبر مبتدا ثانی و مبتدا ثانی با خبر خود خبر مبتدا
 اول فاعل برای تفریع و ادراک فاعل خبر نیز گویند و لا از برای نفی که در لفظ فعل مضاف تغییر میکند و لفظ فعل
 مضاف مضاف است از باب تصر مرفوع است چون که جالیم و نا صوب ندارد و در فعل نظر برده است بر
 وزن مختصرا و فاعل کرده اند رای این را بعد از نفی حرکت رای اول ایضا و تصر شد مثل مدغمی که محلا
 منصوب است معولی وی تقدم بر فاعل وی که البته است و هر جا که ضمیر فعل متصل باشد واجب است
 تقدیم او بر فاعل چنانکه باید انشاء الله تعالی فلان ک فاعل برای صفت و لام از برای علت و ذلک
 که هم اشاره است محلا مجزوف و این جار و مجزوف متعلق بقصر که مجهول ماضی است و فعلی که برای التعلیل است
 که درین ترکیب است و فاعل حرکت ضمیر نکره است و نحوه مجزوف است که متعلق وی است و درج صفت نسبت
 و اشیع عطف بر صرف است و فاعل اشیع و از هم عطف بر وی و نیز این جار و مجزوف متعلق به ثانیان که صفت نفی
 و اوست و او هم عطف بر از هم و تقدیر که جار و مجزوف لام است متعلق به ثانی که صفت او هم است. **قال**
وضعت منع فعلی لیجیه و اجدل للمصغر و اجل للمطائر
 و ضعیف است لای صفت ثانی فاعلی که نام است بگمان آنکه فعلی مشتق از نحوه است که آن یک است
 و همچنین ضعیف است لای صفت دشن اجدل که هم خرج است بگمان آنکه مشتق از اجدل است که یعنی توت و همچنین
 ضعیف است لای صفت دشن اجل که هم نیست که خالها دارد بگمان آنکه مشتق از اجل است ثانی ضعیف لای صفتی
 این است که نیست که یعنی نیست و صفت در ایشان شد و اندر دشن فعل ماضی که اکنون اصل در رسم
 صرف بودن است پس لای صفتی این است ضعیف باشد اما وجه اعراب این ترکیب نیست که او در وقت عطف از
 بر این جمله بجا بقیه و صفت فعل ماضی از باب کرم شیخ فاعل وی فعلی که مجزوف است تقدیر مثل جر عضا

مضاف الیه منع فعلی که جار و مجزوف است متعلق به ثانی که صفت نفی است و احتمال جایست نیز و ادراکی
 حال گونه اسمالجه و اجدل عطف بر فعلی که جار و تقدیر بر است چون که در آخر اواف است و جسر این
 لفظی است زیرا که در آخر اواف است و افع اعراب لفظ نیست لفظ جار و مجزوف متعلق به ثانی که صفت
 اجدل است احتمال جایست نیز و ادراکی حال گونه اسمالجه و بر همین قیاس اجل للمطائر که لفظ
 صفت اجل است و اجل عطف بر اجدل. **قال**
التانیث بالتا و شرطه العلیه و المعنوی کذلک
 تانیث لفظی که بنا باشد شرط لای صفتی او علم بودن است تانیث او لازم باشد چون که علم را تغییر میدهد
 و شرط تانیث معنوی نیز چنین است یعنی شرط لای صفتی او نیز علم بودن است لیکن علیت و تانیث لفظی
 شرطه خوب است و در تانیث معنوی شرطه جزو ایزس کذلک که در متن واقع شده لازم باشد اما وجه اعراب
 این ترکیب نیست که التانیث مبتدا بالتا متعلق بالماضی صفت التانیث شرط مبتدا ثانی
 ضمیر مضاف الیه او العلیه خبر مبتدا ثانی این مبتدا با خبر خود خبر مبتدا اول و المعنوی مبتدا کاف
 جزو ذلک که اسم اشاره است مجزوف کان محلا این جار و مجزوف متعلق به ثانی خبر مبتدا و ذکر **قال**
و شرط تخم تا شیره الزیاده علی التثنیه او حرکت الاوسط او الحتمه
 و شرطه خوب تا شیره تانیث معنوی در منع صرف یکی از سه خبر است زیاده بودن بر سه حرف یا شکر بودن
 حرف الاوسط اگر ثانی باشد یا حمز بودن و یکی ازین امور ثلاثه شرطه خوب تا شیره تانیث معنوی است ازین
 جهت آنکه طر که ثانی باشد و ساکن الاوسط و غایت خفت خواهد بود و غایت خفت او یکی از دو سبب
 مقادمت خواهد کرد پس واجب نباشد لای صفت و دشن بلکه جائز باشد لای صفت و دشن و از جهت
 ملاخظه وجود سببین قطع نظر از ملاخظه خفت و راست است منصرف دشن و چون خفت ملحوظ افتد
 اما وجه اعراب این ترکیب نیست که او در حروف عطف است از برای ربط این جمله بکلیه باشد و شرطه مرفوع
 به تانیث تخم مجزوف است چون که مضاف الیه است تا شیره مجزوف و چون که مضاف مضاف الیه است و ضمیر محلا مجزوف
 چون که مضاف الیه تا شیره است الزیاده که مصدر است معرفت بلام تعریف مرفوع است چون که خبر مبتدا است و علی

بجای

الثلاثة جارد ومرتبط بمصدره مذکور و حرف عطف است از برای تنويع حرکت عطف بر حرف مبتدای مذکور
که الزیاده است اوسط بحر و است چونکه مضامین الیه حرکت است و الیهم عطف بر حرکت مذکور مثال

فمنه یخرج رصفه و زینب و سقرواه و جود متعین

پس اینها دو است منفرد و مشتق ابواب که تانیث است و علم از جهت آنکه تانیث ساکن اوسط است
و از شرط ثانیته مذکور به پنج دروی وجود گرفته و زینب که تانیث معنوی است و علم و زیاده بر سه
حرف واجب است منع صرف او و همچنین متحرکه نام طبقه است از طبقات و فرخ و تانیث معنوی است
و متحرک الاوسط است پس واجب است لایصرف و مشتق او و همچنین ماه و جود که بر یک نام یک شمراند
واجب است منع صرف ایشان چونکه تانیث معنوی و غیر و علم در ایشان وجود گرفته اما وجوه اعراب
این ترکیب آنست که فا از برای تفریع است و هتد فرج است بابتدایست و یجوز که فعل مضارع است
مرفوع است بعامل معنوی که آن نابودن جادم و ناصب است دروی حرف که مصدر است مضامین الیه
بضمیر فاعل مجوز این فعل و فاعل جمله تعلیه خبر مبتدای مذکور و زینب مبتدای و سقرواه عطف بر سقرواه
عطف بر سقرواه و جود عطف بر ماه متعین خبر مبتدای مذکور و خبر بر یک از معطوفات می رسد بلیت قال

فان سمي به مذکر افشطره الزیاده علی الثلاثة فقدم منفرد و عقرب متعین

پس اگر نام نهاده شود بان تونش معنوی اندکری را پس شرط او در منع صرف زیاده بودن او است بر سه
حرف ماحرف چهارم بجای که تانیث باشد پس قدم که تونش معنوی است و تانیث که او را نام دروی نمند
منصرف باشد از جهت آنکه نه دروی تانیث است و نه قائم مقام تانیث که حرف چهارم است بلکه دروی
علیت است و پس یک جنب کافی نیست در منع صرف و عقرب تونش معنویست و از تونثات عللیت
و متعین است منفرد بودن او یعنی غیر منفرد است در حال که علم دروی شود از جهت آنکه دروی عللیت
و قائم مقام تانیث است که حرف رابع است حرف رابع قائم مقام تانیث است باین دلیل
که قدم را که تصغیر میکنند قدم به یگویند و تانیث سه آورند و عقرب را که تصغیر میکنند تصغیر میکنند
لی تا چونکه حرف چهارم قائم مقام است و قاعده تصغیر آنست که در شباهت اصل ایشان میکنند اما وجوه

اعراب این ترکیب آنست که فا از برای تفصیل است و آن از برای شرط و می که مجول باضی باضی
از باب تفصیل است با فاعل خود که مذکور است و مفعول خود که به است این مجموع شرط فا از برای جزا
شرط و شرط مبتدای و ضمیر مضامین الیه دی الزیاده خبری و علی الثلاثة متعلق به الزیاده این مبتدای و خبر
جمله اسمیه جزا است شرط مذکور مقدم فا از برای تفریع قدم مبتدای منفرد خبر او و از برای عطف

عقرب مبتدای و متعین خبری قال

المعرفة شرطها ان تكون علیته

یکی از اسباب منع صرف مقدم است یعنی تعریف و شرط او در منع صرف نیست که باشد علم از جهت آنکه اگر
تعریف او بعلم نباشد یا ضمیمه خواهد بود یا هم موصول یا اسم اشاره یا معرفت مبتدای و این هر چهار قسم نبات است
و باب منع صرف از معربات است یا خود معرفت بلام یا معرفت باضافت خواهد بود و بر یک ازین دو غیر منفرد
و منفرد می سازند پس علت منع صرف نشود پس از اقسام سبعه معارف همین علم مانند پس مشروط
منع صرف در تعریف تعیین بوی باشد اما وجوه اعراب این ترکیب آنست که المعرفة که مصدر میی است
که معرفت بلام تعریف است مرفوع است باینکه مبتدای است و شرطها مبتدای ثانی و ضمیر مضامین الیه و سه
آن مصدر ریه که از حروف ناصبه است فعل مضارع را که کون است ناصب کرده او را با هم دی که ضمیری است
راجع به معرفت و خبری که عللیت است در تاول مصدر گردانیده و این جمله اول خبر مبتدای ثانی این جمله

ثانی یا خبر خود خبر مبتدای اول قال

الجمعة شرطها ان تكون علیته فی الجملة

دیگری از اسباب منع صرف جمیع است و شرط او در منع صرف نیست که باشد مسبب بعلم در وقت عجم حقیقت
مثل بر سیم یا حکما مثل قانون که در وقت عجم علم بوده است بلکه در وقت دوم هم چنین است یعنی خوش نشان و ملکی
که او را نقل بفری کرده اند پیش از آن که در وقت و تفری کنند او را علم کی از قرآن نهاده اند و این را حکم آن
داده اند که در عجم علم بوده باشد و عللیت شرط محم است تا سببیت می لازم شود و از خبر معلولان نه قال
و متحرک الاوسط او الزیاده علی الثلاثة فخرج منفرد و خبر او را هم متعین

و شرط دوم در مصیبت عجز تحرک بودن حرف وسط کلام است باز یا در بودن کلمه بر سه حرف پس فتح
 و شرط باشد بجهت آنکه نه تحرک الا وسط است و نه زیاد بر سه حرف و او را میگویند نه تحرک اند که جائز
 الحرف باشد بلکه واجب است مصرفی از اجزای آنکه عجز سبب ضعیف است و اعتبار او با سکون وسط
 روانیست بخلاف تانیث که وی سبب قوی است چونکه در بعضی تصاریف وی تا یا تا کم مقام تا که حرف
 چهارم است بطوری آید پس اعتبار او با سکون وسط و او باشد و شرط که نام چهارم در دیار که یک
 از بلاد عرب است لایصرف است چونکه عجز است و علم و تحرک الا وسط است و چنین ابراهیم نیز تحرک است
 و علم و زیاد بر سه حرف به اسم های آنجا که در قرآن مجید مذکور است بعد از مصرف اند که غش سسم
 محمد و قلح و شعیب و هود و چونکه اینها عجزی نیستند و فوج و لوط و ابراهیم اند از جهت آنکه عرب از اولاد
 اسمعیل اند و هود پیش از ایشان و ده است عظیم الصلوة و السلام اما وجه اعراب این ترکیب
 آنست که العجز معروف لام عدت ابتداست شرط بقده ای ثانی و غیر مصفات ابروی آن از حرف
 تا مصیبت کون فعل مضارع اجوف از افعال ناقصه اگر پرسند که اجوف را چرا از افعال ناقصه میدارند
 جواب آنست که اجوف است با مصطلح صرف و ناقص است با مصطلح نحو چونکه معنی و سه بر فروع تمام
 نمیشود و خبر منصوبی نیز مطبوع و اسم وی ضمیری راجع به خبری خبری فی العجز متعلق بود و این
 جمله در تاویل مصنف خبر مبتدای ثانی مبتدای ثانی بانچه خبر مبتدای اول است و او حرف عطف از برای
 ربط این خبر که تحرک است بخبر اول الا وسط مصفات ابروی و از راجعه عطف بر خبر ثانی علی التمام متعلق بود
 تا از برای تفریع و تفریع مبتدای خبری و او از برای عطف این جمله جمله سابقه شرط مبتدای
 ابراهیم عطف بر وی خبر یک بر یک بدلیت - قال

المجموع شرط صیغه فتمنی المجموع بغيره با کما جاز و مصباح و اما افزونه منصرف
 دیگری از اسباب منع صرف جمع است که بجای دو سبب شرط در لایصرفی اوصیغه فتمنی المجموع است
 یعنی صیغه که اول او مفتوح باشد و حرف سوم ادالت باشد و بعد از ادالت و حرف باشد یا سه حرف
 که اوسط ایشان ساکن باشد و این صیغه چنین جمع کسریست که دیگر او را جمع کسری خوانند که در واجبت

او را صیغه فتمنی المجموع بغيره شرط گردانست که بغيره باشد یعنی تا یا تا باشد قبول نکند و تا یا تا باشد
 با گویند از جهت آنکه در حال وقف بر یا شقلب میشود و بغيره یا بجهت آن قید کرد که اگر یا باشد شایع
 میشود مثل فزونه که شایع علی وجه و کینه است و مثال جمع که بعد از ادالت کسری او و حرف باشد
 ساجد است جمع سجد و آن کینه از ادالت کسری سه حرف ساکن الا وسط باشد مصباح است جمع مصباح
 و اما افزونه که جمع فزین است با وجود این منصرف است چونکه تا قبول کرده است و شایع منصرف است اما و چون
 اعراب این ترکیب آنست که الجمع مبتدای شرط بقده ای دیگر غیر مصفات ابروی و سه صیغه خبر
 مبتدای ثانی فتمنی مصفات ابروی از قبیل اضافه صفت بوصف و بغيره از حرف جار غیر
 مجرور و سه با مصفات ابروی غیر این جار و مجرور متعلق ثباتا که حال اوصیغه است کات حرف جر ساجد
 مجرور و سه چونکه لایصرف است جاز و بغيره است این جار و مجرور متعلق ثباتا که خبر مبتدای خبر
 و مصباح عطف بر ساجد و او از برای عطف این جمله جمله سابقه از برای تفصیل افزونه مبتدای
 تا تا و جواب اما منصرف خبر مبتدای که در قال

و حضا جاز علما للفتح غیر منصرف لانه منقول عن الجمع
 و حضا جاز که علم گفتارست غیر منصرف است باینکه جمع نیست بلکه علم جنس است از جهت آنکه منقول است از
 جمع و در اصل جمع حقیر است بمعنی عظیم البطن و او از این معنی نقل کرده اند و علم جنس ساخته اند از جهت
 بیان لغو و عظم بطن این جوان پس لایصرف باشد از جهت جمعیت اصلیت اگر چه این زبان معنی جمعیت
 از وی ملحوظ نیست و شرط آن بکون فی الاصل گفت در جمع چنانکه در وصف گفت و مثال اکتفا کرد
 تا توهم آن نشود که جمعیت عارض نباشد و در معنی عارضی اما وجه اعراب
 این ترکیب آنست که و او حرف عطف است و حضا جاز منوع است با تانیث علما حال از و سه
 للفتح جار و مجرور متعلق ثباتا که صفت علما است خبر خبر مبتدای سه مذکور منصرف ابروی و لانه
 لام از برای تعلیل آن از حرف مذهب بفعول ضمیر اسم وی که محلا منصوب است منقول خبر آن
 عن از حرف جار الجمع که معرفت به لام تانیث است مجرور وی این جار و مجرور متعلق منقول قال

و اما افزونه که جمع فزین است با وجود این منصرف است چونکه تا قبول کرده است و شایع منصرف است اما و چون

منصرف پس و مضاف الیه چون خندوی ماند تجزیه شرط دیگر آنست که با سواد باشد از جهت
 آنکه ترکیب اسنادی را که علم نشد از قبیل بنیاد است و مثال ترکیب که سبب منع صرف میشود بعلیک
 است که مرکب است از بعل که نام بت است و یک که نام صاحب آن شهرت ایشانرا با هم ترکیب کرده اند
 باینکه بیان ایشان نسبت اضافی را با اسنادی تعدد کنند و نام آن شهرت داده اند پس لایع صرف باشد
 از جهت ترکیب و علمیت اما وجه اعراب این ترکیب آنست که ترکیب که معرفت بلام عدست
 مرفوع است بابتدایت شرط جمله اسمی اعلیّه خبر و آو حروف عطف آن ان مصدریه لالا
 مانده بکون از افعال ناقصه اسم و ضمیری راجع ترکیب باضافه جار و مجرور متعلق خبر و آو
 حرف عطف لالا که مذکور نفی است و عطف بر اضافت مثل خبر بند اخذ و حذف تقدیرش چنین شود
 که پوشش بعلیک مضاف الیه مثل - قال

الالف والنون او اکانافی اسم فشرطه علمیه کمران

و دیگری از اسباب منع صرف الف و نون فریدمان است و ایشان در الف و نون مضارع همان نیستند
 گویند چونکه معنی مضارعت شباهت است و ایشان مشابه افی تانیث اند اگر باشند آن الف و نون
 در اسم یعنی در صفت نباشند پس شرط ایشان در منع صرف آنست که باشد علم الف و نون کلا لازم شود
 و شباهت وی با نفی تانیث باقی ماند ضمیر شرط را مفرد آورده است یا آنکه ضمیر کانا را تانیث آورده است
 یا آنکه مرجع الیه هر دو یکی است از جهت آنکه در حیثیت دارد ازین حیثیت که الف و نون دو حرف اند
 ضمیر که راجع بایشان شود تانیث بیاید پس کانا یا باین ملاحظه تانیث آورده است و چون هر دو یک
 سبب اند ضمیر شرط مفرد آورده است و مثال الف و نون فریدمان مثل عمران که لایع صرف است از
 جهت الف و نون فریدمان و علمیت و مثال مفیوم الف و نون و مثال مفتوح الف و نون مثل مروان
 اما وجه اعراب این ترکیب آنست که الف که معرفت بلام عدست مرفوع است بابتدایت و النون
 عطف بر الف است و حرف مشددا کانا از افعال ناقصه ضمیر تانیث اسم وی فی اسم متعلق
 بجا چنین خبر و آو جمله شرط فا از برای جزای شرط جمله مضارع الیه وی اعلیّه

بحث الالف والنون

خبر وی این جمله جزای شرط کات حرف جر عمران مجرور وی این جار و مجرور متعلق ثبایت خبر بند اخذ و حذف
 تقدیرش چنین شود که ثبوت کمران - قال
 او صفة فاعله و قبیل وجود فعلی و من ثم اختلف فی رحن و نون
 سکران و ندمان

و اگر باشند الف و نون در صفت پس شرط لایع صرفی او با و نون وزن فعلاته است در ثبوت و
 تا شباهت وی با نفی تانیث باقی ماند و بعضی گفته اند شرط لایع صرفی وی وجود فعلی است در ثبوت و
 بحت آنکه هر وقت که بر وزن فعلی آید انتفاء فعلاته لازم وی خواهد بود و قبول تا نخواهد کرد پس
 شباهت وی با نفی تانیث خواهد بود در عدم قبول تا و ازین جهت که اختلاف کرده اند در شرط لایع صرفی
 و نون اختلاف کرده اند لایع صرفی رحن چونکه او را ثبوت نیست زیرا که صفت حق سبحانه تعالی است و خبر
 او اطلاق نمیکند پس نزد آنها که انتفاء فعلاته شرط کرده اند شرط وجود گرفته است پس لایع صرف باشد
 و نزد آنها که وجود فعلی شرط کرده اند منصرف باشد چونکه وزن فعلی وجود گرفته است بخلاف سکران
 که با اتفاق لایع صرف است چونکه ثبوت وی سکری آمده است و سکرانه تانیثیده تصریف وی چنین کنند
 که سکران سکرانان سکری سکری سکران بخلاف ندمان که با اتفاق منصرف است و قبیل کانی
 ندیم باشد اما اگر معنی نادم باشد کیشمانی است غیر منصرف است چونکه ثبوت وی و قبیل کانی معنی باشد ندما
 آمده است ندمانه پس حکم سکران داشته باشد اما وجه اعراب این ترکیب آنست که او حرف عطف است
 صفة عطف بر اسم فا فا جزای شرط انتفاء خبر بند اخذ و حذف تقدیرش چنین شود شرط انتفاء فعلاته
 و فعلاته مضاف الیه انتفاء و او از برای عطف این جمله بجه سابقه فعل مجبور باقی وجود خبر بند اخذ
 و حذف تقدیرش چنین شود که شرط وجود فعلی و فعلی مضاف الیه وجود این جمله ثبوت قول که بجای فاعل
 وی است و او حرف عطف آن حرف جزا برای قبیل ثم اسم اشاره مجرور و نون این جمله خبر و متعلق باخلف
 اخلف فعل مجبور باقی از باب افعال فی حرف جر رحن مجرور و نون جار و مجرور متعلق باخلف که
 قائم مقام فاعل وی است و نون حرف اخلف سکران مضاف الیه وی ندمان عطف بر سکران

نحوه وزن فعل

وزن الفعل شرطه ان يختص بالفعل كثر وضرب اذ يكون في اوله زيادة كزيادة غير قابل للتأني
وسن ثم امتنع احمد وانصرف لعل

وگرمی از اسباب منع صرف وزن فعل است یعنی اسمی که بر وزن فعل باشد شرط او در منع صرف نیست
که خاص فعل باشد یعنی در اسم آن وزن یافت نشود مگر فعل از فعل باسم یا از عجمی بجز ایشل تخریج نام
شخص شود لایصرف است از جهت آنکه وزن فعل است و علم و نذر که علم آیت و عشر که علم موضع است و خطم که نام
رجل است شل شمرست که نام فرس است و این اوزان همه مختص بفعل اند در اسم عربی این اوزان یافت نشود
اما در اسم عجمی میتواند بود شل بقیم که اسم رنگست و شلم که اسم موضعی است و رشام این دو اسم را نقل
کرده اند از عجمی بجزلی و لایصرف داشته اند از جهت وزن فعل و علت و شل ضرب بر صیغه مجهول این
وزن نیز مختص بفعل است چون او را علم شخصی نهند لایصرف است از جهت علت و وزن فعل یا خود باشد
در اول وزن فعل زیادتی همچون زیادتی که در اول فعل است یعنی در اول او یکی از حروف تین باشد
که افع و تلو یا و فون است که این مانده و اید اربع گویند و حال که این قسم وزن فعل غیر قابل تابا باشد از جهت
آنکه چون تایی تانیت قبول شایست او بفعل بکمال نخواهد بود چون که تایی تانیت از خواص اسم است
اینجا تایی تانیت را با لفظه است چنانکه در جمع از جهت آنکه با لفظن دی مجازست از فعل آیه شی باسم
باید ایه و ازین جهت که شرط قسم تانی وزن فعل نیست که تایی تانیت قبول میکند منع است یعنی غیر مختص
است احمد از جهت وزن فعل و صفت و تایی تانیت قبول نمیکند از جهت آنکه مؤنث دی حر از سه آید
باعت ثنائی منصرف است بصل هر چند که وصف است و وزن فعل از جهت آنکه تایی تانیت قبول میکند
بجست آنکه ناقه یعله میگردد شمر مؤنث که در رفتار و بار با قوت باشد اما وجه اعراب این ترکیب
آنست که وزن مبتدا الفعل مضان ایه او شرط ابتدای تانی ضمیر مضان ایه وی از حروف مصدر
مختص فعل مضان مضان از باب فتعال منصوب بان مذکور فاعل دی ضمیر راجع بوزن فعل با حروف
جاء الفعل مجردی این جار و مجرور متعلق بختص کاف حرف جر ضمیر مجردی این جار و مجرور متعلق ثنائی
که ضمیر مبتدا مخدوف است تقدیرش چنین شود که مؤنث است کثر و ضرب عطف بر شمر او از حروف عاطفه

لیکن عطف بر ختص که مدخول ان مانع است زیاده اسم کون فی از حروف جاره اول که مضان بضمیرست
مجرد وی این جار و مجرور متعلق ثنائی که خبر کون است کاف حرف جر زیاده که مضان بضمیرست مجرد
این جار و مجرور متعلق ثنائی که خبر زیاده است غیر منصوب چونکه حال است از ضمیری که عاید بوزن فعل
و قابل مضان ایه وی لتا متعلق بقابل عا و از حروف عاطفه من از حروف جاره از برای تعلیل
تم که اسم اشاره است محلا مجرد وی این جار و مجرور متعلق بامتنع که فعل ماضی است از باب افعال است
احمر فاعل دی و او از حروف عاطفه و انصرف عطف بر امتنع لعل بفعل مجهول ی - قال

و با فیه علمیه مؤثره اذ انکر صرف لیا تبیین من انما لا تجلیح مؤثره الاما هی شرطه فی الاما لایحید
و وزن الفعل

و آن چیزیست یعنی آن غیر مختصی که در وی علمیت مؤثر باشد یعنی سبب منع صرف شود چون او را نکره
سازند و علمیت ای زائل شود منصرف میشود از جهت آنکه ظاهر شد از سابق که علمیت جمع میشود و حال
اثر کننده باشد مگر آن چیزی که علمیت شرط باشد در وی مگر عدل و وزن فعل که علمیت با ایشان جمع
میشود و اثر میکند و شرط نیست چونکه عدل وزن فعل علمیت سبب میشوند چنانکه در ثلاثه امر و کیفیت نکره صفت
آنست که از برای اسم مثلاً ابراهیم نام خواهند و لفظ آخر صفتی ازین چنانکه گویند جانی ابراهیم و برای اسم خبر چون
نکره شد منصرف میشود از جهت آنکه سبب باقی می ماند و لایصرف آنست که در وی دو سبب باشد - قال
و هما متضادان فلا يكون معهما الا احدهما فاذا انكر لبق بلا سبب و علی سبب احد
و این عدل و وزن فعل ضد یکدیگر اند یعنی در یک طر با هم جمع میشوند پس یافت نشود با علمیت مگر یکی
ازین عدل و وزن فعل پس چون نکره کنند غیر منصرف مذکور باقی می ماند بی سبب اگر علمیت شرط
بوده است در وی با بر یک سبب باقی می ماند اگر علمیت شرط نبوده است در وی و این جواب شد
سوالی تقدیر می اگر کسی گوید که کلمه می تواند بود که در سه عدل و وزن فعل و علمیت باشد و بعد از
تفکیک علمیت زائل شود و دو سبب دیگر باقی ماند پس قاعده مذکور کلیه نباشد که هر چه در وی علمیت
مؤثره باشد چونکه او را نکره کنند منصرف میشود سوال می آید که اگر این قاعده را از نکره دی از غیر

تجربه صرف متعارف و پیش پس دیگر این باید فایده باشد و ممکن است که تکلیف کنند و جواب گویند که این
ما قبول نیست بیان مخالفت آیت ذکر کرده اند چنانچه گفته است

و مخالفت سیبویه الانخفش فی مثل الامر علما اذ انکر اعتبار المصنفه الاصلیه بعد التکلیف
یعنی مخالفت کرده است سیبویه انخفش را در مانند امر و حال که ظلم باشد چون نگردد مانند امر را و
مخالفت او از جهت اعتبار کردن اوست و صفت اصلیه را بعد از نگردد و انخفش اعتبار نمیکند
و صفت اصلیه را بعد از نگردد کردن مانند امر را منصرف پیدا و و در مانند امر غیر منصرف است که در اصل
وصف بوده باشد یا سبب دیگر و بعد از علیت آن سبب دیگر باقی بود و لا یصرف باشد از جهت علیت و سبب
دیگر چون این غیر منصرف نکرده اند که نزد انخفش که شاکر سیبویه است منصرف است چون که و صفت
و علیت هر دو زائل شده است و نزد سیبویه لا یصرف است درین حال نیز چنانکه در حال علیت و
و صفت چون که قول انخفش سابقا نکرده شد که هر چه در وی علیت مؤثر است بعد از تکیه منصرف است
ازین جهت مخالفت را است سیبویه کرد اگر چه استاد انخفش است و دلیل بر لا یصرف فی الامر بعد از تکیه سیبویه
آن میگویی که و صفت از جهت علیت زائل شده بود که صفتی بود چون که و صفت و دلالت بر قاتل بهم
گفته و علیت و دلالت بر ذات شخص معین پس چون علیت زائل شود و صفت عود کند اما انخفش میگویی
که چیزی که زائل شد عود نمیکند و قید بعد از تکیه قتلج اید نبود چون که از اقامه متعارف میشود اما وجه
اعراب این ترکیب آنست که او از حروف عاطفه است و اما از اسما موصوله و فی از حروف جار
و ضمیر مجروری و محلا این جار و مجرور متعلق به ثبت علیت فاعل ثبت مؤثره صفت علیت این جمله صفت
اما با صله خود باشد اذ اسما و شرط مکرر فعل مجول در ضمیری راجع با مفعول مجول دی این جمله شرط
فعل مجول در ضمیری راجع با مفعول مجول دی این جمله شرط مکرر فعل مجول در ضمیری راجع با مفعول مجول
از حروف جار و اما اسما موصوله بین فعل ماضی از باب فصل در ضمیری راجع با فاعل دی این جمله صفت
ما بین از حروف جار و بیان ما موصوله آن از حروف خبر فعل با اسم دی از حروف تانیه تاجع فعل
متعارف در ضمیری راجع به علیت فاعل دی مؤثره حال ایدان ضمیر این جمله ان یا خبر خود را و تاویل صفت

در ترکیب راجع به علیت فاعل دی مؤثره حال ایدان ضمیر این جمله ان یا خبر خود را و تاویل صفت

مجرورین این جار و مجرور متعلق به تبیین الالکله استغناء اما موصوله ای از ضمائر موصوله باشد شرط مجروری قید
متعلق بشرط این جمله صله اما با صله خود تاویل مکرر متغنی الالکله استغناء العدل مستثنی درن فعل عطف
بوی او از حروف عاطفه باشد استغناء ان خبر دی فاعل برای تفریع از حروف تانیه یون از افعال ناقصه
مع ظرف یون ضمیر مضاف الیه دی شیء مقدرد که ضمیر مضاف الیه دی فاعل برای تفریع از افعال ناقصه
شرط مکرر فعل مجول دی در ضمیری راجع با مفعول مجول دی این جمله شرط مکرر فعل مجول در ضمیری راجع با
فاعل دی بلا سبب متعلق بوی این جمله شرط او از حروف عاطفه علی از حروف جار و سبب مجرور
این جار و مجرور متعلق به بقی و احد صفت سبب او از حروف عاطفه مخالفت فعل ماضی سیبویه فاعل و
الانخفش مفعول دی فی از حروف جار و مثل مجرور دی این جار و مجرور متعلق مخالفت الامر مضاف به مثل
علما حال ازش از طرف مخالفت مکرر فعل مجول در ضمیری راجع به مثل مفعول مجول دی این جمله شرط عینا
مفعول و مخالفت مضاف متعلق با اعتبار بعد ظرف اعتبار یا ظرف مخالفت التکلیف مضاف الیه بعد - قال
و لایزمه باب حاتم لما یلزم من اعتبار المتضادین فی حکم واحد

و لازم نمی آید بر سیبویه لا یصرف داشتن باب حاتم یعنی بر علی که در اصل وصف بوده باشد لازم نمی آید که
بعد از علیت او را لا یصرف دارند از جهت و صفت اصلیه و علیت حایله از جهت آنکه لازم می آید اعتبار
کردن و وصف که علیت و در صفت است در یک حکم که لا یصرف داشتن یک کلام است و سیبویه سابقا که اعتبار
میگردد و صفت را بعد از زوال علیت بودن و حال علیت اگر سوال کنند که صفت بیان و صفت محقق
و علیت ثابت است نه بیان و صفت اصلیه زائل و علیت حایله از جهت آنکه شیء متعارف بود که در اصل دلالت
بر ذات می کند و اکنون دلالت بر ذات معین جواب گوئیم اعتبار را اثر یک از حدین با دیگر که بعد
از زوال ضد شایه اجتمع حدین است پس ازین جهت او را اعتبار نکرده کردند و حاتم و اما خبر متعارف کرده
از جهت آنکه دران اعتبار و صفت و صفت که علیت است معترض است اما وجه اعراب این
ترکیب آنست که او از حروف عطف است و لایزم فعل مضارع منفی ضمیر مفعول دی باب فاعل
حاتم مضاف الیه باب لام از حروف جار و اما موصوله یا موصوفه محلا مجرور و سیبویه صله یا صفت با

لایزم نمی آید بر سیبویه لا یصرف داشتن باب حاتم یعنی بر علی که در اصل وصف بوده باشد لازم نمی آید که

خبرست و مقتضی اعراب دارد که یکی فاعلیت است و یکی خبریت و صلاحیت قبول یکی میشدند و پس
اعراب خبریت وی را بقائم دادند و قید کردند که در معرفت فاعل که اسناد او با صالت باشد تا توابع فاعل بود
که اسناد ایشان به تبعیت است نه با صالت اما وجوه اعراب این ترکیب است که فاعل خبریت است
و من از برای تحقیق ضمیر مجروری و این جار و مجرور متعلق ثبابت که خبر مبتدا و مؤخر است که الفاعل است
و اوج حرف عطف چون مبتدا اما موصوله هستند فعل ماضی مجهول الیه متعلق بوسی الفاعل مجهول هستند
او شبهه عطف بر الفاعل این جمله صله اما با صله خود خبر مبتدا و اوج حرف عطف قدیم فعل مجهول عطف بر استند
ضمیر و قدیم متکثر رابع بالفعل مجهول مالم یسم فاعله و علیه متعلق بقدم علی حرف جرعت مجرور و این
جار و مجرور متعلق باشند قیام مضارع بضمیر مضارع الیه جبهه متعلق بقیام مثل خبر مبتدا و مؤخر است تقدیر
چنین شود که موشل قائم فعل ماضی زید فاعل وی این جمله مضارع الیه مثل زید مبتدا و قائم خبر و
باده فاعل قائم این جمله خبر مبتدا اول - قال

والاصل ان یلی فعله فلذک لک جار ضرب علامه زید و متعصب ضرب علامه زید

و اصل در فاعل یعنی آنچه سزاوارست که فاعل بران طور باشد نیست که فاعل بی خود باشد یعنی که بعد از
باشد بی از جهت آنکه فاعل نیز که جزو فعل است پس از جهت اینکه اصل در فاعل نیست که بی فعل خود باشد جار و
ترکیب ضرب علامه زید یا اینکه ضمیر علامه رابع برید است و زید مؤخر است در لفظ اما مقدم است بحسب
مرتبه از جهت آنکه فاعل است و اصل در فاعل نیست که بر مفعول مقدم باشد و از این جهت متعصب است یعنی
روایت ترکیب ضرب علامه زید از جهت آنکه ضمیر علامه رابع برید است و زید مفعول است و مؤخر است
هم لفظاً و هم معنی پس انما قبل اندک شده باشد هم لفظاً و هم معنی و این جار و مجرور و عطف این مثال
بر مثال سابق ماضی است از جهت آنکه توهم آن میشود که آنچه علت جواز مثال اول باشد علت
امتناع مثال ثانی بهمان باشد و این ظاهر نیست از جهت آنکه تقدیر یک قرص مساوی گنیم
میان فاعل و مفعول امتناع مثال ثانی لازم می آید پس اصالت تقدیم فاعل را در امتناع مثال
ثانی و اصل کلی نباشد اما وجوه اعراب این ترکیب است که در اصل معرفت بلا متعصب

است مبتدا است آن از حروف ناصبه بی فعل مضارع فاعل می ضمیری را بفتح بقا فعل مفعول وی ضمیر
مضاف الیه فعل بن جمله در تاویل مصدر خبر مبتدا اندک و فاعل از حروف عاطفه لام از حروف جار و برای
تعلیل لک مجروری و مضافین جار و مجرور متعلق بجای ضرب فعل ماضی غلام مفعول می ضمیر مضاف الیه غلام زید فاعل
این جمله فاعل جار و تاویل بذات ترکیب و امتنع عطف بر جار ضرب فعل ماضی غلام فاعل می ضمیر مضاف الیه
غلام زید مفعول وی این جمله در تاویل بذات ترکیب فاعل امتنع - قال

و اذا متعصبی الاعراب فیها لفظاً و القرینة او کان مضمراً متصلاً او وقع مفعول بعد لا او بواجب
و تفکیک متعصبی باشد اعرابی که دال است بر فاعلیت مفعولیت لفظاً و فاعل و مفعول قرینه تیر متعصبی باشد
فاعل مفعول بان قرینه از یکدیگر متماز باشند خواه قرینه بلفظی مجرور ضرب موسی حلی یا معنوی مثل اکل کشری
یعنی که در مثال اول مفعول را مقدم داشته است از جهت آنکه تائید فعل قرینه معنی است مفعول را در
مثال ثانی معنی فعل دال است بر فاعل خود فاعل ضمیر متصل باشد بفعل خواه ضمیر باشد یا نه بهیچ ضرب
زید علامه یا متکثر باشد بهیچ زید ضرب علامه لیکن باید که مفعول بر فعل مقدم نباشد یا واقع شود
مفعول فاعل بعد از الا بشرط آنکه الا متعصب باشد سیاق فاعل و مفعول یا واقع شود مفعول فاعل
بعد از معنی الا که انماست که معنی ما و الاست که در جزو اول کلام باشد و الا در جزو ثانی واجب است
درین چهار صورت تقدیم فاعل بر مفعول در صورت اول بحسب دفع التباس مثل ضرب موسی عیسی که
اگر تقدیم فاعل واجب بود می معلوم نشد که موسی فاعل است یا عیسی اگر کسی گوید که اگر واجب
گرداند می تقدیم مفعول را نیز دفع التباس میشود معلوم میشود که مفعول فاعل است جواب گوئیم
خلاف اصل میشود بی جهت اما در صورت اتصال ضمیر جبهه و جوب تقدیم فاعل ظاهر است از جهت آنکه
اگر تقدیم کند فاعل را اتصال صورت نمیکرد اما در صورت اخیر جبهه و جوب تقدیم فاعل است که
اگر مقدم نداریم عکس معنی مقصود لازم می آید مثل ما ضرب زید الا عمر و او انما ضربید عمر و چنانکه
بانه که تا می آید که این معنی توان کرد اما وجوه اعراب این ترکیب است که در اوج حرف
عطف است و اذ از کلمات شرط متعصبی فعل ماضی ناقص از باب افعال لا اعراب فاعل و مفعول

مصدق که اطاعت است مجبورین این چار و مجبور و مطلق است بلیک قال
و و جاتی مثل قوله تعالی وان احد من المشرکین استجارک

و حذف میکنند فعل فاعل را بر سبیل وجوب در مانند قول خدای تعالی که و ان احد من المشرکین استجارک
است یعنی در هر موضعی که حذف کرده باشند فعل را و قرینه باشد بر حذف اولی که تفسیر فعل محذوف کنند
که در موضع چنین واجب است محذوف از جهت آنکه اگر حذف نگشتند با وجود مفسر و کشتن و پیوسته میشود و اما
تفسیر که در وی ایهام باشد ذکر او با مفسر خوشبختانه نیست پس تقدیر آیت چنین شود که و ان استجارک
احد من المشرکین استجارک یعنی اگر پناه گیر دتوای محمدی از مشرکان فاجره پس پناه ده او را حذف
فعل کردند بر سبیل وجوب از جهت آنکه این که حرف شرط است قرینه است بر وجوب است که فعل در آید
و مفسر است که تفسیر فعل مذکور میکنند که ان استجارک است اما وجود اعراب این ترکیب است
که و او که حرف عطف است و جواب نیست از نسبت به حرف یا و حذف مفعول مطلق محذوف است
تقدیرش چنین شود که محذوف خدا و جاتی از حرف جار مثل مجرور و قول مضاف الیه مثل ضمیر
مضاف الیه وی تعالی فعل فاعل را بر سبیل فاعل می ضمیری راجع باشد این جمله مخرجه بر مایه تا
و او حرف عطف از برای ربط این آیت بآیت سابقه آن حرف شرط است فاعل فعل محذوف تقدیرش چنین
شود که ان استجارک احد من المشرکین تعلق با استجارک خبری بیار فاعل کسور چون که جمع مذکور سالم است

استجارک مذکور ضمیر استجارک محذوف تعالی
و قد یخذفان معانی نعم لم یقال اقام زید

و اندکی حذف میکنند فعل و فاعل را با هم بر سبیل جواز در مانند نعم که در جواب کسی گویند اقام زید آیا قائم
است زید در جواب رویت نعم گویند و فعل فاعل را با هم حذف کنند و رویت نعم قائم زید گویند
یا و کز فعل فاعل کنند و این حذف وجوب نیست بجهت آنکه قرینه است اما مفسر نیست و معنی جدا جمله
فعلیه اعتبار کرد و معنی همه را مطابق سوال باشد اما وجود اعراب این ترکیب آنست که و او
حرف عطف است قد از برای تعلق است چون در مضارع در آید است یخذفان مضارع مجمل

میصح از باب نصب لفت که ضمیر ضمینه است مفعول الم اسم فاعل می توانی و فعل یخ که در و محذوف است
کافیه که حال است از مفعول الم اسم فاعل مذکور نمون می و مضاف الیه تقدیرش چنین شود که یخذفان
کافیه که حال است از مفعول الم اسم فاعل مذکور نمون می و مضاف الیه تقدیرش چنین شود که یخذفان
که گفت نعم است قال فعل فاعل می و ضمیر راجع به آن و مفسر استقام قائم فعل فاعل می و مضاف الیه تقدیرش
قال زید فاعل می و این جمله استقامه مفعول قول قال

و اذا تنازع الفعلان ظاهرا بعد بما فقد یكون فی الفاعلیه مثل ضربنی و اکرمتنی زید و فی
المفعولیة مثل ضربت و اکرمت زید و فی الفاعلیة و المفعولیة تخلفین

و چون تنازع کنند و فعل در اسم ظاهر می که بعد از ایشان باشد و اولی چنین بود که گفنی که چون تنازع کنند
و و فاعل باشد فعل را نیز مثل بودی خودی محلی و کرم عمر که این هر دو اسم فاعل در ذکر و نزاع کردند لیکن
اختیار فعل کرده است و ذکر را اشاره شود باینکه فعل در عمل فعل است و در فعل ذکر کرده است باینکه
نزاع در زیاده از و فعل نیز میباشد بجهت آنکه اقل مرتبه تنازع را بیان کرده است و باقی را بقیاس
گذاشته اگر چه مستند که تنازع در زیاده از یک اسم ظاهر نیز میباشد جواب آنست که در این
نیز بر اقل مراتب اختصار کرده است و ما سواد اقیاس گذاشته پس اندکی میباشد این تنازع مذکور
در فاعلیت یعنی در جای که بر و فعل تفاضلی فاعل کنند مثل ضربنی و اکرمتنی زید یکبار یک از تخلفین
تفاضل آن میکند که اسم ظاهر مفعول و باشد مثل ضربت و اکرمت زید و اندکی میباشد در فاعلیت
و مفعولیت در حال که مختلف باشند یعنی اول تفاضلی است عمل کند و ثانی تفاضلی مفعول مثل ضربت
و اکرمت زید یا بر عکس که اول تفاضلی مفعول کند و ثانی تفاضلی فاعل مثل ضربت و اکرمت
زید و مفعول الم اسم فاعل و باب تنازع حکم فاعل در و از آن بعنوان فاعلیت ادغام
مفصل بر تنازع بسیار است و حصر آن دشوار چون که میتواند بود و فاعل اول فعل باشد یا شبیه فعل
بر هر تقدیر مقتضی فاعل باشد یا مفعول الم اسم فاعل یا مفعول و مفاعیل پنج است و فعل ثانی نیز
این احتمالات را محتمل است و بر هر یک از این احتمالات اسم ظاهر می میتواند بود یا زیاده اما چون ضبط

تکلیف

این اقسام دشوار بود اختصار برین چهار کرد که اصول و امهات قسم تقیید که قریب هزار مرتبه
 بتال فهم میشود اما وجه اعراب این ترکیب است که داد از حروف عطف است و اما از کلمات شریک
 تنازع فعل باضی از باب تفاعل فاعل و مفعول و مفعول فاعل و مفعول به او با اعتبار
 تفهیم معنی محارب بعد حرف تنازع ضمیر مضاف الیه دی فا از برای جزا و شرط قد از برای تخیل
 چون از افعال ناقصه اسم وی ضمیری عاید به تنازع فی الفاعلیه متعلق بنیابتا خبر و سه شل خبر
 بعد از محذوف ای پوشش قریب فعل باضی نون نون و قایم یا مفعول وی و تعیین اگر نمی پس نزاع
 کرده اند و زید که بعد از ایشان است و از حروف عطف فی المفعولیه عطف بر فی الفاعلیه شل بنحی که
 مذکور شد ضرت و اگر است زید و در تاول بنیاد ترکیب مضاف الیه شل فی الفاعلیه عطف بر فی المفعولیه
 و المفعولیه عطف بر وی مختلفین حال از فاعلیه مفعولیت - قال

و بنحی را بصرون اعمال ثانی و الکو فیون الاول

و اختیار کرده اند علی ای بصرو عمل دادن فعل ثانی را با جواز عمل دادن فعل اول اختیار کرده اند و کو فیون
 عمل دادن فعل اول را با جواز عمل دادن فعل ثانی دلیل بصرون قریب عامل است یا معمول و دلیل کو فیون
 ملاحظه سبقت اقتضای فعل اول است معمول را و دیگر خبر از مفعول و مفعول فاعل و مفعول به او
 فان اعلمت الثانی ضمیرت الفاعل فی الاول علی وفق الظاهر دون المحذوف
 خلافا کسائی

پس اگر عمل دمی تو فعل دوم را چنانچه مذنب بصرون است ضمیری آری فاعل ماضی فعل اول و فیکه
 اقتضای فاعل کند بر موانعت اسم فاعله وافراده و تثنیه و جمع و تذکره و تانیث و حذف نیکی چونکه حذف
 قائل رد و نیست غوث مرکب کسائی با که ضمیری آری و محذوف میکند تا ضمیر قبل الذکر لازم نیاید و شال
 ضمیر فاعل بر مذنب بصرون نیست که ضرتی و اگر نمی زید و هر بانی و اگر نمی ازید این و ضرر و نه
 و اگر نمی ازید و نه و ضررتی و اگر نمی ازید و ضررتی و اگر نمی ازید و ضررتی و اگر نمی ازید و ضررتی
 و به مذنب کسائی بدین مثل مذکور فعل اول ماضی فعل ثانی می آید بنحی فاعل یا مفعول

تفصیل آخر از ترکیب کایه در کتب دیگر مذکور است

اعراب این ترکیب است که بنحی مضارع اوجه باب اشغال است البصرون فاعل و سه
 رفیع وی بود و چون که جمع مذکر است افعال مفعول وی ثانی مضاف الیه اعمال و الکو فیون عطف بر بصرون
 الاول عطف بر اعمال بنحی مضاف ای اعمال الاول فا از برای تخیل و مفعول فاعل و مفعول به او با اعتبار
 اعملت که باضی از باب افعال است با فاعل و مفعول خود مشروط ضمیرت با فاعل و مفعول خود جزا
 شرط فی الاول متعلق با ضمیرت علی وفق الظاهر این جار و مجرور حال از مفعول ضمیرت دون یعنی
 غیر صفت مفعول مطلق محذوف ای ضمیرا غیر المحذوف خلافا مفعول مطلق فعل محذوف است
 خولفت خلافا کسائی این جار و مجرور متعلق بخلافه - قال

و جاز خلافا للمفرد

در دست اعمال فعل ثانی و ضمیر فاعل و فعل اول چنانکه مذنب بصرون و حذف چنانکه مذنب
 کسائی است خلافا مفررا که ضمیر قبل الذکر ردایم اردن حذف فاعل بلکه فعل اول را عمل میدهند
 یا خود شریک تعیین میکنند و تعدو عامل ردایم اردن یعنی اسم ظاهر مفعول به مفعول بیعد و یا خود
 ضمیر مفصل در آخری آورد از برای مفعول فعل اول - قال

و حذف المفعول ان استغنی عنه والا اظهرت

و حذف میکنی تو مفعول را از فعل اول و فیکه عمل و مفعول ثانی را اگر مستغنی باشد از مفعول یعنی
 محذوف نباشد و می برداردون مفعول از جهت آنکه اگر حذف کنند یا اگر لازم آید بر تقدیر ذکر او یا ضمیر قبل الذکر
 و غیر مکرر بر تقدیر ضمیر و اگر مستغنی نباشد ظاهر میکنی تو مفعول را شل یعنی مطلقا و حبت زید مطلقا
 که اینجا واجب است مطلقا را اخطار کردن که اگر حذف کنیم لازم آید که اقتضای یکی از دو مفعول حبت
 کرده باشیم و این ردایم است و اگر ضمیرا کنند ضمیر قبل الذکر در فضل لازم آید و این جا نیز نیست پس
 اخبار لازم باشد اما وجه اعراب این ترکیب است و جاز فعل در ضمیری رابع باعمال فاعل می خلافا
 مفعول مطلق فعل محذوف ای خولفت خلافا للمفرد متعلق بخلافه و عطف حذف فعل ماضی ضمیر
 صاحب فاعل وی المفعول مفعول اول آن حرف شرط استغنی بمفعول ماضی بافتضال عن المفعول

جاءه ضمير يغائب محل مجرور وی این جار مجرور متعلق با متغنی بجای فاعل وی و الا که وصل ان متغنی
بوده فاعل را با هم تلبس کردند و شیلین را و او غلام کردند الا شد و فعل را حذف کردند بقرینه حرف شرط
و تفسیر متغنی مذکور وی را و انظر ما فاعل خود برای شرط مذکور - مثال
وان اعلمت الاول اضمرت الفاعل فی المثال والمفعول علی المختار الا ان ینبع
مانع فتنظر

و اگر فعل دومی تو فعل اول را همچنانکه مختار گویند فاعل را در فعل ثانی اگر تعلق
فاعل کند مثل ضربی و اگر مفعلی زید و ضربی و اگر مفعلی الزیدان و ضربی و اگر مفعلی الزید و ضربی و
اگر مفعلی بند و ضربی و اگر مفعلی السندان و ضربی و اگر مفعلی السندات و اضمار میکنی مفعول را نیز بر مذرب
که بهتر است نزد گویند مثل ضربی و اگر مفعلی زید و ضربی و اگر مفعلی الزیدان و ضربی و اگر مفعلی الزید و ضربی و
و ضربی و اگر مفعلی بند و ضربی و اگر مفعلی السندان و ضربی و اگر مفعلی السندات گویند که مفعول را
اضمار همچنانکه مذرب مختار است و از حذف چنانکه مذرب غیر مختار است پس اضمار میکنی در صورت مثل
جسینی و حبیبها منطلقین الزیدان منطلقا یعنی پیدا نشدند آن دوزید مرا آورده و چند شتم من ایشان را
آورده نزاع کرده اند هر دو فعل در منطلقا فعل اول را فعل و داده اند چنانکه مختار گویند فاعل است و در فعل
ثانی مفعول دوم وی را حذف نمیتوان کرد و بجهت آنکه اقتصار بر یکی از دو مفعول حسب مقتضای ضمیر
نیتوان آورد بجهت آنکه اگر مفعول را در موافق مفعول اول نباشد و اگر تثنیه آورده موافق مرجع ایضا باشد پس
از مفعول ظاهر آوردن اما وجوه اعراب این ترکیب است که در آخر عطف است این علت الاول
یا فاعل و مفعول خود غیر و آخرت با تعلقات خود جزای وی و مفعول عطف بر فاعل علی المختار
تعلق با آخرت اما کلمه استثنای آن از حروف تاصیه یعنی فعل مضارع مانع فاعل وی مفعول فاعله
عاطفه تشریف عطف بر مفعول قال

وقول امرؤ القيس ع كفاي ولم اطلب قليل من المال ليمنع تصد اخي
وقول امرؤ القيس ك ان ميت ست نبت از باب تلحاح نعت كمر حتى فاسد ميشود اگر از اين باب

و از بعد از جهت آنکه لازم می آید که سعی نکند از برای اندک معیشتی و طلب کند اندکی از مال را و این معنائی یکدیگر
است و لزوم این از جهت آنست که ثقیبت را منافی می سازد و منافی را ثقیبت پس لم اطلب که منافی است
ثقیبت باشد بعد از عطف کردن او بر جواب و وسیع که ثقیبت است بعد از دخول و منافی باشد پس
سعی نباشد و طلب باشد و فساد این معنی ظاهر است پس از باب تنازع می باید داشت و معمول لم اطلب
مفهومه می باید داشت معنی مبت غیر بشود که

ولوا انما اسعى لادلى معيشته

یعنی اگر بودی کسی کردی از برای اندک میبشسته کفایت می نمود و مرا اندک از مال و طلب نیز کردم بلکه
و خبر رگی را و این بیت را که فیان از برای ترجیح مذہب خود آورده اند که امر را بقیس که شاعر فصیح و بزرگ
فعل اول را عمل داده و صفت از جانب بعضیان رو سخن ایشان کرده باینکه این بیت را از باب
تضارع گذاشته اند و مفعول فعل ثانی را محذوف داشته اند اما وجوه اعراب این ترکیب آنست
که قول مبتدا امر القیس مضاف الیه وی کفائی جواب گوید و مصرع سابق مبتدا مطلق عطف
بر کفائی قلیل فاعل کفائی من المال متعلق بنبات که صفت قلیل است یعنی از افعال آن قصه در دیگر
شکلن بارج بقول اسم وی منه متعلق بنبات یا خبر وی فاعل از حروف جاره فساد مجروری یعنی مضاف الیه
فساد این جاره مجرور متعلق بنبات یا نیست یا تعلقات خبر مبتدا اندک که - قال
مفعول مالم یسم فاعله کل مفعول حذف فاعله و اقیم بمقامه

دیگری از مفعولات مفعول الماسیم فاعله است و در این جمله فاعل است و مینا چنانکه در ابتدا
و خبر است مصدر ساخته و در عقب فاعل آورده بی فاصله و عطف نیز کرده تا اشارت شود به شدت
اتصال استخراج وی بفاعل تا که بعضی از نحوایان در اینجا فاعل می نامند و مفعول الماسیم فاعله در اصطلاح نحویان
هر مفعولست که حذف کرده باشند فاعل او را و اقامت کرده باشند مفعول را بجای فاعل قائل
و شرط ان تغییر صیغه الفعل الى فعل اولی فعل

شرط مفعول الم بسم فاعله یعنی شرط وجود او وقتی که غاال او فعل باشد نیست که تغییر کرده شود و صیغه

محکم دفترون میں ملے ہوئے خط و کتابت

آن فعل و ماضی و فعل مضارع اگر کسی سوال کند که مفعول المسمی فاعله غیر مفعول ثانیه بود ازین طرف خارج
 شد و است از جهت آنکه غیر در ایشان باین دو صیغه مذکور نیست جواب گوئیم که در فعل مضارع مفعول
 ایشان است که مفعول فاعلی مضارع است نه مفعول ایشان اما در جمده و فاعلی در مثال آنها شکل میشود
 مگر که ایشان را در فعل مضارع دارند اما وجه اعراب این ترکیب آنست که مفعول المسمی
 فاعله مبتداست و کس جزوی مفعول مضارع است فاعله کل فعل مضارع فاعله مفعول المسمی فاعله
 و تجمیع عطف بر فعل مضارع مفعول المسمی فاعله تجمیع مفعول مضارع فاعله مفعول مضارع فاعله و شرط مبتدا
 ضمیر مضارع الیه وی آن از حروف تاسیه تیسر فعل مضارع مفعول المسمی فاعله وی فعل مضارع
 مضارع الیه صیغه الی فعل متعلق به تیسر فعل مضارع تیسر فعل مضارع الیه
 و لایق مفعول انشائی من باب علت و لا انشائی من باب علت و مفعول

فعل مضارع الیه وی آن از حروف تاسیه تیسر فعل مضارع مفعول المسمی فاعله وی فعل مضارع مضارع الیه صیغه الی فعل متعلق به تیسر فعل مضارع تیسر فعل مضارع الیه

فعل مضارع الیه وی آن از حروف تاسیه تیسر فعل مضارع مفعول المسمی فاعله وی فعل مضارع مضارع الیه صیغه الی فعل متعلق به تیسر فعل مضارع تیسر فعل مضارع الیه

و واقع میشود مفعول دوم از باب علت بجای فاعل از جهت آنکه دو مستند الی مفعول اول است
 نام و اگر بجای فاعل واقع شود مستند الیه باید بود و یک چیز در یک حال مستند الیه نمی تواند بود
 با شأ و نام اگر کسی سوال کند که در اینجا ضربه زید چه میگویی که ضرب هم مستند است و هم مستند الیه جواب
 گوئیم که یک اسناد وی نام نیست از جهت آنکه اسناد مصدر بفاعل وی از قبیل اسناد نام نیست و نیز
 واقع نمی شود بجای فاعل مفعول سوم باب علت از جهت آنکه حکم او نیز حکم مفعول دوم علت
 و مفعول نیز بجای فاعل واقع نمی شود از جهت آنکه نصب او الی است بر علت بودن و جعل
 را و اگر بجای فاعل واقع شود مفعول خواهد بود پس علت او مفعول را تشتمل نشود و همچنین مفعول
 سه تیسر بجای فاعل واقع نمی شود از جهت آنکه مفعول مع را و دو یعنی مع لازم است و او انشائی
 انفصال است و اقامت بجای فاعل متغنی اتصال اما وجه اعراب این ترکیب آنست
 لایق که فعل مضارع شال با بفتح مع مفعول ثانیه فاعله وی انشائی
 صفت فاعل که مفعول است من باب متعلق بلا یقین علت مضارع الیه باب و او از حروف تاسیه

لا مذکره نفی ثانی است عطف بر ثانی من باب متعلق بلا یقین علت مضارع الیه وی مفعول مضارع الیه
 مفعول مضارع الیه وی مفعول مضارع الیه وی مفعول مضارع الیه وی مفعول مضارع الیه وی مفعول مضارع الیه وی
 و او از جهت مفعول به تعیین از قول
 چون یافته شود مفعول به در کلام با غیر خود از مفاعیل که بجای فاعل واقع میشود تعیین است مفعول
 به از برای اقامت بجای فاعل چنانکه میگویی تو این ترکیب را که - قال
 ضرب زید یوم الجمعة امام الامیر ضربا شدیدانی داره
 یعنی زده شد زید روز جمعه پیش امیر نزدن محکم در سرای امیر - قال
 تعیین زید

فعل مضارع الیه وی آن از حروف تاسیه تیسر فعل مضارع مفعول المسمی فاعله وی فعل مضارع مضارع الیه صیغه الی فعل متعلق به تیسر فعل مضارع تیسر فعل مضارع الیه

پس تعیین است زید که مفعول به است درین شالی از برای اقامت بجای فاعل با وجود مفاعیل دیگر
 که مفعول نیز زمانی است شال یوم الجمعة و مکانی شال امام الامیر مفعول مطلق شال ضربا شدیدانی و جار مجرور که
 مفعول به و هم شرط با وجود این مفعول تعیین است از جهت آنکه مناسبت وی بفاعل بیشتر است شال
 و ان لم یکن فاجمع سوار

و اگر یافته شود مفعول به در کلام پس همه مفاعیل دیگر برابرند در اقامت بجای فاعل اگر کسی سوال کند که فاعل
 مفعول باشد کلام باقی مفاعیل برابرند پس میدان لم یکن با چه قائمه باشد جواب گوئیم که در وقت وجود مفعول به
 سایر مفاعیل برابرند و هم اقامت اند و وقت انقضاء مفعول به باقی مفاعیل برابرند در اقامت - قال
 و الاول من باب اعطیت اولی من انشائی

اول از باب اعطیت یعنی فعل دوم مفعول ثانیه فاعله وی غیر اول باشد اولی است اقامت او بجای
 فاعل از مفعول ثانی و سه از جهت آنکه مناسبت او بفاعل بیشتر است چون که سه اخذ است
 و مفعول ثانی اخذ اما اگر انبساط شود میان مفعول اول و ثانی فاعله از ناخود متاثر باشد و است
 اقامت مفعول اول بجای فاعل شال علی زید عمری چه که در صورت هر یک صلاحت اخذ است
 و ناخود سه دارند اما وجه اعراب این ترکیب آنست که اذا از کلمات علامات است

که تفسیر یعنی شرط است و بعد مجهول با ضی شال از باب ضرب المفعول الم یسم فاعل و بعد یفعل الیه
 یسم فاعل المفعول این جمله شرط نفس که فعل با ضی اجوف از باب نفس است با فاعل وی که ضمیری است غایب
 یفعل به متعلق وی که است جزای شرط مذکور بقول که مضارع اجوف از باب نصر است مرفوع به افعال
 معنوی است و در ممکن فاعل وی ضرب فعل مجهول تریذ مفعول الم یسم فاعل وی یوم مفعول فیله
 وی التجهت مضان الی یوم تمام مفعول فیله مکانه ضرب الایضاض الیه وی ضرب المفعول مطلق شدیم
 وی تی در متعلق به ضرب ضمیر مضاعفه الیه وی این جمله مفعول یعنی مفعول تقول نفس فاعل برای توجیه
 تعیین فعل با ضی تریذ فاعل وی و آن حرف شرط لم از حرف چهارم که اجوف از باب نصر از افعال ناقصه
 در اصل میون بوده ضمیر را از جهت ثبات وی و او با قبل او کات است نقل کردند و چون مجازیه بود
 در آمد حرکت آخر بجای ساقط شد و او با تقاضی ساکنین میثاق و لیکن شد و فاعل لم کن ضمیر است
 مانند یفعل به وی با فاعل خود شرط و فاعل برای جزای شرط الجمع بنده سوا خبر بنده این جمله جزای
 شرط و اول بنده است باب متعلق با ثبات که صفت اول است اولی خبر بنده و رافع و سه شل رافع

عصا من اتانی متعلق باولی - قال

و منها المبتدأ و الخبر

و یعنی از مفعولات است بنده او خبر سوال می آید که فاعل مذکور و ضمیر مذکور و او فاعل موصوف با ضی
 بر روی یک و تیره بودی جواب گوئیم که باعث برین اختلاف آنست که مرتب الیه را در وجهی میتوان گفت
 کرد و مفعولات و اگر در مشتق است پس با اعتبار اول تا نباشد باید که ضمیر او با اعتبار ثانی مذکور
 اگر سوال گفته که خبر را چون مفعول مذکور و است چنانکه سایر مفعولات را جواب گوئیم که چون میثاق
 و خبر متعلق که اگر اندوخته بیسم نباشند ایشان را با هم ذکر کرده - قال

قال مبتدأ و هو الاسم المجرور عن الموصوف الملقب بنده الیه

پس بنده اسمی است یا خبری که در تادیل هم باشد شل ان موصو آخر اکرم الی الصوم خبر اکرم که مجز و باشد
 از موصول نفی و سند باشد و بعد مجز و فاعل نفی از برای اخرج هم کان دان است

اگر کسی سوال کند که در یک زید چه میگوئی که بیک بنده است باینکه عامل نفی دارد جواب گوئیم که مراد
 آن عامل نفی است که معنی وی مراد باشد و زاید نباشد و بنده است الیه از برای اخرج خبر است از تعریف
 بنده چون که سه سند است و سند الیه لیکن باین قید یک قسم بنده نیز خارج میشود پس به جهت
 دخول وی میگوید - قال

او الصفة الواقعة بعد حرف النفي او الالف لا تنفصلان رتبة للظاهر

یا بنده صفت است یعنی اسم فاعل یا اسم مفعول یا صفت مشبه یا اسم تفضیل یا خبری که حکم صفت داشته باشد
 شل قرشی که واقع باشند آن صفت یا مانند آن بعد از حرف نفی که ماول است یا بعد از الف استقام و مانند
 او که بل و ما من است در حال که رافع باشند این صفت مذکوره مرسم ظاهر است - قال
 شل زید قائم

این شل قسم اول بنده است که زید اسم است مجز و فاعل نفی و سند الیه است - قال

و ما قائم الزیدان و قائم الزیدان

شل قسم ثانی بنده چون قائم بجهت آنکه صفت واقع شده بعد از حرف نفی و شال اول و بعد از حرف
 استقام در شال ثانی و رافع کننده اسم ظاهر است که زیدان است و رافع زیدان با الف است چونکه نشانه است
 اگر کسی سوال کند در راغب امت چه میگوئی که راغب بنده است باینکه رافع انت است و انت ضمیر است
 نه ظاهر جواب گوئیم که ضمیر مفصل حکم ظاهر دارد - قال

فان طابقت مفردا جاز الامران

پس اگر مطابق باشد صفت مذکوره معنوی را یعنی صفت و اسم ظاهر مفرد و بنده باشد جائز است در دو امر قال
 شل قائم زید

که رواست قائم چند باشد و زید فاعل وی بجای خبر همین بنظام این ترکیب قسم دوم بنده خواهد بود
 در رواست که زید را بنده او را ند و قائم را خبر مقدم بر وی برین تقدیر از قسم اول بنده خواهد بود و تعریف
 قسم دوم در صورت بر قائم صادق نمی آید بجهت آنکه فاعل وی اکنون ضمیری است رافع بر زید است

ظاهر در صورتی که اسم و صفت هر دو تشبیه باشند مثل اقامان ازیدان زیدان مبتدا است
 و وجه دیگر روا نیست از جهت آنکه اگر اقامان را مبتدا دانند و زیدان فاعل و سه تشبیه کردن
 صفت روا نیست چونکه فاعل فعل و شبه فعل که تشبیه باشد فعل را مفروض آورند و در
 صورت که صفت مفرد باشد و اسم ظاهر تشبیه تعیین است که صفت مبتدا باشد و اسم ظاهر
 فاعل و سه روا نیست که اسم ظاهر مبتدا باشد و صفت خبری است آنکه ضمیر مفرد راجع
 به تشبیه نمی تواند شد و در صورت که اسم ظاهر مفرد باشد و صفت تشبیه خود به هیچ وجه روا
 نیست به جهت آنکه اگر صفت را مبتدا دانند اسم ظاهر را فاعل نمی تواند داشت از جهت آنکه
 تشبیه کردن او درین صورت روا نیست و اسم مفرد فاعل تشبیه نمی تواند بود و اگر اسم ظاهر
 مبتدا دارند نیز روا نیست به جهت آنکه ضمیر تشبیه راجع به مفرد نمی تواند بود پس اقامان زید مطلقا
 روا نباشد و در اقامان زیدان که عکس وی است و در متن مذکور است یک وجه روا باشد و در اقام
 زید دو وجه چنانکه در متن گفته در اقامان زیدان یک وجه چنانکه مذکور شد اما وجه اعراب
 این ترکیب آنست که نهاد متعلق ثابت است که خبر مبتدا است مقدم بر وی و خبر عطف بر وی
 قاعدا بر است تفصیل مبتدا و ضمیر فصل اسم خبر مبتدا المجر و صفت اسم عن احوال این جار
 و مجرور متعلق بالمجر و که اسم مفعول از باب تفعیل است التعلیل حقیقت احوال مستند حال از ضمیر متکثر
 در المجر و است الیه مفعول مالم اسم فاعل وی او الحقیقه عطف بر اسم الی الحقیقه صفت او بعد ظرف التمام
 حرف مضافات الیه بعد انقی مضافات الیه حرف اذ الحقیقه عطف بر حرف الاستفهام مضافات الیه الحقیقه
 حال از ضمیر متکثر که در او واقع است بظاهر جار و مجرور متعلق بر الحقیقه مثل خبر مبتدا و محذوف تقدیرش چنین
 که خوش زید مبتدا قائم خبر مبتدا این جمله در اوایل لهذا ترکیب مضافات الیه مثل حرف نفی قائم است
 زیدان فاعل وی ساء و خبر خبره از وی استفهام قائم مبتدا زیدان فاعل وی بجای
 خبر فاعل از وی تفصیل آن حرف شرط طایفه فعل ماضی در ضمیری مستتر راجع به صفت مذکوره مفعول
 مفعول وی این جمله شرط جار و فعل مضی چون از باب نظر لامر ان فاعل وی این جمله خبر این شرط و قال

و انحر جوا مجرور المستند به المفاعله المذکوره

و خبر مبتدا اسمی است که مجرور باشد از احوال فاعله و مستند به باشد یعنی او استاده کرده باشد بجزی و غیر آن
 صفت باشد که مذکور شد و در تعریف مبتدا بقید اسم خارج میشود بقرین که در ضرب زید است و بقید مبتدا
 تا بیج میشود قسم اول مبتدا که مستند الیه است و بقید المفاعله المذکوره خارج میشود قسم ثانی
 مبتدا که صفت مذکوره است و اگر از مستند به مبتدا بگیریم و یا معنی الی باشد این هنگام بقید المفاعله
 المذکوره از برای تاکید خواهد بود چونکه بدون او تعریف نامستند است بدانکه حال در مبتدا و خبر نزد
 بهر بیان ابتدا نیست است یعنی مجرور بودن اسم از احوال فاعله نامستند الیه واقع شود یا مستند انزاد
 غیر بهر بیان بقیه گفته اند که ابتدا احوال است در مبتدا و مبتدا احوال در خبر و بقیه گفته اند که هر یک ازین
 مبتدا و خبر احوال است در دیگر پس برین مذکور است احوال فعلی نباشد اگر کسی سوال کند که
 در وقت اقام زید هر وقت که قائم را مبتدا داریم و زید را فاعل او بجای خبر و سه داخل صفت
 مذکوره است پس چون زید را مبتدا داریم و قائم را مقدم بر وی خبر وی چون تعریف خبر را بر وی
 صادق میداری و حال آنکه در تعریف خبر بقید کرده که باید که مفاعله صفت مذکوره باشد و حال آنکه قائم
 را صفت مذکوره داشته جواب گوئیم که در وقتی که او را خبر میداریم مفاعله صفت مذکوره است به جهت
 آنکه در وقت خبریث فاعل وی ضمیری است متکثر راجع برید پس راجع ضمیر باشد درین هنگام بقیه
 اسم ظاهر و صفت مذکوره راجع اسم ظاهر شرط است پس این غیر ممکن باشد - قال

و اصل مبتدا و مقدم

و اصل در مبتدا مقدم بودن است بر خبر از جهت آنکه مبتدا ذات است و خبر حال است از احوال و

و ذات مقدم است بر احوال و اوصاف خود در وجود - قال

و من ثم جائز فی دایره زید و منتهی صاحبانی اند

و ازین جهت که اصل در مبتدا تقدیم است جائز است ترکیب فی دایره زید با اینکه ضمیر دایره راجع است
 به خبر و این مبتدا است و اصل در مبتدا تقدیم است پس احوال الذکر باشد بقیه مفعول و منتهی است

ترکیب صاحبانی الدار بخت اگر قهر صاحبها که شده است راجع است بهدار که خیر است پس همانرا قبل از ذکر
باشد فقط آنرا بی و این جائز نیست لیکن هر دو معال می آید که احسان تقدیم شده را علت امتناع
این ترکیب ساخته است و حال اگر بر تقدیر سادات رتبه بندی و خیرتر امتناع این لازم می آید - قال
وقد يكون المبتدأ مكره اذا تضمنت وجها
و اندکی باشد چنانکه اگر چه اصل مدوی نیست که معرّف باشد چنانکه حکم بر مورد معینه مفید تر است و
از این جهت مکره بودن او وقتی است که تخصیص باید آن بوجه از وجه تخصیص از جهت آنکه تخصیص مشترک
کم میشود و قریب بعینه میشود - قال
مثل و بعد مومن خیر من شرک
هر گاه چنانچه درین بهتر است از شرک که اینجا بعد مکره چنانچه واقع شده چون بخت تخصیص بدو که درین است - قال
و ارجل فی الدار امراة
و همچنین رجل که مکره است چنانچه واقع شده است بخت آنکه مکره و تقی بوی داده است - قال
و ما احد خیر منك
و همچنین احد که مکره است چنانچه واقع شده بخت آنکه مکره و تقی بوی داده است که است پس علم شده است
بسیب و حول حقیقی و همچنین دست و زن شدن چنانکه مکره و در ثبات تیره و فیکه معنی بر مردم صحیح
باشد مانند مکره خیر من جراده یعنی هر غمائی بهتر از منی است - قال
و شر ابرو ذناب
و همچنین شر که مکره است چنانچه واقع شده از جهت آنکه در معنی فاعل است و فاعل مکره واقع میشود و این
ترکیب با این معنی استعمال میکنند که ابرو ذناب الا شر یعنی با انگ یا در ده است صاحب بیش را که
بخت مکره شود و این مثل است که می آید از برای مرد قوی که او را حادّه عاجز ساخته باشد - قال
وفی الدار رجل
و اینجا رجل نیز که مکره است چنانچه واقع شده است بخت آنکه مکره و تقی بوی داده است که است پس علم شده است

و این ترکیب با این معنی استعمال شده

و سلام علیک نیز چنانکه مکره واقع شده است از جهت آنکه تخصیص باشد چنانکه حکم بر مورد معینه مفید تر است
فعل که عامل مفعول است حذف کردند و مفعول مطلق را برین کردند چنانچه او باشند تا جمله اسمیه شود و ثبات
و دوم فائده دهد پس سلام علیک شد یعنی سلام علیک آنچه تحقیق و قریب بصواب است آنست که هر جا که
معنی مستقیم است بر تقدیر مکره بودن چنانچه او است که مکره واقع شود و آنجا که معنی مستقیم نیست نه است
اما وجه اعراب این ترکیب آنست که و آنچه خبر مبتدا جو مبتدا از ثانی المجر و خبر مبتدا از ثانی با خبر خود خبر
مبتدا اول است خبر دوم مبتدا دوم به متعلق بالمت مفعول محمول وی و ضمیر و راجع بالغ
و لام که در است و چون که معنی الی الی است المتأخر خبر سوم للصفة جابج و مفعول بالمتأخر المذکوره
صفة الصفه و اصل مبتدا مضاف الیه وی تقدیم خبر وی و من ثم متعلق بجا رفتی فاره زید
تا و این ترکیب فاعل جاز و متعلق عطف بر جاز صاحبانی الدار در تا و این ترکیب فاعل
چنانچه از برای تعلیل بکون فعل مضارع اجوز از باب نصر از افعال ناقصه المبتدا اسم وی مکره خبر و
اذا ظرف بکون تخصیص فعل ماضی معروف مضاعف از باب فعل فیمر و در مسکن فاعل و راجع
بیکره و به متعلق تخصیص یا صفت وجه مثل خبر مبتدا المذکور و بعد لام از برای ابتداء چنانچه مبتدا مومن
صفت وی خبر خبر وی من شرک که جاز و مفعول متعلق بخبر این جمله در تا و این ترکیب مضاف الیه مثل
و اوجرت عطف جمله از برای استفهام چنانچه مبتدا فی الدار متعلق ثبات خبر وی ام از مفعول عاطفه
امراة عطف بر رجل ماحر و نفی احد مبتدا خبر خبر وی منک متعلق بخبر این بند بیکه کسی است که ماضی
بلیس را عمل نمیدهند و الاخیر بایستی که چون خبر وی از منصوبات است خبر مبتدا هر فعل ماضی مضارع
از باب افعال و اصل ابرو بوده بود و در مسکن فاعل وی راجع بشیرا که از اسمای سه است و نصب
وی بالغت است مفعول وی تاب مضاف الیه و این جمله خبر مبتدا و فی الدار متعلق ثبات که خبر
رجل است مقدم بر وی و سلام مبتدا علیک متعلق ثبات یا واقع خبر وی - قال
و انخر قد يكون جمله مثل زید ابوه قائم و زید قائم ابوه
و خبر مبتدا اندکی جمله باشد یا اسمیه مثل زید ابوه قائم و یا فعلیه مثل زید قائم ابوه و جمله اینست که خبر

اول وی اسم باشد چنانکه بوده در مثال اول و فعلیه است که خبر اول او فعل باشد چنانکه تمام در مثال ثانی و جمله شرطیه و ظرفیه را ذکر کرده از جهت آنکه آلی ایشان فعلیه است

فلا بدین عائد

پس چاره نیست در جمله که خبر مبتدا واقع شود از عائدی که در رابط مبتداه و خبر باشد همچنانکه در دو مثال مذکور و خواه غیر ضمیر باشد مثل لام محذوف که در نعم الرجل زید است و نعم الرجل جمله فعلیه مقدم بر وی و خبر وی و لام عائد و خواه اسم ظاهر باشد بجای ضمیر مثل الحاقه ما الحاقه که الحاقه مبتدا است و مبتدا از ثانی الحاقه خبر و مبتدا از ثانی با خبر خود خبر مبتدا اول اینجا الحاقه ثانیه بجای ضمیر واقع شده و درین معنی است که الحاقه مایه قسم دیگر از قسم عائد بودن خبر است تفسیر مبتدا فعل جوامع احد که مبتدا است که ضمیر شان است الله مبتدا از ثانی احد خبر وی مبتدا از ثانی با خبر خود خبر مبتدا اول این جمله تفسیر مبتدا است که آن ضمیر شان است پس حکم عائد دارد و محتاج خبر نیست و معنی او که مرتبط است مبتدا و مبتدا بی ضمیر زیرا که معنی وی چنین است که شان نیست که خدا کجاست قال

وقد یجدت لقیام قرینه

و اندکی حذف کرده بشود این عائد مذکور و فیکه ضمیر باشد که دلالت کند بر محذوف مثل البرکاتین تقدیرش چنین شود البرکاتین بستی یعنی گندم که از آن گندم یعنی دوازده شتر در شصت درم است البرکاتین بستی از ثانی من متعلق بالثابت صفت البرکاتین متعلق بثبت خبر وی این مبتدا با خبر خود خبر مبتدا اول و منه را که عائد است حذف کردند از جهت آنکه مقام قرینه است و همچنین در ترکیب استثنای منوان بدرهم عائد محذوف است تقدیرش چنین شود استمن منوان منه بدرهم روغن و منوان روغن بدرهمی است استمن مبتدا منوان مبتدا از ثانی من متعلق ثانیان که خبر صفت منوان است بدرهم متعلق ثانیان که خبر مبتدا از ثانی است و مبتدا از ثانی با خبر مبتدا اول

و ما وقع فافا لا کثره مقدر جمله

و آن خبر مبتدا که واقع شود ظرفت خواه ظرفت زمان و خواه مکان و خواه جار و مجرور پس کسر

از نحو یان که بصریون اند بر این اند که مقدر به جمله است یعنی عامل وی فعل است نه اسم فاعل و مانند آن از جهت آنکه اصل در فعل فعل است و بعضی دیگر عامل وی شبه فعل تقدیر میکنند بجهت آن که اصل در خبر مبتدا نیست که مغر باشد پس نزد ایشان زید فی الدار تقدیرش چنین شود که زید ثابت فی الدار و نزد بصریین ثبت فی الدار بر کدام ازین دو فرق ملاحظه اصالتی میکنند و وجه ترجیح یکی بر دیگری ظاهر نیست اما وجه اعراض این ترکیب آنست که در آن خبر مبتدا قد حرف تعلیل بکون مضارع اجوف از باب نصر از افعال ناقصه ضمیر متکثر در وی راجع بخبر جمله خبر و مبتدا این جمله خبر مبتدا که آن خبر است مثل خبر مبتدا محذوف تقدیرش چنین شود که مبتدا زید مبتدا ایوه مبتدا از ثانی قائما خبر و مبتدا از ثانی با خبر خود خبر مبتدا اول زید مبتدا قائم فعل مضارع اجوف از باب نصر با فاعل و مبتدا از ثانی ایوه این جمله فعلیه خبر مبتدا که زید است بر یک ازین دو وجه در تادیل به ترکیب مضافات ایده مثل فافا از برای تفریع لا از برای نفی جنس و بد اسم و مبتدا که معنی فراق است پس لابد معنی لافراق باشد و موجود محذوف خبر وی من عائد متعلق بخبر محذوف مذکور در دو است این جمله جزا است شرط محذوف باشد تقدیرش چنین شود که اذا کان جمله لابد من عائد قد از برای تعلیل یجدت محمول مضارع در ضمیر متکثر راجع بعائد مفعول محمول و مبتدا از برای عطف ما به معنی اندکی وقع فعل مضارع مثال از باب نفع در ضمیر راجع با فاعل و مبتدا فافا مفعول و مبتدا از ثانی ان از حروف مشبهه بفعل با فاعل ضمیر اسم وی محلا منصوب مقدر خبر و مبتدا از ثانی ان از حروف مشبهه بفعل با فاعل ضمیر اسم وی محلا منصوب مقدر خبر و مبتدا از ثانی با خبر مبتدا بقدر متعلق بقدر که مفعول محمول مقدر است این جمله خبر مبتدا از ثانی که فافا کثرت و مبتدا از ثانی با خبر خود خبر مبتدا اول که مایه است قال

و اذا کان المبتدا رشتما علی ماله صدر الکلام بخبر بلا وک

و چون مبتدا مثل باشد بران چیزه یعنی بر معنی که واجب است بر آن معنی را صدر کلام مثل رشتما و درین وقت واجب است تقدیم مبتدا استقام در محل خود واقع شود مثل من ابوک یعنی کیست پدر تو

من که شکر معنی استفهام است ابتدا او را بگویم خبری است که از قبیل خبر است
استفهام است و پیش از آنکه بگویم خبری است و این مقدم بر وی خبری و این تقدیر از قبیل خبر

واجب تقدیم است - مثال

او کانا مفرقین

یا خود خبر هر دو معرفه باشد خواه در تعریف مساوی باشد و خواه نباشد و معرفه نباشد بر تعین
ابتدا واجب است درین صورت نیز تقدیم خبر تا انقباس لازم نیاید مثل زید انطلق که واجب است
زید را ابتدا دریم و منطلق را خبر سوال می آید که اگر عکس این واجب بودی نیز دفع این انقباس شد
جواب گوئیم که خلاف اصل باشد یعنی حتی چونکه اصل تقدیم خبر است - مثال

او مساوین

یا خود خبر هر دو مساوی باشد در اصل تخصیص و در صورت واجب تقدیم از جهت نوع انقباس قال
نحو افضل منک افضل منی

یعنی فاعله از تو فاعله از من است سوال می آید که تساویین گفت احتیاج به خبر نیست بود جواب نیست
که در تعریف مساوات شرط نیست لیکن درین جواب نفی است از جهت آنکه در تقدیم تخصیص نیز مساوات شرط
نیست بلکه در اصل تخصیص مساوات کافی است چنانکه در این مثال

او کان النجر فعلا له نحو زید قام جب تقدیم

یا باشد خبر خبر فعل مرید را یعنی کاری باشد که از خبر خبر وجود آمده است مثل زید قام که قیام از
زید که خبر است در وجود آمد واجب است تقدیم خبر خبر درین چهار صورت در صورت اول خبر خبر
معلوم شد و در صورت چهارم خبر خبر واجب تقدیم است که اگر مؤخر درند و قام زید گویند خبر انقباس
بفاعل شود بخلاف آنکه خبر فعل باشد یا باشد که در صورت واجب نیست تقدیم خبر فعل زید قام
آوده که رواست که گویند اقام آوده زید چونکه انقباس لازم نمی آید چونکه فاعل خود یافته است
که آوده است - مثال

و اذا تضمن النجر المفعول صدر الكلام
و چون در خبر خبر معنی خبری که جمله نباشد صورتی اگر چه حقیقتا جمله باشد آن خبر را که مراد خبر را صدر
کلام باشد یعنی تضمن معنی باشد که آن معنی تقاضای صدر کلام کند - قال

مثل ابن زید

یعنی کجا است زید - قال

او کان النجر مصححاً

یا باشد خبر یعنی تقدیم خبر درست گردانده مرید را یعنی بسبب تقدیم خبر صحیح باشد خبر خبر ابتدا قال

مثل فی الدار رجل

یعنی در دواست رجل اگر خبر را در خبر مقدم ندانند نیست که رجل نکره غیر مخصصه است ابتدا واقع شود قال

او متعلقه ضمیر مبتدأ

یا باشد در متعلق خبر ضمیری راجع مبتدأ - قال

مثل علی التمره شلهاربا

یعنی خبر است مثل آن خرماء روی روغن و این کتابه از آنست که در کمالی که یک خبره از خبر است
روغن روغن با خبر مساوی باشد ضمیر شلهاربا راجع است خبره و خبره متعلق خبر است و تابع و می چنانکه او را خبر
مقدم نمیتوان داشت چنانکه در علی معجده متوکل مقدم داشتند متعلق را به خبر را که متوکل است پس سوال
نیاید که بایشی که درین مثال نیز متعلق خبر را مقدم داشته بجهت آنکه این متعلق تابع خبر است و او را خبر
مقدم نمیتوان داشت - قال

او کان خبر عن ان

یا باشد خبر خبره از آن مفتوحه که با هم و خبر خود را و اول مفرد خبره واقع شده باشد واجب است که
خبری را بر وی مقدم داریم تا انقباس بان کسوره نشود - قال
مثل عندي منك قائم جب تقدیم

در خبر خبر خبر خبر

در خبر خبر خبر خبر

یعنی قیام ثواب است نزد من واجب است تقدیم خبر بر بدنه او درین چهار صورت چنانکه بحث بود ترکیب
در موضع اول مذکور شد اما وجه اعراض این ترکیب آنست که آذاز کلمات شرط کان این فعل ناقص
المبتدای اسم وی مشتق از حرف و علی حرف جر یا موصوله متعلق ثبات خبر بدنه است مقدم بر و س که
آن مبتدای مصدر است مضاف با کلام مثل خبر بدنه محدودیت تقدیرش چنین شود که موشل من مبتدای
او خبر وی مضاف با کلام این جمله در اول بنا ترکیب مضاف الیه مثل او از حرف و عطفه کان از
افعال ناقصه ضمیر نزع متصل اسم وی متعلق خبر وی او از حرف و عطفه تساوی عطف بر متعلق
مثل خبر بدنه از موصول ناقص مبتدای متعلق بوی افضل ثانی خبر بدنه است متعلق بوی او از حرف و
عطفه کان از افعال ناقصه خبر اسم وی فعل خبر وی در متعلق ثبات است مضاف مثل خبر بدنه
محدودیت زید مبتدای قیام فعل ماضی اجوف از باب نصر ضمیر ماضی متصل که از اوایل محو کنند در وی
ضمیر مستتر فاعل وی راجع بر بدنه این خبر زید این مبتدای خبر در اول بنا ترکیب مضاف الیه مثل و س
فعل ماضی مثال از باب ضرب تقدیم فاعل وی ضمیر مضاف الیه تقدیم این جمله جزای شرط مذکور که بر
طریق عطف در و دیا فته آذاز کلمات شرط تضمن فعل ماضی از باب تعلق خبر فاعل و س المفعول
الخبر از اسرار موصوله مفعول تضمن که مصدر کلام چنانکه مذکور شد ماضی مثل مثال سابقه زید مبتدای
این بروی مقدم خبر وی او کان عطف بر تضمن اسم وی ضمیری راجع خبر ماضی خبر وی از متعلق ماضی
مثل چنانچه مذکور شد مثل مبتدای الی در متعلق ثبات خبر وی او تعلقه متعلق ثبات خبر خبر مست
که مبتدای اسمی المبتدای متعلق بکان که صفت ضمیر است مثل چنانچه گذشت علی التمهید متعلق ثبات است
که خبر بدنه است که ثبات است بر بدنه او کان خبر عطف بر ماضی عن ان متعلق ثبات ماضی خبر مثل چنانچه گذشت
خدی خبر بدنه است که ثبات است و زاید قبل ماضی خبری واجب تقدیم جزای شرط مذکور چنانچه گذشت قال
وقد تعدد الخبر مثل زید عالم عاقل

و اندکی متعدد میباشد خبری که خبر متعد باشد و این تعدد یا بحسب لفظ و معنی است یا بحسب لفظ
مثلا در اول دو وجه رواست عطف و خبر عطف چنانکه گوئی زید عالم و عاقل یا چنانکه در متن مذکور است

در این

و یا خود بحسب لفظ باشد تعدد و پس در صورت صحیح آنست که ترک عطف اولی است چنانکه در معنی تعدد
بست مثل بما حلو ماضی که درین معنی است که بماند یعنی این ترش شیرین و آن تعدد که با عطف است
ظاهر آنست که آنرا داخل توابع داشته است بخت آن مثال بروی دی ذکر نکرده - قال
وقد تضمن المبتدای المعنی الشرط فیصح دخول الفاعل خبره

و اندکی در بر میگردد مبتدای معنی شرط را و آن معنی سبب بودن است مثالی را یا حکم بسببیت مثل یا حکم
من نعمت من الله که اینجا حکم است باینکه نعمت بعباد واصل باشد از نزد خدای تعالی است یعنی ثبوت این
موجب علم است باینکه از نزد خدای تعالی است پس چون مبتدای تضمن معنی شرط باشد خبر وی مشابه
خواهد بود پس درست است دخول فاعل خبر وی چنانکه در جزاء شرط او در وقت که قصد مفهوم شدن
بسببیت گفته از لفظ واجب است دخول فا - قال

و ذلك الاسم الموصول للفاعل او ظرف

این مبتدای تضمن معنی شرط باشد یا اسم موصولی است لفاعل یا ظرف معنی اسم است که صله او فعل باشد
یا ظرف و حکم اسم موصول مذکور دارد اسم که صفت او موصول مذکور باشد چنانکه در قرآن آمده ان الموت
الذی نفرون منه فانه لا یحکم اینجا فاعل خبر او آورده است باینکه موصول مذکور نیست لیکن موصوف موصول مذکور است قال
او المکره الموصوفه بهما

یا خود مبتدای مکره باشد که صفت کرده باشند او را یکی ازین فعل یا ظرف و مضاف باین مکره مذکور حکم
وی دارد پس اقسام که درست است که فاعل خبر بدنه او را زنده بشت باشد و دومی دیگر نیز است که در
قن مذکور نشده است اسم فاعل و اسم مفعول که معرفت بلام موصول باشد مثل الزانیه و الزانیه

فاجله و اكلوا احدنهما ثانی جلد - قال

مثل الذی یا یعنی اونی الدار فله و در هم

یعنی آن کس که بیاید مرایا آن کسی که در دست پس مراد است درمی این مثال آنست که بدنه او
موصولی است که صله او فعل است زاید اول و ظرف است در ثانی و فاعل خبر او آورده اند قال

وشل کل رجل یا مینی اونی الدار فله دریم

یعنی هر مردی که بیاید مرا یا هر مردی که مردار است در می بیند شال نکره مذکور است لیکن در عبارت ادسا محذ است که در قاعده نکره آورده و در شال مضاعف نکره - مثال

ولیت وعلی لعلان بالاتفاق

ولیت وعلی که از حروف مشبیه فعل اند مانع اند از دخول فایر جز ایشان هر چند که اسم ایشان بعد از کوبه باشد از جهت آنکه بعد از دخول لیت وعلی چون برینند آید جمله انشائی می سازند پیش شالیت او بشرط قیاس پس فایر جز ایشان در خوان آورده چون که فایر بجهت مشابهت بعد بشرط و خبری و می آید اکنون آن جهت منقوض است اگر کسی گوید که باب کان علت تفریع مانع اند از دخول فایر خبر بعد از و فیکه برینند آید پس چون ایشان را تفریع نکرده جواب گوئیم که حروف مشبیه فعل را بجهت آن تفریع کرده که در وی خلوات بوده و در آنها خلوات نیست تا متعلق به بیان اختلاف شود چنانکه گفته است. قال

والحق بعضهم ان یسما

یعنی الحاق کرده اند بقیه از نحو این که سیسویه است و اما لعلان ایشان ان کسوره را بجهت اولی درج دخول فایر خبران واقع شده است چنانچه ان الدین کفر و او ما تو ایدم کفر و کلن قیل و تو نیم و ما وجوه اعراب این ترکیب است که در برای تفهیم بعد مضاعف از باب شمل آن خبر فاعل تعدد شمل خبر بعد از محذوف تیره بعد عالم خبری و فاعل خبر بعد از خبر قد از برای تفهیم مضاعف معرفت صحیح از باب شمل ابتدا فاعل وی معنی مفعول وی انشراح معانی است یعنی فایر از برای تفریع به مضاعف مضاعف از باب شمل بقول صلح بوده و فاعل مکرر بعد از فعل حرکت حایضه و چون فاعل صلح الفاء مضاعف اند دخول فی آن خبر جار و مجرور متعلق به دخول و لک بعد الاسم خبری و الموصول مضاعف الاسم بقیل متعلق بالموصول و آخرت عطف بر فعل او انکره عطف بر الاسم الموصوفه مضاعف الفکره بهما متعلق بالموصوفه شمل چنانچه گذشت الذی اسم موصول بعد از مینی اسله اونی الدار عطف بر یا مینی و دریم بعد از متعلق بجهت خبری مقدم بر وی این جمله خبر بعد از او

فایر که از جهت مشابهت شرط خبر مبتدا آورده اند شل چنانکه مذکور شد کج بنه امضات برینانی فعل مضارع ناقص هموز الفاء و وصل یانی بوده نون نون عباد مفعول یانی و فاعل وی ضمیر مستکن راجع بکل رجل این جمله صفت رجل و فی الدار عطف بر یا مینی فله دریم چنانکه گذشت لیت مبتدا و عل عطف بر وی مانعان خبر مبتدا بالاتفاق متعلق بافعان و الحق با مینی معروف از باب فعال صلح به

فاعل الحق ضمیر مضاعف الیه وی آن مفعول الحق بهما متعلق بالحق - قال

وقد یحدث المبتدا و لقیام قرینه جواز القول المستل الهمال

و اندکی حذف میکنند بعد از از جهت قائم بودن قرینه نفی یا عقیده بر سبیل جواز و گاهی واجب است حذف مبتدا و فاعلی که قطع صفت کنند از برای صلح یا ضم چنانکه گوئی الحمد لله بل الحمد لله برین چنین شود که به اهل الحمد که اینجا واجب است که حذف کنند از جهت تعدد صلح تا معلوم شود که در اصل صفت بود و از آن عدول کرده اند از جهت تعدد صلح و همچنین واجب است حذف مبتدا در ترکیب نعم الرجل زید برند پس آن کسی که بگوید که تقدیرش چنین شود که نعم الرجل موزید و مضاعف این قسم و جواب تفریع مکرر از جهت قلت او شال حذف که بر سبیل جواز باشد شل گفتن کسی که طالب ماه است الهمال و اند تقدیرش چنین شود که هذا الهمال و اند قرینه بر حذف مبتدا اینجا مقام و حال منکلم است - قال

والنجر جواراً

و اندکی حذف میکنند خبر را بر سبیل جواز و فاعلی که قرینه باشد - قال

شل خرجت فاذا السبع

که تقدیرش چنین شود که خرجت فاذا السبع و انت یعنی بیرون رفتی پس ناگاه سبع و انت بود - قال

و وجوباً فیما التزم فی موضعه غیره

و اندکی حذف میکنند خبر بر سبیل وجوب و فاعلی که قرینه باشد در جای که التزم کرده باشند در موضع خبر

غیر خبر را و این در چهار مواضع است یکی آنکه خبر بعد از لولا باشد - قال

شل لولا زید لکان کذا

یعنی گنجه ششم بر روی پس ناگاه مراد از واری بود که آواز دیگر در شل آواز چهار بعوضت که عامل مفعول مطلق است
خدت کردند از جهت آنکه بعد از جمل است که آن را صوت است که آن جزو شش است بر رسم که آن صوت
و یعنی مفعول مطلق است و شش است بر صاحب آن رسم که آن خبری بر روی است - قال

وله صراح صراح اشکلی

تقدیرش چنین شود که مرث به نفاذ صراح یعنی گنجه ششم بر روی پس ناگاه مراد از واری
بود که آواز دیگر در شل آواز زن که بچه دی مرده باشد - قال

ومنها ما وقع مضمون جمله لا محتمل لبا خبره

و یعنی از آن موافق که واجب است خدت عامل مفعول مطلق از روی واجب بر جمل قیاس آن مضمون
که واقع شود مفعول مطلق در آن موضع مضمون جمله که احتمال باشد در آن جمله را غیر آن مفعول مطلق - قال
نحوه علی الفت و رسم اعتراضا

تقدیرش چنین شود که اعتراض اعتراض یعنی مراد است برین هزار دم اعتراض کردم اعتراض کنی اعتراض
که عامل مفعول مطلق است خدت کردند از جهت آنکه مضمون جمله واقع شده که علی الفت و رسم است و آن
جمله احتمال غیر آن مفعول مطلق ندارد که آن اعتراض است - قال

و سیمی نوکیده انفسه

و نام می نهد این نوع مفعول مطلق را تا کیده نفسی مکرر انفسه می کند تا کیده مضمون جمله بکشد که آن اعتراض
است و آن اعتراض نفس دی است - قال

ومنها ما وقع مضمون جمله لا محتمل غیره

و یعنی دیگر از آن موافق که واجب است خدت عامل مفعول مطلق در آن موضع آن مضمون است که واقع
شد مفعول مطلق در آن موضع مضمون جمله که باشد در آن جمله را احتمال غیر آن مفعول مطلق - قال
نحوه زید قائم حقا

تقدیرش چنین شود که زید قائم یعنی ثابت است حقا که زید ثابت است این قائم بودن از ثابست

بودنی عامل مفعول مطلق را خدت کردند بر جمل و جواب از جهت آنکه مفعول مطلق مضمون جمله است که آن جمله
احتمال غیر آن مفعول دارد از جهت آنکه زید قائم احتمال حقیقت دارد و احتمال غیر حقیقت دارد و قال

و سیمی تا کیده انفسه

و نام می نهد این نوع مفعول مطلق را تا کیده انفسه ای لایحه نموده - قال

ومنها ما وقع مضمون

و یعنی دیگر از آن موافق که واجب است خدت عامل مفعول مطلق در آن موضع از روی واجب بر جمل
قیاس آن مضمون است که واقع شود مفعول مطلق در آن موضع مضمون یعنی بر صیغه تنبیه از برای است قصد
اكثر و باید که مضامین مفعول باشد آن مفعول مطلق را خدت عامل دی واجب باشد بر جمل از جهت
قائمه ابعصر کریم که کریم مفعول مطلق است و مضمون واقع شده از برای قصد کثرت با وجود این عامل
اود که ارجح است خدت نکردند از جهت آنکه مضامین مفعول است نه مفعول - قال

شل بیک

که در اصل اب الگ اب این یعنی ایستاد و م خدمت تو ایستادی بسیاری یعنی واقعا خدت کردند و عامل
مفعول مطلق را بر جمل و جواب مفعول مطلق را قائم مقام دی و نشند و او را بر شلای مجرور کردند از باب
افعال و زود آمدند و خدت کردند و مضامین مفعول کردند و تنبیه با مضامین بیک شد - قال

و سعد یک

تقدیرش چنین شود که سعد یک اسعدا بعد اسعدای اینک اعانه بعد اعانه یعنی یاری پس بهم ترا
یاری دادی بعد از یاری دادنی تغییرات این شل تغییرات بیک است تفاوت و این است که و سه
شععی بهم است و این شععی نفس خود اما و جوه اعراب این ترکیب آنست که شش ما وقع
چنانکه در و جوه اعراب سابق مذکور شد تنبیه مضمون مفعول فاعلا حال از فاعل وقع که ضمیر است بعد
خدت وقع جمله مضامین بعد به شش مضمون جمله علی رسم مضمون یاری بعد شش شش است و هم و
اصاحبه عطف بر روی شل چنانکه مذکور شد مرث بر مرث خدت فاعل برای مضامین از برای مضامین شش

ثبات که خبر قید است که صورت معلول مطلق فعل محدود مضارع و مخرج عطف بر وقت
 و مخرج معلول مطلق فعل محدود تعلق مضارع و منها ماقوع چنانچه گذشت مضمون معلول ماقوع جمله
 مضارع ایضاً مضمون ماقوع یعنی جنس که محمول اسم وی لها تعلق ثبات خبر ماقوع و معلول مالم یسم محمول خبر
 بهیچوش تعلق ثبات که خبر قید است مقدم بر وی که آنست در مجرم مضارع الیه الت اختیار فاعل
 مطلق فعل محدود و سببی فعل مجهول مضارع در خبری رابع بهیچوش مطلق معلول مالم یسم فاعل و
 تا کید معلول دوم سببی تعلق تا کید او منها ماقوع مضمون جمله چنانکه مذکور شد لها تعلق ثبات که
 خبر قید است مقدم بر وی که آن چند محمول است خبر معلول مالم یسم فاعل محمول خبر چنانچه گذشت قید قید
 قائم خبری و ماضی معلول مطلق فعل محدود و سببی تا کید خبر ماقوع مضمون جمله ماضی ماضی معلول
 وقع مثل بیگ معلول مطلق فعل محدود تقدیرش چنین شود که اب تک بیا بین اب فعل ناقص فاعل اب تک
 متعلق باب بیا بین معلول مطلق و بعد یک مثل بیگ است که در تعلق معلول بود که محتاج به وقت جزید و قال

المفعول به هو ماقوع علیه فعل الفاعل
 مفعول به آن سببی است که وقع شود بر فعل فاعل قال
 مثل ضربت زید را

یعنی زید را ضربت فعل و فاعل زید معلول به وی از جهت آنکه وقع شده است بر فعل فاعل
 سوال می آید که لازم می آید که ذات زید را معلول به گویند از جهت آنکه فعل بر وی وقع شده و حال آنکه
 معلول به از مضمرات است پس ذات وی صلاحیت نصب ندارد و جواب گوئیم که اینجا مضارع محدود است
 تقدیرش چنین شود که موصوفه ماقوع علیه فعل ناقص یعنی معلول به نام خبری است که وقع شود بر فعل فاعل
 چنانکه در معلول مطلق گذشت - قال

وقد تقدم على الفعل

اندکی مقدم میشود معلول به بر فعل که فاعل است در وی مثل ایام بعد و گاهی واجب است تقدیم
 اینجا که من رایت که تفهیم استفهام است و من مکرم اگر مکرم تفهیم خبر است یعنی هر کس را که گراست

محل المفعول به

کنی تو گرامی کنسم من ترا که واجب است تقدیم اینجا از جهت تفهیم شرط - قال

وقد يحدت الفعل بقیام قرینه جوازاً

و اندکی حدت میکند فعل با از جهت قائم بودن قرینه بر سبیل جواز - قال

مثل قولک زید لمن قال من اضرب

بهیچو گفتن تو زید در جواب کسی که گوید من اضرب یعنی اگر از منم رو است که زید را گویند در جواب وی

فعل را حدت کند بقرینه سوال و رواست که اضرب زید را گویند - قال

و دو جوابی اربعة مواضع

و واجب است که حدت کند عامل معلول به را در چهار مواضع و در خبر این چهار مواضع نیز حدت واجب
 وجود میگردد لیکن از جهت علت و قدرت وی تعریف نکردی از ان مواضع غیر مذکوره اغترت یعنی کسی را
 بکار رفتن مثل خاک خاک ای الزم خاک یعنی لازم گیر برادر خود را خاک و دم مع نحو المحرمه الحید
 ای مع الحید یعنی مع بیگویم حید را ستم دم نحو آتانی زید الفاسق ای اذم الفاسق یعنی مذمت میکنم
 فاسق را چهارم ترحم محرمت زید المسکین است ترحم المسکین یعنی ترحم میکند بر مسکین - قال
 الاول سماعی

اول ازان مواضع اربعة سماعی است یعنی خطاب و را بطور نخست که دیگری را قیاس توان کرد - قال
 نحو امر اول نفسه

تقدیرش چنین شود که امر که امر اول نفسه یعنی بگذارد مر و را با نفس او - قال

و انتموا خیرکم

تقدیرش چنین میشود که انتموا عن التثلیث و انتموا خیرکم یعنی باز ایستید از گفتن خدا و الله کنید

پنج خبر است مر شمارا که آن توجید است - قال

والا

تقدیرش چنین بود که اثبت الایمان یعنی آندی تو اهل خود را - قال

وسهلا

ای آیت سهلا یعنی آمدی زمین همواری را اما وجوه اعراب این ترکیب است انفعول مبتدا متعلق
بوی چون مبتدائی ملامت موصوله وقع فعل اضمری علیه متعلق وقع فعل فاعل وقع مضاف بقاقل بن حلق
صل الماصد خود خبر مبتدائی یا خبر خود خبر مبتدائی اول شل خبر مبتدائی محذوف شرط فعل و فاعل
ازید انفعول به او و قد که بر فعل مضارع در آمده از همایه تخیل دور و ضمیر فاعل وی رابع
به مفعول به علی الفعل متعلق تقدم و قد محذوف شل قد تقدم الفعل مفعول بمجول محذوف
تقیام متعلق بجدت قرینه مضاف الیه بقیام جازا نیز یا مضاف مفعول مطلق فعل محذوف
کقولک خبر مبتدائی محذوف تقدیرش چنین شود که اشرب زید المین لام حرف جرین مجرور این
بیار و مجرور متعلق بقولک قال یا فاعل خود که ضمیر است رابع بن صله من من من استغناء مفعول
اشرب مقدم بر وی فاعل وی آنکه در وی متکین است این جمله مفعول قول و دو یا عطف بر جوارزا
فی اربعة متعلق بجدت مواضع مضاف الیه اربع و بجزئیست بحت آنکه لا یضرک است الاول مبتدا
سماعی خبر و شل خبر مبتدائی محذوف امر مفعول به فعل محذوف و تقدیر عطف بر امر این جمله
ملا مجرور مضاف الیه شل و استواء فعل امر از باب افعال و او فاعل وی خبر مفعول به فعل محذوف
لکم متعلق بافصد و او فاعل مفعول به فعل محذوف ای آیت اول و کد یک سهلا - قال
و الثانی المنادی و هو المطلوب اقبال بحرف ثانی یا شباه و هو عطف او تقدیر
و دوم اذان مواضعی که واجب است خدمت عالم مفعول به بر سبیل وجوب منادی است و آن منادی
آن اسمی است که طلب کرده باشد به پیش آمدن او یعنی اجابت کردن او بحرف که آن حرف قائم
مقام ادعوا باشد که آن حرف در تقدیر باشد شل یا زید یا در تقدیر باشد شل یا یوسف اعرض
عن نهایی یا یوسف یا خود منادی در تقدیر شل یا زید یا در تقدیر باشد شل الایا تسجد و ا
ای یا قوم اسجد و قال
و من علی یا یرفع به ان کان مفردا منفرده

الرفع الثاني المنادی

و بنا کرده میشود منادی بر آن بخیزی که برقع کرده میشود بآن چیز که آن خبر و اذنت و او است و فیکه باشد
مفرد معرفه بنی مضاف و شبه مضاف و کوه غیر معین نباشد و قال
شل یا زید
که منی بر منم است - قال
و یا رجل
بچنین دین و دوشال براس آن آورده که یکی پیش از من معرفه است و یکی بعد از من و قال
و یا زید ان
شل آنکه منی بر اذنت است چونکه تشبیه است و رفعی تشبیه باذنت می باشد - قال
و یا زید و
شل آنکه منی بر او است چونکه جمع است و رفعی جمع بر او است - قال
و یخفف بلام الاستغاثه
و مجرور میباشد منادی بلام استغاثه یعنی لای که در وقت خرابی یا خواستن بر منادی در می آرند و قال
شل یا زید
و لام استغاثه را بفتح یخرواند یا اینکه لام جاره است و لام جاره کسور میباشد و فیکه بر اسم ظاهر در آید
بجست آنکه منادی شباه کاف ادعوا است پس شباه ضمیر باشد و لام جاره چون بر ضمیر در آید مفتوح
باشد پس شباه ویرانیز مکرم وی و او آمده - قال
و یفتح لا لحاق الفها فلا لام فیه
و یفتح یکنند منادی را از جهت پوشش اذنت استغاثه و حال آنکه لام نباشد -
شل یا زید او
که منی بر منم است و یا از برای وقت - قال
و یضرب ما سواهما

و منصوب میباشد. اساسی منادی مفرد معرفه و منادی مستغاث بلام یا بالت قال

نحو یا عبده

از برای منادی مضاف - قال

و یا طالعاً جیلاً

شال شبه مضاف - قال

و یا رجلاً غیر معین

که شال نکره غیر معین است اما وجه اعراب این ترکیب آنست که آثانی مبتدا و منادی خبری است
و چون مبتدا و دیگر المصوب خبری است مبتدا مفعول مالم یسم فاعل مطلوب حرکت متعلق به مطلوب نائب
مضاف صفت حرکت مضاف مفعول نمیدانند نائب ادعوا فاعل متکلم مضاف الیه مضاف تفعیل تقدیر عطف
بر لفظ و یعنی فعل مضارع مجهول ناقص علی حرکت جز متعلق به مینی اما موصوله یا موصوله برین مضارع
مجهول در ضمیر مستتر مفعول مالم یسم فاعل او عائد منادی به متعلق برین ضمیر به راجع با و بعد
صله یا صفت مضافین جمله موجود است محال بخت آنکه خبر علی است و او که شرط کان انا فاعل ناقص
در ضمیر راجع منادی تکرار خبر کان معرفه صفت مفعول خبر شرط جراسه وی محدود بقدریه مینی
که مقدم است بر وی شال خبر مبتدا محدود با حرکت مفعول منادی مفرد معرفه و این جمله در محل نصب
مضاف الیه شال و یا رجلاً و یا زیداً و یا زیدون شال یا زید عطف بر وی و تخفیف شال برین بلام
متعلق تخفیف مضاف الیه شال خبر مبتدا محدود با حرکت مفعول منادی جراسه برای استغاثه
زید خبر در وی مستغاث بفتح شال تخفیف عطف بر وی لام حرکت جراسه خبر در لام مضاف بالفت
و الفت مضاف بها و یا عائد با استغاثه و حرکت نقلی لام اسم وی و خبر و ضمیر محدود که
نمیدانند شال چنانچه گذشت یا حرکت ندانند خبر منادی یا از برای است و وقت نصب مستقبل
مجهول اما موصوله سواسه ظرف مثبت که با فاعل خود صله است با مضافات الیه سواسه نحو چنانکه
شال یا حرکت ندانند منادی مضاف الیه یا حرکت ندانند طالعاً منادی جیلاً مفعول به طالعاً و یا حرکت

ندانند منادی غیر جاد و مجرور متعلق بمفعول که صفت رجاست معین مضاف الیه خبری - قال
و توابع المنادی المبنی المفردة من التأكيد والصحة وعطف البيان والمعطوف
بالحرف المتعنع دخول یا علیه

تابع منادی مینی که مفرد باشد که آن تاکید است و صفت و عطف بیان و معطوف بحرف که متعنع باشد

دخول یا بر و یعنی مفعول بلام باشد چونکه یا بالت لام جمع نمی شود - قال

ترفع علی لفظه و نصب علی محله

برین کرده میشود این توابع مذکور در محل بر لفظ منادی و نصب کرده میشود محل بر محل او که مفعول است

چونکه اصل در تابع مینی آنست که تابع محال باشد - قال

شال یا زیداً العاقل و العاقل

یعنی ای زید که عاقل است این شال صفت است رافع او رواست محل بر لفظ زید و نصب او رواست

محل بر محل او چونکه تقدیراً او عوزیداً او که عاقل مفعول به است بر سبیل وجوب حذف کردن و یا رافع

مقام او داشتند شال تاکید یا تسمی چون که محل بر لفظ باشد و معین که محل بر محال باشد یعنی میخوانم

قبیل تسمی را همایشان را و شال عطف بیان یا اعلام بشر یا بشر یعنی میخوانم غلامی را که نام او بشر است شال محو

بحرف که مفعول بلام باشد شال یا زیداً محال شال بر لفظ محال شال بر محل مینی میخوانم زید و حارث را - قال

و تحلیل فی المعطوف يختار الرفع

و تحلیل در معطوف اختیار کرده است رافع را با اینکه رواست نصب را - قال

و ابو عمر و النصب

و اختیار کرده ابو عمر و نصب را با اینکه رواست نصب را و ابو عمر و یکی از قراست - قال

و ابو العباس ان کان المحسن فکا تحلیل و الا فکا لی عمرو

و ابو العباس که مبروست بگوید که اگر می باشد آن معطوف مذکور شال المحسن یعنی الفت لام را از وی

حذف تو انکه پس شال تحلیل است در اختیار رافع و اگر شال المحسن نباشد معطوف مذکور یعنی نزاع

الف لام از وی نحو اگر و مثل انجم و بصق که نام دو ستاره است که نزع الف لام از وی زو است که خبر
علم شده پس و بصورت ابوالعباس مثل ابو عمرو است و اعتبار نصب چونکه الف لام از وی نزع نیست که
منادی مستقل داشت و باید دانست که الف و لام را با علیمت سه حالت است یکی آنکه واجب است
که همیشه با لام باشد و این وقت است که با الف لام علم شود مثل انجم دوم آنکه رواست که با الف لام باشد
و رواست که نزع الف لام کند از وی و این وقتی است که اسم فاعل و اسم مفعول یا صفت باشد
یا اسم تفضیل را علم سازند مثل الحسن که رواست نزع الف لام از وی سوم آنست که علم را تشبیه و جمع کنند
درین حال نیز واجب است که با الف لام باشد ازیدون و الزیدون و قال

و المضاعفة تنصب

و نیز تالیف منادی که مضاعف باشد نصب میباشد از جهت آنکه منادی بر وقت که مضاعف باشد نصب
بباید پس تالیف و بطریق اولی مثال تاکید که مضاعف باشد یا تکریم علم و مثال صفت مضاعف یا زیاده
ال و مثال عطف بیان یا ارجاع یا عید الله عطف بحرف که معرفت با لام باشد مضاعف نمیتواند بود
بجست آنکه شرط مضاعف مجزئ است از تعین قال

و البیدل و المعطوف خبر ما ذکر حکم مستقل

و بیدل معطوف که خبر آن معطوف ندگو باشد حکم او مثل حکم منادی مستقل است از جهت آنکه معطوف و خبر
بدل است پس حقیقتا منادی اوست و معطوف بحرف خود منادی ثانوی است و تابع و محل حرف نما بر
نست که آن الف لام است قال

مطلقا

یعنی در جمیع احوال حکم بدل و معطوف حکم منادی مستقل دارد و بدل و معطوف غیر معرفت به لام خواه
مضاعف باشند و خواه مفرد و خواه شبه مضاعف و خواه مکرر غیر معین و خواه مستغاث و جمیع احوال
حکم منادی مستقل دارد مثال بدل یا زیاده خبری ازیدی که نام دو خبر است و مثال بدل که مضاعف باشد
یا زیاده و خام عمر و ای زیدی که بر او عمرو است و مثال شبه مضاعف یا زیاده طالع جیلا اسی زید که

نکته

برآینده کوه است و مثال بدل که مکرر غیر معین باشد یا زیاده رجلا صالحا یعنی ای مرد صالح و مثال معطوف
یا زیاده و عمر و ای زید و ای عمرو و مثال معطوف بحرف مضاعف یا زیاده و خام عمر و ای زید و ای برادر عمرو
و مثال شبه مضاعف یا زیاده و طالع جیلا ای زید و ای برآینده کوه و مثال مکرر غیر معین مثل یا زیاده
رجلا صالحا ای زید و ای مرد صالح اما وجه اعراب این ترکیب آنست که تالیف چند مضاعف بنهاد
ال یعنی صفت منادی المفردة منفعة تالیف آن از برای بیان بالثابت که صفت تالیف است التأكيد
مجروری الصفة عطف بر التأكيد عطف الیه ان عطف بالصفة و المعطوف عطف بعطف بیان
بالحرف متعلق بالمعطوف التمتع صفت معطوف دخول فاعل التمتع مضاعف بیایا مضاعف الیه و علیه
متعلق بدخول و در ضمیری راجع بمعطوف ترفع مضارع مجول و در ضمیری مفعول مالم یسم فاعل او
عائد تالیف علی لفظ متعلق ترفع و ضمیر نظر راجع بنادی این جمله منادی خبر تالیف و نصب علی محله
مثل ترفع علی لفظ و عطف هر دو مثال چنانچه گذشت یا زیاده منادی و الفاعل بر نزع صفت زیاده بطریق
وی الفاعل نصب نیز صفت زیاده نظیر محل دی تحلیل مبتدائی المعطوف متعلق بنحو که فعل مضارع معرو
و در ضمیری فاعل ی راجع تحلیل الرفع مفعول مختار و این جمله خبر مبتدأ و او عمر و عطف است بر فاعل
مختار که ضمیر است انصب عطف است به الرفع و جائز است اینکه او عمر و مبتدأ باشد و خبر او مقدر باشد
انصب مفعول وی باشد یعنی مفعول خبر مقدر که مختار است و ابوالعباس مبتدأ و آن حرف شرط کان
اضفی معروف فعل شرط و در ضمیری مستتر اسم او راجع بمعطوف کان خبر کان فکا تحلیل فا از خبر
جزا شرط کاف حرف جزا مثل مجرور این جار و مجرور متعلق بثابت که خبر مبتدأ و مخدوف است اس
نمو کا تحلیل این جمله اسمیه جزا شرط و الا و اصل ان لا بوده این فون را بعد از ابتلا س او
بلام و او خام لامین بر فعل مخدوف و آورنده که تقدیرش چنین شود که ان لا یکن المعطوف کان
فابوالعباس کابی عمر و فی حق را انصب و اینجا فعل را با فاعل حذف کرد و از جهت
آن که حرف شرط قرینه مخدوف است کفائے عمر و مثل فکا تحلیل است و الصفاة مبتدأ
انصب فعل مجول مضارع مد و ضمیر راجع بالمضاعفة فاعل و س و البیدل مبتدأ المعطوف

مخفف بر این خبر مفعول ماضی و ذکر فعل مجزول در ضمیری راجع به آنکه جدا شدن حکم است

خبر وی این مبتدا با خبر خود خبر مبتدای اول مطلقا مفعول مطلق بحال - قال

و اعلم الموصوف باین مضافا الی علم آخر خبر فتم

و منادی منفرد معرفه که علم باشد که آن علم موصوف باشد باین یا اینکه مضافات باشد علم دیگر مختار است درین علم مذکور فتح او اگر چه معنی بر فرض نیز رواست از جهت آنکه علم این صفت کثیر است

است پس صفت او مطلوب باشد - قال

و اذا نودی المعرفة باللام

و قیله خوانند که ندانند معرفت بلام را و حال آنکه حرف ندا بالست لام جمع پیش و این صفت نفع - قال

قیل یا ایها الرجل

میگویند یا ایها الرجل یعنی کلمه ای را با بای تنبیه فاصله می آورند میان حرف ندا معرفت بلام - قال

و یا ایها الرجل

و یا خود ندان را که اسم اشاره است فاصله می زند - قال

و یا ایها الرجل

و یا خود ندان را با یم ترکیب کرده فاصله می آورند و این صفت مذکور منادی می دانند و در خبر خود خبر مبتدای اول است

و انتم موارف الرجل لانه مقصود بالنداء

و لازم گرفته اند موارف الرجل را که صفت منادی است و سابقا مذکور شد که صفت منادی دو وجه رواست

از جهت آنکه مقصود ندا است پس گویا منادی است - قال

و توابعه لانهما توابع معرب

و لازم گرفته اند رفع توابع رجل را باینکه در توابع منادی دو وجه روا بود از جهت آنکه توابع رجل توابع

معرب است و توابع معرب توابع لفظی می باشد - قال

و قالوا یا اسر خاصه

یعنی حرف ندا را در کلمه اسیرا صفت و لام جمع کرده اند از جهت آنکه مکروه شده اند که بهمین برآمد مقدم شود

یا آنکه لام وی حکم جزو گرفته است بجهت آنکه لام وی عوض از جمله مخذومه است و لازم نگرفته

چونکه اصل وی الاله بوده جمله حذف کردند و لامین را او فاعل کردند اسیر شد - قال

و لک فی مثل یا تیمیم عدی انضم و نصب

و مراست در انداختن این ترکیب یعنی در جائیکه منادی منفرد معرفه مذکور واقع شود و بعد از دوم مضافات

مذکور باشد در لفظ اول از منادی مذکور دو وجه رواست ضم و نصب و جواز ضم بجهت آنست که معرفت

معرفه است و جواز نصب بجهت آنست که میتوان که او را مضافات دارند بعدی مذکور یا بعدی مخذوف

و غلامی است آنست که یا تیمیم عدی لا ایاکم - لا یفیکم فی سورة عمر و - یعنی ای هیله عدی پدری نیست

مرا شما را باید که بیند از دشمنان عمر و شاعر بعدی یعنی او را یعنی عمر و را گذارید که مرا که جریم بکنند کن بنهر

در مقام حاجات در آیم و شما را بچونیم - قال

و المضاف الی یا ایاکم بجزو نصب

و منادی که مضاف باشد بیای تسلیم رواست در چهار وجه - قال

یا غلامی

فتح یا - قال

یا غلامی

به سکون - یا - قال

یا غلام

مخذوف یا و اکتفا بر کسره کرده - قال

یا غلاما

بقلب یا بالفت - قال

و یا ایها و قفا

و در است درین چهار وجه مذکور به استخوان در حال وقت - قال

وقالوا یا ابی ویا امی

و گفته اند در بیان یا ابی ویا امی برین دو وجه اربعه مذکوره - قال

ویا ابت ویا است

نیز گفته اند بقلب یا جاف قال

فتی وکسرا

در حالیکه آن را منعرج باشد یا کسوت قال

و یا لاف وون لیا

و بافت نیز رواست که ابتدا است گویند نه بیا که ابی و امی که اگر چنین گویند جمع شود بیان عرض

و معوض - قال

یا ابن ام ویا ابن عم خاصه مثل باب غلامی

و گفته اند یا ابن ام ویا ابن عم و خاص کرده اند آن قول را برین ترکیب مثل باب یا غلامی در دو وجه

مذکوره و قید خاصه بجهت آنست که اگر بجای ام یا عم لفظ دیگر باشد مثل یا امی یا غلامی در دو

این دو وجه مذکوره روایت قال

وقالوا یا ابن ام ویا ابن عم

و گفته اند یا ابن ام ویا ابن عم به حدت الفت و اکتفا بفتح و این وجه در غلامی شایسته است اما دو وجه

اعراب این ترکیب آنست که العلم مبتدأ الموصوف صفت و س باین متعلق بالموصوف

مضافا منصوب است بجهت آنکه حال است از این یا خود خبر کان محدودت باشد تقدیرش

چنین شود که از کان مضافا یا خود مفعول مطلق باشد و نصب او مضمهر تقدیرش چنین شود

که او اذیبت مضافا الی علم متعلق بمضافا بخمار مفعول فاعله مفعول بالمسم فاعل بخمار

و ضمیر خبر راجع به سنای و این جمله فعلیه خبر مبتدأ و آنرا کلام شرطی خودی فعل شرطی و معنی مفعول

یسم فاعل خودی بلام متعلق بالمعروف قبل خبر شرط یا حرف نه ای سنای مفرد معنی یا حرف نه ای

از مضاف الیه الرجل صفت است و این کلام که یا ابی الرجل است مفعول المسم فاعل قیس و یا ابی

الرجل عطف بر یا ابی الرجل بمذم سنای مفرد معنی و یا ابی الرجل عطف بر یا ابی الرجل سنای مفرد

معنی و یا ابی الرجل صفت است و این کلام که یا ابی الرجل صفت است و یا ابی الرجل صفت است

که فاعله است بخلاف رفع مفعول انتم و او را برجل مجرور و یا ابی الرجل صفت است و یا ابی الرجل صفت است

حرف از حروف شبه فعل یا اسم ان فاعله مفعول بلام المقصود خبر ان و این یا اسم و خبر خود

مذم و یا ابی الرجل صفت است و یا ابی الرجل صفت است و یا ابی الرجل صفت است

و قالوا فعل و فاعل یا حرف نه ای سنای این جمله مفعول فاعله مفعول مطلق یا حال

و کلام متعلق بیا ابی است مقدم بر او که انهم است فی متعلق بخبر محدودت که ثابت یا جائز

است یا حرف نه ای سنای انهم ثانی تا یکد تیم اول عدی مضاف الیه تیم ثانی اگر تیم اول را منصوب

خواهیم مضاف بعدی محدودت یا عدی مذکور باید داشت این جمله مضاف الیه مثل انهم مبتدأ و نصب

عطف بر وی و المضاف مبتدأ الی یا متعلق بالمضاف انهم مضاف الیه یا بخبر فصل مضارع فیه متعلق

ببخبر یا غلامی فاعل بخبر یا غلامی عطف بر وی و برین قیاس یا غلام و یا غلام و یا غلام و یا غلام

و قاف حال و قالوا فعل و فاعل یا حرف نه ای سنای و یا امی عطف بر یا ابی و یا ابی عطف بر وی

فتح حال و کسر عطف بر وی و یا لاف متعلق بقاف و وون حرف قالوا مضافات یا یا حرف نه ای

چنانچه گذشت و این سنای مضاف با هم و هم مضاف بیا و تکلم یا اخذت کردند و اکتفا بکسر کردند

و یا ابن عم عطف بر وی و یا ابن عم مطلق فعل محدودت مثل خبر مبتدأ محدودت است یا ابی

باب مضاف الیه مثل غلامی مضاف بیا و رواست که یا ابن ام ویا ابن عم و یا ابن عم و یا ابن عم

باشد و مثل خبر وی و غلامی مضاف الیه باب و قالوا فعل و فاعل یا حرف نه ای سنای

هم مضاف الیه وی و یا ابن عم عطف بر وی - قال

و ترجمه المنادی جائز و فی غیره ضروره

و ترخیم در منادی جانوست بی ضرورت شعری منادی که در شعر باشد ترخیم روا باشد بطریق اولی و در

غیر منادی ترخیم از جهت ضرورت شعریست - قال

و هو حذف فی آخره تخفیفاً

و این ترخیم منادی حذف است و آخر منادی از جهت تخفیف و احتمال دارد که این را تعریف مطلق ترخیم

دارند و معنی چنین شود که مطلق ترخیم حذف است و آخر اسم از جهت تخفیف - قال

و شرط ان لا یكون مضافاً

و شرط ترخیم منادی آنست که آن منادی مضاف نباشد و مشابه مضاف نباشد که آن نیز حکم مضاف

دارد و مضافات مانع ترخیم است از جهت آنکه اگر از مضافات حذف کنند از آخر اسم حذف نکرده باشند از

جثیت معنی فاگر از آخر مضافات حذف کنند از آخر منادی حذف نکرده باشند از جثیت نفع - قال

ولا استغناء

و شرط دیگر اینست که مستغاث نباشد خواه مستغاث به لام باشد خواه بآلف - قال

ولا استغناء

و شرط دیگر منادی است که مندوب نباشد و در بعضی نسخ واقع شده است باینکه است که منادی

از جثیت و فعل حرف بلام بردی - قال

ولا جمله

و شرط دیگر آنست که جمله نباشد از جهت آنکه جمله را بر حال دی حکایت میکنند و تغییر نمیدهند - قال

و یكون اما علیاً یا علی ثلثه ا حرف

و بیاید این منادی یا علم که زیاد باشد بر سه حرف از جهت آنکه علم کثیر استعمال است پس نفع

دی مطلوب باشد و اگر از وی چیزی حذف شود معلوم باشد لیکن این مخالفی دارد بآن قاعده

که الا علام لا یتبیر قال

و اما بناء التانیث

و یا خودهای تانیث باشد اگر چه زائد بر سه حرف و علم نباشد - قال

فان كان فی آخره زائد تانیثی حکم الواحده

پس اگر باشد آخر منادی و زیاد که در حکم یک زیاد باشد یعنی یا هم زیاد کند و یا هم حذف کند - قال

کاسما

مثل اسماء و فیکه از وساطه او زیاد باشد بر وزن فعلا را اما اگر بر وزن افعال باشد جمع هم از قبیل عمال

تواجد بود یعنی حرف اصلی که پیش از حرکت مدیه باشد - قال

و مردان

که او را چون ترخیم کنند مرد گویند بجز فاعل و نون چونکه الف و نون فریدتان زیادند و حکم زیاد - قال

او حرف صحیح قبله مدیه

و یا خود حرف صحیح باشد و آخر منادی که پیش از حرف مدیه باشد و مردان حرف صحیح است که اصلی باشد و جثیت صحیح باشد

و یا در حکم صحیح مثل حرفی که بائی و حکم صحیح است از جثیت که قبول حرکت میکند مثل حرف صحیح و مردان حرف

زاده ساکن است که حرکت بائی از پیش می باشد پس از مناد و حرف حذف نکرده و چون که است و اصلی - قال

و هو اکثر من اربعه ا حرف

و حال آنکه این منادی مذکور باید که زیاد از چهار حرف باشد و حذف حرفین نقصان در وی پیدا نیاید - قال

حذفاً

یعنی حذف میکنند دو حرف را در هر یک از این دو قسم مذکور و اول بجهت آنکه در زیاد و اند و حکم یک

زیاده و در ثانی بجهت آنکه هر وقت که حرف آخر الهملی است حذف کردند حذف ناقص دی که حرف زائد است

بطریق اولی لازم می آید مثل منصور و علام و مسکین که او را یا منص و یا علم و یا مسک باید گفت

بعد از ترخیم - قال

و ان كان مرکباً حذف الاسم الاخیر

و اگر باشد آن منادی مرکب حذف میکنند اسم اخیر را مثل بعلبک که بعد از ترخیم یا بعل میگردد - قال

و انکان غیر ذلک فحرف واحد

و اگر باشد آن منادی مذکور خبر این قسم مذکور پس حذف میکنند از حرف واحد را مثل یا حار و یا مال

که در اصل یا حار و یا مال یک بوده - قال

و هو فی حکم الثابت علی الاکثر

و آن محدود در حکم ثابت است پیش بیشتر - قال

فیقال

پس گفته میشود - قال

یا حار

بکسر یا چنانکه پیش از حذف کسور بوده - قال

و یا نحو

بثبات و او چنانکه پیش از حذف بوده - قال

و یا کرا

بفتح و او چنانکه پیش از حذف بوده و او را با الف بدل کردند با و چون حرکت وی و التعلق با قبل بی اثر است

آنکه الف که تخریم حذف شده در حکم ثابت است - قال

وقد یجعل اسما براسه

و اندکی میگردانند منادی را از خبر اسم بر اسم یعنی محدودند در حکم ثابت نمیدارند بکسر معنی میدارند - قال

فیقال

پس میگویند - قال

یا حار

بضم را چونکه منادی مفرد معرّفه است و را اکنون انحراف نشده - قال

و یا ثمی

که تعلق کرده اند و او را یا یا بحت آنکه در حرف واقع شده و تا قبل مفهوم چونکه محدود و در حکم ثابت نیست قال

و یا کرا

و او را با الف بدل کرده اند بحت تحرک او و التفتاح با قبل او و الف محدود و در حکم ثابت نیست تا مانع نیاید

از شود اما وجه اعراب بن ترکیب نیست که تخریم متبدل معانی بنادای عاثر خبر متبدل و فی غیره

متعلق بجا خبر و در مفعول که دو خبر متبدل خبر متبدل فی آخر متعلق بخبر متحقق مفعول که دو

شرط متبدل معانی بضمیران از حرف ناصبه لا یكون از افعال ناقصه در و خبر سه رابع بنا و است

اسم وی معانی خبری و لا لا مذکور نفی مستقلا اعطفت بر مضافا و لا شد و با عطف بر لا مستقلا و

لا جمله عطف بر لا مذکور و با و یون فعل مضارع در و ضمیری اسم وی رابع منادی اما علما خبری را مذکور

علما علی ثلاثه معانی با حرف است متعلق بر اید و ا حرف عطف بنا را ثانی متعلق ثباتا عطف

بر ملّا آن حرف شرط کان را افعال ناقصه فی آخر متعلق ثباتا خبر کان مقدم بر اسم وی که مذکور است

فی حکم او احد و متعلق ثباتا ثانیان که صفت لا ثانیان است کاسا یعنی ثبات که خبر متبدل محدود است

ای جز ثبات کاسا و مر و آن عطف بر وی ا حرف عطف حرف عطف بر ا ثانیان صحیح صفت است

مذکور متبدل و ثبات مقدم بر وی خبری این جمله صفت دیگر حرف را دو خبر متبدل اکثر خبری است من اربعه جاد و

بجز در متعلق با اکثر حرف معانی اید اربعه این جمله حال حذف فعل مؤنث مجزول الف که ضمیر

بار و مر نوع است مفعول الم یسم فاعل وی و انکان چنانچه گذشت در و ضمیری رابع منادی اسم

وی ترکیب خبری این جمله شرط حذف مجزول الفی الا هم مفعول الم یسم فاعل وی الا خبر صفت الاسم

این جمله خبری شرط و انکان غیر ذلک جمله شرطیه فحرف واحد جزا سه شرط دو خبر متبدل فی حکم الثابت

متعلق بکان خبر متبدل اعلی خبر متبدل اعلی الا اکثر متعلق بواقع که خبر متبدل محدود است ای که ثباتا علی

الذ هب الا اکثر فیقال فعل مضارع مجزول یا حار مفعول الم یسم فاعل وی و یا خبر عطف بر یا حار و یا کرا

عطف بر یا ثمی و یا کرا فعل مجزول مضارع در و ضمیری متکثر فاعل بنادی مفعول مجزول وی اما مفعول

بجمل براسه متعلق به یجعل فیقال تا آخر چنانکه گذشت - قال

وقتی که معلوم است که اندازنی المندوب
بدیننی که استعمال کرده اند یعنی عربان صیغه نداده و ب که آن یاست - قال
و هو التفعیل علیه یا اووا
و این مندوب آنچیزی است که اندوه خیزد بر او یا او - قال
و انخصر بوا

و خاص کرده شده است یعنی متنازست مندوب از ندادی بواسطه و اینند و استندوب - قال
و حکمه فی الاعراب و البشار حکم المندوب
و حکم مندوب و اعراب و بنا حکم ندادی است پس هر وقت که مندوب معرفه باشد یعنی برضمت باشد و هر وقت که
مضارع باشد منصوب میباشد اگر مستغاث باشد و می باشد و اگر مستغاث باشد یعنی مفتوح میباشد - قال
و لک زیاده الالف فی آخره

و مرتراست زیاده کرون الف و آخر مندوب از جبت مدصوت و تطویل - قال
فان خفت اللبس

پس اگر ترسی تو لبس شدن مندوب را بجز مندوب بسبب زیادتی الف - قال
فقلت و اعلاکمه

میگوئی تو و اعلاکمه یعنی و او یا یا زیاده میکنی هر کدام که مناسب دانی پس اگر در خلایک الف زیاده میکنی و
اعلاکمه باشد و لبس بلام مخاطب باشد پس از جبت آنکه نوشتند بجز لبس نشود و اعلاکمه گفت زیادتی
یا بجا سه الف همچنین - قال

و اعلاکمه

و اگر الف زیاده کردی و اعلاکمه گفتی لبس بجهت مخاطب باشد - قال
و لک الماری الاقمت

و مرتراست زیاده کردن با در حالت و وقت چنانکه در اشعار آن مذکور شد مثال

و لایندب الا المعروف

و مندوب نباشد مگر معروف یعنی کسیکه مشهور باشد و معلوم باشد و تفعیل پس مندوب باشد - قال
فلا یقال و ارجلاه

پس نگویید و ارجلاه یعنی بزرگه غیر معین ندیده توانمرد مثال
و امتنع شل و اریه الطویل

و امتنع شل ترکیب و اریه الطویل یعنی بویستن علامت مندوب بصفت وی متنع است پس چنین
گفت که و اریه الطویل اما بآخر مضارع البیه وی متنع نیست بویستن شل و امیر المومنین - قال
خلافا یوش

خلافت مرویش که بجز میکند شل این ترکیب که الحاق علامت ندیده در بصفت مندوب باشد ندیده مندوب قال
و یجوز حذف حرف النداء الاعم اهم الخمس و الاشارة و المستغاث و المندوب
و در است انداختن حرف نداده وقتی که قرینه باشد مگر وقتی که اهم جنب باشد آن حرف نداده یعنی با اهمی که
پیش از نداده اند که بوده باشد که از وی حرف نداده را حذف نمیتوان کرد از جبت آنکه کثیر الاستعمال نیست
شل کثرت استعمال علم و همچنین وقتی که حرف نداده با اسم اشاره باشد حذف وی رد نیست از جبت آنکه حکم
اسم جنس دارد و همچنین وقتی که با مستغاث و مندوب باشد حرف نداده که درین صورت نیز حذف او
رد نیست از جبت آنکه درین صورت مطلوب مدصوت و تطویل است و حذف منافی آنست - قال

شل یوسف اعرض عن هذا

که تقدیرش چنین شود که یوسف حرف نداده را حذف کردند از جبت آنکه یوسف علم است نه اسم جنس و
اشاره و مستغاث و مندوب و شل این است اهم که در ادعیه واقع شده است که در اصل باید بوده
حرف نداده را حذف کردند و یم شده و را عرض از وی آوردند اللهم شد مثال

و ایها الرجل

تقدیرش چنین میشود که ایها الرجل که حرف نداده را حذف کردند بجهت آنکه اسم جنس مستغاث است مندوب نیست مثال

و شد صیغ لیل

و شد است ترکیب صیغ لیل که در اصل یا لیل بوده یعنی صبح شوی شب دلیل چون هم جنس است یا را از او حذف کردند شایسته و این قول زن هر اقلیس است که زن دی را کرده میدشت و تخمین است - قال

واقعه مخنوق

که حذف حرف ندادن از وی شایسته تقدیرش چنین شد که با مخنوق یعنی قدیده ده ای لگو گفته شده و این قول کسی است که در شب برانام افتاد و بر پشت خفته بود لگوی او می افتاد و میگفت اند مخنوق قال

وا طرق کرا

تقدیرش چنین شود که یا گردان گفته اند که این افسوس است که این عید گرگ کند چنین گویند که اطرق اگر اطرق کردان استعاضه فی العری یعنی سرگردش ای گرگ چشم فرو تو را بان که شتر مرغ که از تو قوی تر است گرفته اند و در ده است و او با این ساکن بشود نادمی را بگیرند و در اطرق کرد و شایسته یکی آنکه اسم جنس را ترخیم کرده اند و دیگر آنکه حذف حرف ندادن از وی کرده اند و معلوم تر است که او را هم بر سر کرده اند و آنچه اند

و قلب و او بافت کرده اند - قال

وقد یخذف المنادی القیام فترتیه جازا

و اندکی حذف میکنند منادی را از جهت قائم بودن فترتیه بر سبیل جواز - قال

نحو الایا اسجدوا

که تقدیرش چنین بوده که الایا قوم اسجدوا آگاه باشید ای قوم سجد کنید منادی را که فقط قوم است حذف کردند از جهت آنکه فترتیه است که آن اشباع و فعل حرف ندادن است به فعل پس معلوم شد که اینجا اسم مخدوف است و اگر لا به تشدید خوانند ازین باب نخواهد بود بلکه آن تاصیه خواهد بود که در لا تافیه او قیام کرده اند و در قول ایشان فعل مضارع است که نون او بیخ حلقه شده است هر حاضر چپ که در قرآن اول مذکور شده اما وجه اعراب این ترکیب آنست که قد از براسه تحقیق است به معلوم و این معنی معروف در ضمیر است که و است فاعل او عاقل بنحوا یا بعرب و معنیه مفعول او المندوب

مضاف الیه معنیه فی المندوب متعلق با متعلق او جوبند التفعیل خبر وی علیه مفعول مالم یسم فاعل تفعیل ضمیر مجرور که در علیه است راجع بلفظ المندوب یعنی التفعیل یا متعلق به التفعیل او حرف عطف و اعطفت بر یا و اخص مجهول مضاف ثانی از باب افتعال بود متعلق با تخلص و حکم بقدر مضاف بضمیری که راجع بنمود است آتی از براسه ظرف الاعراب مجرور وی و الینا عطف بر الاعراب و حکم خبر بقدر که حکم اول است مضاف بالمنادی و لک خبر بقدر او از ماده مبتدا مضاف بلفظ فی آخره متعلق بزیاده که مصدر است فان خفت فعل باضی معروف غیر مرفوع بار مخاطب فاعل وی الیس مفعول وی این جمله شرط قلت باضی معلوم فعل و فاعل و علائکه مفعول قول این جمله جزای شرط و علائکه عطف بر و علائکه انما و مبتدا و لک مقدم بر وی خبری فی الوقت متعلق بزیاده که در ضمن و لک الباست و لک یندب از نفی است که بر فعل مضارع آمده است الایا معروف قائم لتمام مفعول مالم یسم فاعل او تقدیرش چنین که ولانیه اسم من الاسماء الا اسم المندوب فلا یقال مجهول فعل نفی و آرجله مفعول مجهول و سے و متعین فعل معروف از باب افتعال مثل فاعل وی و آخرت ندید بریدند و ب مفعول معروف یعنی فیم بطولاه صفت زید خلافا مفعول مطلق فعل مخدوف ای حلفت بهذا القول خلافا لیس متعلق بخلافه و بخور فعل مضارع اجوف از باب نصر حذف فاعل وی حرف مضاف الیه حذف الندا مضافات الیه حرف الاکثر استثنای حرف جر با طرف اسم مجرور مع الخمس صفت اسم و الاشارة عطف به الخمس المستغاث عطف بر الاشارة و المندوب عطف به المستغاث و شتی منه این مستثنای مخدوف است تقدیرش چنین که بخور حذف حرف الندا مع کل اسم الا مع اسم الخمس مثل خبر شد از مخدوف و است منادی معروف فترتیه خبر ندیدند تقدیرش چنین شود که یا یوسف آفرین فعل امر از باب افتعال انت درو شکی فاعل وی عن نه متعلق با عرض و اعرض با فاعل و مفعول بواسطه منادی که این جمله در تاویل بنظر ترکیب مضاف الیشیل و یا الیشیل عطف است بر یوسف و اعرض و شد باضی معروف و هیچ مثل اعرض یل منادی معروفه تقدیرش چنین می شود که ایج یا بیل و این کلام فاسد شد و افتد مثل ایج یعنی منادی است و مخنوق مثل لیل و اطرق مثل ایج و کرا مثل یل است نیز و شد یا بخر عطف است بر قول مضاف که بخور حذف الندا

موتاکید ضمیر مشترک مفعول مجهول سلطه است و مناسبه عطف است بر ضمیر مفعول مجهول که در سلطه است
 این جمله مذکور شرطه ضمیمه جزای شرطه نحو خبر پیدا از مذهب و نیز مفعول فعل مخدوف تقدیرش
 چنین شود که ضربت زید اضرقت ضربت فعل و فاعل زید مفعول ضربت ثانی فعل و فاعل ضمیر مفعول
 این جمله مفسر فعل مخدوف زید مفعول فعل مخدوف تقدیرش چنین شود که جاورت زید امر به جاورت
 فعل و فاعل زید مفعول به امر ضربت فعل و فاعل یحیی بن جله مفعول فعل مخدوف و زید ضربت
 غلام مثل مثال سابق تقدیرش است زید ضربت و زید محبت علیه تعجب مضارع مجهول و ضمیر
 رابع با همی مفعول مالم یسم فاعل الفعل متعلق به نصب تفسیر فعل ضمیر مفعول وی تا موصول بعده مملک
 جمله با موصول فاعل تفسیرای حرف تفسیر ضربت تفسیر فعل مذکور باقی بر موصول تعاقب عطف بر و فاعل
 و اینجا را از رفع بالا تبادله عدم قرینه خلافه

و مختار است رفع آن اسم مذکور یا تبادلت در وقت عدم قرینه بر موصول رفع - قال

او خواهند وجود اتوی منها

یا در وقت موجود بودن قرینه که اتوی باشد از آن تر جرح رفع که ترجیح تعجب میگردد یعنی قرینه رفع باشد و قرینه
 نصب نیز میباشد اما قرینه رفع اتوی باشد مثال اول مثل زید ضربت که در اینجا قرینه محبت رفع و نصب هر دو
 هست چونکه الایا تبادله و مفعول فعل مخدوف بتوان داشت اما قرینه رفع مختار است که بر تقدیر رفع خلافت
 لازم نمی آید و قرینه خلافت و سه معدوم است پس رفع مختار باشد - قال

کامانع غیر الطلب

بچو ای که با غیر طلب است یعنی بر منصل و تاده باشد که فعل آن امری و متفهام نباشد تا قرینه
 دفع اتوی باشد مثل یقیت اقوم و اما زید فاگرت یعنی ملاقات کردم اقوم اما زید پس گرامی گردم
 و اما اینجا قرینه رفع هست که با بیشتر بر جمله ای درمی آید و قرینه نصب هست که اگر نصب خوانند
 جمله فعلی بر فعلی درمی آید و تا قرینه رفع اتوی است از جهت آنکه اگر بر رفع خوانند حذف لازم نمی آید و اگر
 نصب خوانند حذف لازم می آید پس اتوی باشد - قال

و

واذا المفاجات

و همچنین است از آنکه از برای مفاجات باشد یعنی رفع اسم مذکور بعد از وی مختار است مثل ضربت فاعل
 زید بضر به غیر یعنی بیرون زخم پس ناگاه زید میزد او را و عمر و اینجا قرینه رفع هست که اگر بر رفع خوانند فاعل
 بر جمله اسمیه درمی آید و اگر نصب خوانند عطف جمله فعلیه بر فعلیه میشود اما قرینه رفع اتوی است از جهت
 آنکه اگر بر رفع خوانند حذف لازم نمی آید قال

و مختار ان نصب یا عطف علی جمله فعلیه لکن مناسب

و مختار است نصب اسم مذکور بسبب عطف کردن او بر جمله فعلیه از جهت مناسبت بیان موقوف و
 سقوط علیه مثل ضربت فاعله یعنی بیرون زخم پس ملاقات کردم زید را ضربت فعل و فاعل و فاعل حرف
 عطف زید مفعول فعل مخدوف تقدیرش چنین شود که فلیقت زید القیت یقیت فعل و فاعل زید مفعول
 یقیت ثانی مفسر فعل مخدوف اینجا قرینه رفع هست که اگر بر رفع خوانند حذف لازم نمی آید و قرینه نصب
 هست که اگر نصب خوانند عطف جمله فعلی بر فعلی میشود و قرینه نصب اتوی است چونکه رعایت مناسبت
 اہم و اولی است و حذف در کلام عرب کثیر است و اتووع - قال

و بعد حرف النفی

و همچنین معصود بر نصب مختار است و فیک بعد از حرف نفی باشد و حرف نفی آولاً و آن است و کم و ملا و کن
 ازین قبیل نیست از جهت آنکه ایشان در مثل ضعیف اند پس محمول ایشان را حذف نتوان کرد مثل زید اضرقت
 تقدیرش چنین شود که ما ضربت زید اضرقت و آن زید اضرقت الایا تبادله یا تقدیرش چنین شود که ان ضربت زید
 اضرقت الایا تبادله و این مواضع نصب مختار است از جهت آنکه حرف نفی بیشتر بر فعل درمی آید - قال

و حرف الاستفهام

و بعد از حرف استفهام نیز نصب میباشد مثل زید اضرقت تقدیرش چنین شود که ضربت زید اضرقت یا زید و ازین
 نیز نصب مختار است بجهت آنکه حرف استفهام بر من درمی آید اما اگر بعد از اسم استفهام باشد رفع مختار خواهد بود مثل من
 اگر که گرامی کرده پس بجهت آنکه حرف الاستفهام گفت نه خبره الاستفهام جائز شد پس زید اضرقت - قال

و اذا الشرطية

و همچنین نصب مختار است بعد از اذ الشرطیه مثل اذ اجد الله عقبة فاکرمه تقدیرش چنین شود که اذ تلقی
عبد الله عقبة فاکرمه یعنی و فیکه ملاقات کنی بعد از آنکه پس گرامی کن او را که اینجا نیز مختار نصب است بجهت
آنکه اذو شرطیه میاید که فعل فعل باشد. قال

وجبت

و همچنین نصب مختار است پس از جبت مثل جبت زید انجد فاکرمه تقدیرش چنین شود که جبت بعد
زید انجد فاکرمه یعنی بزرگوار گردانید را بیای گرامی کن او را که اینجا نیز مختار نصب است بجهت آنکه جبت فعل
در می آید چونکه تخفیف یعنی ضرورت. قال

وفي الامر والشي

و نصب مختار است در و فیکه اسم نه که بریش از امر و شی باشد مثل زید الامر تقدیرش چنین شود که امر
زید الامر یعنی برن زید را اینجا نیز نصب مختار است از جهت آنکه امر بر موقع خوانده اند که امر را اینجا نیز
واقع شود و این روایت مگر تاویل. قال

او بی مواقع الفعل

یعنی نصب مختار است در این مواقع از جهت آنکه اینها فعل و نوع فعل اند چنانکه مذکور شد در هر یکی. قال
و عند خوف ليس المفسر بالصفة

و مختار است نصب در وقت ترسیدن چنانکه مفسر صفت یعنی بر وقت که ترسند که اگر آن اسم نه که در موقع
خوانند فعل که در حال نصب مفسر بوده در حال فعل صفت ترس شود یعنی فاسد شود درین صورت نیز نصب مختار است

مثل يابى كبره قال

انما كل شيء خلقناه بقدر

و مختار نیست که کل را منصوب خوانند که تقدیرش چنین شود که ما خلقنا كل شيء خلقناه بقدر تحقیق که ما
بیا فرمودیم هر چیز را اندازه پس اگر بر رفع خوانیم احتمال دارد که خلفت که مفسر است در حالت نصب

صفت شئی باشد درین حال معنی چنین شود که هر چیزی که صفت او این است که بیا فرمودیم بیا فرموده است
و این موجه است که خالق غیر خدا تعالی باشد و این معنی فاسد است بجهت موافق نه بهب مختار است

که ایشان بنده را خالق فرمودند. قال

ويستوي الامران في مثل زيد قام و عمر و اكرمه

و برابر است رفع و نصب در مثل این ترکیب یعنی در هر موقع که جمله معطوف علیها را همیشه اعتبار تو انگرود
و نصبه اعتبار توان کرد مثل زید قام و عمر فاکرمه که تقدیرش چنین شود که واکرمت عمر را که مرتبه تحت بر
عطف بر جمله ثانیه باشد که قام است با فاعل خود و واکرمت که بر رفع خوانند و عطف بر جمله کبریا دارند
که مجموع زید قام است لیکن سوال می آید که بایسته رفع درین صورت انوی بودی از جهت آنکه
مستلزم حذف نیست شایع جواب میگوید که اگر چه مستلزم حذف نیست اما مستلزم بعد اول
معطوف علیه اول است. قال

ويجب نصب بعد حرف الشرط و حرف التخييض

و واجب است نصب اسم نه که در و فیکه بعد از حرف شرط باشد آن اسم یا حرف تخفیف و مراد از حرف
شرط اینجا ان و حاجت نه اما چونکه حکم مانند کورشده سابقا و حرف تخفیف بآ و آ و او و او است
و جهت وجوب نصب بعد از حرف شرط و حرف تخفیف وجوب دخول این حروف است بر فعل

نظما بقدره. قال

مثل ان زيدا ضربته ضربك

تقدیرش چنین میشود که ان ضربت زید اضربه ضربك یعنی اگر زیدی زید را بزند او را. قال
والا زيدا اضربه

تقدیرش چنین میشود که او ضربت زید اضربه یعنی چنانچه او را بزند. قال

وليس مثل ان زيد ضرب به من

زیت ترکیب مثل ان زید ضرب به از باب انما بر شرطه تغییر. قال

و میانی مثل شغلن بپیشوی مضافت بخج که بعد از دست زید مبتدا قاع فعل در ضمیر سے راجع برید
 قاعل وی این جمله خبر مبتدا و مفعول به فعل مخدوف بر شرط نقیض تقدیرش چنین شود که اگر مت
 عمود او اگر متاثر نشانی با قاعل و مفعول خود خبر است اول این جمله عطف بر جمله فعلیه سابقه که
 قاعل است با قاعل خود در دست که خبر دوم و مبتدا و مفعول و اگر متاثر با قاعل و مفعول وی خبر است
 و این جمله عطف بر جمله سیمیه سابقه که مجموع زید قاعل است و در جمله معطوفه ضمیر سے تقدیر باید کرد
 تا عاقله زید باشد و مثل فی دایره یا عده و یجب فعل نصب قاعل یجب بعد شرط یک حرف مضافت
 بعد از شرط مضافت ای حرف و حرف عطف بر حرف شرط انقضاض مضافت ای حرف خبر مبتدا
 مخدوف و ان حرف شرط زید مفعول به فعل مخدوف که شرط است خبریه مفعول سے خبر یک قاعل
 و مفعول خود جزا است شرط و لا حرف تخصیض بر فلا نیدن است یعنی کسی را بر کار سے و اشتغال
 زید مفعول به فعل مخدوف بر شرط نقیض خبریه ثانی مفعول مخدوف قیس فعل ماضی از باب علم یا را
 بر مضافت قیاس ساکن ساخته مثل اسم پس که مضافت است بخج که بعد از وی است خبریه خبریه متعلقه
 زید مبتدا و یجب فعل مجهول به مفعول الم اسم قاعل و این جمله خبریه است متعلق ثبات یا یا کایا
 خبر پس قاعل خبر مبتدا لازم خبر سے و فاعل قاعل خبر است شرط مخدوف است اذ کان کذا ک
 قاعل لازم و کذا مبتدا و خبر دیگر مضافت شئی و شئی مضافت الیه وی مفعول فعل و فاعل
 مفعول مضافت شئی فی الزمیر متعلق ثباتیه خبریه ثانی مبتدا ثانی با خبر خود خبر مبتدا اول و خود خبر مبتدا
 که آن کذا است از زینیه مبتدا و ازانی عطف بر وی قاعله و فاعل خبر است خبریه شرط جمله و این خبر
 از باب ضرب و او قاعل و او مفعول او مضافت بواحد مضافت ثباتیه که مضافت واحد است ماضیه
 مفعول مطلق از برای تعد و مضافت جمله و این جمله انشائی مفعول قول که آن قول خبریه است تقدیرش
 چنین شود که از زینیه و ازانی مفعول فی ضمیا جمله و تقدیر بر آیت برین وجه تمسب میروست که فاعل یعنی
 شرط مبتدا و فاعل بپیشوی این است که از زینیه مبتدا است و ازانی عطف بر وی و علیا مبتدا ثانی و علیا
 ثانی با خبر خود خبر مبتدا اول قاعل جمله و که فعل و فاعل و مفعول است با مضافات خود

جمله دیگر همین جمله اولی انقضاض از معنی الشرط متعلق ثباتیه خبریه عند المبر و ظرف ثباتیه و جملتان خبر
 مبتدا مخدوف و عند ظرف جملتان بپیشوی مضافت الیه عند و الا که در اصل ان لا بوده مرکب از ان شرط
 و لا زاییده و مفعول وی مخدوف ای ان لا یکن کما قاله کان مخدوف با هم و خبر خود شرط فاعل خبری خبریه
 انقضاض مبتدا انقضاض خبر سے انقضاض شرط - قال

الراجع التحذیر

چهارم ازان مواضع که واجب است حذف عامل مفعول به مخدوف است و جهت وجوب حذف فعل مفعول به
 ضیق وقت است و تحذیر بر در لغت مخدوف بودن است یعنی ترسانیدن چیزی از چیزی و در اصطلاح - قال
 به مفعول بتقدیر ارق تحذیر بر اعمال بعد

و آن تحذیر مفعول است بتقدیر ارق یعنی ارق مقدر در عمل کرده است که مخدوف فرموده باشد و را حذر

فرمودن از ابعاد - قال

او ذکر المخدوفه مکررا

یا خود ذکر کرده باشد مخدوفه او را مکرر - قال

مثل یا ک و الا سده

تقدیرش چنین میشود که ارق یا بعد نفک من الاسد و الاسد من نفک یعنی بر نیز نفک خود از شیر و
 شیر از نفک خود ارق و نفک من را از الاسد حذف کردند از جهت ضیق وقت و ک و الا سده ضمیر

متصل را بنفصل بدل کردند یا ک الاسد شد - قال

و یا ک و ان مخدوف

تقدیرش چنین میشود که ارق نفک من ان مخدوف و ان مخدوف من نفک یعنی بر نیز نفک خود را
 از دون خرگوش بصان دون خرگوش بصان را از نفک خود انجا نیز از جهت ضیق وقت زدند و از حذف
 کردند و ضمیر متصل را بنفصل بدل کردند چه که عامل وی مخدوف شد یا ک و ان مخدوف شد - قال

و الطرق الطریق

تقدیرش چنین میشود که اتق طریق که اینجا نیز حذف کردند از جهت عدم فرصت و غیبت وقت یکبار نیست
که در مثال اول بعد تقدیر کردن اسب است از اتق و مثال آخر برعکس از جهت آنکه اقیست زید از آن
الاسد بگویند بلکه بعد از زید من الاسد بگویند - قال

و تقول یاک من الاسد

و بگوئی تو در مثال اول یاک من الاسد استعمال من بجای او و همچنین - قال

ومن ان تحذف

میگوئی بجای مثال

و یاک ان تحذف بتقدیر من

این نیز رواست چونکه حذف حرف اذان و ان قیاسی است - قال

ولا تقول یاک لاسد لا متناع تقدیر من

و بگوئی تو یاک لاسد بخذف من از جهت آنکه متناع است تقدیر من یعنی حذف من از غیر ان و ان
اگر کسی گوید که بنویسد بر تقدیر حذف عاقل باشد یاک لاسد که آن را دوست جواب گوئیم
که حذف عاقل تا در ترست از حذف من از غیر ان و ان را و جوه اعراب این ترکیب آنست
که المراجع بنده آنچه بر خبر وی و هو متناع المراجع بخذف بر مفعول خبری تقدیر متعلق اتق مضافات الیه
تقدیر بخذف بر مفعول مطلق فعل محذوف ای حذف بخذف بر یا مفعول لای ذکر بخذف بر من حرف جزا و هو متناع
مجروری تقدیر مضافات بقرینه حرف ثبوت که صل است این خبر و مفعول متعلق بخذف بر او حرف عطف
و ذکر فعل مجهول المحذوف مفعول مجهول وی متعلق بخذف بر او حال از محذوف خبر عطف بر فعل ماضی
تقدیر بر او ذکر است یا حذف مثل خبر متناع مضافات بایده خود یاک مفعول به فعل محذوف الاسد
عطف بر وی و یاک ان تحذف عطف بر یاک و الاسد و طریق طریق منسوب بر فعل محذوف
است اتق طریق تقول فعل مضارع مخاطب انت فاعل وی یاک من الاسد و محل نصب
مفعول وی من ان تحذف عطف بر وی و یاک ان تحذف عطف بر یاک من ان تحذف بتقدیر من

متعلق بقول من مضافات الیه تقدیر و لا تقول مضارع منفی انت و مستتر فاعل وی یاک و لا
مفعول وی لا متناع متعلق یا تقول تقدیر بر مضافات است من مضافات الیه متناع - قال
المفعول فیه و هو مفعول فیه فعل مذکور من ان مکان

و اگر کسی بنویسد یاک من الاسد بخذف من از جهت آنکه متناع است تقدیر من یعنی حذف من از غیر ان و ان
مضافات الیه متناع متعلق یا تقول تقدیر بر مضافات است من مضافات الیه متناع - قال
المفعول فیه و هو مفعول فیه فعل مذکور من ان مکان

و شرط نصب تقدیر من
و شرط مفعول فیه آنست که فی و در تقدیر باشد که اگر محفوظ باشد فی مجرور خواهد بود مفعول فیه - قال

و ظروف الزمان کلها نصب و لک

و ظروف الزمان کلها نصب و لک
و ظروف الزمان کلها نصب و لک

بر ظرف مکان اگر باشد بهم قبول میکند نصب را بتقدیر من - قال

والا فلا

و اگر بهم نباشد بلکه معین باشد پس قبول میکند نصب را بتقدیر من - قال

و غیر بهم باجیات است

و تفسیر کرده اند مکان بهم باجیات است یعنی مکان بهم بهمین جهات است و بس جهات است انهم خلقت
و بهمین و شمال و فوق و تحت است و آنچه در معنی اینها باشد - قال

و حمل علیه عند ولدی و شبیهها لایها هما

و حمل کرده اند بر مکان بهم عند ولدی و شبیه ایشان را از جهت اینها عند ولدی و شبیه ایشان - قال
و لفظ مکان اکثره

و همچنین حمل کرده اند بر مکان بهم لفظ مکان را از جهت کثرت استعمال او - قال

و ما بعد دخلت علی الاصح

و ما بعد دخلت را نیز تن کرده اند بر مکان بهم برند ب اصح اما برند ب غیر اصح دخلت را متعدی میداند

و ما بعد او را مفعول - او - قال

و نصب بعامل مفعول

و منصوب میباشد مفعول فیه بعاملی که مفعول باشد یعنی مخدوف باشد همچنانکه بوم ایچته گویند در جواب یکدیگر
گویند شی سرست یعنی که سرگردی مد است که در جوابی بوم ایچته گویند مخدوف فعلی سرست بوم ایچته قال

و علی شرطه التفسیر

و نصب میباشد مفعول فیه بعاملی که مفعول باشد بر شرطه تفسیر چنانکه مذکور شد مفعول پیش بوم ایچته صفت
ای صفت بوم ایچته صفت فیه یعنی روزی در ششم در روز جمعه اما وجه اعواب این ترکیب است که مفعول قبل
فیه متعلق بوی مفعول فیه دی و غیر مجرور فیه عامل است لام موصول که در مفعول است و خبر متداخله است

ای من المصوبات المفعول فیه یا خود و خبر خود مجروری که فاعل فیه فعل مذکور در آن زمان و مکان است
و شرط متداخله است نصب که مضاف به غیر است تقدیر خبر متداخله مضاف نفی یعنی بلفظی و ظروف متداخله

مضاف بر آن کلامه که ظروف قبل فعل مضارع بی در دستر فاعل وی رابع بطرف و ظرف مفعول
و است این جمله خبر متداخله و ظروف متداخله بکآن آن حرف شرط کان از افعال ناقصه و خبر

رابع بکآن اسم وی بسا مجروری این جمله شرط قبل فعل ماضی و خبر رابع به ظرف مکان فاعل
و است این جمله جزای شرط شرط با جزای خود خبر متداخله و ظاهر چنان بود که آن کانت بها قبلت

الغنی چون مرتجع ای جمع است لیکن میتواند بود که ظرف را مصدر قرار دهد جمع پس تذکره ضمیر بان
اعتبار باشد و الا که در اصل آن لا بوده که مرکب است از ان شرطیه و لا ساقیه و فعل شرط

مخدوف است ای ان لکن ظرف امکان بها فلا قبل نصب و فلا که مرکب است جزای
شرط و ضمیر مفعول مجهول ایچته متعلق به ظرف است صفت او وصل عطف
بر ضمیر علی متعلق بکل عند مفعول مجهول او و کدی عطف بر عند متعلق بر عند و کدی و باها

شعاعی بکل و لفظ عطف بر عند مکان مضاف الیه لفظ کثرة متعلق بکل و ما بعد عطف بر لفظ مکان دخلت
مضاف الیه بعد علی الاصح متعلق بثبت که خبر متداخله مخدوف است ای بند اکل واقع علی القول الاصح

و نصب فعل مضارع مجهول در ضمیر رابع مفعول فیه مفعول مجهول وی بعامل متعلق بنصب مفعول
صفت عامل و علی شرطه بر عامل التفسیر مضاف وی - قال

المفعول له هو مفعول لاجله فعل مذکور
مفعول له اسم آن چیزی است که کرده باشند از جهت اولی از جهت قصد حصول او یا بسبب وجود او
فعل مذکور وی را که حقیقت مذکور باشد یا حکما چنانکه تا دیا گوئی در جواب کسی که گوید لم ضربت زبدا کما یخیا

فعل حکما مذکور است تقدیر برش چنین شود که خبر متداخله - قال
مثل ضربته تا وی یا

مثال آنست که فعل را کرده اند از جهت قصد حصول او - قال
و قعدت عن الحرب جینا

یعنی ترکستم از جنگ از جهت بدولی و این مثال آنست که فعل را کرده اند بسبب آنکه مفعول له وجود
آمده بوده است - قال

خلا فالله جاج فانه عنده مصدر
یعنی خلاف کرده است این کیلک قائل باین شده است که مفعول له مفعول مستقل است و در اصل
مفعول مطلق نیست خلاف کردنی مرز جاج را پس بدستی که مفعول له مرز جاج مصدر است یعنی

مفعول مطلق است از غیر لفظ فعل خود - قال
و شرطه نصبه تقدیر اللام

و شرط نصب مفعول له آنست که در م مقدر باشد نه مفعول - قال
و انما یخو فنه اذا کان فعلا لفاعل الفعل المعطل

و چون این نیست که رواست حذف لام و حتی که باشد مفعول در مفعول فاعل فعل معطل را

بحث مفعول له

یعنی فاعل او و فاعل عامل او یکی باشد - قال

و مقارنانه فی الوجود

و آخرین او باشد در وجود یعنی در یک زمان معقول و دو عامل دی در وجود آمده باشد بقید اول که اوقات
تفاوت است بیرون رفت جنگل گرسن بجست آنکه سن فعل نیست پس بجست آن از دست خدفت لام روی
و بقید ثانی که بفعل بفعل است جنگل بجست ایامی بدر رفت که فاعل عامل شکم است و
فاعل معقول در مخاطب و بقید ثالث که مقارنانه فی الوجود است اگر شکم ایوم و بعدی پس بیرون
رفت بجست آنکه عامل درین روز وجود آمده و معقول در روز سابق پس بجست این خدفت لام از دست
نکردند اما وجوه اعراب این ترکیب آنست که المعقول بشد لا متعلق بالمفعول بود متباد
ثانی اما موصوفه فعل فعل مجول لا جملہ متعلق بفعل فعل معقول المسمی فاعل فعل المذکور صفت فعل
ش خبر متباد محذوف مضاف با بعد خود صریح فعل و فاعل و معقول تا دریا معقول در صریح و متباد
فعل و فاعل عن الحرب متعلق بقصدت جبا معقول لا تعدد خلا فاعل معقول مطلق فعل محذوف
ای حروف فیه خلا فاعل مزاج متعلق بخلافه فاذا از برای تحلیل یا تفصیل آن از حروف مشبه بفعل
ضمیر مشبوه اسم وی مقدر متباد عنده مقدم بروی خبر وی این جمله خبران و مشبه با متباد
بجبهه تقدیر خبر متباد مضاف باللام و آنکه از حروف مشبه بالفعل است و اما مار کانه است که آنرا
از عمل باز میدارد و این نقطه را از برای حصر استعمال میکند بخود فعل مضارع معروف خدفت فاعل
بخود مضاف بغیر از طرف بخود کان از افعال ناقصه در ضمیر راجع بفعل لام اسم او و فاعل معقول
او بفعل متعلق بفعل بالفعل مضاف الیه فاعل بالفعل صفت بالفعل و مقارنانه عطف بر فاعل
متعلق بمقارنانه فی الوجود جاد و مجرور متعلق بر مقارنانه - قال

المفعول معه چون که کو ر بعد او او لمصاحبه معقول فعل لفظا و معنی

معقول معه آن اسمی است که مذکور باشد بعد از او و آن را و از برای مصاحبه معقول فعل باشد لفظا یا
معنی یعنی آن فعل لفظی باشد یا معنوی و در است که مصاحبه متعلق به مذکور باشد یعنی مذکور معقول معه

و

بعد از او از جهت مصاحبه معقول فعل لفظی یا معنوی باشد - قال

فان کان الفعل لفظا

پس اگر باشد آن فعل یعنی آن حدث خواهد فعل باشد و خواه شبه فعل در لفظ - قال

و جائز العطف فالوجان

و جائز باشد عطف یعنی واجب نباشد عطف و ممنوع نباشد پس دو وجه در است یکی عطف کردن

بر معقول فعل و دیگری نصب خواندن بر یک معقول معه باشد - قال

مثل جئت انا و ترید و ترید ا

یعنی آمدن من بازید اینجا عطف رواست بر ضمیر مرفوع متصل که وجبت است چون که آن ضمیر منفصل

یافت که اناست و نصب خواندن رواست بر یک معقول بر عطف - قال

و ان لم یجر العطف تعین نصب مثل جئت و ترید ا

و اگر روا نباشد عطف تعین است نصب مثل جئت و ترید ا که اینجا نصب زیاده تعین است بر یک معقول معه باشد

و عطف دی بر فاعل جئت در نیست بجست آنکه تا باید یافت است آن ضمیر منفصل پس اگر عطف بر

کنند عطف بر جز و کلمه کرده باشند - قال

و ان کان معنی و جائز العطف تعین العطف

و اگر باشد آن فعل معنوی و جائز باشد عطف تعین است عطف و نصب و بر یک معقول معه باشد و

چون که فعل معنوی در عمل ضعیف است - قال

نحو ما ترید و عمر و

یعنی چنانست که ترید را و عمر و را که اینجا ترید خواندن در نیست بلکه بخیر باید خواند و عطف بر ترید باشد - قال

و الا تعین نصب

و اگر عطف روا نباشد تعین است نصب - قال

نحو ما لک و ترید ا

زید اگر چه در لفظ خبر است اما در معنی مفعول خبر است که زید را فهم شود - قال

وعالمها بالفعل او شبهه او معناه

و عامل حال فعل میباشد یا شبه فعل که اسم فاعل است یا اسم مفعول یا صفت مشبیه یا اسم تفسیل یا مصدر یا معنی فعل و معنی فعل آنست که از وی معنی مصدری استنباط توان کرد و در حروف مفعول فعل ترکیب باشد مثل ظرف و جار و مجرور و اسم اشاره و حرف تمیزی و ترجی و مثال آن - قال

و شرطها ان تکون نكرة

و شرط حال آنست که نکره باشد - قال

وصاحبها معرفة غالبا

و صاحب حال که او را ذوالحال گویند معرفه میباشد بیشتری - قال

وارسلها العراک و حررت به و حده و نحوه متساول

در جواب سوال مقدم است که گفتی که شرط حال آنست که نکره باشد و حال آنکه العراک معرفت است و حال واقع شده و همچنین و حده و در مثال ثانی که مضاف بغیر است معرفت است و حال واقع شده جواب یکدیگر که این دانند این متساول است و تا ویش آنست که این و مثال این مفعول مطلق فعل محذوف اند و جمله که نکره است حال واقع شده است تقدیرش چنین شود که ارسلها العراک یعنی فرو فرستاد و اگر خبر نکره یا را در حال که جمع شده بودند جمع شدند و تقدیر مثال ثانی آنست که حررت به یکدو حده

بگذاشتم با و در حال که تنها بود تنها بودی - قال

فان کان صاحبها نكرة و جب تقدیرها

پس اگر باشد صاحب حال نکره و جب است تقدیر حال بر وی تا حال متبیین صفت نشود مثل حررت را کبا و جلا در صورت ذوالحال منصوب نباشد تیر مقدم میدارند اگر چه البته اس نیست از جهت اطراف باب - قال

ولا یقدم علی العامل المعنوی بخلاف الظرف و لا علی المجرور فی الاصح

و مقدم میشود حال بر عامل معنوی پس نتوان گفت قائما بنا زید بخلاف ظرف که بر عامل معنوی

مقدم میشود و نیز مقدم نمیشود حال بنده و الحال مجرور در نه سبب اصح پس نتوان گفت حررت را کبا بر جل و بعض در مجرور حرف جر تجویز کرده اند تقدیر را و استند لال بآیه کریمه و ما ارسلناک الا کافه للناس و نه و نیز و صفت کافه حال از کافه ارسلناک است و تا از برای بهانه نه از برای است تائید مثل تا و علامت و مفتوحه و مخومه و بعضی صفت مصدر محذوف داشته اند و رای ارساله کافه و بعضی مصدر مثل

کافیه و عافیه - قال

و کل ما ولی علی هیکله صح ان یقع حالا

و هر خبریکه دلالت کند بر هیکله وصفی درست است اینکه واقع شود حال مشتق بودن حال شرطیت قال مثل یهد البصر الطیب منه رطباً

یعنی این خردا در حالی که بسرا باشد یعنی ترش شیرین باشد بهتر است ازین خردا حال که رسیده باشد که اینجا بسرا و رطباً هر دو حال واقع شده اند و هیچ یک مشتق نیستند اما وجه اعراب این ترکیب آنست که الحال بنده اما موصوله یا موصوفه چنین فعل مستقبل در ضمیر راجع با فاعل او بهیئت مفعول او و الفاعل مضاف به هیئت او و المفعول عطفت بر الفاعل یعنی فاعل المفعول المسمی فاعل المفعول لفظاً نیستند از فاعل یا مفعول او یعنی عطفت بر لفظاً این جمله صفت یا صله یا صفت خود خبر خبرتد مثل خبرتد محذوف مضاف با بعد خود ضربت فعل و فاعل زید مفعول به قائما حال از فاعل که ضمیر منظم است یا از مفعول که زید است زید مبتدای الدار متعلق ثبات خبر خبرتد قائما حال از زید ضمیر مستتر که عائد است به زید و خبرتد از زید خبر و س قائما حال از زید و فاعل مبتدا مضاف لها بالفعل خبر و س او شبهه عطفت بر الفعل او معناه عطفت بر شبهه و شرط مبتدا مضاف بها ان آن ناصبه یکنون از افعال ناقصه در ضمیر س راجع بحال اسم او نکره خبر و این جمله در تاویل مصدر خبر شرطها و صاحب مبتدا مضافات بغیر معرفه خبر وی و الحال دارد که معرفه خوانیم و عطفت بر نکره داریم و صاحبها عطفت بر ضمیر مستتر که در کان است غالباً عال خبر کان مقدم رای یکنون بنا و حکم غالباً و ارسلها فعل مفعول خبر و ضمیری راجع بحاله و حش فاعل وی العراک مفعول مطلق فعل محذوف ای العراک انحرک انحرک در تاویل مفرد

بند او مرتب بوده عطف بر روی و نحو عطف بر مرتب بر وجهه متداول خبر متداول با سطوات
خود قافز برای تفسیر آن حرف شرط کان از افعال ناقصه صاحب که مضارع است بضمیر اسم او مکرر خبر
او اینجا شرط واجب فعل تقدم که مضارع است بعدا فاعل وی اینجا خبری شرط و لا تقدم فعل نفی در ضمیری
مستتر راجع باما بحال فاعل وی علی افعال متعلق باو المعنوی صفت افعال بخلاف که مضارع است
بظرف متعلق بثبت که خبر متداول محذوف است ای ثابت بظرف فاعل فاعل و حرف عطف و آنکه در نفی
علی المجرور عطف بفعال المعنوی فی الامح متعلق به تقدم و کل مبتدا موصوله یا موصوفه مضارع الیه کل
اول فعل اضنی در ضمیری راجع با فاعل وی علی مبتدا متعلق بوی فعل اضنی آن ان مصدر یرتفع
فعل مضارع مثال که در اصل بوقع بوده بوقع ضمیری راجع با فاعل وی حاله فعل وی اینجا در تاول
مصدر فاعل متعلق بچنانچه سابقا مذکور شد مضارع باید بود و بنا مبتدا بسرا حال از ضمیر متعلق فاعل
اطیب است الی الی بتم تفصیل خبر متداول متعلق باطیب بعدا حال از ضمیر مکرر و در دست - قال

وقد تکون جمله خبریه

و می باشد حال جمله خبری و جمله خبری آنست که احتمال صدق آنکه نباشد باشد و جمله خبری قسم است ای و
فعلی فعلی بر دو قسم است ماضی و مضارع و هر یک از این ماضی مضارع مثبت باشد و منفی - قال
فالا سیمیه باو او و الضمیر

پس جمله سیمیه باو می باشد و ضمیر متعلق بثبت و اما را که با یعنی آدم و حال آنکه سوره بودم که اینجا جمله سیمیه
حال در گذشته است و رابطه وی داوست و ضمیر متعلق و مثال ضمیر مخاطب بثبت و انت را که بضمینی
آدمی و حال آنکه تو سوره بودی و مثال ضمیر متعلق بثبت و اما را که بضمینی آدمی و حال آنکه تو
او سوره بود - قال

او باو او

یا خود جمله سیمیه باو و مثال واقع می شود چه آنکه در حدیث واقع شده است کنت نبینا و آدم بین
الما و الضمین یعنی من بضمیر بودم و حال آنکه آدم در میان آب عمل بود و لیکن در حال آنکه در دست

او با ضمیر علی ضعف

یا ضمیر متداول واقع می شود و این بر ضعف است زیرا که ضمیر یک جزو جمله را ربط میدهد بخلاف و اگر تمام
جمله را ربط میدهد و نحو گفته فیه الی فی یعنی سخن گفتن با او و حال آنکه در آن اولی و آن من بود که فعل
و فاعل و مفعول فیه مبتدا مضارع بضمیر یعنی او بود و چون از اسماسته است مضارع بضمیر نسبت به او
تکلم الی حرف جر فی اسماسته است مضارع بیا و تکلم مجرور و این جار مجرور متعلق با فی یا ثابت
خبر متداول این مبتدا و خبر جمله حال از فاعل یا مفعول گفته - قال

و المضارع مثبت بالضمیر و حده

و جمله فعلیه که مضارع مثبت باشد بضمیر تنها می باشد مثل جاری زید سریع یعنی آدم زید و حال آنکه شتاب
بیکر و سریع حال از زید واقع شده است و رابطه وی همین ضمیر است و قبل مضارع مثبت بضمیر تنها می باشد
نیست نیز از جهت آنکه مشابه اسم فاعل از او مشتقی است - قال

و اما سواهما باو او و الضمیر با واحد هما

و اما سوا جمله سیمیه و فعلیه که مضارع مثبت باشد و آن سه قسم دیگر است مضارع منفی و ماضی مثبت ماضی
منفی هر یک از این سه جمله باو او و ضمیری باشد یا یکی از او و یا ضمیر مثال مضارع منفی جاری زید و ما تکلم
غلام یعنی آدم مرزید و حال آنکه سخن نیکو و غلام او و مثال آنکه او تنها باشد جاری زید و ما تکلم عمر و
سیمیه آدم مرزید و حال آنکه سخن نیکو و عمر و مثال ضمیر تنها جاری زید و ما تکلم غلام یعنی آدم مرزید و مثال
آنکه سخن نیکو و غلام او و جاری زید و ما تکلم عمر و یعنی آدم مرزید و حال آنکه سخن نمی کرد عمر و مثال ضمیر
تنها جاری زید و ما تکلم غلام یعنی آدم مرزید و حال آنکه سخن نیکو و مثال ماضی مثبت جاری زید و
قد خرج غلام یعنی آدم مرزید و حال آنکه بیرون رفته بود غلام او و مثال ضمیر تنها جاری زید و قد خرج
غلامه مثال او و تنها جاری زید و قد خرج عمر و مثال ماضی منفی جاری زید و ما خرج غلامه آنکه شتاب

بضمیر تنها باشد ما خرج غلامه باو و تنها با خرج عمر و مثال

و لابد فی الماضی مثبت من قد ظاهره او قد و

و ناچارست در انشی ثبت که حال واقع شود از قدر ظاهر یا مقدره شل یا درنی زید قدر یک غایب شال قدر بقدره جا و کم حضرت صدوریم یعنی آمدن ایشان شمارا در حال که تنگ بود و دمای ایشان - قال

و بجز حذف العامل کقولک لکما فرشته لکما

و جانزست حذف عامل حال وقتی که فریده باشد شل گفتن تو مرسانفر یعنی کسی که قصد سفر دارد را باشد مرید یا ای سیر باشد احمد یا یعنی سیر کن در حال که را شد باشی یعنی راه راست یا بنده باشی و مریدی باشی یعنی راه راست نموده باشی و چون راه نمودنی برزاه یافتن مقدمست تقدیم مریدی آنست که بود

و ازین قبیل است آیه کریمه علی قادرین ای کجایانی قادرین - قال

و یحیی فی الموکده

و اجبت حذف عامل حال در صورتیکه حال موکده باشد و حال موکده آنست که از دوا محال شنگ

نباشد و غلبه حال - قال

شل زید ابوک عطفو فاعا احق

بضم میزه بافتح او یعنی زید پدر زست ثبات میکنم ابوت او را در حال که مهربان است اخ را حذف کردند از جهت آنکه عطفو فاعا حال موکده است چونکه مهربانی در غلبه احوال از باب شنگ نباشد - قال و شرطها ان تكون مقرره لمضمون جمله اسمیه

و اجوب حذف عامل حال موکده نیست که باشد حال موکده تقریر کند یعنی تا یکید کند مضمون جمله اسمیه و ازین جهت صاحب کشف گفت که قائما با تعطف حال موکده است و عامل او را حذف نکرده اند که شمس اصد است بجهت آنکه مقرر جمله اسمیه است نه فعلیه و یک شرط دیگر باید کرد که جسد و آن جسد اسمیه صلاحت آن نداشته باشد که عامل حال باشد و الا عامل او را که خواجه بود نحو اصد شاپه قائما با تعطف اما وجوه اعراب این ترکیب آنست که تكون فعل مضارع است و در ضمیر راجع بحال اسم او جمله خبر او خبریه صفت جمله فاعله مبتدا با و او متعلق ثبات یا ثبات خبر او و الضمیر عطف بر با و او و عطف بر الضمیر او و الضمیر عطف بر با و او و علی مستند

متعلق بکاشا که حال است از باضمیر و المضارع مبتدا المثبت صفت وی بالضمیر متعلق ثبات یا ثبات واحد و مفعول مطلق فعل محذوف ای یجد و حده ماموصوله سوی ظرف ثبات یا ثبات که صله است

با با صله خود مبتدا با و او متعلق ثبات یا ثبات خبر مبتدا او الضمیر عطف بر با و او و با حده ماموصوله سوی بالضمیر و لا الای نفی جنس یا در اسم وی فی الماضي خبر او المثبت صفت الماضي من قد متعلق ثبات یا ثبات که خبر است و روانیت که متعلق پیدا باشد و الا لازم آید که شبهه مضاف باشد و نصب او واجب ظاهره حال از قدر مقدره عطف بر ظاهره و بجز فعل مضارع حذف فاعل او العامل مضاف الیه حذف کقولک متعلق ثبات یا ثبات که خبر مبتدا محذوف است اسے جو ثبات کقولک لکما فرشته

متعلق بقولک را شد حال از فاعل فعل محذوف ای سیر را شد احمد یا حال بعد از حال از جمله متوکل قول و یحیی که در اصل یوجب بود شال از باب ضرب در ضمیری راجع محذوف فاعل او فی الموکده متعلق یحیی شل معلوم زید مبتدا ابوک خبر او عطفو فاعا حال از مفعول فعل محذوف ای از برای تفسیر احقه تفسیر فعل محذوف و شرط که مضاف است به مبتدا و ان ان مصدریه یکون از افعال ناقصه در ضمیر راجع بحال اسم او مقرر خبر او مضمون متعلق بمقرره جمله مضاف الیه

مضمون اسمیه صفت جمله این جمله در تاویل مصدر خبر مبتدا - قال

التمیزه بایرفع الابهام المستقر عن ذات مذکوره او مقدره

دیگرے از مضویات تمیز است و تمیز آن اسم است که بر و او ابهام قرار گیرنده یا یعنی ابهامی که در اصل وضع بوده باشد از ذات مذکوره یا مقدره و قید برفع الابهام از برای اخراج جمل است چونکه بدن منه در وی و حکم طرح است یعنی انداختن پس گو یا بسم را انداخته اند و معنی را بجای وے نهاده اند و قید مستقر از برای اخراج صفت است و شل عین جاریه که جاریه اگر چه رفع ابهام میکنند اما ابهام در عین مستقر نیست بجهت آنکه در اصل آنرا از برای شی معین وضع کرده اند و ابهام از تعدد وضع ماضی شده است و قید ذات از برای اخراج صفت حال است که ایشان برفع ابهام از ذات نمیکند بلکه از صفت میکنند شال

فال اول عن مفرد معدد ارفا بیا

پس اول یعنی آن تیزی که رفع ابهام کند از ذات مذکوره بر سید اردو ابهام را یعنی خفا و پوشیدگی از
مفرد معدد از پیشتر است و مراد از مفرد آنست که جمله و شبیه جمله نباشد و مراد از معدد آنست که قدر و اندازه

چیز را با او داشته - قال

امانی اعدد

آن مقدار زیاد عدد میباشد - قال

نحو عشرون درم

مانند عشرون درم که عشرون ذات مذکوره است و هم در جمله است و قدر چیز را با او پیدا کنند در جمله

رفع ابهام او کرده - قال

وسایانی

درو باشد که باید ذکر تیز عدد و در بحث شمار عدد - قال

وامانی غیره

و این مفرد معدد در غیر عدد است و این غیر عدد و یک است - قال

نحو رطل نریتا

یعنی نیم من یا غرت که در وی نیم من رود از روی نریتا با وزن است - قال

و منوان سنا

یعنی دو من از روی روغن و با ساحت است - قال

فقیران برا

یعنی دو جریب از روی گندم و اگر فقیر یعنی کیل باشد مثال کیل نیز خواند بود و با مفرد که غیر عدد باشد

مقیاس خواهد بود یعنی قیاس کردن - قال

علی التمره مثلها زیدا

بجای

یعنی بر خراست مثل آن خرا از روی روغن - قال

فقیران کان جنبا

پس مفرد می آید تمیز را اگر باشد جنس و مراد از جنس آنست که اجزای او مشابه باشد و بی تاویل بر قبیل

و کثیر واقع شود مثل ما و تمر و زیت پس رطل و فرس یا جمعی جنس نباشد - قال

الا ان یقصد الاثون

اگر آنکه قصد کنند انواع آن جنس را یعنی زیاده از یک نوع و در پس اگر دو نوع قصد کنند مثلاً خود باشند

آورد و اگر زیاده قصد کنند جمع - قال

و یجمع فی غیره

و جمع می آید تمیز را یعنی مافوق واحد می آید در غیر جنس - قال

ثم ان کان ثنویین او ثنویین التثنیه جازت الاضافه

پس اگر باشد آن مفرد معدد اگر تمیز از وی واقع شده ثنویین یعنی دو آخر وی ثنویین باشد یا تمامی او

ثنویین تشبیه باشد یعنی دو آخر او ثنویین تشبیه باشد جائز است اضافه تمیز نیز برای بیان چنانکه گوئی رطل

زیت و منوان سن یعنی نیم منی که آن زیت است و در منی که روغن است - قال

والا فلا

و اگر نباشد تمامی آن مفرد معدد ثنویین یا ثنویین تشبیه بلکه ثنویین جمع یا اضافه باشد پس روا نیست

اضافه مفرد معدد از تمیز پس عشر و در هم توان گفت - قال

و عن غیره

و با تمیز رفع ابهام میکند از مفرد غیر معدد یعنی مفرد که عدد و وزن و ذراع و کیل و مقیاس نباشد - قال

نحو خاتم جدیدا

یعنی اکثری از روی آهن که خاتم مفردی است غیر معدد و هم است چونکه اجناس مختلفه می تواند بود

و جدید رفع ابهام می کرده است - قال

و انخفض اکثر

و بجز کردن نیز در غیر مقداری بیشتر است اما وجه اعراض این ترکیب نسبت که تینر جدا موصوف
یا موصوفه برقع الایهام المستقر عن ذات مذکوره او مقدره صفت او باصله او این موصوف باصفت
یا موصول باصله خبر شده که آن نیز است قالا اول خبر متعلق ثبات یا ثبت خبر متعلق مقدره
قابلا مفعول فیه یا حال اما فی عدد متعلق ثبات یا ثبت خبر متعلق مقدره و ثبات یا ثبت خبر متعلق مقدره
مقدور و الجزای عندی عشرین در تینر سالی فعل مضارع مقدره پس استفعال فاعل فی ضمیر راجع تینر اما
فی غیره عطف بر اما فی عدد و نحو چنانچه گذشت رطل خبر متعلق ثبات یا ثبت خبر متعلق مقدره و ثبات یا ثبت خبر متعلق مقدره
تینر تینر و غیره بر ثقل عنوان متعلق ثبات یا ثبت خبر متعلق ثبات یا ثبت خبر متعلق مقدره و ثبات یا ثبت خبر متعلق مقدره
تینر فعل مجهول مضارع در ضمیری راجع تینر مفعول المسمی فاعل فی آن حرف شرط کان از افعال ناقصه در
ضمیری راجع تینر اسم او خبر اول الایهام استتفا آن از حروف ناقصه فعل مجهول الایهام مفعول
مجهول او این جمله در تینر مقدره و ثبات یا ثبت خبر متعلق ثبات یا ثبت خبر متعلق مقدره و ثبات یا ثبت خبر متعلق مقدره
الایهام الایهام و ثبات یا ثبت خبر متعلق ثبات یا ثبت خبر متعلق مقدره و ثبات یا ثبت خبر متعلق مقدره
ثم حرف عطف آن حرف شرط کان از افعال ناقصه در ضمیری راجع تینر اسم دی جنون متعلق ثبات یا ثبت
خبر دی او جنون عطف بر جنون ثبات یا ثبت مضارع الایهام نون تینر شرط جازت فعل الاضافه فاعل دی این
فعل و فاعل جزای شرط و الا که در فعل ان لا بوده مرکب از ان شرطیه و لای تا قبله ان را در لای تا قبله
ادغام کردند و فعل شرط مقدره است ای ان لا یکن الامر کذلک فلا یجز الاضافه عن حرف جر غیر مجرور
متعلق بر تینر مقدره بر تینر سابق مقدره مضارع الایهام خبر تینر گذشت خاتم خبر متعلق مقدره و ثبات یا ثبت خبر متعلق مقدره
لی خاتم حدیده تینر و انخفض تینر اکثر خبری - قال

والثانی عن نسبت فی جمله او واضایا با

و قسم دوم از ان و قسم تینر که مذکور شد یعنی آنکه برقرار الایهام لا از اوقات مقدره بر سید او و نسبت
که در جمله باشد یا نسبت که در جمله باشد یعنی از اوقات که ناشی باشد آن ذات از نسبت که در جمله باشد

آن نسبت یا در شبه جمله که آن اسم فاعل و اسم مفعول و صفت شبه و قسم تینر و مقدره اند با فاعل قال

نحو خطاب زید نقی

یعنی خوش شد زید از وی نفس تقدیرش چنین شود که خطاب زید شبه نقی ای خطاب نفس یک دفع
ایهام کرده است نفس از نسبت که در جمله - قال

و زید طیب ابا

و این مثال شبه جمله است تقدیرش چنین شود که زید طیب شبه ایه - قال

و ایه

تقدیرش چنین شود که زید طیب شبه ایه ای طیب ایه زید مثال

و ایه

تقدیرش چنین شود که زید طیب شبه ایه ای طیب ایه زید طیب ایه - قال

و علما

تقدیرش چنین شود که زید طیب شبه ایه ای طیب علم زید و از برای شبه جمله چهار مثال آمده است
آنکه نفس عین است غیر اضافی و خاص است با انتصب عنه و در عین است غیر اضافی و متعلق با انتصب
عنه راست و نفس او نمیتواند بود و اب عین است اضافی و احتمال دارد که نفس با انتصب عنه باشد
و احتمال آن دارد که متعلق با انتصب عنه باشد و اب و علم عرضی اند غیر اضافی و متعلق با انتصب عنه

و این شایه را در شبه جمله آورد تا در جمله بطریق اولی لازم آید - قال

او فی اضافه

یا آن ذات مقدر ناشی باشد از نسبت که در اوقات است - قال

نحو یعنی طیب ابا

یعنی در عجب دنداخت مرا خوشی زید از حیثیت پدری او مر کسی را یا پدر بودن کسی مراد است - قال

و ایه و ایه

یعنی در عجب انداخت مراد خوشی زید از حیثیتی که سرای دارد - قال

وعلما

و در عجب انداخت مراد خوشی زید از حیثیت علم - قال

و سه دره فارس

و مر خدای راست شیر دادن او یعنی تربیت کردن از حیثیت سوارانی ایشان از آنکه تربیت شستن قال

ثم ان كان اسم الصبح جعل لما انتصب عنه جانان يكون له

و پس اگر باشد آن شیراهی که درست باشد گردانیدن او عبارت از آنکه انتصب عنه که آن میسر است جانرت

اینکه باشد مراد از یعنی عبارت از میسر باشد دفع ابهام او کند - قال

و المتعلقه

و جانرت است اینکه عبارت از متعلق انتصب عنه باشد مثل طالب زید یا رواست که اب را عبارت

از نفس زید دارند یعنی خوش شد زید از روی اینکه او پدر کسی است یا عبارت از متعلق زید دارند یعنی

خوش شد زید از روی اینکه او را پدری است - قال

والا فهو متعلقه

و اگر تمیز اهم نباشد پس درست باشد گردانیدن از نفس انتصب عنه که عبارت از متعلق انتصب عنه

خواهد بود مثل و طالب زید او و دارا و علما که اینها عبارت از متعلق زید اند نفس زید یعنی توانم بود - قال

في مطابق قیما مقصد

پس مطابق آورده میشود تمیز در آن موضعی که عبارت از میسر باشد یا از متعلق دی با آنچه قصد گفته یعنی اگر چه

قصد کنند تمیز واحدی آمد اگر تمیز قصد کنند تمیزی آرند و اگر جمع قصد کنند جمعی آرند - قال

الا ان يكون ضيا

مگر و قیما باشد تمیز جنس که واجب نیست که جنس را تمیز جمع کنند - قال

الا ان يقصد الانواع

مگر آنکه از جنس قصد انواع کنند از آن جنس که اگر دو نوع قصد کنند تمیزی آرند و اگر یک نوع قصد کنند

که این حکم سابقا معلوم شد که اگر از او را سبب چیست جواب گوئیم که آن مخصوص بذات مذکوره بود و

این مخصوص بذات مقداره است لیکن این جواب قطع مآذره سوال نمیکند از جهت آنکه اگر سبب را بگویند

و قیما را بجمع بذات مذکوره و مقداره را ششی بسته می بود - قال

وان كان صفة كانت له و متعلقه و حتمت الحال

و اگر باشد آن تمیز صفت است اسم میباشد مراد انتصب عنه را یعنی عبارت از میسر میباشد و مطابق او

میباشد و از آنکه و تمیز و جمع و تمیز و تانیث و تمیز احتمال حال دارد آن صفت مثل طالب زید فارسا

یعنی خوش است زید از روی او یا در حال سواری لیکن ترکیب غرض من قائل که واقع شده است که در

اصل عرفا یا بوده من زیاد کرده آمد و زیادتی من دلیل است بر اینکه او را تمیز داشته اند از جهت آنکه در

حال من زیاد نمیکند - قال

ولا تقدم التميز على عامة

و مقدم نمیشود تمیز بر غیر که عامل وی است از جهت آنکه تمیز در عمل صفت است و مقدم بر خود عمل نمیکند

پس توان گفت غرضی در هجده و ن - قال

والاصح ان لا تقدم على الفعل

و اصح اینست که مقدم نمیشود تمیز بر عامل و که فعل باشد تمیز از جهت آنکه تمیز این هنگام که عامل او فعل

باشد در زمانی که فعل خواهد بود یا مفعول و فاعل را در اینست که بر فعل مقدم دارند و مفعول را بر فعل

گردانند از جهت احوال باب - قال

خلافا لما زنى والمبرد

خلافاً لما زنى و مبرور که ایشان بخیر میکنند تقدیم بر مبرور تا بل او که فعل باشد باشد فعل چون که

فعل توی العمل است اما وجه اعراب این ترکیب آنست که آثانی است در این تمیز متعلق

بشایسته خبر جمله آنی جز متعلق بنباتیه که صفت نسبت است و آخرت عطف است و مفعول یا مفعول

خفا یا معنی معروف از مضایقه یعنی مشابهت است در ضمیر فاعل و راجع یا مفعول به آن نحو
 خبر پیدا نمود و خطاب فعل ماضی و زید فاعل او و تفسیر از نسبت که در جمله است و این جمله
 در محل جریا که مضایقه ایست نحوست زید پیدا شد و تفسیر از نسبت که در مشابهت
 و ابویه عطف بر بابا و ادرا و علما همچنین عطف بر مکمل و اگر حرف عطف فی اضافه عطف بر بی جمله
 نحو خبر پیدا نمود و تفسیر از نسبت که در مضایقه ایست فاعل و مفعول به فاعل و مفعول به فاعل
 ابیا تفسیر و ابویه عطف بر وی و ادرا عطف بر ابویه و علما عطف بر وی و مکمل عطف بر بی جمله
 پیدا است که آن درست مضایقه تفسیر از نسبت که در مضایقه ایست و تفسیر از نسبت که در مضایقه ایست
 عطف آن حرف شرط کان از افعال ناقصه در ضمیر راجع تفسیر اسم او اسم آخر و بیضی فعل مضارع
 جعل فاعل او که مضایقه تفسیر است لام حرف جر یا موصوله محلا جر و ادرا تفسیر فعل صلا یا صفت
 یا عن که معنی بعد است متعلق با تفسیر بن جمله صفت اسم که خبر کان است و کان یا اسم و خبر خود شرط
 جاز یا ماضی معروف آن بکون و تاویل مصدر فاعل او اسم بکون ضمیر است عالم تفسیر متعلق
 پتا یا خبر بکون و ادرا براس عطف متعلقه عطف بر ادرا این جمله جاز از شرط و الا که در اصل
 ان لا بوده که مرکب است از ان شرطی و لا زائده فعل شرط محذوف است ان لا بیضی و مکمل
 متعلقه تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر
 تفسیر فاعل و تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر
 یا مفعول الم یسم فاعل او ان جمله صلا یا صفت یا صفت خود مفعول بیضی الا حرف
 استثناء آن تفسیر بکون فعل مضارع و در ضمیر راجع تفسیر اسم او و تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر
 مستثنی و مستثنی از محذوف است تقدیرش چنین شود که بیضی تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر
 که تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر
 محمول مضایقه الا نوع مفعول الم یسم فاعل این جمله تاویل مصدر مستثنی آن حرف شرط کان
 از افعال ناقصه در ضمیر راجع تفسیر اسم وی صفة خبر و تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر

جنای شرط و آخفت فعل ماضی ان باب فعل فاعل وی ضمیر می متکثر عالم بصفت افعال مفعول
 او و لا تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر
 راجع تفسیر فاعل او علی الفعل متعلق به تقدم ان جمله خبر پیدا شد افعال مفعول مطلق فعل محذوف استی و تفسیر
 خلافا لما نزل متعلق بخلافه و المبرر عطف بر وی - مثال
 المستثنی متصل منقطع
 مستثنی در اصطلاح غایه بر دو قسم است متصل میباشد و منقطع میباشد - مثال
 فالمتصل هو المنج عن تعدد لفظا او تقدیرا بالادخا و اما
 این مستثنی متصل است که بیرون آورده باشد از جمله یعنی آن خبر که تعدد باشد در جزئیات ادبا در
 اجزای او که آن تعدد در لفظ باشد یا در تقدیر یعنی مستثنی منه و لفظ باشد یا تعدد و آن بیرون آوردن
 یا لا باشد یا اخوات الا که حاشا و خلا و عدا و اخلا و اعدا و لیس و لا یکون و غیره و سوا است و تقدیر
 آخر بیرون رفت جاز ان قوم لازمی یعنی آن قوم که از یکدیگر جدا اند و از یکدیگر جدا اند و از یکدیگر جدا اند
 قوم است لیکن مستثنی نیست بجهت آنکه بالا و اخوات الا بیرون نیاورده اند ویرا بلکه بواسطه آنکه از حرف
 حافظه است بیرون آورده و مثال آنکه تخرج باشد از تعدد و تقدیر جاز ان الا زید ای ما جاز ان احدا
 زید که زید را بیرون آورده اند از تعدد و تقدیر که آن احد است بواسطه الا قال
 و المنقطع هو المنج عن تعدد لفظا او تقدیرا بالادخا و اما
 و مستثنی منقطع است که مذکور باشد بعد از یک از اخوات الا و حال که خبر تخرج باشد از تعدد و نحو
 جاز ان الا حماد را که مستثنی منقطع است از جهت آنکه خبر تخرج است یعنی بیرون آورده نشده است
 از تعدد و که آن قوم است بجهت آنکه حماد در قوم داخل نیست پس اخراج او از قوم توان کرد و قال
 و هو منصوب و ان کان بعد الا خبر الصفة فی کلام موجب
 و این مستثنی منصوب می باشد و تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر و تفسیر از نسبت که خبر
 یعنی نفی و نهی است فاعل باشد و ان کلام نحو جاز ان الا زید که احب است که زید منصوب باشد

بر استثنای از جهت آنکه بعد از آن غیر منفذ است و در کلام موجب قید غیر منفذ است و این را چون از جهت آنکه آن
همی که بعد از آن است باشد از جهت استثنای است بلکه در این نوع است با اینی که یک قید دیگر در وجه نصب
مستثنی از غیر کوی گفتی که باید که مستثنی نه مذکور باشد که اگر بخند و باشد از جهت غیر محال خواهد بود **قال**
او بعد ما علی استثنی منه

یا خود واجب است نصب استثنی و قید که مستثنی مقدم باشد بر مستثنی نه خواه که کلام موجب باشد و خواه که کلام
غیر موجب نخواهد بود از آنکه از جهت اینی نباید که اگر تریه یکس که اینجا واجب است نصب بر وجهی که آنکه
بر مستثنی نه که بعد است مقدم شده **قال**

او متعلقانی الاکثر
یا مستثنی منصوب میباشد بر جمیل و موجب در نصب کثر و قید که مستثنی متعلق و بعد از آن باشد
لانی المعداد احد الاحرار یعنی نیست در سبب یکس که **قال**
ادکان بعد خلا و بعد ما علی الاکثر

یا خود منصوب میباشد و کثر استعالات و قید که بعد از خلا و بعد و بعضی باید ایشان را بخند و
و ایشان را حرف جر می نامند **قال**
او افعلا و ما عد و لیس و لا یکون

یا خود مستثنی منصوب میباشد بر جمیل و موجب و قید که بعد از افعلا و ما عد و لیس و لا یکون باشد مثل جابر
فی انعم افعلا و ما عد و لیس و لا یکون و بعد **قال**
و بخور قید انصب و اینجا را ابدال فیما بعد لانی کلام غیر موجب ذکر مستثنی منه
و در است در مستثنی نصب و مختار است بدل آوردن او از مستثنی نه و قید که مستثنی بعد از آن که در کلام
غیر موجب باشد و مستثنی نه مذکور باشد **قال**

نحو ما فعلوه الا قلیل و الا قلیلا
یعنی تا که روند ایشان را بخور اگر آنکه ایشان را اینجا مختار است که قلیل و انجم و بدل از او فعلوه ایتم

و در است که نصب خوانیم و مستثنی داریم اما وجه اعراب این ترکیب است که استثنی منه متصل
خبر وی و شفع عطف بر متصل فایز برای تفسیر متصل منه آنچه خبر وی من متعدد و بالخرج لفظا یسرا
و تقدیرا عطف بر وی بالا متعلق الخرج و خواهها عطف بر الا و انقطع منه الذکور خبر و بعد که
مضافات است بغير خبر فاعل الذکور غیر حال است از ضمیر متصرف الذکور مخرج مضاف الیه غیر و چون منصوب
خبر وی و اذ آنکه که متضمن معنی شرط است کان از انحال قصه در ضمیری بر وجهی مستثنی اسم او قید خبر اول
مضافات الیه بعد غیر صفت الا لقصه مضافات الیه غیر فی کلام متعلق بکان موجب صفت کلام او متدا
عطف است بر بعد اعلی المستثنی متعلق بقدر ما نه متعلق بالمستثنی او متقطعا عطف است بر مقدار نه
الا کثر خبر منه و مخدوم و معانی بنو ایت فی الا کثر او کان عطف است بر کان بعد الا و در ضمیر است در جمع
مستثنی اسم وی بعد خبر است مضافات بخلاف مضافات الیه و بعد عطف بر مضافات الا کثر متعلق بنیابت خبر منه
مخدوم او افعلا عطف بر ما عد و لیس و لا یکون همچنین عطف یکدیگر و بخور مضارع معروف فیه متعلق
بجوز انصب فاعل بخور و اینجا مضارع بخور ابدال مفعول بالمسم فاعله فاعل وی فی حرف جر و او موصوف
یا موصوفه بعد ظرف ثبت مضافات بالا و مضافات الیه وی فی کلام متعلق بفعل مقدم رسه یا ثبت
بعد الا یا خبر خود ثبت و مخدوم ای موصوف کلام مضافات بوجوب مضافات الیه وی ذکر
مجمول یعنی مستثنی مفعول بالمسم فاعله فاعل ذکر نه متعلق بالمستثنی مثل چنانچه سابقا مذکور است
لفظی تعاره و فعل و او فاعل او ضمیر مفعول او الا حرف استثنای قلیل بدل از فاعل فعلوا که اول است

و قلیل مستثنی - قال
و یعرب علی حسب العول
و اعراب داده میشود مستثنی حسب عول یعنی بقضای **قال**
ادکان استثنی منه غیر مذکور
و قید که مستثنی نه غیر مذکور و این را مستثنی مفرغ گویند چونکه مستثنی نه را حذف کرده اند و فاعل را
برای وی فاعل گذارند **قال**

و موقوفی خبر موجب

احال تا که این مستثنی در کلام خبر موجب بیاید بعد از حذف مستثنی من قال

تغیبه

تا فاعله و به فاعله میگویند

مثل ما خبری الازید

اسه ما خبری احد الازید فاعله خبری الازید که این دو نیست از جهت آنکه کلام موجب است قال

الان یستقیم المعنی

گرچه یک معنی مستقیم باشد بر عوم با و نه باشد و از بر یک مستثنی را بعضی مستثنی کرده و بعضی است - قال
نحو قرأت الایوم کذا

تقدیرش چنین شود که قرأت یام الایوم کذا یعنی خواندم در روزی باشد که قرآن در آن بخواند
که مستثنی من را عام تقدیر نمیتوان کرد پس یام الایوم تقدیر باید کرد - قال

ومن ثم لم یجز ما قال زید الاعالی

و ازین جهت که مستثنی من غیر فاعله و کلام موجب که فاعله معنی مستقیم باشد جائز نیست ترکیب لفظ زید الاعالی
عالمه اگر چه درین کلام و فاعله است با و در این موجب مستثنی از جهت آنکه فاعله بر فاعله می آید موجب اثبات
بشود پس چنین شود که زید همیشه بر جمیع صفات موصوف است که بر صفت علم - قال

و اذا تعدل الابدال علی اللفظ فعلی الموضع

و فیکر مستند باشد بدل آوردن محل بر لفظ مستثنی من پس بدل می آید بر محل - قال

مثل ما جازنی من احد الازید

یعنی بنام مرا بچسب که زید را بدل از لفظ احد نمیتوان داشت چنانکه در عن خواهد آمد پس بدل
از محل او باید داشت که فاعله جازنی است - قال

و مثل لا احد قیما الا عمرو

حل ترکیب کایه

یعنی نیست هیچ کس در دایره خبر و اینجا نیز خبر و ابدال از لفظ احد نمیتوان داشت و جهت آن مذکور خواهد شد

پس بدل از محل او باید داشت که مبتدا است - قال

و ما زید شینا الا شنی لا یعبا به

و نیست زید چیز که خبر است که مبتدا نیست یعنی اقبلا بر ندارد که اینجا نیز خبری را بدل از لفظ شینا نمیتواند
داشت بلکه بدل از محل وی بیاید داشت که خبر مبتدا است چنانکه دلیل متعدد بر یک ازین سه مثال را

برترنیب میگوید - قال

لان من لا تنرا و بعد الاثبات

یعنی در صورت اول بدل از لفظ او درون متعدد است از جهت آنکه من شمر قیده زیاده نمیکند بعد از اثبات
که بعد از است و اگر بدل از لفظ وایم و کج و در و غیره نیم زیادتی من و اثبات لازم می آید - قال

و ما و لا لا تعدد ان عالمین بع - با

و ما و لا تعدد بر کرده نمی شوند و حال که عمل کنند باشند بعد از اثبات - قال

لانها علمتا لتنفی وقد تقطعت النفی بالان

از برای آنکه این ما و لا عمل میکنند از جهت نفی و نفی بالاشکال شده است پس بدل از لفظ نمیتوان داشت

مستثنی را درین دو مثال اخیر - قال

نحو لا یس زید شینا الا شینا

که اینجا مستثنی را بدل از لفظ مستثنی من نمیتوان کرد - قال

و لا ناعلمت للفعلیه

از جهت آنکه نمیشود عمل میکنند از جهت فعلیت - قال

فلا اثر فیها لتفرض معنی نفی

پس هیچ اثر نیست بر کنش معنی نفی را در عمل پس - قال

بقا الامر العالمه می لا جسد

از جت باقی بودن امری که عمل کننده است آن لبس از جت که آن امر که آن فعلیت است - قال
و من ثم جاز لبس بدی الا فانما

وزجت اینک ایس ازجت فعلیت عمل میکند ازجت نفی و مادا بکس جائزست که نصب کنند خبر
ایس مابعد از الادیس نه و اما تا کما گویند قال

والتشيع ما نريد الاقاما

و منع است ترکیب ازید الا قائل که خبر ما بعد از الانصوب خواهد بود چنانکه معنی نفی نقص شده - قال
و مخفوض بعد غیر و سوس و سید و بعد حاشائی الا کثر

و بعد از میانشستن بجز از غیر و سودی کبیرین یا ختم او و سوا نیز کبیر و ختم لینک اول فصل و سوا و تالی مصدق
و بعد از حاشا نیز در اکثر اشعارات بعضی نوید کرده اند بعد از وی نصیب ما و او در فصل بعدی ششم نه در

جراما و جوه اعرابین ترکیب نیست که و بعرب فعل مجهول در ضمیری مفعول بالمسم فاعل و راجع
است به فاعل و جوب مفعول مضارع و جوب اعرابین ترکیب نیست که و بعرب فعل مجهول در ضمیری مفعول بالمسم فاعل و راجع

بسته غیر رمضان است بدو خبر کان کان با آرم و خبر خود در محل حرا بیکه رمضان بیده است بوجه تعاقب غیر
رمضان است و در شبات است نه رمضان بیده است و اما خبر خود را بیده است و اما خبر خود را بیده است و اما خبر خود را بیده است

شکل خبرتد اخذت و با توافیق قرین فعل فاعل و فاعله یا مفعول الا کلمه استغناء از تثنیه که بجای فاعل است

ایں امر میں اللہ اربابا لائے۔ مسلمانانِ کرم کو کہ جب یہ مٹی مٹی کی اینٹ بن کر ہو جائے گی تو اس کی ہر اینٹ پر اللہ تعالیٰ کی شہادت ہوگی۔

من این جاره مجرور متعلق لم بخبر که بعد از ویست تا نازل از افعال ناقصه زید اسم و آل عالم

جبر سے این فاعل الخرجہ انفرقت معین یعنی شرط بعد فعل اصلی ان بابا فعل البدل فاعل می می
اللفظ متعلق بتعذر انجیلہ شرط فعلی الموضع جزا سے شرط اس خبر قیدہ انحدرت مضارع بالبعد خود

جاءني ست الاكله استننا زيد مستننه لادى نفى جنس احد اسم او فيما يتعلق بثبات يانث خبر لا الاكله
استننا عمر مستننه بدل از محل احدا با او شابر عيسى زيد اسم وى ثبنا خبر وى الاشعي مستننه مرفوع يانث

ان ان با اسم و خبر خود را و تاویل مفرد و مجرور لام عطف بر من لاعطف بر وی لایق در ان مجهول مضارع
خبر و ضمیر است که الف است مفعول فاعل عالم سمر فاعل دی عالم را و لا عالمین حال از ضمیر تقدیران یا مفعول است

و بعد فرقت تقدیران مضایف بضمیر و ضمیر قائد بالا لاتما تعلق بلا تقدیران علما معروف و ناشی الف ک
ضمیر باز دست فاعل کسے قائد ما و لایف شغل علت تقدیران تحقیق بعضی معروف و در ضمیر مستند فاعل

[illegible]

فعل درو غیر مستمر فاعله بیس فاعله بی تعلیلیه متعلق بعبت فاعله برای تفریع لازم برای نفی جیس

بقدر انما صفت امری بی فاعل عالمه لاجله متعلق بعالمه من از جروفتن چاره ثم اسم اشاره مجرد من محلا

این جادوگر در چهارمین از افعال خود اسم اوله را ناما جبر و انجمله در تاویل به ترکیب فاعل جلاله المتع مخوف
عطف بر جلاله ما در شاه عیسی زید اسم اوله را تا خبر و انجمله در تاویل به ترکیب فاعل المتع مخوف عن عطف

بر مصلوب که خبر مید است ای بود مقوض ابد طرف مقوض که صفات غیرست می یافت بر غیر متواضع
بر سوسه و بید حاشا عطف بر بعد غیر نه الا کثر خبر مید است ای بود نه الا کثر - قال

اعراب غیر فیه کاعراب استثنای بالا علی الفصیل
اعراب لفظ غیر که از کلی است استثنای است و فیه که در استثناء استعمال کنند و در آن دو صفت چو اعراب

است. اما بر این تفصیل که مذکور شد چه نگذیرد که مستثنی از امانت گردند و او مقتضی اعراب پیدا
شده که یک امانت است و یکی استثنای است و او را امانت قبول بیکه بر این استثنای را بغیر

اجرا کردند چونکه رسم و قابلیت قبول اعراب دارد پس هر وقت که در کلام موجب باشد اگر مقدم باشد بر مشتق نه نیز منصوب باشد و اگر منقطع باشد نیز منصوب باشد و اگر مشتق باشد نه وقت باشد بر حسب عامل میباشد اعراب وی و اگر در کلام غیر موجب میباشد نموده بدل است چنانکه مشتق بالادان پنج قسم تفصیل نه کر شد مثال

و غیر صفت حلت علی الانی الاستثنا کما حلت الایلیه الانی الصفة
و غیر که صفت است در اصل عمل کرده میشود و بر الی استثنای الانی و الی استثنای الانی در کلام
الایران غیر در صفت یعنی الایرا صفت بیده اند نه کلام استثنای الانی
انوا کانت تابعه یجمع منکوره غیر محصور بعد الاستثنا

و تفکیک باشد آن لاتابع مرجع نکره غیر محصور را یعنی غیر معدود باشد معلوم باشد دخول مشتق در معدود
دی در آن جمع از جهت آنکه مستند است استثنای الانی وقت از جهت آنکه مشتق است فعل کلام دخول و اگر مشتق
شرط است در منقطع کلام بعد دخول اینجا جمع کدام از علین وجود ندارد پس استثنای صفت باشد مثال
نحو لو کان فیها آله الا الله لغدا

یعنی اگر باشد در آسمان و زمین معبودان غیر خدای تعالی هر آنکه فاسد میشود زمین و آسمان یعنی باین
نظام نمی یابد که الی درین آیت یعنی غیر است و صفت از جهت آن که بعد از آن واقع شده است و اگر
جمع منکوره غیر محصور است پس مستند باشد استثنای الانی

و ضعت فی غیره
و ضعت است عمل الایرا صفت در غیر جمع منکوره غیر محصور همچنانکه درین بیت واقع شده است
و کل آخ مقارنه آخره

یعنی هر برادر جدا شوند است برادر و دو سو گند برادر تو غیر خدایان که آن دو متساویند و در پیش پایم
باشد که اینجا اگر الایرا صفت کل است پس مرجع باید در رفع تثبیت است مثال
و اعراب سوی و سوا انصب علی الفرت علی الایرا

نحو

و اعراب سوی و سوا انصب است بر معرفت بر مذمب اصح پس معنی جابر القوم سوی زید این باشد که جابر
فی القوم مکان زید و مذمب غیر صحت است که ایشان مثل غیر مشتق اند و بحسب عامل اعراب داده اند
اما وجود اعراب این ترکیب آنست که اعراب بعد مضان غیره متعلق ثبات است که صفت غیر است
و اعراب متعلق ثبات یا ثبت خبر باشد که اعراب است که متعلق مضان الایرا اعراب بالاضعق است
علی التفصیل متعلق به ثبت یا ثابت مقدار و خبر باشد صفت خبری یا صفت دی حلت فعل مجهول یا ضی غیر
و اعراب مؤنث در و است که آن بی است عائد به خبر که بکار اول است فعل مجهول دی الاتصق
بکلمت فی الاستثنا متعلق بکلمت کان حرف جر اما و سوا یا مصدریه مجرد این جابر و مجرد متعلق بکلام که
مصدر حلت ای حلت کلام کل الایرا حلت فعل مجهول الایرا فعل مجهول و علیها متعلق بکلمت فی الفتنه
بجز متعلق بکلمت آن از فتن حلت کانت فعل خبر مؤنث در و مستتر رسم و عائد بالان تا خبر کان جمع متعلق بنا
منکوره صفت جمع غیر نیز صفت جمع مضان به محصور بعد الاستثنا متعلق بکلمت نکره خبر بعد از حذف و
خبر کان از افعال ناقصه بنا متعلق ثبات یا ثبت خبر کان آله اسم کان الایرا یعنی غیر صفت آله الله
مضان الایرا دی انچه شرط لغدا یا ناقص خود که آن ضمیمه یا درست جزای شرط و صفت فعل فاعلی در غیر
فاعل و راجع کل فی غیر متعلق بصفت و اعراب بعد مضان سوا مضان الایرا و سوا عطف خبری
سوی انصب خبر متعلق علی الفرت متعلق بالانصب علی الایرا خبر بعد از حذف و ای ثبات فعل جمع مثال

خبر کان و انوا تماموا المستبعد و خبرها
و نگری از مضوعات خبر کان است و خبر آنست که کان چنانکه تعداد ایشان در ضم فعل بیاید آن باشد
استدعاست و این خبر کان مستدی است بعد دخول کان یا یکی از اخوات کان و سوا و اوجه که در
خبر آن مذکور شده اینجا خبر کان مثال
مثل کان زید قائما
قائما خبر کان است از جهت آنکه مستدی است بعد از دخول کان مثال
و اعراب کافر خبر الجندار

خبر کان و انوا

و امر خبرگان مجبور خبر بنید است و جمیع احکام کند کور شد و قال

وتتقدم معرفة ظاهرة الاعراب

ولیکن تقدم میشود خبر کان بر اسم او در حال که معترف باشد و بنده او خبر برگاه که معترف بودی و واجب تقدیم
می بود بنده از جهت دفع التباس و اگر نمی اتوا عراب و غیره نفی باشد واجب تقدیم اسم
بر خبر در ظاهر عراب بغیر تقدیرش کان انطلق زید قال

وقد ينفذ عالم

واند کے حذف می کنند عامل خبر کان را کہ آن کان ست و بس نہ اخوات از جہت آنکہ اخوات
اور احداث نمی کنند چونکہ مثل کان کثیر الاستعمال نیستند مثال

نہی مثل

در اندامین ترکیب که مثال

الناس مخربون بأعمالهم

بنے آدمیان جزا دادہ میثو نہ لعل اسی خود۔ قال

ان فیسرا فخر

اگر خیر باشد آن عمل پس جہاں سے انہیں خبر ست۔ قال

والنفسه افشر

و اگر بدی باشد آن اعمال پس جزای آنست از شرست - قال

ويكون في ثلثها أربعة اوجه

و جائزست در مثل این ترکیب چهار وجه یعنی هر جا که بعد از آن شرطی نمی باشد و بعد از آن اسم خاصی مذکور نباشد و آن ترکیب چهار وجهی را مست و وجه اول نصب و دلست باز مع ثانی و این اتوی وجه است تقدیرش چنین شود و کان علم خیر ان خیر که اول کان مخد و قند باشد یا هم خود و از ثانی چند وجه دوم نصب هر دو است که تقدیرش چنین شود و کان علم خیر ان کان جزا و خیر که درین صورت

در سبز و جمله کان با اسم محمد و ق باشد و چه سوم رفع بر دواست تقدیرش چنین شود که ان کان
فی علمه جسمه فخره و خبره چه اسم عکس اول است انجین شود که ان کان فی علمه خبر فکان

خزانه خیرا - قال

وكتب الخندق

وواجب است خدن کان وصال

فی مثل امانت مطلقاً، نطقاً می لان گنت

[illegible]

مصدر مضاف ایست اسم کان محدودت منطقتا خبری انطلقت نفس دفاعل آتی حروف تفسیر
آن کنت تفسیر امانت - قال

اسم ان و اخواتها هو المند الیه بعد دخولها
دیگر از منصوبات اسم ان ست و اسم مانند ای آن چنانچه در قسم بیاید ان شاء الله تعالی این اسم
ان و اخوات او مند الیه است که بعد از دخول آن و یابی از اخوات او باشد مثال
نحو ان زید استائم

که زید اسم ان ست از حیث آنکه مند الیه است بعد از در آمدن ان و اسوله واجب بین معرفت و خبر
ان در باب معرفت مذکور شد اما وجه اعراب این ترکیب آنست که اسم بعد مضافات بان اگر
کسی سوال کند که ان حرف ست چون مضاف الیه واقع شده جواب گوئیم که این اسم ان است
که از معنی حرفی مرادست و اخواتنا عطف بر ان چون جمله ثانی است خبر جمله او بعد معرفت است و قولها
مضافات الیه بعد این جمله و خبر جمله خبر جمله اول مثل خبر جمله او محدودت ان از حروف مشبهه بفعل و یابی
اسم او قائم خبر او و یابی در تادیل نهاد ترکیب مضاف الیه - قال

المنصوب بلا التی لقی الجنس
دیگر از منصوبات ست منصوب بلائی که از برای نفی جنس ست و اسم و تلفت از حیث آنکه اکثر منصوبات
نباشد اگر کسی گفته تو هم آن بشد که اکثر از منصوبات باشد مثل سائر اقسام منصوبات - مثال
هو المند الیه بعد دخولها

این منصوب بلا آن آتی ست که مند الیه باشد و بعد از دخول بلا باشد - مثال
لیس ما نکره مضافا و شبهه ما به
بسیار باید که این سند این مذکور نزدیک وی باشد یعنی بعد از وی باشد یا فاصله مذکور باشد یعنی
معرّف نباشد و مضاف باشد یعنی مفرد نباشد یا مشابه مضاف باشد یا بن سبب خبر شرطی و نصب است
اما اسم لا بهمان دو قید اول و دوم میگرد قال

مثل لا غلام رجل فطرت فیها
یعنی نیست غلام مرد فطرت در دار غلام منصوب بلاست از حیث آنکه بی بلاست مضافات مذکور - قال
ولا عشرين ورجالک

ذیست بیست و دهم مرزا بن مثال فیه مضافات ست و دهم شایست دی مضافات آنست که اسم
عالم ست و دهم موصول مثل مضافات قال
فان کان مفردا فهو منی علی ما نصب به

پس اگر باشد اسم لای نفی جنس مفرد یعنی مضافات و شبهه مضافات نباشد پس او منی ست بران خبر که
نصب کرده میشود آن که آن فیه است و کسره و لغت و یا - مثال
وان کان معرفه او مقصود لا ینیه و من لا واجب الرفع و التکون

اگر باشد آن اسم لا معرفه یعنی نکره نباشد یا فاصله مذکور شده باشد میان او و اسم لا واجب ست درین
و دهم و من مع اسم لا و نکره لا با اسم او مثل زید بنی الدار و لا عمر و مثال مقصود فی الدار رجل لا امرؤ - قال
و نحو قفیت و لا ابا حسن لما تناول

یعنی این فیه است و ذیست ابا حسن یعنی مثل امیر المومنین و امام المومنین کسی نیست و این جواب
سوال مقدم است که کسی گوید که بروقت که اسم لا معرفه باشد رفع و نکره بر واجب ست و با حسن
که کثرت امیر المومنین علی علیه السلام معرفه است و در رفع ست و نکره بر واجب میگوید که
این متداول ست و تاویل آنست که اینجا مضافات محدودت ست تقدیرش چنین شود که دلائل این
مضافات را حذف کرده اند و مضافات امیر را بجای وی نموده اند پس اسم نکره باشد چه کثرت و غیره
تقریرت کسب نمیکند اما وجه اعراب این ترکیب آنست که المنصوب مبتدا بلا شعلق بالمنصوب
آتی اسم موصول نفی متعلق به ثبت علی است ای جنس مضافات انید نفی موصول باصل خود
صفت لا هو مبتدا ثانی است خبر وی الیه موصول مجهول مستند بعد حذف است و قولها مضافات الیه بعد این
مبتدا و خبر جمله خبر جمله اول و خبر جمله خبر جمله اول محدودت ان خبر باشد ای من المنصوبات المنصوب بلائی

فعل مضارع و اصل یولی بوده بود و غیر ممکن فاعل او عالم باشند و بعد از آنکه خبر نوشت است
منفعل وی عالم بود و این جمله حال می تواند بود و خبر بعد از خبر می تواند بود و نکته حال از غیر ممکن که
فاعل بی است مضاعفا حال بعد از حال و شبهه اعطفت بر مضاعفا مثل خبر متداخلات الای نفعی جنس
تلازم اسم او که مضاعف بر جعل است حرکت صفت او قبله متعلق ثبات خبر لا دلائی نفعی جنس
عشرین اسم وی مشابه مضاعف در همان یک متعلق ثبات خبر لا فا از حرکت عاطفه آن حرف
شرط کان از افعال ناقصه در و غیره رابع باسم اسم او متغیر خبر او انچه شرط فا فار جزایه
می باشد یعنی خبر و علی حرف جر تعین فعل محمول در و غیره می ممکن نماید باسم و منفعل الم
بسم فاعل و متعلق به تعین انچه صله ما با صله خود مجرور علی متعلق به خبر متداست می باشد از خبر
خود جزای شرط کان معرّفه چنانچه گذشت شرط او منفعل اعطفت است بر معرّفه متعلق به منفعل
و این را عطف بر مینه و جب فعل الرفع فاعل او و التکریر عطف بر وی از چنانچه خبر و نحو می باشد
تصیغه خبر متداست متداست ای بقا قضیه و او از برای حال از برای نفعی جنس ای اسم او مضاعف
بجس نسبت متعلق ثبات خبر لا متداول خبر متداست که نحو است مضاعف با بعد خود - قال

و فی مثل لاول ولا قوه الا باسده خسته او چه

و در مانند این ترکیب یعنی هر جا که کر شود و در و لا بر سبیل عطف و بعد از هر که ام نکره باشد بی فا

رواست در وی پنج وجه - قال

فصل

اول فتح هر دو که هر دو از برای نفعی جنس باشد تقدیرش چنین شود که لاول و لا قوه موجود الا باسده و است
که در جمله باشد که چنین شود که لاول الا باسده و لا قوه الا باسده و لا باسده را در جمله اولی حذف کرد و خبر غیره جمله ثانیه
یعنی پنج گفتن نیست از عصب است و قوت نیست بطاعت او مگر توفیق و هدایت او - قال

و فتح الاول نصب ثانیه

دوم فتح اول و نصب ثانیه که لاول و لا از برای نفعی جنس باشد ثانیه نکره نفعی عطف بر وی - قال

و رفعه

و چه سوم رفع ثانیه است که لاول از برای نفعی جنس باشد و لا ثانیه نکره نفعی عطف بر جعل اسم
که مبتداست و در صورت نیز و خبر تقدیر می توان کرد که دو جمله باشد - قال

و رفعها

چهارم رفع هر دو باینکه مبتدا باشند که در جواب سوال واقع شده باشند که کسی گوید انچه تقدیر علی قوه
جواب او را نیز بر رفع باید گفت و مبتدا باید داشت - قال

و رفع الاول علی ضعف و فتح انسانی

و چه پنجم رفع اول است که لا یعنی پس باشد و این ضعیف است چونکه علی ای که یعنی پس باشد

شاذ است و فتح ثانیه که لا ای نفعی جنس باشد - قال

و اذا دخلت الحرفه لم تغیر العمل

و حتی که در آید همزه بر لا ای نفعی جنس تغییر نشود عمل او قال

و معنا بالاستفهام

و معنی همزه گاهی استفهام می باشد همچنانکه گوی الارجل فی الدار آیا است عروسه در دار - قال

والعرض

و گاهی عرض می باشد مثل الاترون عندی یا فرد آندی نیست نزد من - قال

و التمنی

و گاهی تمنی می باشد یعنی آرزو بردن مثل الاله اشرب یا آب نیست که بیا شام او را تمنی را در محالات
استعمال میکنند یعنی جای که امید باشد و آنکه آرزوی هر دو از تمنی گویند اما ترکیب الارجل جراه اشترک
نزد خلیل ازین بحث نیست بلکه الاحرف تخفیف است یعنی بلا در جمله منفعل فعل محذوف ای بلا بر ذی
رجلا و از جهت این رجل را منصوب و منون خوانده اند اما وجه اعراب این ترکیب آنست
که فی حرف جر مثل مجرور وی مضاعف از برای نفعی جنس حول اسم و لا قوه عطف بر لا علی الا لکن

استثنایا لا تعلق بوجود مستثنی منه است و خبر لا است محذوفه اوله مضاعف است و فی مثل
که گذشت متعلق ثبات خبر بنده اقچه خبر بنده محذوف و یا بدل بعض از خمس و نصب که مضاعف
ثانی عطف بر فحما و در فقه عطف بر وی و رفع الاول عطف بر فحما علی ضعف خبر بنده محذوف
ای بود کائن علی ضعف و رفع الثانی عطف بر رفع الاول و اذاکم شرط دخلت فعل المفعول فاعل وی
نیچو شرط لم تغییر فعل فعل و فاعل جزای شرط و معنا باشد الاستفهام خبر و و آن خبر
عطف بر الاستفهام و التثنی عطف بر عرض - مثال

ولغت المبنى الاول مفرد و یلیه مبنی معرب فاعلا و نصبا

و صفت اسم لا رقی جنس که مبنی باشد و صفت اول باشد و حال که مفرد باشد آن لغت و بنی باشد
اسم و را مبنی باشد این لغت مذکور بر رفع و معرب نیز میباشد و چون معرب باشد گاهی مرفوع
بباشد محل بر محل اسم لا و منصوب بباشد محل بر نطق او - مثال

مثل لا رجل فخریت

که این مثال مبنی بر رفع است و ظرف مثال آنست که معرب است و محمول بر محل اسم لا - مثال
و ظرفا

معرب است محمول بر نطق اسم لا - مثال

ولا فالا عراب

و اگر نباشد لغت چنانکه مذکور شد پس معرب بودن اول لازم است یا بر رفع یا نصب مثال

والعطف علی اللفظ و علی المحل جائز

و عطف بر نطق اسم لا و بر محل او جائز است مثال

مثل لا اب و ابنا و ابن

مثل قول شاعر که این بیت است که

ولا اب و ابنا مثل مردان و ابنه	او چو با لجمه از دهنه و تاز را
--------------------------------	--------------------------------

یعنی نیست هیچ پدری و پسر سه مثل مردان و پسر و وقت که آن مردان مجرد را و از آن خود سازد
یعنی و فیکه بناس برگی و بر کند و در سائر توابع نقل صریح یافته شده که حکم ایشان چیست لیکن سزاوارست
که حکم او حکم توابع منادی داشته باشد همچنین ذکر کرده است اندکی که یکی از علما در بیان است - مثال
و مثل لا اباه و لا غلامی له جائز تشبیها بالمضاف

و مانند ترکیب لا اباه و لا غلامی له جائز است از جهت تشبیه کردن مرورا به مضاف - مثال
مشارکتی فی اصل معناه

از جهت مشارک بودن این دو ترکیب مضاف را در اصل معنی که آن اختصاص است و این جواب
سوال فقه رست که اباه را مضاف میداری یا نیداری اگر مضاف میداری مضاف به معرفت معرفت
میشود پس بایسته رفع ذکر بر وجه واجب بودی و اگر مضاف نیداری اسما مسته که مفرد است اعراب او
بحرکت میباشد و اینجا بحرکت واقع شده و همچنین در غلامی که اگر مضاف میداری بایسته که رفع ذکر بر
واجب بودی و اگر مضاف نیداری جهت حذف نون تشبیه چیست جواب میگوید که مثل این
ترکیب رواست از جهت تشبیه مضاف - مثال

ومن ثم لم یجیز

و از جهت که جواز این ترکیب کور از جهت تشبیه مضاف است از جهت مشارکت در اصل معنی رویت که قال
لا اباقیها

چونکه اضافت اب بدو رویت پس شاید و سه نیز روا نباشد - مثال

ولیس مضاف لفظا و المعنی

و نیست این ترکیب مضاف از جهت آنکه معنی فاسد میشود اگر مضاف دارند زیرا که لای خبری اند - مثال
غلا فاسیویه

غلا فاسیویه را که او مثل این ترکیب را مضاف میدارد - مثال

و بحدن کثیرانی مثل

و حذف کرده بشود اسم لایبیری در مانند قال

لا علیک

یعنی بر جا که قرینه باشد که دلالت کند بر حذف و قال

ای لا باس علیک

باس که اسم لاست حذف کردند از جهت آنکه قرینه دال بر حذف است که آن مقام است و اما ترکیب
لا که بر از قبیل حذف اسم می تواند بود اگر کات حرف جر باشد ای لا احد که برید و از قبیل حذف جر می تواند بود
اگر کات اسم باشد پیشه مثل ای او شل زید موجود اما وجوه اعراب این ترکیب آنست که وقت ابتدا
مضاف یعنی الاول صفت لغت مفرد حال از خبر مبنی که مقدم است بر وی یا خبر کان محذوف است
اول کان مفرد آئیم صفت مفرد مبنی خبر مبنی که در و متعرب عطف بر مبنی رفعه حال یا مفعول مطلق
تعل محذوف است ای رفع رفعه و نصب عطف بر رفعه مثل خبر مبنی محذوف مضاف لا ای نفی جنس
رجل اسم اولی بر فتح طریقت صفت اولی بر فغظ غرقت صفت اولی بر عمل او و نظر بقا حاصل بلفظ
او و لا که مرکب است از ان شرطیه و لای فایده فعل شرط محذوف ای ان لا یکن کند که قال اعراب
واجب قال اعراب ابتدا خبر شش محذوف از جمله جزای شرطه اعطفت ابتدا سطر اللفظ متعلق با عطف
علی الجمل عطف بر علی اللفظ جائز خبر مبنی خبر مبنی محذوف مضاف لا ای نفی جنس اب اسم
او و انما عطف بر فظ او این عطف بر عمل او شل چنانچه گذشت لا ای نفی جنس اب اسم اولی
متعلق ثابته ثابته خبر او و چنین است لا ای که جائز مبنی که آن شل است تشبیه مفعول در آن متعلق
به تشبیه اشارت که این نیز متعلق به تشبیه است متعلق بر مبنی که فی اصل متعلق به اشارت متناهی مضاف الیه
اصل و من از حرف جار و از برای سبب تم اسم اشاره که خبر فعل محذوف فعلی لا یا فایده و تاویل
بر آن ترکیب و پس که در اصل پس بوده از افعال ناقصه غیر مستکن در و س فایده با اسم لا که درین دو
ترکیب است مضاف خبر وی فایده که مضاف بالنعنی است متعلق بلیس خلافاً مفعول مطلق فعل
محذوف ای حرکت خلافاً سببیه متعلق بخلافاً و محذوف فعل مجبور و در خبر مبنی با اسم مفعول

مجهول وی فی شش متعلق محذوف کثیر صفت مفعول مطلق محذوف ای خلفاً کثیر علیک خبر لاست

و اسم وی محذوف است ای لا باس علیک قال

خبر ما و لا الشبتهین بلیس

از جمله مضمرات است خبر ما و لا که مشابه بلیس اند و نفی و دخول بر جمله اسمیه - قال

هو لم یسند بعد و نحو لها

ای خبر ما و لا سندی است که بعد از در آمدن ما و لا باشد - قال

و بی الله اهل الحجازیه

و این خبر لادن ما و لا لغت اهل حجاز است این خبر تم چون ایشان را عمل پیدا کنند پس اسم خبر را با ایشان
نسبت میکنند بلکه ایشان را خبر بگویند لیکن در قرآن دارد است مضافات آن قال الله تعالی و لیکن

ما یذکره البشیر و ما من اعانهم - قال

و اذا زیدت ان مع ما و ان تقض النفی بالا و ان تقدم الخبر بطل النفی

و تشبیه کرد با و کند آن را با ما و ان زید قائم گویند خود شکسته بشود نفی بالا و ما زید لا قائم یا مقدم شود خبر را
بر اسم او چنانکه گوی اقامت زید باطل میشود عمل درین سه صورت از جهت آنکه ما و لا در عمل ضعیف اند - قال

و اذا عطف علیه بوجوب فالرفع

چون عطف کنند بر خبر ما و لا بوجوب یعنی بوجوب عطف که بحاج فایده ده و ان بل است و لیکن پس رفع
آن مفعول واجب است مثل ما زید یقیمان سائر و اما و ان ما کن قاعده اما وجوه اعراب این
ترکیب آنست که خبر مبنی محذوف است خبر مضاف با و لا عطف بر وی الشبتهین صفت ما و لا بلیس
متعلق به الشبتهین موقوفه است پس خبر وی بعد غرقت استند دخول مضاف الیه بعد مضاف
بضمیر وی ابتدا آن خبر وی مضاف باین و ان مضاف بحجاز از آن طرف متضمن معنی مشروط زیدت
فعل مجبور آن مفعول الم اسم قاعده وی مع حرف جر یا خبر و از جمله شرط او انقض النفی عطف
بر جمله شرطیه مذکوره او تقدم الخبر فعل و قاعده انجمه عطف بر جمله شرطیه سابقه بطل قاعده فعل قاعده

که این مثال اضافت است بمعنی لام ای لام زید - قال

و خاتم ففته

که بمعنی من است ای من ففته - قال

و ضرب ایوم

که بمعنی من است ای من ایوم - قال

و تعید تعریفان مع المعرفة و تخصیصا مع النكرة

و اضافت معنوی فائده میدهد تعریف را و معنی که با معرفت باشد و فائده میدهد تخصیص را و اینکه با کمره

باشد اول مثل غلام زید و ثانی مثل غلام رمل - قال

و شرطاً تجرید المضاف من التعریف

و شرط اضافت معنوی آنست که مجرد باشد مضاف از تعریف اگر معرفت لازم باشد باید که هم را از وی

حدوث کنند و اگر علم باشد سمی بان اسم خوانند و اگر مجهول فزیم است آید - قال

و اما اجازه الگوئیون من الثلاثة الاثواب و شبهه من العدد و ضعیف

و آنچه جائز داشته اند کوفیان که آن ترکیب الفاء الاثواب است و مانند آن از عدد و ضعیف است از جهت آنکه

هم مضاف است و هم مضاف الیه و آنچه در حدیث واقع شده است با وفت الی بنیاد محمل الی بنیاد است

نه اضافت اما وجه اعراب این ترکیب آنست که بی مبتدا معنوی خبری و تعین عطف بر معنوی فاعله معنوی مبتدا

من الی بنیاد محمل الی بنیاد مضاف الیه مضاف الیه مضاف الیه مضاف الیه مضاف الیه مضاف الیه مضاف الیه مضاف الیه

مضافه ای مبتدا اما حرف عطف بمعنی لام مضافی ثابت یا ثابت خبر مبتدا آنست حرف ج را محصور

در اکل منی ری فاعل وی خبری بر مضاف المضاف مفعول وی و حرف عطف ج را محصور در اکل منی ری فاعل وی

من عطف بر مبتدا لام فی جمله مضافی ثابت یا ثابت خبر مبتدا معنوی فی عطف بر مبتدا معنوی من فی ظرفیه معلق

ثابت که خبر مبتدا است و مبتدا قلیل خبری مثل غلام مبتدا و مبتدا خبر فاعل فعل محذوف زید

مضاف الیه ففته و ضرب ایوم عطف بر مضافه خود و تعید فعل در ضمیر بر مضاف باضافت فاعل و

تعریفاً مفعول وی مع المعرفة مضاف معلق بر تعید و تخصیصاً عطف بر تعریفان مع النكرة معلق بر تعید و

شرطاً مبتدا تجرید خبری المضاف مضاف الیه تجرید من التعریف معلق تجرید و اما موصوله یا موصوفه

ببتدا جاز فعل جوت از باب فعال ضمیر مفعول و الگوئیون فاعل و من الثلاثة معلق بر جاز الاثواب

مضاف الیه ففته و شبهه عطف بر ماقبل خود من بعد معلق بر شبهه ضعیف خبر مبتدا که آن است - قال

و اللفظیه ان یكون المضاف صفة مضافة الی محمولها

و علامت اضافت لفظی آنست که مضاف صفت باشد مضاف به مفعول خود پس کریم العصر اضافت معنوی

باشد از جهت آنکه عصر محمول کریم نیست که صفت باشد است - قال

مثل ضارب زید

که اینجا اضافت لفظی است از جهت آنکه ضارب اسم فاعل است و زید اضافت مفعول که مذکر زید - قال

و حسن الوجه

که این اضافت صفت باشد است بفاعل وی که وجه است - قال

و لا تعید الا تخفیفا فی اللفظ

و فائده نمیدهد اضافت لفظی که تخفیف در لفظ و تخفیف با محذوف تون است حقیقتاً یا حکماً مثل وراج

ببت الله یا محذوف تون ثنیه یا جمع یا محذوف ضمیر تجرید قائم القلام اصل است ثم غلامه - قال

و من لم جاز مررت بر رجل حسن الوجه

و از جهت که اضافت لفظی فائده نمیدهد که تخفیف در لفظ است این ترکیب مذکور با آنکه حسن که

صفت باشد است مضاف به معرفت لازم است با وجود آنکه مکرر است چونکه اضافت لفظی تعریف فائده

نمیدهد پس در است که صفت رجل واقع شود - قال

و امتنع مررت بر زید حسن الوجه

و روا نیست این ترکیب از جهت آنکه زید که موصوف است و حسن که صفت وی است مکرر مکرر مضاف

به معرفت لازم است با چون اضافت لفظی تعریف فائده نمیدهد پس این ترکیب منع باشد - قال

و اما موصوله یا موصوفه ببتدا جاز فعل جوت از باب فعال ضمیر مفعول و الگوئیون فاعل و من الثلاثة معلق بر جاز الاثواب مضاف الیه ففته و شبهه عطف بر ماقبل خود من بعد معلق بر شبهه ضعیف خبر مبتدا که آن است - قال و اللفظیه ان یكون المضاف صفة مضافة الی محمولها و علامت اضافت لفظی آنست که مضاف صفت باشد مضاف به مفعول خود پس کریم العصر اضافت معنوی باشد از جهت آنکه عصر محمول کریم نیست که صفت باشد است - قال مثل ضارب زید که اینجا اضافت لفظی است از جهت آنکه ضارب اسم فاعل است و زید اضافت مفعول که مذکر زید - قال و حسن الوجه که این اضافت صفت باشد است بفاعل وی که وجه است - قال و لا تعید الا تخفیفا فی اللفظ و فائده نمیدهد اضافت لفظی که تخفیف در لفظ و تخفیف با محذوف تون است حقیقتاً یا حکماً مثل وراج ببت الله یا محذوف تون ثنیه یا جمع یا محذوف ضمیر تجرید قائم القلام اصل است ثم غلامه - قال و من لم جاز مررت بر رجل حسن الوجه و از جهت که اضافت لفظی فائده نمیدهد که تخفیف در لفظ است این ترکیب مذکور با آنکه حسن که صفت باشد است مضاف به معرفت لازم است با وجود آنکه مکرر است چونکه اضافت لفظی تعریف فائده نمیدهد پس در است که صفت رجل واقع شود - قال و امتنع مررت بر زید حسن الوجه و روا نیست این ترکیب از جهت آنکه زید که موصوف است و حسن که صفت وی است مکرر مکرر مضاف به معرفت لازم است با چون اضافت لفظی تعریف فائده نمیدهد پس این ترکیب منع باشد - قال

وجاز الضارب بازید

وجازت این ترکیب از جهت آنکه تخفیف فاعله داده است بخند نون تثنیه - قال

وامتنع الضارب زید

وامتنع ستاین ترکیب از جهت آنکه تخفیف فاعله نداده است چون بگویند که فاعله است باضافه

خلافا للقرآن

خلافاً من قرآن که در حدیث آمده این ترکیب الضارب زید را از جهت آنکه سیگه یکم اول اضافت کرده اند

و تخمین باضافت حدت شده و بعد از آن است و لام همی و آورده اند - قال

وضعت اویس الماتیه النجاشی وعبد

وضعت ستاین ترکیب چونکه بعد با عطف است بر الماتیه پس تخفیفش چنین شود که اویس عبد الماتیه

عبد الماتیه الضارب زید ستاین که در حدیث آمده این ترکیب معطوف بعضی چنین و بعد از آنکه معطوف بر زید است

شربت شافیه و عظمایا گویند که در حدیث آمده است و حال آنکه حکایتی از اوست یعنی اویس الماتیه

النجاشی عبد الماتیه است که ای آن کسی که خفته است صد شتر سفید را بایندیشان یعنی شترهای ایشان قال

و اما جاز الضارب لرجل خلافاً لعلی المختار حسن الوجه

و نیست و جز این نیست که در حدیث ترکیب الضارب لرجل و قیاس آن بود که در حدیثی از جهت آنکه

تخفیف فاعله نداده و تخمین بلام افتاده با وجود این در حدیثی است از جهت محمول او هر چه مختار

در حسن الوجه که در حدیث است باضافت صفت شبیه بوی و در حدیث دیگر است که غیر مختار است یکی منبع

او با علیت و دیگر نصب او بشارت مفعول - قال

والضاربک و شبیه فیمین قال نه مضاف خلافاً لعلی ضاربک

و در حدیث ترکیب الضاربک و فاعله که اضافی و الضاربیه است و تثنیه و جمعای ایشان است و در حدیث

آنکه در حدیث مضاف میگرداند مفعول از جهت محمول بودن او بر ضاربک که در حدیثی تخفیف حاصل شده است

پس این را نیز محمول بر او کردند و در حدیثی که ضاربک است در اتصال ضربه را با وجه و عرابی بن ترکیب

آنست که و التثنیین بشما آن را ضمیر بگویند از افعال باقیه مضاف اسم وی مفعول خبری مضافه است

معنوی است مضافه آنکه خبر مبتدأش ضارب زید حسن الوجه و عراب ایشان معلوم است و لا تفتقد فعل

تثنی از باب افعال و در حدیثی رابع باضافت فاعل و سه الا تخفیف مفعول وی فی اللفظ متعلق تخفیفاً

و من ثم متعلق با بعد خود که جاز است قدرت بر حل حسن الوجه و تاویل لهذا ترکیب فاعل و سه و امتنع

مررت بر یزد حسن الوجه عطف بر جاز و جاز الضارب بازید و بعضی نسخ و الضارب بازید عطف بر امتنع

و تخمین امتنع با فاعل خود نیز عطف بر تقدیم خلافاً لمفعول مطلق فعل محذوف للقرآن متعلق بخلاف

و عطف فعل اویس الماتیه النجاشی و عبد الماتیه و تاویل لهذا ترکیب فاعل وی و اما ماکله و حمر جاز فعل

الضارب که مضاف است بر حل فاعل وی خلافاً لمفعول مدعی الاختیار متعلق بجمادی الحسن الوجه متعلق

بـ اختار و الضاربک عطف بر ضارب الرجل و شبیه عطف بر وی فیمین قال موصول باصله خود مجرور

فی آیه جار مجرور و متعلق بجارانه مضاف مفعول قول خلافاً لمفعول مدعی علی ضاربک متعلق بوی - قال

ولا یضاف موصوف الی صفه ولا یضفه الی موصوفها

و اضافت کرده نیست و موصوف بصفت از جهت آنکه معنی اضافی و صفی با هم جمع نمی شوند و صف

بموصوف هم تبارکین است - قال

و مثل مسجد الجامع و جانب الغربی و صلوة الاولی و بقله الحقیقه متداول

و مانند این ترکیب یعنی هر جا که موصوف را اضافت کرده باشند بصفت متداول است یعنی از ظاهر

گردانیده شده است و تاویلش آنست که اشال اینها صفت موصوف محذوف اند تقدیرش چنین

شود که مسجد الوقت الجامع و جانب المکان الثربی و صلوة الساعة الاولی و بقله الحقیقه - قال

و مثل جر و قیظقه و اخلاق ثیاب اول

و مانند این دو ترکیب متداول است یعنی از ظاهر گردانیده شده است و این نیز جواب سوال تقدیر است

که کسی گوید که اضافت صفت بموصوف رد نیست پس اینجا چون جر را بقیظقه و اخلاق را بثیاب

اضافت کردند جواب گوئیم که این برخلاف خبر خود نیست و تاویلش آنست که در اصل قیظقه جر است

و اما ماکله و حمر جاز فعل الضارب که مضاف است بر حل فاعل وی خلافاً لمفعول مدعی علی ضاربک متعلق بوی - قال

و نود که یکی از اسامی است اضافت کرده میشود و ضمیر قطع کرده میشود و اضافت چونکه وضع او از
براست است که پس از وی اسم جنس صفت چیزیست و رفع شود پس در اضافت بغير اسم جنس نمیتواند
و بی اضافت نیز استعمال نتوان کرد و اگر بخلاف وضع لازم می آید اما وجود اعراب این ترکیب
آنست که اگر از برای تفصیل اسامی مبتدا است صفت وی قاضی مفعول مالم بسم فاعل فعل
مخبر وقت ای بقیال فی اضافت بعضا اے یا و تکلم فی وای ایجا ز فعل است از باب افعال و جوت
در اصل اجزای بوده آن خبر فاعل وی ای قاضی مفعول وی وای عطف بر وی مفعول فعل بی در و مستکن
فاعل او فاعله بقیال یا خود مخاطب باشد و مضاف مخبر وقت است مفعول انت می اے هم امر می
مفعول او و تنبی عطف بر و و بقیال فعل مجهول فی مفعول مالم بسم فاعل او فی الا که متعلق بقیال
و نمی عطف بر فی و از برای شرط قطع فعل مجهول بی در و مستکن مفعول مالم بسم فاعل
او این جمله شرط قبل فعل مجهول رخ مفعول مالم بسم فاعل او این جمله با سطوت خود جزا است شرط
و نمی که مضاف است بقایا مبتدا و نفع خبری است متعلق با نفع و جایا فعل هم فاعل وی شل پیچیده
مخبر وقت ای بقیال یا و جایا عطف بر وی و دو تخمین و مضاف بر عطف بر وی مطلقا حال از فاعل
جایا و جایا هم مثل بی مطلقا مثل جایا سابق و دو مبتدا ایضا مفعول مجهول در و خبریست راجع باو
مفعول مالم بسم فاعل مفعول متعلق با ایضا و پیچیده و ایضا عطف بر وی - قال
التوابع کل ثمان با عراب سابق من چند و ده

توابع هر دو است یعنی هر دو خبری است که با عراب سابق خود باشد پس فعل شد درین نوعیت صفت دوم
و سوم چونکه از ثانی توخر مراد است و دیگری بیاید که جهت اعراب و سابق او یکی باشد پس غیر متعده اعراب شد
از جهت آنکه عراب او و مبتدا از جنسین مختلفین است و همچنین مفعول دوم علت و سوم علت - قال
النتع تابع بدل علی معنی فی قبوله
نت که یکی از توابع خمس است تابع است که دلالت کند بر معنی که در متبوع او باشد - قال
مطلقا

یعنی مفید بصورت وقت نسبت عامل نباشد و این قید از برای اعراب تاکید است - قال
و فاعله نعت تخصیص او توضیح
و فاعله نعت تخصیص است اگر موصوف او نگردد باشد شل جانی رجل عالم و توضیح است اگر موصوف
او معرفه باشد شل جانی زید العالم و اگر پرسند که جهت تقدیم نعت بر سائر توابع چیست جواب
گوئیم که از جهت کثرت وجوه متابعت او بشنوع است
و قد یکن لمجد المنداد و المذم او التاکید
و اندک میباشد نعت از برای مجرور تا یعنی مقصود از ویست توضیح باشد و نه تخصیص شل اسم اسد الرحمن الرحیم
و یا از برای مجرور باشد شل اعوذ بالله من الشیطان الرجیم یا از برای تاکید باشد - قال
شل نفخه واحدة
چنانکه از تا و نفخه واحدة فهم میشود پس واحد تاکید او باشد - قال
ولا فصل بین ان یکن شتقا و غیره
در نمی نیست بیان اینکه صفت شتی باشد یا غیر شتی یعنی چنانکه شتی صفت آن بشود غیر شتی نیز واقع شود
و اذا کان وضع لغرض المعنی عموما
و نمی که باشد وضع آن غیر شتی از برای غرض معنی در جمیع استعمالات - قال
مثل شیمی و ذی مال
همچنانکه گوی مرث برجل شیمی و ذی مال که بر یک از شیمی و ذی مال صفت رجل واقع شده اند شتی نیست - قال
او خصوصا
یا خود موضوع باشد آن غیر شتی از برای غرض معنی در بعض استعمالات - قال
مثل مرث برجل اے رجل
اے کامل فی الرجلیه که اینجا اے صفت رجل واقع شده است و شتی نیست - قال
و بهذا الرجل

ویحی ز قعود عظمیانه

و رواست ترکیب قعود عظمیانه از جهت آنکه قعود جمع مکسرست و صورت مثل یقعدون اما وجه اعراب
 این ترکیب آنست که توصیف فعل مجہول آنکه مفعول مجہول وی با نحو مشتق تہ صفت انجسرت
 صفت جملہ و نیز فعل مضارع الضمیر فاعل و سے و توصیف فعل مجہول در ضمیر راجع باسم فاعل
 او و حال شعلق بر صفت الموصوف مضاف الیه حال و حال شعلقه عطف بر حال موصوفه نحو خبر مبتدا
 محذوف مضاف حررت فعل بر جل شعلق بر حررت حسن صفت جل قلام که مضاف است بضمیر فاعل حسن
 قائل اول مبتدا قیبعه فعل در ضمیر عاید باول فاعل و سے ضمیر مفعول و سے فاعل موصوف فی الاعراب
 شعلق بر قیبعه و التعلیل باذیاع خود عطف بر وی و اثباتی مبتدا قیبعه نے انجسرت الاول چنانچہ
 گذشت و فی البانی شعلق یکنون مقدرا کا فعل خبر و سے و من حرف جر ثم جار و جار اشارہ است
 مجرور و سے این جار و مجرور شعلق بحسن فعل تمام فعل باضی بر جل فاعل و سے قاعده صفت و سے
 عظمیانه فاعل قاعده و صفت فعل قاعدون در تاویل بنا ترکیب فاعل و سے و یحی ز قعود عظمیانه

در تاویل بنا ترکیب فاعل وی - قال

والمضمر لا یوصف ولا یوصف بہ

و مضمر وصف کردہ میشود یعنی چیزی را وصف وی نمی آرند و اورا نیز وصف چیزی نمی آرند یعنی ضمیر وصف

و تابع میشود و موصوف - قال

والموصوف خص اوسا و

و موصوف خص میباشد از صفت یا سادی صفت میباشد یعنی چنانکہ معزہ ترجمی باشد از صفت - قال

و من ثم لم یوصف ذوالالام الا مبتدا و بالمضاف الی شملہ

و ازین جهت کہ موصوف میباشد کہ اخص باشد از صفت یا سادی و صفت کردہ نمی شود موصوف بلام را مگر

شمل و سے یعنی مبعوث بلام دیگر یا بجزیرہ کہ مضاف باشد بنبرہ و اللام خواہ بے واسطه مثل جارائی الرجل

صاحب الفرس یا بواسطه مثل جارائی الرجل صاحب انعام الفرس فقال

دعا

و انما التزم وصف باب ہذا بذی اللام للابہام
 نیست و جز این نیست کہ لازم گرفته اند وصف باب ہذا را بذی اللام با آنکہ تقاضای آن
 میکند کہ وصف باب ہذا بر موصول پیوستہ روا باشد لیکن ہذا نیست از جهت آنکہ در وی ابہام
 پس چیزیست باید کہ رفع ابہام وی کند و آن ذواللام است قال

و من ثم ضعف

و ازین جهت کہ لازم گرفته اند ضعف باب ہذا بذی اللام از جهت ابہام ضعیف است قال

و حررت بهذا اللامیش

یعنی بگذاشتم باین سیفا از جهت آن کہ جنس ابہام است چونکہ لام بضمیر عام است قال

و حسن حررت بهذا العالم

و ازین جهت مذکورہ نیگوست این ترکیب مذکور از جهت آنکہ جنس ی تعین یافته در خبرت پیوستہ

است کہ عالم از جنس انسان خواہ بود اما وجود و اعراب این ترکیب آنست کہ المضمر متبع الا و صفت

مجرور نفی در ضمیر راجع بضمیر مفعول مجہول و سے و لا یوصف بہ عطف بر وی و الموصوف مبتدا اخص فی

اوسا و عطف بر خص کہ رفع الی خبر تقدیری است و من حرف جر ثم جار و جار مجرور شعلق بر صفت

تہ کہ مضاف است بلام مفعول مجہول کہ یوصف الا مبتدا شنیہ کہ اعراب وی بحسب عامل است ای لم

یوصف شنی الا مبتدا و بالمضاف الی شملہ عطف بر وی و انما کہ حصر التزم فعل مجہول صفت کہ شنی

بباب مفعول مجہول و مضاف الی باب ہذا بذی اللام شعلق بر وصف للابہام شعلق التزم من ثم

بضعیف حررت بهذا اللامیش و تاویل بنا ترکیب فاعل ضعف و حسن حررت بهذا العالم عطف بر وی

و عطف تابع مقصود بالنسبتہ مع مقبوعہ و توسط بینہ و من مقبوعہ احد المحررات

المشترکہ و سیاقی

دوم از توابع تہ عطف است و عطف در لغت میل و مہربانی است و در شعلق محمول و در عطف مقصود

بحرکت است و آن تابعی است کہ مقصود یا خبر بیان نسبتی کہ در کلام واقع است یا نتیجہ غرضی او و نتیجہ غرضی

مقصود به نسبت باشند و جدا یا جدا شود میان او میان متبوع او یکی از ده حرف و زود باشد که بیاید تفسیر حروف عشره در قسم حروف انتشار است که قال

مثل قام زید و عمرو

که زید و عمرو هر دو مقصود به نسبت قیام اند قال

و اذا عطفت علی المرفوع المتصل الیه منفصل

و تخی که عطفت کرده شود بر غیر مرفوع متصل تا یکد کرده میشود منفصل تا عطف بر جزو لازم نیاید صورتی قال
نحو صرف انا و زید

که زید عطف بر ضمیر شکم است و انا فاصله میان مطون و مطون علیه قال

الا ان یقع فصل فیجوز ترک

اگر ای که واقع شود فاصله میان ضمیر متصل و آنچه برده عطف کرده اند که درین هنگام ترک تا یکد رواست قال
نحو ضربت الیوم و زید

که یوم فاصله شده است و بدین جهت ترک تا یکد کرده اند قال

و اذا عطفت علی المضمر المحصور و راعیه الحاقض

و تخی که عطفت کرده میشود بر ضمیر محصور و راعیه محصور است که عطف مبتدای غیر مرفوعی مقصود و فصل تابع بالنسبه متعلق بمقصود مع حروف جر متبوع که مضامین غیر است محصور و این جار و مجرور متعلق بمقصود توسط فصل مینه ظرف وی بین قبوره عطف بر مینه و آخر حروف عشره فاعل توسطه و احوال سیاقی با فاعل خود که ضمیری است در وی مایه مجرور فاعل و مثل قام زید و عمرو معلوم و اذا عطفت علی المرفوع المتصل جمله شرطیه که منفصل جزا است و ی نحو ضربت انا و زید معلوم الا ان یقع فصل فیجوز ترک عطف بر وی مثل ضربت الیوم و زید معلوم و اذا عطفت علی المضمر المحصور و راعیه الحاقض مثل ضربت الیوم و زید
نحو ضربت بابک و زید

ترکیب این معلوم - قال

و المعطوف فی حکم المعطوف علیه

و مطون در حکم معطوف علیه است یعنی اگر چیزی در معطوف علیه جائز است در معطوف هم باید که

جائز باشد و اگر منع است در معطوف نیز باید که منع باشد قال

و من ثم لم یجرب فی ما زید بقا تم او قانما و لا ذایب عمره الا ان یقع

و ازین جهت که معطوف در حکم معطوف علیه است جائز نیست در ترکیب ما زید بقا تم او قانما و لا ذایب عمره
اگر منع ذایب از برای آنکه اگر نصب خوانند یا مجرور اند معطوف بر قائم خواهد بود پس خبر زید باشد این است
و جهت آنکه در قائم ضمیری است مانند زید و در ذایب نیست بلکه فاعل و ی است پس در مرفوع باید که
و عطف جمله بر جمله باید که است پس برین قاعده سوال می آید باید که ترکیب الذی بطرف غضب وید
الذایب روا نباشد چونکه فاعل بطرف غیر است مانند بر موصول در غضب ضمیر است پس بگوید قال
و انما جاز الذی بطرف غضب زید الذایب لا نه فاعله السببیه

و نیست و جز این نیست که رواست این ترکیب با وجود هم ضمیر و غضب از برای عطف نیست
و بر تقدیر یک عطف باشد فارسیه نیز رواست از جهت آنکه فارسیه عطف ضمیری است و چونکه ربط
کما ضمیر مستفاد میشود از وی نیز مستفاد میشود پس در غمی باشد که الذی بطرف غضب زید بطرفه
الذایب یعنی آنچه خبری که می برد پس غضب میکند از این نسبت بریدن وی آنچه خبری است قال
و اذا عطفت علی عاملین مختلفین لم یجز خلافا للفقهاء

و تخی که عطفت کرده شود بر موصول و عامل مختلف جائز نیست نزد جمهور خلافت مرفرا که و جائز میشود
الا فی تخوفی الدار بزید و الحجرة عمرو خلافا لسیبیه

اگر در مانند فی الدار زید و الحجرة عمرو که رواست این ترکیب نزد جمهور خلاف سببیه و لکن این با خبرها
نیز در بعضی بروقت که مجرور مقدم باشد پیش جمهور رواست و پیش سببیه رواست اما وجه اعراب این
ترکیب آنست که المعطوف مبتدای حکم المعطوف علیه متعلق ثبوت خبر مبتدای من ثبوت است

فی حرف جر و اما مشابیه پس آید اسم وی یا از حرف جار و زائد قائم مجرور وی که جریا است و اما
عطف بر بقا تم و احوث عطف لایه و هب مبتدا عمر و فاعل مکی قائم مقام خبر انجمله
عطف بر جمله سابقه الا حرف استثنای الفاعل فاعل لم یجز و اما کلمه حصر جاره فعل مضارع یما بعدی که لا بدی
بیض فی غضب زید الذی باب است و اما و یل هذا ترکیب فاعل می لام از حرف جار و آن از حرف
مبتدا بال فعل ضمیر مؤنث اسم وی مایه و فاعل مضارع یما بعدی و این جمله مجرور لام متعلق بمایه
و اما کلمه شرط عطف فعل مجهول در ضمیر مایه یا هم مفعول الم یما بعدی علی مایه متعلق لم یجز
شرط خلافا مفعول مطلق فعل مجزوف ای عطف خلافا لفظا متعلق بخلافه استثنای متعلق لم یجز
ای لم یجز عطف فی ترکیب لایه خبر هذا ترکیب زید مبتدا ولی الیاء مقدم بر وی مجرور و خبر
یاء الیاء مفعول عطف بر زید که این دو مفعول را عطف کرده ایم بر مفعول دو مفعول مختلف که یکی مبتدا است
و دیگری حرف جر یک حرف عطف خلافا مفعول مطلق فعل مجزوف است و یما بعدی متعلق بمبتدا قال

ان تاکید تابع یقر را امر المتعجب فی استثناء شمول

سوم از دو ابع تسه تاکید است و تاکید در لغت بیانگر کردن است و در مطلق تابعی است که در لغت
امر متعجب یعنی حال و این نیز و سابع و مثبت یعنی در بودن او است یا مشداید یا شمول متعجب از او
یعنی نوع گمان سابع کند مگر شمول او را است و او را مجازی است و اکثری یکی حقیقی قال

و هو لفظی معنوی

و تاکید بر دو قسم است لفظی است معنوی قال

فاللفظ تکریر اللفظ الاول

پس تاکید لفظی مکرر که دانیدن لفظ اول است حقیقا قال

مثل جاءنی زید و ی

یا حکما مثل ضربت انت و ضربت انا قال

و یجری فی الالفاظ کلمسا

و جاری میشود این تاکید لفظی در جمله الفاظ خواه اسم باشد خواه فعل باشد خواه حرف قال
و المعنوی بانفاظ محصورة

و تاکید معنوی مخصوص است بانفاظ معنوی یعنی در جمیع الفاظ جاری نیست - قال

و هی لفظه و علیها و کلاهما و کله و جمع و اکتع و ایتع و البصع

و آن الفاظ محصور این هشت لفظ مذکور است و بعضی البصع را بصا و مجمر خوانند و اندکی گفته اند
که اکتع و ایتع و البصع را که علیها و فکر کنند معنی تدریجی است که بعد از حسن که یکبارگی معنی تدریج
و بعضی گفته اند که اکتع مشتق از اکتع است بمعنی نام و البصع بصا و جمله مشتق است از البصع العرق
ای سال و بصا و مجمر یعنی بر وی یعنی سیراب شد و ایتع مشتق از ایتع که بمعنی طول عرق است قال
قالا و لان لیجان با اختلاف صیغتها و ضمیرها

پس دومی اول از این الفاظ که نفس علی است عام اند یعنی تاکید واحد و ثانیه و جمع و فکر کنند
واقع میشود ندیب مختلف شدن صیغه ایشان و ضمیر ایشان که عامه مبتدوع است قال

تقول

میگویی تو قال

نفسه

در واحد مذکر - قال

و نفسها

در واحد مؤنث قال

و انفسهما

در تثنیه مذکر و مؤنث قال

و انفسهم

در جمع مذکر عاقل قال

نفس ۱۲

در جمع مؤنث و جمع مذکر غیر ماقبل قال

والثاني للشئ

دوم که کلاه کفت است از برای هستی میباشند قال

45. 10

انہو پر اے شفیقہ مذکر۔ قال

وڪڙا

انہو اے تثنیہ مونث قال

والباقي مغيب. المثني

و آنچه باقی ماند از آنچه مذکور شد استعمال میکنند و از برای غیر ششانی خواهر و مادر باشند و غیر خواهر و مادر

باختلاف افسیر ہے کہ

با اختلاف ضمیر حاصل میشود در لفظ کا که از برای مفرد مذکرست قال

وکلہا

کتاب برائے مفرد مونت است نحو قرات الکتاب کلدوز استیضحه محمد قاتل

وگاہ

در جمع مذکور سال

200

در جمع مؤنث - قال

والمصنع في الحيواني

و باختلاف صیغه حاصل میشود تا یک در الفاظ باقیه و قال

21

در تذکره احمد قال

جمعا

در ثبوت واحد در جمیع نیز استعمال میکنند چونکه معنی جماعت است قال

اجنبیوں

در جمع مذکر - بقال

و جمع

در جمع مؤنث و محنین است قال

الكنع كنعان الكنعون وانبع بئرا بئرون تبع والبعص بضعاء وبعصون بضع

اما وجه اسرار این ترکیب آنست که تاکید مبتدیان بر خبر و می یقین مضارع معروف و

ضمیر کے راجع بتایا اور المتبوع مفعول بہ یقرر فی النسبة تعلق بہ یقرر و شمول عطف فی

السبعة وهو مبتدأ عامد بتاكيد لفظي خبره وي ومعنوي عطفا لفظي فاللفظي مبتدأ انكر باللفظ الاول خبره

شکل خبر مبتدا محذوف جار فعلی چون فاعل و قایم با مفعول زید فاعل و زید دوم تاکید زید اول

بحرہ صغیر کے مسکن قائل اور عامہ تکبر و نفی الا الفاظ متعلق بحرہ و کلمہ

الفاظ والمعنوی مبتدأ بالفاظ متعلق بنائب خبری محصورة هذه اللفاظ وهي مبتدأ عامر بالفاظ

نفسه خبری و عینه عطف بر نفس و کلامها و کلامه و اجمع و اکتع و اربع و اربع عطف اند بر جمله

فلا ولا من مبتدئ العيان مثل ميدان صل وصال على حله خبر مبتدئ و باختلاف صيغتها متعلق ببيان

وغيره عطف بر بیعتها و غیره که در بیعتها و غیره است با و آن قول اول

[illegible]

و اما ایشان در شان از دست داشتن و کسب و کارها میباشند که اینها را هم باید دانست

ومشائي وكلما عطف ركلا جاءه الثاني معتد بغير المنهم المستلحق ثبات ثابت خبر باقي باختلاف

1870

الضمير متعلق بفعل مقدّم که ثابت یا متلبس باشد فی کلّ متعلق باختلاف و کلمه و کلمه کلّ عطف بر یکدیگر و التبع عطف بر الضمیر ای باختلاف البصغ فی البوائی متعلق باختلاف مذکور است

باختلاف البصغ فی البوائی اجمع خبر مبتدأ اخذت و باقی خبر بعد از خبر قال و لایو که بکل و اجمع الا ذوا حیا و البصغ افرا قها حیا و حکمت و تاکید کرد و نشود بکل و اجمع مگر ذوا حیا را که درست باشد چه باشند آن اجزاء از یکدیگر

از روی حس پنجوا اجزای قوم یا از روی حکم پنجوا اجزای عبد قال

نحو کرمت القوم کلهم

یعنی گرامی کردم قوم را همه ایشان و این مثال افتراق حس است قال

و اکثریت البعد کله

یعنی خبریم آن بده را همه او را و این مثال افتراق حکمی است که اجزای بعد از خبر مبتدأ

اما حکما متفرق است چه که میتواند بود که بعضی او را بخرد و بعضی را نخر و قال

بخلاف حیا و زید کله

که روایت از جهت آنکه اجزای زید صحیح الا افتراق نیست نه تا و یکبار و حکم حکمی قال

و اذا اكد الضمير المرفوع المتصل بالنفس والعین اكد بالمتصل

و چون نواهند که تاکید کنند ضمیر متصل مرفوع را بنفس و عین تاکید میکنند آن متصل را بضمیر متصل

نحو ضربت انت لفک

یعنی زدی تو یعنی نفس تو زد و قال

و اکتع و اخواه اتباع لایجمع

و اکتع و اخواه بای اکتع که اتباع و اجمع است تا بیان اندام جمع را یعنی بعد از جمع متعلق می باشد

فلا تقدم علیہ

پس مقدم نشود اکتع و اخوات او بر اجمع قال

و ذکر ما در دو فصل پیش

و ذکر اکتع و اخوات ادبی اجمع ضعیف است اما وجه اعراب این ترکیب آنست که دلا

یو که مضارع منفی بکل متعلق بود که اجمع عطف بر کل الا حرف استثناء و منفی مرفوع که قائم مقام

مستثنی منه است که امفعول بالمیم فاعل و یو که است اجزاء مضارع که دو بعبع فعل مضارع مرفوع

که مضارع است بضمیر فاعل بعبع حتما فاعل از فاعل بعبع او حکما عطف بر آن و جمله صفت اجزاء است فعل فاعل

القوم مفعول وی کلمه تاکید قوم اکثریت البعد کله عطف بر اکثر است القوم بخلاف خبر مبتدأ اخذت

ای بنا ثابت و واقع بخلاف جاب فعل زید فاعل و یو که تاکید زید و آذاکه شرط اكد فعل مجهول الضمیر مفعول

بالمیم فاعل و یو که مرفوع صفت الضمیر المتصل صفت بعد از صفت یو یا بنفس متعلق باکد که عطف

بر وی و یو که شرط اكد المتصل جزای شرط ضربت فعل و فاعل انت تاکید فاعل انت تاکید و یو که اکتع

و اخوات عطف بر وی و اکتع خبر مبتدأ اجمع متعلق باکتع فاعلا فاعلا تفریع لا لا فاعله تقدم فعل نفی در خبر

لا یجمع بالکے فاعل و یو که متعلق بر تقدم و ذکر مضارع است بضمیر مبتدأ و ذکر ظرف ذکر باقی خبر مبتدأ قال

البدل تابع مقصود یا نسب الی المتبوع و نه

قسم چهارم از قواعد بدل است و بدل تابعی است که مقصود باشد یا آنچه نسبت کرده اند المتبوع

او دو نوع متبوع اولی تابع مقصود و نسبت با متبوع قال

و یو بدل الكل و البعض و الاستمال و الغلط

و این بدل چهار قسم است یکی بدل کل است یعنی بدل کل بدل مبتدأ دوم بدل بعض است

یعنی بدل که بعضی مبتدأ است سوم آنکه بدل اشتمال است یعنی بدل که حصول او بسبب

اشتمال است چهارم بدل غلط است یعنی بدل که حصول او بطل است قال

فالا ول بدل لول و لول الاول

پس اول که بدل کل است بدل اول و بدل اول است یعنی بالذات بدل و بدل منبکی اند اگر چه بحسب

مفهوم مخالف اند شل جامعی زید یا خود که اگر چه زید یا خود که مخالفت اند در مفهوم اما ماصدق هر دو یکی است

مضارع منفی ظاهر مفعول مجهول وی من مفعول متعلق به بیدل بدل اکل مفعول مطلق الاکله است
من انما به منفی از من المفعول غیر متعلق فعل و فاعل و مفعول زید بدل از ضمیر که به است قال
عطف الیاء تا بی غیر صفة یوضح متبوعه

قسم نهم از قوانین عطف بیان است و عطف بیان تابعی است که غیر صفت باشد و شدن
گرداند متبوع خود را - قال

مثل اقسام بالله ابو حفص غیر مفعول
سوگند خود و بخدا ابو حفص که نام ایشان عمر است عطف بیان است بجهت آنکه تابعی است غیر صفت
و متبوع خود را که ابو حفص است روشن گردانیده است قال

و فصله من ابدل لفظا
و فرق عطف بیان و جدا شدن که از بدل از حیث لفظ - قال
مثل اما ابن الکلبی البکری بشر

یعنی همانند این ترکیب است یعنی هر جا که متبوع وی مضارع الیه صفت معروف بلام باشد و او
مجهول از لام است که او را عطف بیان دارند و بدل از جهت آنکه بدل در حکم مکرر فاعل است پس
اگر بدل دارند آن را بک بشود مثل الضارب زید و این روانیت و معنی مثل شکت که من این
و این بکری ام که آن بشر است و مصرع ثانی وی تحت ک - قال

علیه الطیر ترقبه و قوما

یعنی در حال که بران بکری یا بران بشر مرغان چشم میدارند و او را و او را و او را
و عرب این ترکیب است که عطف الیاء مبتدای خبری و غیر صفت تابع بر غیر مفعول فاعل
مفعول این جمله صفت ثانیه تابع مثل قسم فعل ماضی باشد متعلق به ابو فاعل و کسبنا بضم کسر
بیان و فصله مبتدای بدل متعلق بلفظ غیر صفت متعلق ثبات یا ثبت خبر مبتدای آن که
مضارع است به آنکه خبری البکری مضارع الیه بکری از جمله مضارع الیه مثل قال

المبتنی ما مناسب مبنی الاصل

مبنی آن اسی است که شاید باشد مبنی الاصل را و مبنی الاصل ماضی امر مخاطب حرف قال
او وقع غیر مرکب

یا واقع شود آن مبنی غیر مرکب بر وجهی که عامل با او وجود گیرد مثال قسم اول بنامه بولار و
مثال قسم ثانی مضارع پیش از دخول عامل بر و س و سائر افعال غیر مرکب - قال

و حکم ان لا یختلف آخره لا اختلاف العوال
و حکم مبنی آنست که مختلف نشود آخره و از جهت اختلاف عوامل قال

و القابیه ضم و فتح و کسر و وقف
و القابیه مبنی ضم است و فتح و کسر و وقف قال

و هی المغمرات و اسماء الاشارة المربکات و الموصولات و الکنایات و اسماء
الافعال و الاصوات و بعض الظروف

و مبنی این اقسام مذکور هشتگان است و تانیث غیر باعتبار تانیث خبر است و بعضی ظروف قید
کرد از جهت آنکه به ظروف مبنی نیستند چنانکه در بحث آن باید انشاء الله تعالی - اما وجود هر یک
این ترکیب است که المبتنی مبتدای موصول یا موصوفه تا سبب فعل ماضی در ضمیر فاعل

و سبب عامل ماضی الاصل مفعول مناسب انجمله صله یا صفت ماما با صله یا صفت خبر مبتدای او
از حرف عاطفه وقع فعل ماضی در ضمیر عامل بنا فاعل و سبب خبر که مضارع است بر حال

از ضمیر وقع و حکم بعد از آن از حروف تاجده لا یختلف فعل مضارع آخره فاعل و سبب لا اختلاف
مضارع است بر اهل متعلق به مختلف و القابیه ضمیر خبری و فتح عطف ضم و کسر عطف غیر

و وقف عطف بر کسر و همچنین عطف بر یکدیگر و هی مبتدای المغمرات خبری و بانی عطف بر فعلی
المغمرات و وضع لشکرها و مخاطب او و تانیث تقدم ذکر لفظ او معنی او حکما

مغمرات و مقام مبنی است آن می است که وضع کرد و باشد از این امری شک یا از راست

و همچنین باقی اقسام اما وجود اعراب این ترکیب است که تصریح می نماید در موصول یا موصوفه
و وضع مجول ماضی در وی ضمیر مفعول بالم اسم فاعل می راجع یا آنکه متعلق بوضع و اعراب
علت بر شکل او عطف بر مخاطب تقدم فعل ماضی ذکر که مضارع است بضمیر فاعل می لفظاً نیز از فاعل
تقدم او یعنی عطف بر لفظاً او حکماً همچنین این جمله صفت فاعل بر موصول یا موصوفه خبر میدهد که انصرفت
و چون مبتدا متصل خبر دی و منفصل عطف بر متصل لفظاً از برای تفسیر منفصل مبتدا متصل خبر دی تفسیر
متعلق با متصل و منفصل عطف بر منفصل که مبتدا می دیگر است نیز که مضارع است با متصل خبر متصل
و چون مفعول مبتدا خبر منصوب و چون عطف بر یکدیگر قالان مبتدا متصل خبر دی و منفصل عطف
متصل و آن است مبتدا متصل خبر دی و آنکه مبتدا محتمل که مضارع است از برای خبر دی الاول مبتدا
فرب مضارع الیه ضمیر مخدوف ای الاول ضمیر فرب و قرب متشابهی فربین و فربین خبر عطف
بر وی ای فربین متعلق مبتدا و فربین عطف بر فربین و آن است اولی و اولی و اولی متعلق
فالم فروع متصل فاعله مبتدا فی الماضی للثانی و الثانی
پس ضمیر مفعول متصل فاعله منصوب و مجرور مستتر می باشد در ماضی مناسب که واحد باشد و مناسب
که واحد باشد مثل از ضرب و به ضرب که در اول بود در ماضی ای ممکن است قال
و فی المضارع لانکام مطلقاً
و در مضارع که از برای شکل باشد نیز مستتر می باشد مطلقاً یعنی خواهد واحد باشد و خواهد شکیله و خواهد
جمع و خواهد مذکر و خواهد مؤنث در واحد انما مستتر است در ماضی و فروع و فروع
و مخاطب
و در مخاطب که از برای واحد نیز باشد مستتر می باشد مثل ضرب یا ضرب قال
و القایب و القایب
و مضارع که از برای واحد یا واحد فاعل باشد نیز مستتر می باشد مثل ضرب یا ضرب و به ضرب و به ضرب
و فی المضارع لانکام مطلقاً

و در صفت مستتر می باشد نیز مطلقاً خواهد اسم فاعل یا شد خواهد اسم مفعول فاعله مبتدا شکیله خواهد
واحد و خواهد شکیله و خواهد جمع خواهد مذکر و خواهد مؤنث و و فیکه فاعل ایشان مستتر می باشد که شکیله
نباشد و او و الف و یا در صفت اعراب اند و ضمیر فاعل نیستند بخلاف فعل که فاعل اند و اعراب ما و
و اعراب این ترکیب است که فاعله فروع مبتدا متصل صفت ای فاعله مفعول مطلق ای شخص
خاصه است و فعل مضارع در ضمیر فاعل می عاید فروع فی الماضی متعلق بضمیر القایب متعلق بکائن
که صفت ماضی است و القایب عطف بر القایب و انما خبر مبتدا فی المضارع عطف بر فی الماضی
لانکام متعلق بالکائن که صفت مضارع است مطلقاً صفت مفعول مطلق مخدوف ای مبتدا لانکام
مطلقاً و مخاطب عطف بر شکل و القایب و القایب و فی المضارع کما مر - قال
و لا یسوغ المنفصل الا انشور المتصل
و در انست آوردن ضمیر منفصل در کلام مگر جهت تقدیر متصل - قال
و ذلک بالتقدیم علی عامله
و این تقدیر یا بسبب تقدم شدن ضمیر بر عامل و قال
او بالفضل لفعل و بالحدف
یا بسبب فاصله شدن میان ضمیر و عامل ای ارجح فرض یا بسبب حذف کردن عامل ضمیر قال
او بكون العامل معنویاً
یا بسبب بودن عامل معنوی - قال
او حراً
یا نحو عامل ضمیر جرت باشد قال
و الضمیر مفعول
و عامل آنکه ضمیر مفعول باشد قال
او بكونه مستنداً الیه صفة جرت علی ضمیر من بی ل

یا بسبب بودن غیر متعلق یعنی کہ جاری باشد بر غیر متعلق یعنی کہ این صفت مراد است یعنی نسبت
بجایز باشد و در لفظ جاری بر غیر متعلق یعنی خبری یا حال از و سے یا صفت آن غیر باشد۔ قال

مثلاً ایام خبریت

کہ انفصال ایام بحجت تقدیم اوست بر عامل و قال

و ما ضربک الا انا

کہ انفصال انا بحجت حاصل شدن اوست میان خبر عامل وی برکت یعنی کہ انا حرکت قال
و ایام و اشر و انا زید

کہ انفصال ایام بحجت حذف عامل وی است ای اتق تفک من الشر و اشر من تفک کانی خبر
کہ انفصال انا بحجت آنست کہ مبتدا است و عامل و سے مستوی است قال
و انا انت قائما

کہ انفصال انت بحجت آنست کہ وی مرفوع محذوف عامل وی حرکت است قال

و چند زید قمار بست ای

مثال آنست کہ خبر یا کہ وی است منفصل آورده اند بحجت آنکہ سند الی معنی است کہ انا خبریت
و انا صفت جاری است بر غیر آنگہ کہ این صفت مراد است از خبر زید است و لفظ و صفت
بند است و یعنی اما و جود اعراب این ترکیب آنست کہ و کا کسوف فعل نفی انفصل فعل
وی الا کلام استثنائاً متذکر انفصل مستثنی بحسب عامل ای و بسوغ انفصل مشی الا متذکر انفصل
و و کاک مبتدا بالتقدیم متعلق بیا ثبت خبر مبتدا علی ما متعلق بتقدیم ادا انفصل عطف
بر علی ما لہ قرص متعلق بفصل او بالحدف عطف بر فصل او بکون عطف بر او بالحدف و انا
صفات الیہ کون معنی یا خبر کون او حرف عطف بر مبتدا و انا خبر مبتدا مرفوع خبری و خبر حال او بکون
عطف بر بکون انا معنی یا استند خبر کون الیہ متعلق بسند اصفه معقول الم یسم عامل سند
حرکت فعل ماضی ناقص کہ در اصل جریت بوده عامل وی خبریے مستزاد بصف علی غیر متعلق بحرکت

من موصولہ یا موصولہ مضامین الیہ غیر متعلق بیا ثبت یا ثبت خبری این جملہ
من مثل خبر مبتدا و محذوف ایام معقول خبریت مقدم بروی و ما ضربک فعل و معقول الا انا عامل
وی ایام و اشر معقول فعل محذوف چنانکہ در تخریر گذشتہ و انا زید مبتدا و خبر و انا است یا معنی یا
انت کسم وی قائما خبری و و زید مبتدا و ثانی ضاربتہ صفت و معقول ہی عامل عطف

خبر مبتدا ثانی مبتدا و ثانی یا خبریہ خود خبر مبتدا و انا عامل

و اذا اجمع خبر ان و لیس احد ہما مرفوعاً

و قحی کہ جمع شوند دو خبر و بنا شد یکی از ایشان مرفوع مثل اگر تک کہ یکے از ایشان مرفوع است

پس انفصال و سے واجب باشد قال

فان کان احد ہما عرف

پس اگر باشد یکے از ان دو خبر مرفوع و دیگری۔ قال

و قد متہ فلک الخیار فی المثنائی

و مقدم داری آن معرفت را پس مرفوع است اختیار و خبر دوم اگر خواهی مثل ری اگر خود ہی منفصل قال
نحو عطیتک

کہ اینجا دو خبر جمع شدہ اند کہ یکی اعرف و انا خبر مرفوع است و بیج یک مرفوع نیستند و معرفت را
مقدم داشتہ اند پس و خبر دوم خبریم کہ متصل آریم و عطیتک کہ گوئیم یا منفصل آریم قال

و عطیتک یا اہ

گوئیم۔ قال

و ضربک

و اینجا دو خبر شدہ است و پایہ شکست و کاف خطاب و ہم یک مرفوع نیستند و

مقدم است پس در ثانی خبریم کہ متصل آریم و ضربک کہ گوئیم و یا منفصل آریم قال

و ضربک ایام

گویم - قال
والا تفصل

و اگر یک ازان دو ضمیر با عوت نباشد اگر یک باشد مقدم نباشد آن اوزن پس هر یک ازان
دو تقدیر منفصل است باشد آن ضمیر ثانی - قال

نحو عطفیت ایاک

که دو ضمیر جمع شد اند هم یک جمع نیستند یکی ازان است لیکن اوزن مقدم نیست پس اینجست انفصال واجب قال

ادایه

و این مثال آنست که هر یک ازان ضمیر با عوت نیستند - قال

و انحراف فی خبر باب کان الانفصال

در مختار و در خبر باب کان منفصل آوردن ضمیر است مثل کنت ایله اگر چه کنت نیز در است قال
والا کشر لولا انت الی آخره

و بیشتر آنست که لولا انت میگوید تا آخر یعنی بعد از لولا ضمیر مفعول منفصل است از مفعول عامل و
مفعول مست از جهت آنکه لولا بر مبتدا محذوف الخبر و می آید مثل لولا انت لولا انما لولا انت لولا
انما لولا انت لولا انما لولا نحن لولا جو لولا جو لولا هم لولا ہی لولا بما لولا هم و اولی آن بود که لولا
و انما لولا نحن مقدم بودی چنانکه طرفین خوان است با اخبار چنانکه طرفین مریضان است قال

و عیبت الی آخره

و میگوید تو عیبت تا آخر یعنی بعد از عیبت ضمیر مفعول منفصل است آری تا آخر قال

و جابر لولاک و عساک الی آخره

و آمده است لولاک و عساک تا آخر تعریفات یعنی بعد از لولا ضمیر مفعول منفصل است از مفعول عامل و
چنانکه میگوید اما کانت ضمیر مفعول منفصل است که بجای خبر مفعول و متصل واقع شده است و بیست
در صورت لولا حرف جرده است اند پس کان در موضع خبر باشد و عساک نیز بیست کان را ضمیر منصوب

داشتند که بجای مفعول واقع شده است و بعضی عسی را بعضی فعل داشته اند پس ضمیر منصوب را
محل خود باشد اما وجه اعراب این ترکیب آنست که اذان برای شرط اجتماع فعل ماضی
ضمیر آن که رفع وی بالفعل است فاعل وی و اذان برای حال یا عطف و تیس از افعال ناقصه است
اسم وی مفعول ماضی فاعل آن فاعل فعل ناقصه است اسم وی اعراف خبر و
و قد متد و او حال قدمت فعل و فاعل ضمیر منصوب متصل مفعول وی انما و مبتدا لاک مقدم هر دو
خبر وی فی الثانی متعلق بالخبر و یا به ثبت که لاک متعلق باوست از جمله جزای شرط اول نحو خبر مبتدا و محذوف
مضافات با عطفیت و حرف تکیه و عطفیت بر عطفیت و لاک در اصل لولا بوده اسی ان لم یکن فاجزای
این شرط که آنست و مبتدا منفصل خبر و مثل که مضاف است تا عطفیت ایاک و ایاء خلف بر عطفیت
و انما و مبتدا فی خبر باب کان متعلق با مختار الانفصال خبر و لاک اکثر مبتدا لولا انت الی آخره یا
خبر مبتدا و عیبت فعل و فاعل آنست که آخر متعلق بمقدر که آن تنهی است و جابر فعل لولاک فاعل وی

و عساک عطف بر لولاک الی آخره متعلق بمقدر قال

و لون الوقایه مع الیاء لازمت فی الماضي

و لون وقایه بایا است مکمل لازم است در ماضی تا آخر و از کسره نگاهدارد قال

و فی المضارع عساک عن لون الاعراب

و در مضارع نیز لون وقایه لازم است در حال که عاری باشد مضارع از لون اعراب مثل لظری قال

و انت مع النون فی ولدن وان واخواتها مخیره

و بایا که لون اعراب باشد در ان مضارع و آن هفت حیضا است و با لفظ لدن و با لفظ

ان واخوات آنست که آن و کان و لیست و لعل و لکن است مخیره استی که لون بیاری درین الفاظ

که مذکور شد تا آخر ایشان از کسر محفوظ ماند و تکیه لون کنی و آخر ایشان را کسور سانی قال

و یختار فی لیست و من و عن و قد و قطا و عساک

و اختیار کرده شده است لون در لیست و من و عن و قد و قطا و عساک باینها در عمل یعنی مختار است

ترک نون که اصل گویند - قال

وتوسط بين المبتدئين والخ

• در رستہ آمد میان سبقت بخیر قل

قیس العوامی

پیش از دخول داخل بران مستحقان و غیر مشعل ندید و هو القلم - قال

ولبعدهما

بعد از دو روزی عاملی مثل گشت است انی القوی قال

صیغہ فروع و مفصل مطابق السبب تدار

یعنی درمی آید و درین مبتدا و خبر صیغه دفعه مفصل که مطابق باشد یعنی موافق باشد در مبتدا و خبر

افراد و شیخ و جمیع و مذکر، تائید و خطاب و نصیحت و تکرار قال

الاسمى فضلا

نام نہادہ میشو دارین خمیرے را کہ میان سبتہ اخیرے آرمر فصل قال

ليفصل بين كونه نعتاً وخبراً

تا حد اکنسیان لودن آن نیز خیر دولت یعنی هر وقت که خنجر آورد و معلوم شد که آن چیز خیر است

لہذا یہاں صفت و موصوفت نما صلیہ پر جلسے واقع نئی شود قال

وشرطه ان يكون الخبر معروفاً

و شرط آوردن ضمیر فصل اینست که باشد خبر حرفه احتیاجی با آوردن ضمیر باشد

ادام عمل کن

یا افضل تفضیل باشد استقلال بین قال

مثل کان زید و هو افضل من عمرو

پسینو و وزیر فاضل تراز عمر و کمالی بنیامین و میان آتم کان و فیروزی فاضل شده است از جهت آنکه

خبر و افضل تفصیل سے مستعملین قال

والاموضع له عند الخليل

دوم موضوعی نیست از اغراب مران ضمیر را ترو خلیل از جهت آنکه نزد او حروف مست بر صورت ضمیر قال

و بعض العرب يجعلون امتدادا وما العبد خبره

وایضا عرب میگویند: ان غیر امیثدا و اما بعد ان غیر را خبر آن مبتدا و ازین جهت گفت: انت الرقیب

خوانده اند که اگر انت را مبتدیان را در قریب باید خواند اما وجه احوال این ترکیب است که در تون که اضافی

بوقايه مبتدا مع الياء متعلق بلازمته محذوف الزمته خبر مبتدا في الماضي متعلق بلازمته وفي المضارع

برفی الماتى عر ابر كان مقدرا اى اذا كان عريا حال از مجبور و يمكن انون الاعراب متعلق ابريا

وَأَنْتَ مَبْتَدِئُ مَعَ النَّوْنِ شَتَّى كَيْفَ خَيْرٌ مَبْتَدِئُ أَنْتَ فَيَتَعَلَّقُ بِمَقْدَرِ أَمْرٍ أَنْتَ مَعَ النَّوْنِ الثَّابِتِ فِيهِ

وَلَقَدْ رَآهُ نَادٍ مِنْهُمْ فَسَاءَ الْمُرْسَلُونَ
وَلَقَدْ رَآهُ نَادٍ مِنْهُمْ فَسَاءَ الْمُرْسَلُونَ

في اثبات نون الواقعة و اختيار مضارع مجهول و ر و ضمير مفعول الم المسم فاعل و ك عالم بالنون في اثبات

متعلق به بخار و من و قن و قد و قط عطفت اند بر لیت و عکسها مبتدای علی نبوی می شود و در فضیله

و من طرف تیسو سہ ضامن بالقبضہ دار و التجرع عطف ہر وی قبیل احوال طرف تیسو سہ اول بعد ہا این تیسو سہ

و همچنین که مضارع است بر فاعل است فاعل تیسو سطر متفضل صفت فاعل و مطابق نیز صفت دیگر مرفوع است مبتدا

تعلق بمطابق تیسے مجہول مضارع و ضمیر مفعول مالم سیم فاعل وی عائد بصیغہ فاعل مفعول

ثانی سے واین جملہ در محل رفع یا جر صلاحت این وارد که باشد صفت میغه یا صفت رفوع علیہ السلام

معروف مضارع که مضاف بلام کی است یا بالعبره و مطلق به اسمی و در و ضمیری مشتق فاعل وی عائد ضمیر

وہیں فرق فیصل کو یہ مضاف الیہ میں امتیاز کو نہ وجہ اعطاف برحقا و شمر و متبدا ان یکوں مضامین

معروف آنجرا اسم آن یکون معرفه خبر وی و ای جمله در تاویل مصد خبر مبتدا که شرط است افضل عطف

بر معرفه من حرف جر که آنجا بر این بار و مجرور متعلق با فعل نحو خبر متبداً محذوف مضافات کمال آنجا

تألفه زید اسم کان ہو مبتدا و افضل خبر وی من غیر متعلق بافضل پنجم خبر کان لا حرف نفی ہو خبر

لا آخر وی و ضمیر که در اول است عامل بفعل تحذیر خبر که است و بعضی مبتدا مضاف
العرب بحمله مضارع معروف خبر در ضمیر مفعول و بعضی مفعول اول و مبتدا مفعول
ثانی و بعضی مبتدا بعد از خبر است مقدار که صلاست خبره خبر و قال

و تقدم قبل بحمله ضمیر غائب سیم خبر ایشان

و تقدم پیش از خبر و بعضی مفعول اول و تقدم خبر معنی می مراد باشد باین را خبره خبر و خبره خبر
نام نهاده می شود آن ضمیر را ضمیر ایشان و خبری که مذکور باشد ضمیر مفعول گویند اگر موصوف باشد مفعول

یفسر بالجملة بعده

تفسیر کرده می شود آن ضمیر بحمله که بعد از و باشد قال

و يكون متصلا و منفصلا مستترا و بارزا علی حسب الاعمال

و می باشد آن ضمیر متصل و منفصل و مستتر و بارز بر حسب معنی فاعل یعنی اگر عمل و متعلق باشد ضمیر مبتدا یا
مبتدا یا متعلق اگر لفظ باشد اگر صلاست آن داشته باشد ضمیر در مستتر باشد خبر و خبر ایشان است و خبره خبر

مثل هو زید قائم

که این مثل متصل است قال

و کان زید قائم

که این مثل مستتر متصل است قال

و اند زید قائم

که این مثل متصل بالذات قال

و حذف منصوص یا متعین

و حذف کردن ضمیر ایشان اگر چه منصوب باشد ضعیف است اما در حال که مرفوع باشد در نیست

از جهت تکیه مرفوع بر مفعول

الامع ان اذا حقیقت فانه لازم

مرفوعی که آن ضمیر ایشان منصوب بان باشد و قیام تخفیف کرده باشد بدان آن را پس بدینکه حذف
او در خبرت لازم است چنانکه در آن واقع شده است که در آخر و علم ان الحمد لله که در اصل ان الحمد
برده است یعنی آخر وای مستعینان این باشد که تحقیق ایشان نیست که حمد و ثناء مرفوع است

که برود و کار عالمهاست اما وجه اعراب این ترکیب آنست که و تقدم مضارع مرفوع
قبل که مضارع است بحمله ظرف تقدم ضمیر فاعل تقدم قایم صفت ضمیر متبع بحمول مضارع در ضمیر
مستتر مفعول مالم یسم فاعل می ماند ضمیر غائب و ضمیر که مضارع است ایشان مفعول دوم یعنی ضمیر
صفت ضمیر غائب بقدر مضارع بحمول در ضمیر مستتر که مفعول مالم یسم فاعل می است ماند بضمیر

متعلق ضمیر مقدمه ظرف یفسر بحمله خبر نعمت غیر ماند و يكون مرفوع مضارع در ضمیر مستتر که اسم او
ماند بضمیر متعلق خبر يكون متعلق عطفت بر متعلقه مستتر خبر و دیگر مرفوع را یا انت متعلق خبر که

و یا اند عطفت بر متعلق علی حسب الاعمال متعلق خبر باب کان مثل غیر مبتدا و حذف مضارع چون
مبتدا و زید مبتدا ثانی قائم خبر مبتدا ثانی و مبتدا ثانی با خبر خود خبر مبتدا اول و بخلاف محل خبر مبتدا
مثل و اند زید قائم و کان زید قائم ظاهر است و عطفت مستتر بر هو زید قائم و حذف مبتدا بحال ضمیر

حذف و آن ضمیر مفعول است و بعضی ضعیف خبر مبتدا که حذف است لا حرف استثناء مع ان شنی و این
استثناء مفرغ است ای حذف منصوص یا ضعیف فی جمیع نواصب الامع ان اذا حقیقت فعل بحمول در و

ضمیر متعلق راجع بان ان خبر شرط فاعله لازم وین ان با اسم و خبر خود جزا می شود قال
اسماء الاشارة ما وضع لشارا لیس

و دیگر اسماء الاشارة است و اسماء اشاره و در مطلق آن چیزی است یعنی آن
همی است که وضع کرده باشد و از برای اشارت یعنی از برای اشاره حسنی که اشاره حسنی است پس برهان

اشاره حسنی نباشد بحمول بر مجاز خواهد بود مثل ذلکم الله ربکم قال

و ای ذالک ذکر

و این اسماء اشارت یکی ذم است در عالمی که از برای واحد مذکر باشد قال

اشاره حسنی

والتمثالة ذان و ذین

و از برای تمثیل ذکر ذان استعمال میکنند در حالت رتبی و این استعمال میکنند در حالت
نفسی و جری و در بعضی لغات ذان در جمیع احوال ثبات استعمال کرده اند چنانکه در کلام مجید
واقع شده است ان بنان لسا حران و فیاس آن بود که بدین گفتی - قال

والمؤنث تا

و از برای واحد مؤنث تا میگویند قال

و قی و ته و ذی و ذه و فیهی و فی

میگویند - قتال

و التمثالة تان و تین

و از برای تمثیل مؤنث تان میگویند در حالت رتبی و تین میگویند در حالت نفسی و جری قال

و لجمعا اولاء و اقصر

و از برای جمع مذکر مؤنث اولاء میگویند بعد و اقصر و تان میگویند یا میزیبند قال

و لجمعا حرف التنبیه

و میگویند و این اسماء اشاره حرف تنبیه است قال

و تبصل بها حرف الخطاب

و تبصل میشود این اسماء اشاره را حرف خطاب که آن کلمات است از جهت تنبیه بر حال مخاطب

مؤنث است مخاطب یا تنبیه یا جمع یا هر دو که بگویند قال

و هی ختمه فی ختمه

و این خود است خطاب پنج است که ضرب کرده شده است و پنج اسم اشاره قال

فی کون ختمه و عشرین

پس باشد این اقسام مذکور و است پنج و هر ضرب است پنج و هر ضرب کند است پنج و هر ضرب

لیکن معانی و سه بسی ریشتر است از جهت آنکه حرف خطاب ریشتر معنی است و ضمن پنج لفظ
از جهت آنکه تنبیه که است مشترک میان دو معنی یکدیگر و یک مؤنث و اسماء اشاره ریشتر
معنی است و ضمن پنج لفظ زیرا که اولاء مشترک است میان جمع مذکر و جمع مؤنث قال

و هی

این بیت و پنج قسم مذکور قال

فداک

است قتال

الی فداکن

پسین مفرد مذکر است تا جمع مؤنث چنانکه گوئی فداک ذاکا ذاکم ذاکن قال

و ذانک

است که تنبیه مذکر است - قال

الے فدانکن

که جمع مؤنث مخاطب است چنانکه گوئی ذانک ذاکم ذاکن قال

و کذلک البواتی

و همچنین است باقی الفاظ اسماء اشاره که آن تاک است تا تا کن و او و یک است تا او یکین قال

و یقال فی القریب

و میگویند و این معنی اشاره میکنند بذات مشارالیه قریب را قال

و ذاک للبعید

و میگویند ذاک مشارالیه بعید را - قال

و ذاک للمتوسط

و میگویند ذاک از برای مشارالیه متوسط که نزدیک باشد به متوسط را و از قریب برآورد

والله اعلم

برائے تنبیہ دیگر مثال

والله اعلم

برے تشبیہ مونت قال

بالإلف والياء

بالفائدہ در حالت رفی و میا اندہ در حالت نفی و جرمی قابل

واللہ اعلم

انہی کے جمع مذکر اے ہنگویند بر وزن قملی۔ قال

والله من -

نیز میگویند از برای جمع ذکر قال

والله

نیز میگویند جزه و با قتل

والله

میگویند همیشه در آنها قائل

والله

نیز میگنند بیامی تنها که ایسا که باشد با کسی در راه برآید جمع مذکر و مؤنث و آنرا می جمع مؤنث قائل

الموتى والحياتى

میگویند: قتال

وَاللَّاتُ

نیز میگویند بحدیث با و انکنا بکسر و اللوا و بحدیث تا و یا - قال

1964

که معنی الهی اند و در ایشان تذکیر و تائید مساوی است و اگر استعمال مادر غیر ذوی عقل است
و انگی در ذوی علم استعمال میکنند و عکس اینست من معنی استعمال و اگر در ذوی علم استعمال

۱۰۲

نیز مبینی الذی ست - قال

219

کہ جمعہ کے سب تو اصراف اہم فی الدار و اہل فی الدار۔ قال

وَقُولُوا لِلّٰهِ حَسْبُ

دیگر امور صورت زدوست کو فریب مت بقیلہ بنی طوی نے ہفت ایشان یعنی اسی والد کے

ت و ذ و ط و ب ا ی ہ را لے

وذا بعد الاستفهام

ت که بعد از بار استفاده می

والألف واللام

و دیگرے از موضوعات الف و لامی است کہ بعضی التی است یا اللہ می یا تنبیہ یا جمع ایشان قال

والعامة المعلوم يجوز حذفه

و آن عائدی که مفعول باشد و او باشد حذف او از جهت آنکه مفعول فاعل است اما وقتی که فاعل باشد

روایت حذف ادبیت آنکه حذف فاعل روایت اما وجه اعراب این ترکیب است

که الموصول مبتدا یا موصول یا موصوفه لایم فصل لغت و علم و استعمیری عالمه با جود کتب و استعمیری

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل القرآن الكريم آية في كتابه

[illegible]

نبروی و التي عطف بر الذي والذان واللتان عطف اند بر یکدیگر بالالف والیا متعلق متصقان که
صفت اللذان واللتان مست و آتیه والذین واللاتی واللاوه اللاس واللاتی واللاتی واللات
واللهای و ما دین و آتیه و ذوالطایفه خبر بعد از خبر اند بطریق عطف و الطایفه صفت ذو و عطف
بر اخبار سابق بعد ظرف کان مقدمای اذ کان بعد مالا مستفهام و الالف عطف بر اخبار سابق
و اللام عطف بر الالف و العائد مبتدا المفعول صفت و ی يجوز فعل مضارع حذفه فاعل يجوز ضمیه

خبر مبتدیه که و العائد مست - قال

و اذ ان خبرت بالذی صدرت

و تخی که خبر کنی و بالذی یعنی و تخی که خواهی که خبر کنی بالذی و مادل کلام می آید اللهی و قال

و جعلت موضع الخبر عنه

و یگر و الی تو موضع خبر عنه - قال

ضمیر الیاء

ضمیرے را که راجع باشد بکلام الذی قال

و آخره خبرا

و موخرے آری و خبر عنه را در حال که خبر باشد - قال

فاذا ان خبرت عن زید من ضربت زید ا -

پس و تخی که خبر کنی تو از زید که در ضربت زید است قال

قلت الذی ضربته زید

بیگوئی تو الذی ضربته زید که الذی را در صدر کلام آورده اند و بجای زید ضمیرے آورده اند

راجع بزیاد زید را بر موخر آورده اند و خبر دانسته اند قال

و کذا لک الالف و اللام فی الجملة افعلیت فاعله یصح بنا و اسم الفاعل و المفعول
و همچنین است الالف و لام و جملة فعلیه فاعله یصح بنا و اسم الفاعل و المفعول

الان جمله فعلیه چون که صلا الف و لام لازم است که اسم فاعل یا اسم مفعول باشد قال

فاذا تعدد امر منها تعدد الاخبار

پس وقتی که متعدد باشد امری از امور مذکور که یک مصدر ساختن موصول است و دیگری آوردن خبری

بجای خبر عنه و اسم موخر آوردن خبر عنه و خبر داشتن او متعدد است خبر کردن درین صورت - قال

ومن ثم انتفع فی ضمیر ایشان

و از جهت که در وقت تعدد امری ازین امور متغنی است خبر کردن بالذی خبر ایشان از جهت آنکه متغنی است

اللهی را از ضمیر ایشان مقدم و اختصار او را موخر و اختصار محبت آنکه ضمیر ایشان اتفاقا مصدر کلام میگردد

و الموصوف و الموصوفه

و از موصوف و صفت نیز خبر کردن بالذی متغنی است از جهت آنکه ضمیر نصف واقع میشود بر موصوف قال

و المصدر العاقل

و مصدر عاقل نیز خبر کردن متغنی است از جهت آنکه ضمیر عمل نمی تواند کرد - قال

و الحال

و از حال نیز خبر کردن متغنی است بالذی از جهت آنکه واجب است که حال نکره باشد پس ضمیر کما واقع تواند شد قال

و الضمیر المستحق بغيره

و ضمیرے که مستحق باشد بر غیر الذی را یعنی راجع بغير الذی شود قال

و الاسم المشتمل علیه

و همچنین متغنی است از اسمی که مشتمل باشد بر ضمیر که راجع بغير الذی شود اما وجود اعراب این ترکیب

آنست که و اذا از برای شرط خبرت فعل و فاعل بالذی متعلق با خبرت ان جمله شرطیه فاعله

و فاعل و مفعول جزای شرط و جعلت فعل و فاعل و مفعول اول وی الخبر نشان الیه موضع ضمیر

مفعول دوم جعلت لهما متعلق بجعلت و آخره عطف بر جعلت خبرا حال از مفعول خبرت که ضمیر است

و اذ برای تفریع آخرت فعل و فاعل حقن و متعلق با خبرت حقن حرف جر شرطیه زید را در اول و اذ ترکیب و

والاخراسے شئی وجوابه نصب

ووجه دوم ای شئی است یعنی ماذی یعنی اتی شئی است و این هنگام جواب انصوب میباشد
سوال باشد و مفعول فعل محذوف باشد ای صفت التیاض اما وجه اعراب این ترکیب است
که تا مبداء الاستیضه صفت مازعوله خبر مبتدا که است و استغایه عطف بر مفعول و شرطیه موصوفه
و تا مبداء عطف بر یکدیگر یعنی متعلق به ثبات که صفت مازعوله است یعنی صفت الیه یعنی و تا مبداء عطف بر شئی
و من مبتدا که متعلق به ثبات باشد خبر من الاله استثنائی و تا مبداء متعلق بفعل محذوف خبر
مبتدا است ای من ثابت که لک فی جمیع اوجوه الا فی الام و تا مبداء و تا مبداء عطف بر دے
لکن متعلق به ثبات خبر مبتدا الاله استثنائی و تا مبداء متعلق به ثبات خبر مبتدا است و ای مبتدا خبر
خبر دے و تا مبداء مفعول متعلق فعل محذوف ای بعد و تا مبداء الاله خبر مبتدا و تا مبداء خبر مبتدا
مفعول ماضی صدد که مضاف است به مفعول محذوف و تا مبداء و تا مبداء خبر مبتدا ای خبر
فی جمیع الاوقات و تا مبداء صدد مضافه و تا مبداء و تا مبداء خبر مبتدا و تا مبداء خبر مبتدا
بردی خبر دی احمد که مضاف است به خبر مبتدا و تا مبداء و تا مبداء خبر مبتدا ای اسم موصول با صله
خبر که محذوف است که ماذی صفت است خبر مبتدا و تا مبداء و تا مبداء خبر مبتدا و تا مبداء خبر مبتدا
خبر دی و تا مبداء خبر مبتدا ای خبر که مضاف است به اتی شئی خبر دی و جوابه نصب مبتدا خبر قال
اسماء الافعال باکان یعنی الامر و الماضی

و دیگر از مبنیات و اسماء الافعال است و اسماء الافعال آن ای است که مبنی امر باشد یا مبنی نفی
ایشان مبنی الاصل اند پس ای که مبنی ایشان باشد مبنی باشد چه مبنی باشد مبنی است قال
و دیگر از مبنیات و اسماء الافعال است و اسماء الافعال آن ای است که مبنی امر باشد یا مبنی نفی
ایشان مبنی الاصل اند پس ای که مبنی ایشان باشد مبنی باشد چه مبنی باشد مبنی است قال

یعنی صلت و در زید اگر این مثال است که مبنی امر است قال

و مبنیات و ادک اسک بعد

یعنی و در است آن این مثال است که مبنی امر است ماضی است قال

و قال یعنی الامر من الثلاثی قیاس
و مبنی مثال که مبنی امر باشد از ثلاثی مجرد قیاسی است قال

کنزال یعنی انزل
بچه نزال که مبنی انزل است - قال

و قال مصدر معرفه
دیگر از اقسام اسم فعل خبری است که مصدر معرفه است قال

بچه لبارے که مبنی انفور است یا مبنی انفور
و صفت

و دیگر مثال است که صفت باشد قال
مثل بافناق

که مبنی یا فاقه است - قال
مبنی لما به لکه عدلا و زنة

مبنی است هر یک از این دو قسم خبر از جهت مشابهت بودن او مع مثال را که مبنی امر است در اصل و وزن قال
و علما لایحان مونشا

و قسم دیگر از اقسام مثال آن مثال است که علم باشد مازعوله ماضی و ماضی مثال
نظام

بچه نظام که علم زنی است قال
و غلاب

نیز علم ماضی است - قال
مبنی فی الحجاز

قلام و غلاب مبنی ست در مذہب اہل جہاز قال

معرب فی تہیم

و معرب ست در مذہب بنی تہیم - قال

الامانی آخرہ راہ نحو حضار

مگر آن فعال کہ در آخر وے را باشد کہ آن پیش اکثر بنی تہیم نیز مبنی ست نحو حضار کہ علم متعارف است
و جهت بنای این قسم بحث کہ مشابہ است بہ نزول در محل و وزن و نقل را بنا است از
اعراب اما وجہ اعراب این ترکیب آنست کہ اسرار کہ مضامین ست بافعال مبتدا و مفعول
یا موصوفہ کائنات از افعال ناقصہ در دو غیر راجع ہما ہم وی یعنی الامر متعلق ثبات یا ثبوت خبر کائنات
او اما ماضی عطف بر امر انجملہ در محل رفع خبر مبتدا و محذوف فعل ماضی روید ہم فعل ماضی رفع
ترید مفعول روید اس حرف تفسیر و حمل فعل امرات در دو مستکن فاعل وی ہو مفعول وی
و ہیمات اسم فعل مبتدا و لک فاعل وے بجای خبر وے ای حرف تفسیر و حمل تفسیر و ہیمات
افعال مبتدا یعنی الامر متعلق ثبات یا ثبوت صفت فعل من الثانی متعلق لقیاس کو خبر مبتدا است
انزال خبر مبتدا وے محذوف یعنی کہ مضامین ست بہ نزول متعلق ثبات کہ صفت نزول ست فعال
مبتدا و مقدر آخر کائنات و مقدر یا حال معر و صفت معرہ را کفہا متعلق ثبات خبر مبتدا محذوف و
عطف بر مصدر و اضل خبر مبتدا وے محذوف مضامین یا اتفاق شادای مبنی خبر فعال ثبات متعلق
یعنی کہ متعلق لثبات عدلا تیز و ذہ عطف بر عدلا و علی عطف بر صفت لا عیان متعلق ہو خبر ما کہ
صفت ملات متون حال یا صفت ملہ کقلام خبر مبتدا وے محذوف ای ہو کقلام و غلاب عطف
بر نظام مبنی خبر مبتدا وے فعال مبنی فی الجہاز متعلق مبنی معرب عطف مبنی فی تہیم متعلق بمعرب
الاکثر استثنای موصولہ یا موصوفہ فی آخرہ متعلق ثبات یا ثبوت کہ صلاہ است یا صفت دارا
فاعل ثبات یا ثبوت کو خبر مبتدا محذوف مضامین حضار قال

الاصوات کل لفظ حکلی بصوت

و بگر از شبیات اصوات ست یعنی آواز یا و این اصوات مر لفظ ست کہ حکایت کردہ شود باہر و

او صوت بہ اللہما کم

یا خود آواز کردہ شود با صوت مر بہا کم را قال

قالا دل کفاق

پس دل یعنی آنکہ با و آواز کند انسانی مجروح فاق ست کہ آواز خود را مشابہ آواز کل غماختہ یا خود

والثانی کفخ

کہ در وقت خوابانیدن شرمیگویند اما وجہ اعراب این ترکیب آنست کہ الاصوات مبتدا کل کہ مضامین

یلفظ خبر مبتدا حکلی فعل مجہول متعلق بحکی صوت فعل مجہول حکلی اصوات عطف بر حکلی متعلق بصوت لہما کم

متعلق بصوت قال دل مبتدا کفاق متعلق ثبات یا ثبوت انسانی مبتدا کفخ متعلق ثبات یا ثبوت خبر کفخ

المرکبات کل اسم مرکب من کثیرین لیس منہا نسبت

و بگر از شبیات مرکبات ست و مرکبات مر اسمی ست کہ مرکب باشد از دو کلمہ کہ بنا شد بیان آن دو کلمہ

بنیستہ کہ مغموم شود از ظاہر ترکیب و مراد بکلام از نیست کہ حقیقتا کلمہ باشد یا مرکب کلمہ پس سیوہ

داخل شد اگر چه جزو ثانی وے صوت ست و حقیقتا کلمہ نیست لیکن کلمہ کلمہ است - قال

قال تضمن الثانی حرفین

پس اگر تضمن باشد جزو ثانی حرف را مبنی میباشد ہر دو جزو وے - قال

نمٹہ عشر

مثل نمٹہ عشر کہ اصل او نمٹہ و عشر و او را حذف کردہ و جزو ثانی را با اول ترکیب کردہ فعال

و حاوی عشر و اخوات الالائی عشر

مثل حاوی عشر و اخوات او کہ ثانی عشر ست تا سابع عشر کہ ہر دو جزو را ثانی مبنی ست مگر اخوات

دائمی عشر کہ ہر دو جزو مبنی نیست بلکہ جزو ثانی مبنی ست نہ اول - قال

والاعراب الثانی

و اگر متضمن نباشد جزو ثانی حرف را و اعراب بر چند جزو ثانی را و لا تصرف میداند اگر معنی نبوده باشد قال

کجلیک

مثل کجلیک که جزو ثانی او عرب است و غیر صرف قال

و بنی الاول فی الاصح

و بنا کرد و میشود جزو اول او در مذہب افع و دو نسبت دیگر در وی هست غیر افع یکی که هر دو جزو
کجلیک عرب باشد و اول مضارع ثانی باشد و ثانی غیر صرف و نسبت دوم است که ثانی صرف
باشد اما وجود اعراب این ترکیب است که اگر کلمات مبتدا کلمات مضارع است که هر دو
ممن کلین متعلق بر یک مقدمه که صفت هم است ای مرکب من کلین لیس را داخل تفسیر نماید
تا بنا کرد غیر لیس است مقدم بر اسم وی که نسبت است با غیره صفت کلین فان نفس ان حرف شرط
نفس فعل ماضی اثنای فاعل و کس که مفعول و تقدیر است فعل ماضی حرف مفعول و او را غیره و یا
فعل مجهول الف که ضمیر مرفوع یا زرت ما ضمیر مفعول مالم یسم فاعل وی غیره جزای شرط و نسبت
عشر غیر مبتداست محدود ای دو کلمه عشر و حاوی عطف بر وی و او را تاسع عطف بر حاوی عشر
استثنای اثنای عشر استثنای و الا که در اصل ان لا بوده مرکب از ان شرطی و لا نافی فعل شرط محدود
ای الا متضمن اثنای حرف اعراب فعل مجهول اثنای مفعول مجهول ای غیره جزای شرط و کجلیک خبر مبتداست
محدود ای دو کجلیک و بنی فعل مجهول الاول مفعول مجهول مے فی الاصح متعلق ببنی قال

الکنا یا ت کم و کذا للسدد

و دیگر که از بنی است کم و کذا است که کنایت اندازد و جهت بنای ایشان مشاهده ایشان است

بحرف و احتیاج بنی قال

و کیت و ذیت للمحدث

و دیگر که کنایت کیت و ذیت اند که کنایت از حدیث و جمله باشد چنانکه گوئی قال فلان کیت کیت
یعنی گفت فلان چنین چنین و جهت بنای ایشان است که کنایت از جمله میباشد قال

و بنی اول فی الاصح

و کیت و ذیت للمحدث

حکم الاستغناء میسر یا منصوب مفرد

پس کم استغناء میسر یا منصوب میباشد و مفرد مثل کم در هاء لک یعنی چند در هم است ال و قال

و انحرجه مجرور منصوب و مجموع

و تمیز کم خبر است مجرور مفرد میباشد و کات و گاهی جمع میباشد و مثل کم رجل عندی که مفرد باشد

و کم رجال عندی که جمع باشد قال

و تدخل من فیها

و در وی آید من در میسر کم استغناء و خبر است مثل کم من فیه بلکن با و کم من لک فی البس قال

و لهما صدر الکلام

و در این کم استغناء و خبری است صدر الکلام اما وجود اعراب این ترکیب است که
الکنا یا ت کم خبر وی و کذا عطف بر کم لکن خبر مبتداست محدود ای همانند و کیت و ذیت للمحدث
مثل سابق کم مبتداست که موصوف است بالاستغناء میسر یا مبتداست ثانی منصوب مجرور مفرد خبر
بعد خبر مبتدا و ثانی با خبر فیه خبر مبتدا و اول و انحرجه مبتدا بحدت مضارع ای تمیز کم انحرجه مجرور خبر
و مفرد خبر بعد از خبر و مجموع عطف بر مفرد و تدخل فعل مضارع من فاعل تدخل فیها متعلق بدخل
و لهما متعلق بنات خبر مبتداست مقدم بر و که مصدر است مضارع بکلام - قال

و کما هما یقع مرفوعا و منصوبا و مجرورا

و هر یک از این دو واقع میشود مرفوعا و منصوبا و مجرورا

فعل ما بعده فعل غیر متشکل عنه بضمیر و کان منصوبا معنوا علی حسب

پس هر یک از این کم خبر است کم استغناء که بعد از فعل باشد که غیر متشکل باشد از ضمیر و لیس و غیره

نموده باشند و مثل کرده باشد منصوب معلول مثل قال کم استغناء و کم جلا خبر است که خبر خبر مفعول

مطلق باشد کم یوم است که مفعول فیه باشد و مثل کم خبر است کم رجل ضربت و کم ضربت ضربت ام و ام

و کل ما قبل حرف جر او مضارع مجرور

بریکے پیش او حرکت جو باشد یا مضاف پس مجرور میباشد بحرف جر یا باضافت نحو بکم در ہما اشتریت
بعد و بکم رجل حرکت و مثال این اضافت ملام کم رجل ضربت و بعد کم رجل اشتریت قال
والا فرفع مبتدا ان لم یکن ظرفا

و اگر نباشد مبتدا کم فعل و لفظا و نہ تقدیرا فاعل کہ غیر مشغول باشد از و بغیر او پیش از و حرکت جو
نباشد پس مرفوع میباشد آن کم محلا مبتدا میباشد اگر نہ باشد ظرف - قال

و خبر مکان ظرفا
و خبر میباشد اگر باشد ظرف - قال

و کند لک اسماء الاستفهام و الشرط
و جبین است یعنی مثل است کہ نہ گویند اسماء استفهام و شرط یعنی چاروہ در ایشان نیز در است

و فی مثل تمیز کم عمت لک یا جریر و خالہ
قد عار قد ملئت علی عناری قال

ثقلۃ اوجہ

و در مانند تمیز کم کہ درین بیت واقع شد است یعنی در ہما جائے کہ کہ خبر سے فاعل بود و آن تمیز را کہ در
اعتبار کرد و محذوف نیز سہوہ و است چنانکہ در وجود اعراب مذکور خواہ شد اشارت شدہ

و قد محذوف فی مثل
و اندکے حذف کردہ میشود تمیز کم در مانند ترکیب قال

کم مالک
اے کم در ہما مالک قال

و کم ضربت

ای کم ضربت اما وجہ اعراب این ترکیب است کہ کما مبتدا سے مضاف بغیر بقیع
فعل مضارع در و غیر سے راجع بکذا فاعل سے مرفوع مفعول بقیع و نحو با و مجرور و عطف بر یکدیگر

و جبین است یعنی مثل است کہ نہ گویند اسماء استفهام و شرط یعنی چاروہ در ایشان نیز در است

مبتدا سے مضاف با بعد کہ مضاف است بغیر ظرفت تحت کہ مضاف است فعل فاعل ثقل غیر کہ مضاف
بمشغول صفت فعل عتہ متعلق بمشغول لغیرہ متعلق بمشغول بالحدیث بنزلہ شرط کان جزای شرط منصوب بانحراف
معمولا خبر مبتدا و خبر علی حسب متعلق بمفعول لا فاعل مبتدا سے مضاف با قبل ظرف ثابت یا ثبت علی حرکت

مضاف است بجز خبر مبتدا و مضاف عطف بر حرف مجرور خبر مبتدا سے محذوف ای فاعل مجرور و الا کہ اصل
ان لا بودہ مرکب از ان شرطی و لای نافیہ و فعل شرط محذوف ای ان لا یکن لامر کہ لک مرفوع خبر مبتدا

محذوف ای ان لم یکن لامر کہ لک فاعل مرفوع ای ان لم یکن ظرفا و خبر مبتدا و خبر مرفوع مبتدا و خبر
و خبر مبتدا محذوف نیز میتواند بود و جرح عطف بر مبتدا ان کان ظرفا و خبر مبتدا است

بالاستفهام مبتدا و کند لک مقدم بر وی خبر و الشرط عطف بر الاستفهام و فی مثل متعلق بنبات
خبر مبتدا مقدم بر وی کہ ثقلۃ است مضاف با و جبریز مضاف الیه مثل و تمیز مضاف بکم و کم مضاف لغیرہ

لک متعلق بنباتۃ صفت عتہ یا جریر شادی مفرد معرفہ یعنی برہم و خالہ عطف بر عتہ درو است کہ کم مرفوع
بشعب کم استفہامی در آیم درو است کہ تمیز کم محذوف با خدای کہ مرفوع عتہ لک و قد کہ فعل مضارع و قد

از برای تفسیل و در محذوف لغیر سے راجع تمیز مفعول مالم یسم فاعل ای فی مثل متعلق بحدیث مالک مبتدا
مقدم بر وی خبر وی و تمیز سے محذوف ای کم در ہما لک و کم ضربت اے کم ضربت غیرت قال

الظروف منها ما قطع عن الاضافه

از جمله بنیات است ظروف مذکورہ یعنی بعض ظروف بعضہ از ان ظروف بنیہ ان ظرف است قطع
کردہ شود از اضافت یعنی مضاف الیہا در حذف کنند از لفظ لیکن در نیست باشد کہ اگر در نیست

نباشد محرب خواہد بود همچنانکہ در حال کہ مضاف الیہی مذکورہ باشد - قال

کقبل وبعد

و اگر سہا یا ایشان باشد قطع ایشان از اضافت سہا باشد مثل تحت و فوق و قدم و خلف و ہوا و قال
و اگر سہا مجرور لا غیر و لیس غیر حسب

الظروف

اگر چه اینها ظروف نیستند از جهت مشابیه ایشان بطرف و در باب امر و اجرت کثرت استعمال قال
 و منها حیث ولا یضایف الا الی الجمله فی الاکثر
 و از جمله ظروف مبتدیه است حیث و اضافت نیکوترین است را که جمله را اکثر استعارات و اندک تفاوت
 او میفرمود آمده است چنانکه قول شاعر واقع شده است
 اما ترے حیث سبیل عالمیاً خمس یعنی کاشما ب ساقیا
 و یاغی یعنی تو در هنگامیکه سبیل طلوع کننده است ستاره را که می درخشد مثل شهاب در فشان قال
 و منها اذا و بی المستقبل
 و بعضی از ظروف مبتدیه است اذا و از برای زمان مستقبل است از جهت برضی و آید آمدنک استعمال میکند از جهت
 چنانکه در قرآن مجید واقع شده است حتی ذی القعدة و حتی ذی الحجة یعنی حتی از اول ماه راسقال
 و فیها معنی الشرط
 دوران معنی شرط است - قال
 و لذلک اخیر بعد بال فعل
 و از جهت که در و معنی شرط است و شمایا کرده اند بعد از و معنی فعل است قال
 و قد یکنون للمفاجاة
 و اندک میباشد از برای مفاجات پس در معنی شرط نباشد قال
 فیلزم الیستد امر بعد
 پس لازم است که مبتدا باشد بعد از وی و نحو جرت فاذا یسین اما و جوه اعراب این ترکیب است
 که از ظروف بعد است محدود الجزاسه الظروف من المبیات منها خبر مبتدا مقدم بر وی که آن
 موصول است با صلا و کفیل خبر مبتدا محدود ای و کفیل و بعد عطف بر و ما جری مجول و خبری که مجول
 جری لا خبر مجول مجول جری و کس غیر عطف بر وی و کس عطف بر غیر و منها خبر مبتدا مقدم بر و
 و حیث است و لا یضایف فعل مجول فیه در ضمیر و بیج همیشه مقول مجول و الا الی الجمله مستثنی

مفرد ای لا یضایف الی شئی الا الی الجمله فی الاکثر متعلق به ایضایف و منها خبر مبتدا مقدم بر وی که
 آن از است المستقبل متعلق به ایضایف است و منها خبر مبتدا مقدم بر وی که آن منی الشرط
 است و لذلک متعلق باخیر بعد با ظرف و خبر بعضی مقول مجول و خبری که مجول و اما فعل ناقصه و
 ضمیری متکسر اسم دی راجع با و لا للمفاجات متعلق با یا یا یا تا خبر کان فاذا برای تعیین یزید مجول مبتدا
 قاعل و معنی بعد که مضایف خبر است ظرف یزید - قال
 و منها اذا للماضی
 و از جمله ظروف مبتدیه است از که کاین است از برای ماضی و اندک از برای مستقبل آمده و چنانکه
 خدایتما فرموده است ظروف تعلیم از الا غلال فی اعناقهم قال
 و یقع بعد بال الجملات
 و واقع میشود بعد از او و جمله یک اسم و یکی فعلیه مثل کان ذلک از برای قائم و از قائم زید و اندک
 آمده است از برای مفاجات مثل اذا نحو جرت فاذا زید قائم قال
 و منها این و الی المكان استعمال و شرط
 و دیگر که از ظروف مبتدیه این و الی است که از برای مکان است در حال که از برای استعمال باشد
 یا شرط نحو این زید این یکن کن قال
 و معنی للزمان فیها
 و معنی که یک از ظروف مبتدیه است که از برای زمان است در استعمال و شرط قال
 و ایان للزمان استعمال
 و دیگر که از ظروف مبتدیه این است که از برای زمان است در استعمال مثل ان یوم الدین یعنی یکست و زید است قال
 و کیف للمحال استعمال
 و دیگر که از ظروف مبتدیه است که از برای حال است در استعمال مثل کیف از برای معنی چگونه است قال
 و منها مذ و منه یعنی اول المدة

سه خال و الی - انی فی خبری

و دیگر از ظروف مبنیه نه و منزه است که معنی اول المده است یعنی من جاره می باشد - قال

فیلیما المعنى والمعرفة

پس یله نه و منزه میباشد مفروضه فعلی بعد از وی میباشد بی قاعده قال

و معنی به کجیج فیلیما المقصود بالعدد

و معنی جمع مدت میباشد نه و منزه پس یله او میباشد آنچه مقصودست بعد از آنکه ما را آید به یومانی یدیم

اورا در مدت دور و تر - قال

وقد يقع المصدر والفعل أو آن أو ان فبقدر زمان مضارع

و اندک واقع میشود بعد از نه و منزه مصدر یا فعل یا آن یا آن پس تقدیر کرده میشود درین هنگام زمان
که مضارع باشد یکی ازین امور مذکور که در دست باشد حل تا بعد از ایشان بر ایشان پس تقدیر حرکت

نه و با یک چنین خود نه زمان و با یک و برین قیاس باقی اقسام قال

و هو مبتدأ و ما بعده خبر و خلافا للزوجان

و هر یک ازین نه و منزه مبتدأ است و ما بعد از خبر و خلافاً از هر دو جابج بلکه نزد از خبر مبتدأ است مقدم مبتدأ
اما وجوه اعراب این ترکیب است که در آنها خبر مبتدأ که در است و یقع فعل مضارع بعد که مضارع است
بغیر ظرف یقع المعلقان فاعل یقع و منها خبر مبتدأ که این است مقدم بر وی وانی عطف بر این المعلقان
معلق بالکائناتان که صفت این وانی است استغناء حال از غیر کائناتان که صفت این است یا غیر
و شرط عطف بر استغناء وانی مبتدأ المزمان معلق ثبات که خبر مبتدأ است فیما معلق بخرجه وانی مبتدأ
المزمان معلق ثبات که خبر این است استغناء حال از فاعل خبر مقدم یا تیز و کیف مبتدأ المعلق ثبات
که خبر مبتدأ است استغناء حال از فاعل خبر مقدم یا تیز و کیف مبتدأ و منزه عطف بر کجیج که مضارع است با اول
مضارع به معلق ثباتان که خبر نه و منزه فیلیما فعل مفعول بقرن فاعل می امره صفت المفعول بکجیج
عطف بر معنی اول المده فیلیما فعل مفعول المقصود فاعل وی یا بعد معلق المقصود فاعل او را می تفسیر است
بر فعل مضارع و اما که یقع است المقصود فاعل وی او الفعل عطف بر المصدر و آن وانی عطف بر کجیج

فبقدر فعل مضارع زمان فاعل و مضارع صفت ثبات و خبر مبتدأ و خبری یا بعد و خبر ثباتی خبر خبر مبتدأ ثباتی
یستثنی ثباتی یا خبر خود خبر مبتدأ و اول خلافاً مفعول مطلق فعل مضارع می حرکت خلافاً للزوجان معلق مبتدأ قال

و منها لدی ولدان

و از جمله ظروف مبنیه است لدی بافت مقصوده و لدن یفتح لام و ضم دال و سکون ذن قال

وقد جاء ولدان

و تحقیق که آمده است لدن یفتح لام و سکون دال و کسر ذن - قال

ولدان

یفتح لام و دال و سکون ذن - قال

ولدان

بضم لام و سکون دال و کسر ذن قال

ولدان

یفتح لام و سکون دال - قال

ولدان

بضم لام و سکون دال - قال

ولدان

یفتح و ضم دال و مجموع اینها معنی عند است - قال

و منها قاطعاً لخاصی المنفی

و دیگر از ظروف مبنیه است قطعت بضم طاء و کافیه طار تخفیف میکنند و کافیه قاطع
بضم میکنند طار خواه شده باشد و خواه تخفیف و بسکون طار نیز آمده مثل قطعه اسم فعل سدا و طار
منفی میباشد تا نفی را شامل جمیع اوقات و ضمیمه گردد و معنی است در نه و می نیست که هرگز قال

عوض المستقبل المنفی

و عرض از برای مستقبل منفی است و او را بر معنی بر قسم داشتند از جهت آنکه شایسته قبل و بعد است
 و اندک فسخ و کسر ضا در روی آمده است **قال**
والظروف المضاعفة الى الجمله يجوز بناؤها على الفتح
 و ظروف که مضاعفات جمله باشد و با ظروف که مضاعفات جمله باشد که آن با اوصاف جمله باشد
 بنام ایشان بر فتح از جهت ففت مثال اول آید که بر یوم بنفع الصادقین و مثال ثانی من نزل
 بر مندر در قرآن آنکه بر نفع هم خوانده است چونکه در دو اصل و از کان کنده بوده است پس تقدیر از
 مضاعفات جمله باشد که جمله را حذف کردند و تخوین را عوض از روی آوردند **قال**
و کذا لک مثل و غیر مع ما و آن و آن
 و همچنین است مثل و غیر که بنام ایشان بر فتح معادست و تنبیه مذکور باشد با و یا با آن و آن مثل
 قیامی مثل ما قائم زید یا مثل ان تقوم زید یا مثل انک تقوم اما وجوه اعراب این ترکیب
 آنست که منها خبر مبتدیه که له ی است مقدم بر مبتدیه و آن عطف بر له ی و تقدیر برای تحقیق جاعل
 ماضی لدن فاعل و و باقی عطف بر روی و تقدیر عطف بر له ی ای شما تامل ماضی متعلق بکائن
 که صفت تقدیر است آنفعی صفت ماضی و عرض علم مستقبل المنفی که کذا لک و الظروف جدا مضاعفات
 وی الی الجمله متعلق بالمضاعفة و از عطف بر الجمله یحذف فعل مضارع بنا بر مضاعفات است بغير فاعل
 روی علم الفتح متعلق بر بنا و مثل مبتدیه که کذا لک مقدم بر روی و غیر عطف بر مثل متعلق
 مذکورین که حال است از مثل و غیر مضاعفات المید مع و آن و آن عطف بر ما **قال**
المعرفة والتكررة
 و بگفته از اقسام اسم معرفه و تکرر است **قال**
المعرفة ما وضع بشئ بعينه
 معرفه اسمی است که موضوعی باشد از برای شئی معینی یعنی از برای ذات معین معلوم **قال**
وهی

بأنه المعرفة والتكررة

و معادرت شش است **قال**
المضمرات
 یکی مضمرات است یعنی ضمیر را خواه از برای شکلم باشد و خواه از برای غائب و خواه مضاف **قال**
والاعلام
 دوم اعلام است یعنی علمهای شخصی مثل زید یا جنیت یحیی که اسد را از برای حیوان مغزی
 وضع کنند حیث معلومیت و معهودیت را در و ملحوظ دارند **قال**
المبهمات
 و سوم مبهمات است یعنی اسما را اشارات و موصولات **قال**
و ما عرفت باللام
 چهارم آن اسمی است که شناخته شده باشد بسبب لام خواه لام جنسید باشد و خواه معهوده و
 خواه استخراجه **قال**
او بالنداء
 پنجم معرفت بند است وقتی که تقدیر تعیین کنند **قال**
و المضاعف الى احد ما معنی
 ششم آن اسمی است که مضاعفات باشد به یک از این غم مذکور مضاعفات معزیه **قال**
و العلم ما وضع لشیء بعينه غير متناول بغيره بوضع واحد
 و علم خواه اسم باشد و خواه لقب و خواه کنیت آن اسمی است که وضع کرده باشند او را از برای
 شئی معینی در جای که غیر متناول باشد خود را بیک وضع پس اگر دو وضع متناول باشد غیر خود را آن
 تعریف علم خارج شود مثل اعلام مشرک یا آنکه علم قسم است یا کنیت است که در اول می آید یا
 یا بن باشد دوم لقب اگر قصد مع یا دم کنند محمد محمود و مثال آن سوم آنست که تقدیر
 و دم در وی نباشد و مصدر بالمضاف و اربعه مذکور نیز نباشد و این را اسم گویند **قال**

واعرفها المضمرة المتكلمة ثم المني طلب -

و در معرفت معارف خفیه مستحکم است بعد از آن که محکم است بعد از آن که محکم است و نسبت میان اینها
بیان نگردد و نسبت آنکه از ترتیب ذکر ایشان مفهوم میشود که هر کدام با هر کدام مقدم ذکر کرده است و نسبت
و میان افراد ایشان نیز نسبت بیان نگردد و از جهت آنکه در افراد ایشان تفاوت نیست مگر در مقدار
که او در مرتبه حکم مضایق دارد و - قال

والشكر ما وضع بشي لا بعيت

و اگر دو آن اسمی است که وضع کرده باشند و از برای شئی که غیر همین باشد مثل رجل و قمر و ما و جود و غیره
این ترکیب آنست که المعرفه معنای الی غیر معنی و محدودیت ای چنانچه با معرفه و النکاة المعرفه
مبتدا یا موصوله یا موصوفه و قس فعل مجهول و در وی ضمیر راجع به مفعول الم اسم فاعل و وی متعلق
به وضع است یعنی مبتدا المصنعات خبر وی و الا علام و انتماء عطف بر یکدیگر و ما موصوله یا موصوفه و عطف
بر ما مقدم و او با کنه عطف بر بالا و المضاف عطف بر ما و الی احد یا متعلق بالمضاف است
یا خود صفت مفعول مطلق محدودیت ای اضافت معنویه و العلم مبتدا یا موصوله یا موصوفه و قس فعل مجهول و در وی
ضمیر عامه به مفعول مجهول و وی متعلق بوضع یعنی غیر متعلق بوضع غیر حال متنازل معنات الیه
غیر فاعل و ی غیر عاید یا غیر که معنات است بضمیر مفعول می بوضع متعلق مبتدا و اول صفت و وضع و
عطف که معنات بضمیر مبتدا المعرفه و حکم صفت بضمیر هم عطف التماس عطف بر حکم النکاة و جود و غیره
و موصوفه و قس فعل مجهول و در وی ضمیر راجع به مفعول مجهول و بوضع متعلق بوضع یعنی عطف بر شئی قال
اشاره الی العدد و ما وضع لکینه احوالا و اشعار

اسماء العدد و ما وضع لکینه احاد و الاشياء

یگر کے اراکام اسلام سے است کو ولایت بر شمار اشیا یکند و این اسلام حد آید و این
که وضع کرده باشند ایشان را در بارے چند بودند افراد مشیاء - قال
اصولها اثنا عشر کلمت

اصولها اثنتا عشر مکت

اصلہا کے واسطے عدد کہ باقی اعداد پر ان منفرع میشود و وارود کی واحد است و انفرق۔ قال۔

واحد عشر وایہ وافت

این دوازده کلمه واحد است و با فرق واحد تا بشره که اثنان است ثلثه و اربعه و خمسة و سسته
و سبعة و ثمانية و تسعة و عشرة و لفظ مائة و لفظ الف - قال

تقریر

میگوئی تو در مفرد مذکر و تنبیه مذکر قال

واحد و اثنان

و از برای او احد ثنوت و تمثیه ثنوت قال

واحدة واثنتان وثلاثان

میگونی قتال

ثلاثة الى عشرة

نیگہائی تو در مذکر یعنی تاجی آرے و مافوق او نیز تاج بدہ قال

وثلث الى عشر

یہ تادمونث یعنی درمذکر تاحی آری و درمونث نمی آری قال

واحد عشر اثنا عشر

و از برای مذکور چون از ده گزشت احد عشر میگوئی در باز ده و شصت و نه میگوئی در ده و از ده قال

احدى عشرة اثنا عشرة وثنتى عشرة

و از برکتش چون از ده در گذشت احد عشر و بیست گوی در بازده و نهمی عشره و قضا عشره میگوید و ده و از ده

وثلث عشر اے قیہ عشر

وَلَمْ يَشْرِكْ لِيَكُنْ تَامَّةً عَشْرًا مَذْكُورًا - قَالَ

ثَلَاثَ عَشْرَةَ أَلْفَ عَشْرَةَ

در موش یعنی الذی یزده تا یزده جز اول بر خلاف قیاس است جز ثانی بر قیاس - قال

تیمم تکسر الشبهين في المؤنث وعشرون واخواتها فيها -

در تیمم با کسر نحو این شین عشره و اما قوای فوات لازم نیاید در تکلیب که بجز یک کسر است مجازان
ساکن بکسر شین عشره و از جهت آنکه سکون اجتناب است از کسر و عشرون اغواتها میگویند و عشرون
واخوات عشرون و اما ثون و اربعون و خمسون مستجاب نیستین در تکسر و مؤنث یعنی مساوی آنرا

احد وعشرون

میگوئی در مذکر - مثال

واحد و عشرون

در مؤنث - قال

ثم بالعطف بالفظ ما تقدم

بعد از جهت و یک میگوئی و عطف میکنی بآن لفظ که از پیش گذشت قال

الے تسعة و تسعين

تا ثمان و ثمانون - قال

ما ياء و الة و اما تيان و اما فان فيها

میگوئی تو ما ياء الة و اما تيان و اما فان در مذکر و مؤنث - قال

ثم بالعطف على ما تقدم

بعد از آن میگوئی تو بالعطف بر آن صورتی که پیش گذشت یعنی واحد و ثمان بر قیاس ثلثة و ثمان

بر خلاف قیاس و اخوات او در مذکر یا خود گوئی واحد و ما ياء در مؤنث - قال

وفي ثمانی عشر فتح الياء

و در ثمانی عشر فتح یاء و است تا جبر اول یعنی بر فتح باشد ثلثة عشر قال

و جاز اسكانها

و جاز است ساکن کردن یا از جهت ثقل ترکیب قال

و شد حد فها فتح التون

و شاد است حد فها بفتح تن از جهت آنکه فتح قرینه حدت یا نیست و اما و جاز اسكانها
است که بسا که مضاعفات است بعد مبتدأ موصول یا موصوفه و فتح فعل مجزول در ضمیر می باشد
مجزول وی لکن متعلق بفتح واحد مضاعفات الاسته و مضاعفات الیه احوال که مضاعفات است بضمیر مبتدأ
اثنین عشر کلیم خبری و آخر خبر مبتدأ محذوف ای احد یا واحد منتها الی عشره و ما ياء عطفت بر حد
و الة عطفت بر ما ياء تقول فعل مضارع تحت در ممکن فاعل وی و آخر خبر مبتدأ محذوف ای هذا شیء
و اثنان این جمله مقوله قول واحدة اثنان و اثنان عطفت بر وی ثلثة الی عشره مقوله قول محذوف ای
تقول ثلثة الی عشره ثلث الی عشرین و همان قیاس احد عشر اثنان عشرین نیز مقوله قول محذوف ای
عشره اثنان عشره و فها عشره این نیز همان قیاس ثلثة عشر الی تسعة عشر و ثلث عشر که در تیمم مبتدأ متعلق
در ضمیر رابع تیمم فاعل وی تسعین مقول و عشرون اغواتها نیز مقوله قول محذوف ای و عشرون
این نیز مقوله قول محذوف و آخر ای عشرون این مقوله قول ثم حوت عطفت بالعطف متعلق بقول محذوف
و لفظ نیز متعلق بقول ما با صله خود که تقدم است مضاعفات الی لفظ ما ياء مقوله قول ای تقول ما ياء
عطفت بر ما تيان و اما فان فيها ای تقول ما تيان فان فيها ثم مثل ثم ما لفظ فتح مبتدأ مضاعفات
یا یاء و فی ثمانی عشر خبر مقدم بر وی و جاز فعل یعنی امکان که مضاعفات التون متعلق بکذا فها قال
و میز ثلثة الے عشره مخفوض مجموع لفظ او معنی

و میز ثلثة تا بعشره مجزور و جمع باء لفظ ثلث رجال یا معنی ثلثه رجله - قال

الان في ثلثة ما ياء ال تسع ما ياء

مگر در ثلث ما ياء تسع باید که میز ثلثة را ما ياء تسع که لفظ ما ياء واقع شود جمع نیاید و اندک است

و کان قیاسات و تین

و بود قیاس ما ياء در صورت مذکوره اینکه آت گویند در صورت جمع مؤنث سالم یا اثنین و تین

جمع مذکر سالم قال

یعنی اول و ثانی میگوئی در مذکره قال
والاوسى والثانية اى العاشر والعاشره
واوسى و ثانیه میگوئی و آنچه زیاده باشد بر ایشان تا بعد از عاشر یعنی هم باب یک تا ده
در مذکر حاضر میگوئی و در مؤنث حاضر قال
والاحادی عشر والحادیه عشره والثانی عشره والثانیه عشره الى التاسع عشره والحادیه عشره
و میگوئی و حادی عشر در مذکر و کادیه عشره در مؤنث و الثانی عشره در مذکر و الثانیه عشره در مؤنث و آنچه
زیاده شود بر ایشان تا التاسع عشره در مذکر و التاسع عشره در مؤنث یعنی از مافوق عشره که زیاده است
فعل میگیرى یعنی ثانی که اعتبار حال است اما باعتبار تغییر که معنی اول است و مافوق عشره صیغه فاعل فی قال
ومن ثم قيل فی الاول ثالث اثنين اى مصیر بهائیت من ثلثتها
و از جهت اعتبار اختلاف این دو اعتبار گفته میشود در اعتبار اول که اعتبار تغییر است ثالث اثنين یعنی صیغه
فعل را و کمتر از وی اضافت میکنند یعنی سگروانده و دوگشتن از ثلثتها یا شد یعنی سگرواندهم و در افعال
و فی الثانی ثالث ثلثه اى احد
و در اعتبار ثانی که اعتبار حال است ثالث ثلثه میگویند که صیغه فاعل و ثلث او اضافت میکنند یعنی یک اند
سگروانده و دو وجه دیگر باشد و در است که باین معنی اضافت مافوق او کنند چنانچه ثالث اربعه گویند قال
و تقول حادی عشر احد عشر على الثانی خاصه
و میگوئی و حادی عشر احد عشر یعنی حادی عشر را بثلث او اضافه میگوئی باعتبار معنی ثانی که باعتبار
حال است خاصه و باعتبار معنی اول که تغییر است قال
وان شئت قلت حادی احد عشر الى تاسع عشره
و اگر خواهی میگوئی در ادا یعنی حادی عشر که بعد از غیر از مرکب اول حلت بکلی معین تاسع عشره قال
فتعرب الاول

پس معرب میباشد در صورتی که اول چون مرکب بسبب بنای او بعد از ثانی مرکب محذوف گشت آن مرکب

و میگوینی اند چون مرکب که موجب نباشد در ایشان بانی است اما وجه اعراب این ترکیب
است که بقول فعل مضارع انت و در ممکن فاعل و ی فی غیره متعلق بقول من المتعد متعلق بان
که صفت منفرد است باعتبار صفت مفعول مطلق محذوف اى قولاً علیها باعتبار تغییر ذلک المفرد بعد از
عدد ازید علیه تغییر مضارع الیه اعتبار و مفعول تغییر محذوف است چنانکه ذکر شد و تغییر و ی اتی
مقول قول اى قول فی غیره الذکر و ثانی الذکر و اتی مطلق بر وی التاسع متعلق بفعل محذوف
و ی مازاد علیها اى العاشر و العاشره لا از حروف عاطفه و غیر معنی بر ضم ثل قبل اى لا تقول غیر ذلک
و باعتبار حاله مطلق بر اعتبار تغییر الاول مقول قول چنانکه در التانی معلوم شد و معین قیاس کن
تا التاسع عشره و من حرف جریم مجرور این جار و مجرور متعلق بقیل ثالث اثنين مقول قول اى معین به تغییر
من ثلثه هما متعلق باخود محذوف و فی الثانی متعلق بقیل ثالث ثلثه مفعول المصبر فاعل ی که ماضی است
و تقول فعل مضارع انت و در ممکن فاعل و ی حاکم غیر متعلق باحد عشر مقول قول علی الثانی متعلق بافعال حال
از وی خاصه مفعول مطلق فعل محذوف اى خص الیه اعتبار و ثانی بذلک خصوصاً و آن حرف شرط است
فعل و فاعل شرط قلت جزای شرط حاوی که مضارع است باحد عشر مقول قول اى تاسع عشره متعلق
بقلت فتعرب فعل مجرور الاول مفعول المصبر فاعل و ی انجاء ماضی است و عاطفه بر جریم شرط مذکور قال
المذکر والمؤنث
و دیگرى از اقسام اسم مذکر مؤنث است مذکر را مذکر مقدم داشت چونکه اصل است و در تعریف مؤنث
داشت از جهت آنکه عدی است و تعریف مؤنث و جوری قال
المؤنث ما فیه علامه التانیث لفظاً و تعریفاً
مؤنث آن اسمی است که در علامه تانیث باشد لفظاً تحقیقاً لفظاً یا بنیاداً آن علامت مثل الحرة و ناقه یا
حکے لفظاً باشد مثل عقرب که در چهارم قائم مقام تانیث است در مؤنثات سماعی یا فود علامت
تانیث در مقدم باشد و در لفظ ظاهر نباشد مثل بار و نادره فعل و قدم و غیر آنها از مؤنثات قال
و المذکر مجله

بجای الذکر و التانیث

و مذکر بخلات انست یعنی در علامت تانیث نیست و لفظ تقدیرا قال

و علامته التام والالت معصومه او ممدوده

و علامت تانیث تاست و الت معصومه مثل سلمی و حلی یا ممدوده مثل محار و حمره

و هو حقیقی و لفظی

و مؤنث دو قسم است حقیقی و لفظی - قال

فالحقیقی ما بآزایه ذکر من المیوان -

پس مؤنث حقیقی آن است که در مقابل وی مذکری باشد از جنس حیوان

کامرودة

مثل امروءه که در مقابل وی مثل است قال

و ناقة

که در برابر وی مثل است - قال

و اللفظی بجنس ماده

و مؤنث لفظی بجنس مؤنث حقیقی است یعنی در مقابل وی مذکری از جنس نبات است قال

کطلیة و مسین

مثل کطلیة که در مقابل نر است و از جنس نبات و عین کوشش غلام که مؤنث سماعی است و ناقة

مقدور چون که در تقدیر و س که جنبه است تا در مثل میشود - قال

و اذا اسند الیه الفعل فبان ان

و چون اسناد کرده شود مؤنث فعلی پس بتایید شدن فعل دلالت کند آن تا در برین که فعل مؤنث نیست

و انت فی ظاهر غیر حقیقی یا تخیار

و توفیر ظاهر غیر مؤنث حقیقی بخیر که طلع الشمس گوئی یا طلعت الشمس گوئی اما در ضمیر غیر حقیقی واجب

است مثل الشمس طلعت یحیی که در مؤنث حقیقی تا واجب است خواه مستند بظاهر وی باشد و خواه بضمیر

مثل ضربت امروءه و امرأة ضربت مکر و قتیله فاصلا باشد که در الفوت نیز مخیر می گویند حضرت القاسم

امروءه گوئی یا حضرة القاسم امروءه گوئی - قال

و حکم ظاهر الجمع غیر المذکر السالم مطلقا حکم ظاهر غیر الحقیقی

و حکم ظاهر جمع که غیر جمع مذکر السالم باشد مطلقا یعنی خواهد که مذکرات و مؤنثات جمع مؤنث حکم ظاهر غیر حقیقی

یعنی مخیری که تا الحاق کنی و جارت الرجال گوئی یا خود الحاق کنی و جارا الرجل گوئی قال

و ضمیر العاقلین غیر المذکر السالم فعلت فعلوا

و ضمیر یکد را جمع جمع مذکر عاقل باشد که غیر مذکر السالم باشد ضمیر فعلت است که در وی متکثر است بخارج الرجال

جارت و ضمیر فعلت است که و است مثل الرجال جاهد قال

و النساء و الایام فعلت و فعلن

و ضمیر که عاید بر نساء شود یعنی جمع مؤنث یا ایام یا جمع مذکر غیر السالم ضمیر فعلت است که در وی متکثر است و ضمیر فعلن

که مؤنث است اما اگر فعل را اسناد به جمع مذکر السالم کند بظاهر وی تانیث نباید کرد و جارا الیومین باید گفت که ضمیر

است و کند جمع باید کرد و را الیومین جارا باید گفت اما در جواب این ترکیب است که المذکر مضاعف السالم

خبر مبتدا متعلق به مذکرات است و مذکرات خبر مبتدا متعلق به مذکرات است و مذکرات خبر مبتدا متعلق به مذکرات است

و کلمات التانیث است و مقدم بر این مبتدا خبر مبتدا صفت یا یا صفت یا یا صفت خبر مبتدا که التانیث است

و لفظ غیر مضاعف است التانیث و تقدیر عطف بر مذکر مبتدا بخله متعلق به ثبات یافت و علامت مبتدا

و اگر المذکر خبری و الالف عطف بر التانیث مقصوده حال از الالف او ممدوده عطف بر مقصوده او ممدوده حقیقی

خبر و لفظ عطف خبری حقیقی یا حقیقی مبتدا موصول یا موصول فبازایه متعلق به ثبات یافت خبر مبتدا مقصود بر مذکر

من المیوان متعلق به ثبات یافت که بصفت مذکرات کامرودة خبر مبتدا مخیر یعنی بکامرودة و ناقة عطف بر وی

و لفظ مبتدا بخله متعلق به ثبات یافت خبر مبتدا بخله متعلق به ثبات یافت خبر مبتدا بخله متعلق به ثبات یافت

عین عطف بر وی آقا که خبر مبتدا متعلق به ثبات یافت خبر مبتدا متعلق به ثبات یافت خبر مبتدا متعلق به ثبات یافت

متعلق بحروف و حذف فعل تا علامت تا نیت فاعل تا علامت مضافات است بنایت مفعول بالمیسم
 فاعل و س قی خصیان متعلق بحذف و التان مضاف بحسین قال
 المجموع مادل علی آحاد مقصوده بحروف مفروده تفسیر ما
 جمع آن میست که دولت کند برافرا و قصد کرده شده بحروف مفروده خود با ندک تفسیر - قال
 فتح تفر و رکب لیس جمع علی الاصح
 پس مانند تفر و رکب جمع نیست بر مذکر جمع بلکه اول اسم جنس است و ثانی اسم جمع مثل جماعه قال
 و نحو فلکاک جمع
 و مانند فلکاک که کشتی است جمع است از برای آنکه تفریع جمع بر دو صاق است از جهت آنکه اندک
 تفریضه وجود گرفته است میان او و مفروده و تقدیر از جهت آنکه غیر فلکاک مفروده مثل فلو مثل
 و غیره فلکاک جمع مثل اسم که جمع است - قال
 و هو صحیح و کسر
 و جمع و دو قسم است صحیح و جمع کسر - قال
 فالصحیح لئلا ذکر و لثبوت
 پس صحیح از برای آنکه مذکور می باشد و موت قال
 فاعلم که ما سخن از حشره و او مضموم ما قبلها او یا کسور ما قبلها و فون مقصوده
 و جمع مذکر آن همیست که لاق شود با خرا و او مضموم ما قبل با یا کسور ما قبل و فون مقصوده قال
 لیدل علی ان معده کشته شده
 تا دالت که این محقق با آن چیزه که لاق شده است بر این که با آن واحد است بیشتر از جنس و قال
 فاکان احشره یا قبلها کسره حذف
 پس اگر باشد در آخر آن جمع یا س که میس از کسره باشد حذف کرده میشود آن یا - قال
 مثل قاضون

نکته

رکب جمع قاض است - قال
 و اکان آخره مقصود را حذف الالف و بقی ما قبلها مقصودها
 و اگر باشد آخر آن می که در اجمع میکند الف مقصوده حذف کرده میشود آن الف در جمع از جهت آنکه
 ساکنین و باقیه ما قبل آن الف مفتوح قال
 مثل مصطفون
 و در اصل مصطفون برده یا را با الف قلب کرده و الف بافتار ساکنین بقیاد و ما و ح و ع و غ و اب و ان
 ترکیب آنست که المجموع مبتدای موصوله یا موصوفه فعل ماضی در دل ضمیر راجع با فاعل
 علی آحاد متعلق بدل مقصوده صفت آحاد بحروف متعلق بدل مقصوده مضاف الیه بحروف جبر و این
 نیز متعلق بدل فخر مبتدای مضاف تفر و رکب مضاف بر تفر لیس از افعال ناقصه و ضمیر راجع جمع
 اسم و می جمع متعلق بنایت خبری علی الاصح متعلق جمع و نحو مبتدای مضاف فلکاک جمع خبری و نحو
 مبتدای صحیح خبری کسر خلف بر صحیح فاصح مبتدای و دیگر لئلا ذکر متعلق بنایت خبر مبتدای و ثبوت خلف بر مذکر
 لئلا ذکر مبتدای موصوله یا موصوفه فعل ماضی آخره مفعول فیه یعنی و او فاعل وی مضموم صفت و او تا
 موصوله قبلها ظرف ثبوت که مله است او یا کسور ما قبلها مضاف بر او مضموم و لاقن مضاف بر او مضموم
 صفت فون لیدل که منصوب است بان مقدره ای لان بدل دره خبری راجع جمع فاعل وی علی حرف جر آن
 از حروف مشبه با فعل مع متعلق بنایت خبر آن است اگر اسم وی متعلق با لزان یا هم خبر خود مجرور علی
 فاعل خبری تفصیل آن حرف شرط کان از افعال ناقصه آخره اسم وی یا خبری یا جمله شرط قبلها ظرف ثبوت
 و شرط کسره فاعل قبلها یا خود احتمال دارد که کسره مبتدای باشد و قبلها مقدم بر وی خبری این مبتدای
 و خبر جمله صفت یا و حذف فعل و فاعل یا جمله خبری شرط خبر مبتدای و محذوف ای بمثل قاضون فروع
 است بر اینکه محلی است از قاضون که مرفوع است و ان حرف شرط کان از افعال ناقصه احشره
 اسم و س مقصود خبری یا جمله شرط حذف فعل الالف مفعول بالمیسم فاعل وی یا جمله خبری شرط
 و بقی فعل ماضی موصوله یا موصوفه قبلها ظرف ثبوت که مله است یا جمله فاعل بقی خبر مفعول بقی

فان لم یکن له مذکر

پس اگر نباشد مر آن جمع مؤنث را مذکر می-
فان لا یكون مجردا عن تاء التانیث کما فی

پس شرط او اینست که نباشد مجرد از تاء تانیث مثل حائض که او را حائضات نمی گویند- قال

والاجمع مطلقا

و اگر جمع مؤنث صفت نباشد بلکه اسم باشد جمع میکنند و مطلقا بلفظ و تانیث عبارتند از مثل علامات زخات
جمع التکثیر یا تفسیر بنا بر واحد

و دیگر از اقسام جمع جمع تکثیر است و جمع تکثیر آن جمعی است که تغییر یافته باشد بنا بر واحد و درود قال

کر جال و انفسه اس

مانند رجال که رجل درو و تغییر یافته و انفس که فرس درو تغییر یافته قال

وجمع الفلکة

و جمع قلت که او را بر کثر از ده اطلاق میکنند و برده نیست- قال

افعل

یک از اوزان او افعل است مثل انفس قال

و افعال

و دیگر از افعال مثل انفس جمع فرس- قال

و افعلة

و دیگر از افعلة است مثل غلقة جمع غلام- قال

و الصبح

و دیگر از صبح است از اقسام جمع قلت خواه مذکر باشد خواه مؤنث مثل مسلمین و مسلمات در خبری

گفته که جمع صبح مختص نیست بقلت تعالی

و ما عدا ذلک جمع کثرة

و آنچه غیر این اوزان مذکوره است جمع کثرة است که او را اطلاق بر افتراق کثرة میکنند و گاهی است

سیکند جمع قلت را از برای کثرة و از وی معنی کثرة ازاده میکنند و بعکس نیز مثل ثلثة قردة اما وجود

اعراب این ترکیب آنست که در کثرت مبتدا یا موصوله یا موصوفه کما فی فعل ماضی آخر مفعول فیه است

الف فاعل وی و تاء عطف بر الف و شرط مبتدا و آن حوت شرط کان از افعال ناقصه در ضمیری ای جمع

یا اسم اسم کان صفت خبری آن از حوت ناقصه یکن از افعال ناقصه مذکوره اسم وی جمع فعل مجهول

بیا و متعلق بجمع در ضمیری مجهول رایج مذکوره و اکنون عطف بر او و این جمله جزئی است

و آن حوت شرط لم یکن از افعال ناقصه مذکوره اسم کان در مقدم بر خبر وی از جمله شرط فان لا یکن مجزئ

عن تاء التانیث کما فی بعض جزای شرط فالا که در اصل ان بوده مرکب از ان شرط و تاء ماضی جمع فعل

مجهول در ضمیری رایج یا اسم مفعول مجهول و مطلقا مفعول مطلق فعل محدث ای جمع جمعا مطلقا

این جمله جزای شرط محدث که دال است بر ان جمع که مضاف است بالتکثیر مبتدا یا موصوله یا موصوفه کما فی فعل

ماضی بنا بر فاعل و مضاف واحدة کر جال خبر مبتدا و محدث ای مرکب جال و انفس عطف بر جال

و جمع که مضاف است و ناقصه مبتدا فعل خبری و افعال و افعلة و الصبح عطف بر یکدیگر و موصوله یا موصوفه

عنا فعل ماضی ذلک فاعل و مضاف بصفت مبتدا جمع که مضاف است بکثرة خبری- قال

المصدر اسم الحدث الجاری علی الفعل

مصدر اسم حدثی است یعنی معنی است که قائم باشد بغیر خواه از صادر باشد مثل ضربت و از صادر

نباشد مثل طل و می باید که این حدث جاری باشد بر فعل یعنی حدث در جین صیغ فعل یافته شود قال

و هو من المشکاتی سماع

و این مصدر از ثنائی مجرد سماعی است و می رسد وزن یافته شده است قال

و فی غیبه و قیاس

و در غیر ثنائی مجرد قیاس است همچنانکه هر چه ماضی او بر وزن فعل باشد مصدر و افعال می آید قال

حال که معنی حدوث باشد یعنی حدوث قید که در صفت مشبه بر وزن رود که او معنی ثبوت است حدوث

وصیفة من التلاقی المحب و علی فاعل

وصیفة اسم فاعل از تلافی مجرد بر وزن فاعل می آید - قال

من غیره علی صیفة المضارع بهمیم مضروب و کسر با قبل اللاحقة

و از غیره تلافی مجرد خواهد مزید فیه باشد خواهد و با علی بر صیفة مضارع می آید تهمید بهمیم مضروب بجای حوت

مضارع و کسر با قبل آخر نحو مکرم که از مکرم گرفته اند و استخراج کرده اند قال

و فعل علی فعله بشرط معنی الحال او الاستقبال و الا اعتماد علی صاحبها و الامتدة او ما

و علی میکند اسم فاعل علی فعل خود یعنی فاعل را بر وزن میکند و مفعول را نصب بشرط اینکه معنی حال باشد یا

استقبال و بشرط اینکه اعتماد کرده باشد بر صاحب و یعنی پیش از بداند که با ضایع صورت یا موصول الموصوف

کرده باشد بر وزن یا مازنا فیه یعنی پیش از بداند که با ضایع یا مازنا فیه اما وجه و طرابین ترکیب است که هم

صفات است با فاعل مبتدا و موصول شایسته فعل جمول در و غیره است یا مفعول مالم بهم فاعل می می معنی شایسته

اشتیاق من قام این نیز متعلق با اشتیاق متعلق بقام معنی التحدوث متعلق با اشتیاق و صیفة بعد از اشتیاق

متعلق با اشتیاق که صیفة صیفة است مجرد صیفة الله فی علی فاعل متعلق بکاین یا ثابت بر صیفة حسن نیز متعلق

بالاشیة صیفة صیفة علی حیثه این نیز متعلق بکاین یا ثابت بر صیفة التفتان صفات الیه صیفة بهمیم که عطف

بر بهمیم موصول یا موصوفه قبل که صفات است بالآخر طرف ثبوت یا ثابت که صیفة صیفة است که مکرم اگر بنویسم

خبر مبتدا و صیفة و اگر بنویسم خبر صفات الیه و خبر استخراج عطف بر علی فاعل مضاف و خبر عطف باید با هم فاعل

فاعل می علی که صفات است بفعل مفعول متعلق فعل و بشرط متعلق به علی صیفة صیفة الحال صیفة الیه

او الاستقبال عطف بر معنی الحال و الا اعتماد علی صاحبها و الامتدة او ما و کسر با قبل اللاحقة و کسر با قبل

فانکاح اللام فی وجبت الاضافة معنی

پس چون باشد فاعل علی بر وزن فاعل می آید و حال استقبال باشد فاعل مفعول مالم بهم فاعل می می معنی شایسته

اضافه کنند و مفعول او را متعلق بر وجهت که از موقوف که معنی فاعل باشد میکند پس فاعل فاعل می می معنی شایسته

خلافاً للکسائے

خلافت مرکبائی را که پیش او واجب نیست اضافه از جمله آنکه از او اسم فاعل علی میکند اگر معنی شایسته

پس اصناف در موقوف لازم نباشد و اگر اضافه کنند اصناف لفظی خواهد بود قال

فانکاحان لا معمول تحت مفعول مقدر

پس اگر اسم فاعل را معمول بگیرد باشد تفکیک معنی شایسته یا شایسته نصب کن معمول فعل مقدر خواهد بود قال

نحو زید معطی عمر و او را هم پس

یعنی زید عطا کند است عمر و او را هم و نیز که این اسم فاعل معنی شایسته پس علی نخواهد کرد پس از

ای بابی نصب در جمله علی اعتبار باید کرد از آنکه عطا و در جمله - قال

فان دخلت اللام استوی الجمع

پس اگر در آید لام موصول بر اسم فاعل سادسی جمله ماضی داخل در بابی نصب الیه زید را هم

و در جمله او الآن معنی یکدم آن کسی که زنده است پدید آید در و نیزه یا اکنون یا فردا که در جماعتی معنی

نیز علی کرده است چونکه معروف بلام موصول است قال

و ما وضع منه لیلیا لست

و آنچه وضع کرده اند از اسم فاعل از برای سبانه قال

کخطرب و غروب و مغرب

که این هر سه معنی کثیر الغرب است - قال

و سلم

یعنی کثیر العلم - قال

و حذر

و حذر که معنی کثیر الحذر است - قال

مشله

رحم از رحمت مشتق پس شفق از فعل لازم نباشد رحمت آنکه رحمت است و میگوید جواب گزیم که
 اورا نقل بفعل میکند که لازم است و بعد از آن از وی صفت مشتق میگردد قال
 و صیغتها مخالفه بصیغه الفاعل
 یعنی صیغه صفت شبیه با اینکه اوزان او مختلف است مخالف صیغه فاعل است یعنی بر وزن فاعل نیامده
 علی حسب السماع

یعنی در حال که مضامی سماع است یعنی اوزان او سماعی است اما در جایی گفته که بر وزن فاعل نیز آمده مثل
 ساقط و عاقر که از مخالف است و بصیغه فاعل این گیرند که سماعی است اوزان او در قیاسی قال
 کسین و صعب و شریک

اوزان این صیغ مختلف است حسب سماع قال

و یعمل علی فعلها مطاقا

یا عمل میکند صفت مشتق فعل خود مطلقا یعنی بی اشتراط و آن چون که بعضی غیرت است مانند غلام
 اینجا نیز معتبر است لیکن لام که بر سر درجی آید بر وزن نیست قال
 و تقسیم مسا که ان یکون الصفة باللام او مجردة و جموعها مضافات او باللام او مجردة
 و تقسیم سائل صفت شبیه است باللام یا مجرد اوزان او و افعال مخالف
 فمذمومة

پس این شش قسم باشد که حاصل شده از ضرب دو در سه قال

و المفعول فی کل واحد منها مرفوع و منصوب و مجردة

و مفعول در هر یک از این شش قسم مرفوع و منصوب میباشد و مجرد میباشد قال

صارت ثمانية عشر

گشت اقسام سائل او مزده که حاصل میشود از آن ضرب شش که حاصل است از ضرب دو در سه
 قال رفع علی الفاعل علیه

پس رفع معمول بر فاعلیت است مضافت را قال
 و المنصب علی التشبیه بالمفعول فی المعرفه
 و نصب معمول بر تشبیه بمفعول است در معرفه چون که صفت شبیه لازم است و تقاضای مفعول
 میکند پس منصوب او را نشاء بمفعول باید داشت قال
 و علی التمییز فی النکرة

و نصب او بر تمیز است در نکره یعنی اگر معمول نکره است او را تمیز باید داشت اما نکره که بیان معرفه را
 میزیر تمیز پیدا کند پس بر تشبیه بمفعول فاعلی نشاءند قال
 و بحسب علی الاضافه

و بر معمول بر اضافت صفت است معمول اما وجود اعراب این ترکیب است که تصفیه میکند
 المشبهه صفت و می موصول یا موصوفه اشتقاقی فعل معمول در غیره بر مفعول یا مفعول معمول می بین
 شتقاقی لازم صفت فعل من قام موصول یا موصول مجرد لام این جار و مجرور شتقاقی اشتقاقی
 ماضی که مضافات است بالثبوت متعلق بشتقاقی ماضی که مضافات است بالثبوت متعلق بکائنات که
 حال است از مفعول معمول شتقاقی و صیغه مبتدأ و مخالفه خبری بصیغه که مضافات است بالثبوت متعلق بکائنات
 ماضی که مضافات است بالثبوت متعلق بکائنات که مضافات است بالثبوت متعلق بکائنات که مضافات است بالثبوت متعلق بکائنات
 مبتدأ مخدوف ای بر کسین و صعب و شریک و طفت بر وی و فعل فعل ماضی در خبری ماضی که مضافات است بالثبوت متعلق بکائنات
 علی مفعول مطلق می فعلها مضافات الیه علی مطلقا صفت مفعول مطلق مخدوف یا از مفعول فیه مخدوف می مطلقا
 و در تمام مطلقا و تقسیم مبتدأ مضافات بسائل که مضافات بغيره است آن آن نامیده معدیه یکین مضافات از فعل
 ناقصه تصدیق هم کان باللام متعلق سلبا که خبر کان است و مجردة طفت بر خبر کان که خبرها متعلق مجردة
 معمول که مضافات بغيره است مبتدأ مضافات خبری او باللام متعلق سلبا طفت بر مضافات او مجردة طفت
 بر سلبس مخدوف علیها متعلق مجردة فتمه مبتدأ سلبه خبری او معمول بسائل که مضافات بر مضافات متعلق معمول
 منها متعلق بنات که صفت واحد است مرفوع خبر مبتدأ که معمول است و منصوب مجردة طفت بر یکدیگر صارت از فعل

که قصد در غیره راجع باقسام اسم و ثانیه عشره و ی قارفع مبتدا علی انما علی مطلق ثابت که خبر مبتداست
و بر همین قیاس و نصب علی تشبیه بالفعل فی الخبره و علی التبعیه الیکره و البحر علی الافعال
و تفصیلها حسن و وجهه ثلثه

و تفصیل این اقسام هزده گانه در اصل خبریه که یکی از آنها حسن و چهارم است و در دو وجه است یکی تنوین
در رفع محمول و بقاء علیه دوم نصب او بر تشبیه بفعل و سوم حذف تنوین صفت و بر محمول بواسطه اضافه - قال
و گذرک حسن الوجه

و همچنین حسن الوجه است که صفت بی لام است و محمول صرف بلام که در وی نیز سه وجه است اول تنوین
او بقاء علیه و نصب او بر تشبیه بفعل و چهارم اضافه - قال
و حسن وجه

که صفت و محمول هر دو مجرد از لام باشند که در وی نیز سه وجه مذکور محتمل است
و حسن وجه

که صفت صرف بلام است و محمول مضارع که نیز سه وجه مذکور جاری است
و حسن الوجه

که صفت و محمول هر دو صرف بلام اند - قال
و حسن وجه

که صفت صرف بلام است و محمول مضارع
اشنان منها متمنعان
و در این هزده مسئله متنع اندکی آنکه صفت صرف بلام باشد و محمول ی مضارع یا غیره بواسطه تنوین
و حسن وجه

که مضارع بغير سجدی و اسطره و حسن وجه علامه که مضارع بغير سجدی بواسطه علامه
و حسن وجه

و در این هزده مسئله متنع اندکی آنکه صفت صرف بلام باشد و محمول ی مضارع یا غیره بواسطه تنوین

که صفت صرف بلام است و محمول او مجرد از لام و اضافه و جهت اشتغال این دو قسم از جهت
افاده اضافه است شغف را قال
و اختلف فی حسن وجهه

و اختلاف کرده اند در صورت که صفت مجرد باشد از لام مضارع باشد محمول که مضارع باشد بغير سجدی
مثل حسن وجهه سیبویه و جمع از بصیران تجوز آن میکنند و بیع میدارند او را که فیان تجوز میکنند
او را بے قیص تا اینکه ضرورت شعر نباشد بغير قول
و البوائی ما کان فیه ضمیر واحد حسن

و باقی از این اقسام هزده گانه که پانزده قسم دیگر است آنچه در یک غیر باشد حسن است - قال
و ما کان فیه ضمیران حسن

و آنچه در وی ضمیر باشد حسن است مثل حسن وجهه و حسن وجهه نصب صفت و محمول را قال
و الا ضمیر فیه قیص

و آنچه در وی ضمیر باشد قیص است و این چهار قسم است حسن الوجه حسن الوجه و حسن وجهه
و آنچه که صفت و محمول هر دو مضارع باشد - قال
و متی رفعت بها فلا ضمیر فیها

و هر گاه که بر رفع کتی صفت محمول را پس هیچ ضمیری نیست مستر در صفت قال
فیه کال فعل

پس آن صفت آن هنگام مثل فعل است یعنی چنانکه فعل را تشبیه و جمع میکنند و قیصه فاعل وی اسم
ظاهر باشد صفت را نیز تشبیه و جمع میکنند و قیصه که محمول او تشبیه و جمع باشد - قال
و الا فیهما ضمیر الموصوف فتوثق قیصی و جمع

و اگر بر رفع کنند محمول صفت را با آن صفت بلکه نصب کنند یا بجر پس در آن صفت ضمیری خواهد بود
و علامه موصوف پس صفت را تا نیت و تشبیه و جمع خواهند کرد مثل الزیدان حسنا و حسنان و جماع

مثل الزیدون حسودا و حسودون و هما - قال

و اما الفاعل و المفعول غیر المتعديین -

دسم فاعل مفعول که غیر متعدي است یا شده و مراد اسم مفعول غیر متعدي است که متعدي
مفعول ثانی نباشد و اگر نه خود اسم مفعول را تعدیه بیک مفعول لازم است قال
مثل الصفة فیما ذکرنا

مثل صفت است این اسم فاعل مفعول مذکور در آنچه مذکور شد از اقسام هیزده گانه و منسوب حکم متعدي
در اقسام مذکور مثل وید علیی الالب برقع و نصب و جواب اما وجه اعراب این ترکیب است
که تفصیلا که مضان است بغیر متعدي احسن صفت مشبهه موصوف وی محذوف است از اجل حسن و جاعل
حسن مضان بغیر یا خود حسن خبر مبتدا محذوف است از حیث حسن و چه مثله خبر مبتدا محذوف است این محسن خبر مبتدا
که تفصیلا است ای تفصیلا هذا التركيب و کذا که خبر مبتدا و مقدم بر وی که احسن الوجه است و تناول
هذا التركيب و حسن وجه عطف بر وی احسن مرفوع بابتدایت وجه فاعل وی مضان بغیر و اگر نصب
خوانند شاید مفعول و اگر خبر خوانند مضان الیه احسن مبتدا و الوجه اگر خبر خوانند مضان الیه و اگر نصب خوانند
شاید مفعول اگر برقع خوانند فاعل احسن مبتدا و وجه اگر خبر خوانند مضان الیه و اگر نصب خوانند غیر
و اگر برقع خوانند فاعل انسان مبتدا متعلق بپایان مضان صفت وی متعلقان خبر وی احسن خبر مبتدا
محذوف مضان وجه ای احد هما احسن وجه احسن وجه عطف بر وی و مختلف فعل مجهول فی حسن وجه
و تناول هذا التركيب مفعول مجهول و التواتر مبتدا موصوله یا موصوفه کان را فاعل ناقصه متعلق بپایان
پایان خبر کان خبر اسم وی واحد صفت غیر انچه صله موصول با صفت موصول و موصول با صله مبتدا
احسن خبر وی و التواتر الای نفی جنس غیر هم وی غیر متعلق بپایان خبر وی این جمله موصول موصول
بپایان خبر وی و تواتر خبر مرفوع فعل و فاعل انچه خبر بها متعلق بپایان خبر الای نفی
جنس غیر هم وی و تواتر متعلق بپایان خبر لا نفی مبتدا کا فعل متعلق بپایان خبر وی و آه که در اصل ان لا و ده
ترکیب از ان شرطی و لای نافی قیما خبر مبتدا مقدم بر وی که غیر است مضان بالکرم و انچه خبر مبتدا

فعل انت در مستکن فاعل و متعدي و جمع عطف بر وی و اما که مضان است با فاعل مبتدا
و مفعول عطف بر فاعل غیر صفت و اما مضان بالمتعديین مثل خبر اما که مبتدا است مضان
بالصفة فیما متعلق مثل ذکر فعل مجهول در غیره راجع با مفعول وی انچه جمله صفت
اسم التفصیل با اشتقاق من فعل الموصوف بزيادة علی غیره
آن اسمی است که اشتقاق باشد از فعل یعنی از مصدری از برای موصوف بسبب زیادتی که آن صفت
را باشد بر غیر ان مثل زید افضل من عمرو - قال

و هو افضل

و آن مبنی اسم تفضیل بر وزن افضل است از برای مذکر قال

و فعلی

است از برای مؤنث - قال

و شرطه ان یثنی من الثلاثی الجبر و لیکن البناء

و شرط اسم تفضیل است که بنا کرده شود از ثلاثی مجرد تا ممکن باشد بنا به صند الف و قال

و لیس بلون و لا عیب لان منها افضل غیره

و شرط دیگر است که آن ثلاثی مجرد لون و عیب نباشد از جهت آنکه از لون و عیب افضل بنا میکنند

از برای غیر تفضیل پس اگر افضل تفضیل نیز بنا کنند تلبیس شود اسم تفضیل با فعل صفت مثل

اعز یعنی کور بودن نه کور تر پس اگر با معنی نیز بنا کنند تلبیس شود - قال

مثل زید افضل الناس

زید فاعله و میان است افضل اسم تفضیل است از جهت آنکه او را اشتقاق کرده اند از مصدر

از برای موصوف بسبب زیادتی که آن موصوف را است غیره و - قال

فان قصد غیره فوصل الیه مثل اشد

پس اگر قصد کرده شود تفضیل غیر ثلاثی مجرد مذکور و وسیله خبر مبتدا مثل اشد یعنی از جهت تفضیل اسم تفضیل

جنس تلبیس

میگیرند و مصدغه غیر ثلاثی مجزوا که قصد تفضیل او کرده اند می آورند در کلام نیز میگردانند - قال
نحو یوم شد منته استخراجا

که استخراج را که تفضیل او مقصود است قیما شد آورده اند که وسیله است همچنین قال
و یا خاصا و عمومی

و شبه مثال بر است آنست که یکی غیر ثلاثی مجزوست و دیگر از برای لان و دیگر از برای جیب اما در
اعراب این ترکیب آنست که اسم مضاف است با تفضیل مبتدا امر صول یا موصوفه تعلق فعل مجزول
در غیره رایج با مفعول مجزول می ترن فعل متعلق با تعلق کوه صول نیز متعلق با تعلق بویه
علاوه متعلق بر زیاد و بویه متعلق فعل خبری و تکرار مبتدا آن از حروف تا صید متنی فعل مجزول در غیره رایج
با تسم تفضیل مفعول مجزول می اینجا در تاویل مصدغه خبر مبتدا آن ثلاثی متعلق برینی مجزول مصدغه ثلاثی
متعلق برینی پس از افعال ناقصه و غیره رایج با تسم تفضیل خبری بکون متعلق با تانی یا کانا خبر
لین و لا عیب عطف بر کون لان از حروف شبهه با فعل متعلق با تانی خبر لان فعل هم وی خبر
متعلق با تانی که صفت فعل است یا حال از وی مثل خبر مبتدا آن محذوف ای بر مثل زید مبتدا فعل که
مضاف است با آن خبری قافیه برای تفسیر کن حرف شرط قصد فعل مجزول غیر مفعول مجزول می اینجا
شرط توصل فعل مجزول آیه متعلق بوی مثل مفعول مجزول توصل آمد اسم تفضیل بخبر مبتدا محذوف بویه
آمد اسم تفضیل منته متعلق با تسم استخراج یا کنیز و یا خاصا عطف بر وی و عمومی عطف بر یا خاصا - قال
و قیاسه للفاعل و قد جاء للمفعول

و قیاس اسم تفضیل برینه اسل در وی نیست که از برای فاعل باشد تحقیق که از برای مفعول نیز آمده است
مثل اندر

بینه معذور تر - قال

و العوم

بینه عومت کرده خود تر قال

و اشغل

بینه مشغول تر - قال

و اشهر

بینه مشهور تر - قال

و استغل علی احد ثلثه اوجه

و استعمال کرده میشود اسم تفضیل بر یک از سه وجه - قال

مضافا او بمن او معرفا باللام

در حالیکه مضاف باشد اسم تفضیل یا بمن یا معرفت بلام مثال اول زید افضل الناس مثال

ثانی زید افضل من عمر و مثال ثالث زید افضل قال

فلا یحجز

پس با تکرار نباشد - قال

و زید افضل من عمر

که افضل تفضیل هم مستعمل بلام باشد و هم بن قال

ولا زید افضل

و نیز روان نیست زید افضل که مستعمل نباشد هیچ یک را بود قال

الا ان یعلم

مگر و فیکه مفضل علیه معلوم باشد مثل آمده اگر بینه ضایعه است بزرگتر است و رواست کسین بینه

و از نه ای اگر من گل شنی بینه ضایعه ای بزرگتر هر چیز است یا بزرگتر از هر چیز اما وجه اعراض

این ترکیب آنست که و قیاسه مبتدا لفظا عمل متعلق برینی یا بکون محذوف و قد حرف تفتیق

جاء فعلی در غیره رایج با تسم تفضیل فاعل می المفعول متعلق بویه مثل خبر مبتدا محذوف متنا

آمد مضاف الیه مثل و اوم و اشغل و اشهر عطف بر یکدیگر و استعمل فعل مجزول مضاف در و غیره

لفظه خود فقط
دوست محمد
طالب العلم
ساکین او بی فاکو
مقدم بستی

بجمله آن از حروف ناصبه یکون از افعال ناقصه در ضمیر راجع بهم تفضیل اسم و ضمیر متعلق بنابر خبر و دی
 این جمله را در تاول مفرد مفعول مجهول بشرط مثل خبر مبتدای محذوف زید مبتداً الفعل کمضاف است بان خبر
 فاعله راجع لغرض لا یجوز فصل لغرض و مستقیم است احسن خبری افاده مضاف الیه احسن این جمله را تاول بنابر خبر
 فاعله راجع لغرض لا یجوز فصل ملاحظه متعلق بلام خبر و خبره با ضافتم خبر متعلق بخبر و با ضافتم و انانی
 مبتداً آن از حروف ناصبه تفضیل مجهول زاید مفعول مجهول بی مطلقه صفت زاید و بیضای فعل مجهول در و
 ضمیری راجع بهم تفضیل مفعول و المضاف متعلق بلیضای خبر و فاعله برای تغییر بخود فصل و مستقیم است احسن که
 مضاف است با فاعله خبر مبتدای مجهول و اول متعلق بخبر و فاعله مطلقه صفت زاید و انانی
 و موصوفه مبتداً متعلق بنایت خبر و دی این مبتداً و خبر جمله یا مضاف من و من مجزوم لام و این جمله و خبر متعلق
 با فاعله و اما تفضیل الثانی مبتداً و معرفت مطلق بروی باللام متعلق بالمعرفت فاعله برای تغییر و انانی
 نفس پس اسم و من المطابقه متعلق بنایت خبر لا این جمله خبر مبتدای الیه اسم موصول مبتدای من متعلق
 به نسبت که صله الیه است مقدر خبر من مذکر صفة مفرد لا انانی ملاحظه خبر و صفة مذکر قال
 ولا تعل فی مظهر

عل ینکنه اسم تفضیل در اسم ظاهر یعنی بفاصلیت اسم ظاهر را برش نیکند اما خبر مثل ینکنه مطلقاً و عل
 نصب مفعول ینکنه مطلقاً در ظاهر و در ضمیر را در سا و منصوبات عل ینکنه قال
 الا اذا کان صفة شئی

از آن عمل تا کردن او در فاعل که اسم ظاهر باشد در جمیع احوال است مگر و تنیک باشد اسم تفضیل در مطلقه صفت
 چیزی یعنی نسبت یا خبر او یا حال از و - قال

و هو فی المعنی لم یسبب مفضل یا اعتبار الاول علی نفسه یا اعتبار خبر و فاعله
 و این اسم تفضیل در معنی صفت باشد سببی را که مشترک باشد آن سبب میان آن شی میان غیر آن شی و تفضیل
 اگر و باشد یا اعتبار مفضل یا اعتبار اول بر نفس خود یا اعتبار آن اول یعنی که شی یا اعتبار شی مفضل باشد
 بر نفس خود یا اعتبار شی دیگر یعنی اسم مفضل باشد و هم مفضل علیه بود اعتبار در حال تفضیل خبر یعنی باشد

پس هر وقت که این شرط مذکور و وجود گیرد اسم تفضیل فاعل خود را که اسم ظاهر باشد برفع ینکنه قال
 مثل ما رأیت رجلاً احسن فی علینہ الکمل منہ فی عین زید
 ندیم مردی را که نیکوتر باشد در چشم او منزه از آن سر منزه که در چشم زید است پس رجل درین مثال نیست
 که ثابت است مراد از اسم تفضیل در لفظ معنی لفظ او است و در معنی صفت سبب او که آن کل است که
 مشترک است میان عین رجل و مفضل علیه است باعتبار عین زید و این تفضیل چنین معنیست قال
 لا بد معنی حسن

از جهت آنکه هر وقت که این شرط مذکور و وجود گیرد اسم تفضیل سببی حسن میشود که فعل مست قال
 مع انهم لو رفعوا **فَعْقِلُوا** بلیغ و بین معمول به با جنبی بموا کمل
 یا اینکه ایشان یعنی نخیان اگر موضع خوانند احسن را و خبر مبتداً دارند مقدم بروی که الکمل مست فاعله
 میشود میان او و معمول او که آن معمول من فی عین زید است با جنبی و آن جنبی کمل است قال
 و لک ان تقول

و مر ترا بر سندانیکه بگویی - قال
 احسن فی عینہ الکمل من عین زید
 که این ترکیب مختصر است از ترکیب سابق از جهت آنکه من عین زید را بجای من فی عین زید گذاشتند
 فان قدمت ذکر العین

پس اگر مقدم داری تو ذکر عین برابر اسم تفضیل - قال
 قلت

یگوئی - قال
 ارایت کعین زید احسن فی الکمل
 و این عبارت از خبر است از عبارت سابقه - قال
 مثل

و بان مقدره بعد ح

و نصب میباشد بان که تقدیر کرده شود بعد از حتی نحو مرت حتی او خلاصه قال

و لام کے

نحو مرت لا دخلها - قال

و لام مجزود

مثل ما کان الله بعدیم جهت نصب مضارع بان مقدره بعد از حتی و لام کے و لام مجزود است که حرف جر واجب است که بر اسم نداید پس ان تقدیر باید کرد تا قبل را در مثال

هم گردانند - قال

و اعطاء

و بعد از افعال مضارع بان مقدره نیز منصوب می باشد نحو مرتی فکر یک - قال

و الواو

و بعد از واو نصب مثل و اکل المسک و قسیر اللین - قال

و واو

و نصب می باشد فعل مضارع بان مقدره بعد از او مثل لا یسک و یسک

حق - قال

فان

پس ان که نصب میباشد فعل به قال

مثل اريد ان تحسن الی

یعنی بخیر باشم که کنونی یکے با من - قال

و ان تقوموا خیرکم

که قدر مون بود مثال است که نصب او بعد از ان است - قال

و التي تقع بعد اسمی المنخفضة من المنقاة

و ان که واقع شود بعد از علم ان مخفضه است از منقاة یعنی در اصل ان بوده که او را تخفیف کرده اند

و لیست هذه

و نیست این ان که ناصب مضارع است ان واقع بعد از علم - قال

نحو علمت ان سيقوم

که اند سيقوم بوده - قال

و ان لا يقوم

که اند لا يقوم بوده - قال

و التي تقع بعد الفتن فقیها الوجوه ان

پس آن ان که واقع شود بعد از فتن در دو وجه است که بعد از میباشد یا مخفضه از شقکه قال

و لن

و نصب میباشد فعل مضارع بعد از لن - قال

مثل لن ابرح و معنا ما نفی المستقبل

و معنی من نفی کردن مستقبل است نفی موکدی موکدی اما وجه اعراب این ترکیب است

که رفع فعل مضارع در ضمیر عاید مضارع فاعل می آید اگر چه خبر فاعل ماضی در ضمیر عاید مضارع

فاعل عن انما سبب متعلق بخبر و ابرح عطف بر وی مثل يقوم فعل مضارع فاعل می نیست

فعل مضارع بان متعلق بنیت و لن و ان عطف بر یکدیگر و بان متعلق بنیت و

حال از وی بعد ظرف مقدره مضارع بحتی و لام عطف بر حتی مضارع بکی و لام مجزود عطف بر وی

و الفاء و الواو و او عطف اند بر لام مجزود فان مضارع الیه مبتدایه مخدوف ای مثال ان مثال اريد

فعل حکم ان تحسن و ان تقوموا عطف بر ان تحسن در محل نصب دخول اريد الی متعلق بتمن انی است

تقع فعل مضارع در ضمیر راجع بمضارع فاعل می که مضارع است بلام ظرف تقع مخفضه خبریه من المنقاة

مستقبل تحققة و لیست از افعال ناقصہ در ضمیر راجع بان اسم و یہ خبر و ی مثل علت فعل قائل
ان سیرم در ثانی و یل مصدر بجای و یقول علت فان لا یقوم عطف بران سیرم و الی مبتدئ تفعیل
فعل در ضمیر راجع بان فاعل و ی بعد کہ مضارع است یقرن ظرف تفعیل متعلق بتا تان خبر مبتدئ
مقدم روی کہ و جہان مست این مبتدئ و اول و لن مضارع الی مبتدئ و یقرن ای مثال لن مثل خبر
مبتدئ ای کہ لن است آج مضارع متکلم بے خبر و معنا یا مبتدئ یعنی کہ مضارع است مستقبل خبر و ی قائل
و اذن اذ لم یعتبر یا بعد ہا علی ما قبلہا

دیگرے از حرف یا بعد اذن است و مضارع یا منصوب میشود و فیکہ انتہا و مکملہ یا بعد او بر
ما قبل او یعنی ما بعد او محمول ما قبل او نباشد۔ قال

و کان الفصل مستقبلا

و باشد فعلی کہ بعد از اذن است فعل مستقبل۔ قال

مثل اذن تدخل الجنة

کہ و دخول جنہ در زمان استقبال خواهد بود و یا بعد او محمول ما قبل نیست۔ قال

و اذا وقت بعد الواو و الفارقا و جہان

و جہان واقع شود اذن بعد الواو و الفار و دو وجہ جانوس است و نصب خواہد بود آری تا اذن کہ با کہ اذ
و کے مثل اسلت کی اذ دخل الجنة

و کی کہ نصب میشود و مضارع مثل اسلت است یعنی سلمان شد سبب آنکہ در ایم و پشت فقال
و معنا ہا السبب

یعنی کی سبب است یعنی سبب بودن اقبل او مراد بعد او و مثل سبب بودن ہمہ و قول فتنہ را در مثال و ی قائل
و حتی اذ کان مستقبلا با نظر الی ما قبلہ یعنی کے والی

و حتی کہ نصب میشود مضارع بعد از و نقد بران و حتی است اینکہ باشند اذ دخول مستقبل نظر ما قبل او
ہر چند کہ نظر بران حکم ماضی یا حال استقبال یا تدریجی کہ یعنی کے باشند این حتی کہ ان سبب یا جہان

الی کہ از برے انتہائی نایت است۔ قال

مثل اسلت حتی ادخل الجنة

یعنی مسلمان شدم تاکہ در ایم بہشت را این مثال است کہ حتی یعنی کی است و دخول مستقبل است
نظر ما قبل و ہمہ نظر بران حکم ماضی یا حال یعنی کے معنی مذکور یا مبتدئ ہے و دخول استقبال است نظر

ما قبل ان اما بزان حکم حال یا مستقبل و یا ماضی معینا مذکور نیست کہ۔ قال

کنت سرحتی اذ دخل البلد

یعنی بودم من کہ سیر میکردم تاکہ در آدم بلد را یا بسبب آنکہ در ایم بلد را۔ قال

و اسیر حتی تنبئ الشمس

و سیر میکنم تا غائب شود شمس کہ اینجا حتی یعنی الی است و دخول استقبال است نسبت ما قبل او کہ سیر قائل
فان اردت احوال تحقیقا و حکایتہ کانت حرف ابتداء

پس اگر ارادہ کنی کہ بعد دخول حتی حال را تحقیقا یا حکایتہ یعنی حقیقہ حال باشد یا حکایتہ از حال باشد
خواہد بود درین یعنی در وقت ارادہ حال حرف ابتداء حرف جزو و حرف عطف بلکہ ابتداء حکم خواہد بود قائل

فیرفع و یجب السبب

پس مرفوع خواہد بود یا بعد حتی در صورت دو واجب خواہد بود سبب یعنی بودن اقبل او سبب بران
تا حاصل شود اتصال سنوی میان ما قبل او و ما بعد او قال

مثل مرض حتی لا یرجو نہ

یعنی مرض شد آن شخص تاکہ امید زندہ میات و را کنون این مثال است کہ ارادہ حال حقیقی کردہ اذ قائل
و من ثم شنع الریح

و از جہت این دو امر یعنی ہوا بودن حتی در وقت ارادہ و حال حرف ابتداء و جوب سبب یا قبل او مراد بعد
او و منع است رفع یا بعد حتی قال

فی کان سیری حتی اذ علما

مثل ملکت لا دخل یست

یعنی مسلمان شدم از برای آنکه در آیم در بشت - مثال

ولام الجود

یعنی لای که فعل مضارع بعد از و سے نصب میشود بان مقدره قال

لام تاکیدی بعد از نفی لکان

لام تاکیدی است کہ بعد از نفی باشد کہ آن نفی لکان در آمدہ باشد لفظ قال

مثل و ما کان اللہ یغنیہم

ای ما کان اللہ یغنیہم و ما کان اللہ یغنیہم و اذا نفی ہم یا غنی بعد از لکان یا شدہ مثل لم یکن
یغنی لفظ تقدیران درین صورت است کہ لازم نیاید دخول حرف جر فعل اما وجہ اعراب این ترکیب
است کہ و لام بعد از جوف مضارع مکی از مثال لام کی مثل خبر مبتدایہ لام کی است ملکت مثل مل
لام حرف جر از جوف مضارع بان مقدرہ انما در و لکان فاعل وی البتہ مفعول و این جملہ در تاول بعد از جود لام
وین جملہ در تعلق است لام کہ مضارع است بنا کی خبر مبتدایہ بعد از ملکت ثبت کہ صفت لام است مضارع
یا نفی لکان مطلق یا ثانی است کہ صفت نفی است مثل خبر مبتدایہ جوف مضارع با بعد از ما فاعل لکان از فعل
ما تقدیم اللہ ہم و تقدیم ہم لام حرف جر بعد از و تاول بعد از جود لام این جملہ در تعلق بنا کی خبر مبتدایہ قال

والفاء بشرطین

و نصب می باشد فعل مضارع بان مقدرہ بعد از و شرط

احد ہما السببۃ

یکے ازان دو شرط سببۃ است یعنی سبب بودن یا قس او یا بعد از او قال

والثانی ان یكون قبلہا امر او نہی او استفهام او نفی او قس او عرض

و شرط ثانی آیت کہ پیش از ان فاعل ازین شش چیز باشد امر یا نہی یا استفهام یا نفی یا قس یا عرض یا امر
مر یا پس گرامی کہ ترا یا بعد از نہی یا شدہ مثل لا شئتمی فاعل خبر مبتدایہ لام کی است ملکت مثل مل

یا شدہ مثل مل عند کہا و فاعل خبر ہائے آیا نزد تو آیت است کہ یا شئتم او یا بعد از نہی مثل لا شئتم
الا فاقفہ یعنی کا شئتم امر مالی بودی پس نفقہ کردی او یا بعد از عرض مثل لا تعرض فعیب خبر
یعنی فروختی آئی پس بخری بری اما وجہ اعراب این ترکیب است کہ انما بعد از جوف مضارع
ای نصب الفاء بشرطین بشرطین خبر وی احد ہما السببۃ مبتدایہ خبر الثانی مبتدایہ ان یا بعد از
از افعال ناقصہ قبلہا خبر کان امر ہم دی او نہی او استفهام او نفی او قس او عرض عطف بر یکدیگر قال
والو او بشرطین الجمیعۃ وان یكون قبلہا مثل ذلک

و نصب میشود فعل مضارع بان مقدرہ بعد از و او بشرط بان معنی کہ جمیع یا شدہ بر دو جملہ خبر سبب
جملہ اولی شرط یکے ازان دو شرط جمیع است یعنی مضارب بودن یا قس او یا بعد از او عرض
است کہ یا شدہ پیش از و ادائیگی ازان چیز ہائے کہ پیش از و ادائیگی امر یا قس یا استفهام یا
یا قس یا عرض مثل ذلک و اگر مک و یجین بانی شالہا کہ در فاء استہ شدہ قال
و او بشرط معنی اے ان و الا ان

و منصوب می باشد فعل مضارع بعد از و او بان مقدرہ بشرط آنکہ او معنی اے یا شدہ یا معنی لکان
بعد از وی تقدیر کہ شئتم مثل لا لکنک او قس یعنی ہر آئینہ لازم گیرم و تاول و قس کہ عطا دی مرا
حق مراد اگر در عبارت تن لی یا لا کہ خبر شئتم لی ان ولی می بودی تا تو ہم نشود کہ ان غل مغرم ہو است قال
و العاطفۃ اذا کان المعطوف علیہ امرا

و منصوب می باشد فعل مضارع بان مقدرہ بعد از و حرف عاطفہ و قس کہ معطوف علیہ ہم باشد مثل
المجعی ضربک زید او شئتم کہ تقدیر ش جنین میشود کہ ان شئتم پس در تاول بعد از مضارع
بواسطہ ان پس لازم نیاید عطف جملہ عملیہ بر سببۃ قال

و کجوز انظار ان مع لام کی و العاطفۃ

و درست انظار کردن ان مقدرہ و قس کہ لام کی باشد بعد از و حرف عاطفہ مثل جنک لان
مکرمی و شال عاطفہ یعنی قیامک ان قس یعنی لنگفت آوہ مرار با حقن توہ حقن توہ قال

و بیان مقدره

و بحکم میشود فعل مضارع بان مقدره و بیان این باید انشاء الله تعالی قال

فلم تقل المضارع ماضیا و نفیه

پس لم از برای قلب کردن مضارع است ماضی و از برای نفی نفی است قال

ولما مثلها و تخفیض بالاستعراق و جواز حذف الفعل

ولما مثل لم است در نفی و قلب مضارع ماضی لیکن مخصوص و متمایز است از لم بالاستعراق یعنی شمول نفی
بمعنی از ماضی ماضیه را و بجواز حذف فعل نیز مخصوص است چونکه دخول لم را حذف کردن در انست قال

ولام الامر هی الام المطلوب بها الفعل

ولام امر آن لامی است که طلب کرده شده باشد سبب او فعل و لام دعا نیز فعل است و لام امر کسور میباشد و اندکی مفتوح و گاهی ساکن نیز آمده است و بعد از او دو قاعده خوانند

طائفة اخری لم یصلوا فلیصلوا و لم یقفوا فلیقفوا قال

ولام لنی ضد ما المطلوب بها الترك

ولای یعنی ضد لام امر است چونکه مطلوب بوی ترک فعل است و این بر جمیع صیغ مضارع درمی آید و در
نهی غائب گویند چون بر مخاطب نفی ماضی و تنکیم را نهی تنکیم و بر همین قیاس است لام امر لیکن بر خطاب
معروف در نمی آید و از این جهت او را امر بعینه گویند اما وجود اعراب این ترکیب است که
و بحکم فعل مضارع در ضمیر مرفوع متصل که تغییر از مجهول کند فاعلی را به مضارع لم متعلق بحکم
و باقی بر یک عطف بر سابق خود و بی استیلا آن خبری و باقی بر سابق خود و اما قاعده است فعل مضارع
که عامل است در مع تقدیرش چنین شود که هما یک من شیء فاجزیم مع کیفی و اذا انشأ و بان متعلق بحکم
و مقدره حال از وی فا از برای تفصیل لم مبتدا و قلب مضارع است بالمضارع متعلق بنیابت که
خبر مبتدا است ماضیا مفعول بر قلب و بقیه عطف بر قلب و لما مبتدا مثلها خبری و تخفیض فعل مضارع و در ضمیر
مرفوع متصل فاعلی را به لام بالاستعراق تخفیض و جواز حذف مضارع است بخلاف حذف مضارع فعل مضارع

بما بالاستعراق و لام که مضارع است بالامر مبتدا و لام خبری المطلوب مضارع است بالامر ماضیا متعلق بالمطلوب

الفعل فاعلی المطلوب و لام لنی عطف بر لام الامر مبتدا ضد ما خبری قال

و کلم المجازات تدخل علی الفعلین بسببیه الاول و سببیه الثاني

و کلمات مجازات در سبب آید بر دو فعل از جهت سبب بودن اول و سبب بودن ثانی یعنی

اول را سبب ثانی میگردد و انند قال

و بسیمان شرط و جزاء

و نام می نهند این فعل را شرط و جزا یعنی اول را شرط میگردد و ثانی را جزا قال

فا کما تا مضارعین و الاول فاعلهم

پس اگر باشد جزا و شرط هر دو مضارع یا خود اول مضارع باشد پس جرم مضارع واجب است قال

و النکان الثاني فالوجهان

و اگر فعل دوم مضارع باشد در دو وجه است یکی جرم از جهت آنکه دخول اوقات شرط واقع شده است

و ان کلم مجازات است و وجه دوم نفع مضارع حروف است از جهت آنکه ماضی فاعله است چنانکه گوئی

نیز آید باینکه در صورت اول خبری حذف کرده اند در صورت ثانی را ثابت و شرط و در صورت ثانی فاعله را

و اذا کان الحذف او ماضیا بغيره لفظا او معنی لم یحذف لفظا

و وقتی باشد جزا ماضی بغيره خواه لفظا ماضی باشد مثل ان خرجت یا معنی ماضی باشد چنانکه ان

خرجت لم اخرج جائز نیست درین دو صورت دخول فاعله را و اما اگر ماضی لفظی یا معنوی باشد گویند

و واجب است دخول فاعله را خبر مثل ان اگر ماضی الیوم فقد اگر تنک است قال

و النکان مضارع فاعله او مضارع بلا فالوجهان

و اگر باشد جزا مضارع مثبت یا مضارع سلبی یا مضارع مذکور در دو وجه است آوردن فاعله را و ترک فاعله را

والا فالوجهان

و اگر نباشد جزا ماضی مذکور یا مضارع مذکور پس در دو قاعده است یکی از برای آنکه جزا صیغه تغییر قدین

شرط و جزا که وی محذوف بقریب مجرم مثل خبر مبتدا محذوف است فعل امر مدخل جزای شرط محذوف
ای ان تسلیم فعل الجمله و الجمله مفعول فیه مدخل و لا تکفر فی مدخل الجمله این خبر جزای شرط محذوف
و متعین فعل ماضی لا تکفر فعل بنی مدخل التا جزای شرط محذوف تقدیرش چنین میشود که ان لا تکفر انجمله
در تاویل لهذا ترکیب در محل رفع فاعل متعین خلافا مفعول مطلق فعل محذوف ای خوف خلافا لکافی
متعلق بخلاف لام حرف جر ان از حرف مبتدا یا فاعل تقدیر اسم ان ان لا تکفر مدخل التا مدخل رفع
خبر ان با اسم خبر خود در محل خبر مجرور لام این جار مجرور متعلق با متعین - قال
الامر صیغه یطلب بها الفعل من الفاعل المتخاطب بحذف حرف المضارعة
و صیغه است که طلب کرده شود بآن صیغه فعل را از فاعل مخاطب بسبب حذف حرف مضارعه
پس فلتقرء که در قرآن واقع شده و همچنین صر و روید امر باشد اگر چه صیغه امر از ایشان مستثناه
بجست آنکه حذف مضارعه در ایشان وجود نکند - قال

و حکم آحاد و حکم المجزوم

حکم آخر امر مکمل مجزوم است درین که ساکن یکست و آخر صیغه را و نه ما صیغه حذف میکنند و از
مسئله است حرف علت را چنانکه کوئی احضر یا حضر او او خش و اغروا و ام جنانکه کوئی لم تقرب
لم تقرب یا لم تقرب او و لم تخش و لم تخش او - قال
فان کان بعد ساکن لیس بر باغی زودت جمله الوصل مفعول به ان کان بعد ضمیر و کسوفه
پس اگر باشد بعد از حرف مضارع ساکن و نباشد آن مضارع باغی یعنی از باب فاعل نباشد زیاده یکی جزو فعل
مفعول به اگر بعد از ساکن ضمیر باشد جمله و کسوفه و زیاده یکی در اینجا که بعد از ساکن ضمیر نباشد جمله و خبره خواهد بود

نحو اقل

که امر است او فاعل بعد از ساکن مجزوم است بجهت آن جمله و مضمر آورده اند - قال

و اقرب

که بعد از ساکن کسوفه است مجرور المکسوف آورده اند - قال

و علم
که بعد از ساکن فاعله است و مجرور المکسوف آورده اند - قال
و ان کان رباعیا مفعول حقه مفعوله

و اگر باشد آن فعل رباعی یعنی از باب فاعل یا خبر پس جمله را مفعول می آورند که صفت آن مفتوح
نیست که تقطیع است یعنی در وجه ساقه فاعله و مثل اکرم که از کرم گیرے اما وجه اعراب این
ترکیب آنست که لام مبتدا صیغه خبری یطلب فعل مجهول مضارع بها متعلق بوی الفاعل و مفعول
مجهول وی من الفاعل متعلق یطلب المتخاطب صفت الفاعل بحذف حرف مضارعة است بحرف حرف
مضارع یا مضارعه متعلق یطلب و حکم که مضارع است باخذه مبتدای و حکم که مضارع است باخذه مبتدای
فان از باب علت آن حرف شرط کان از افعال ناقصه بقدر ظرف ثباتا خبر کان است ساکن هم وی
انجمله شرط و آدوا و حال لیس از افعال ناقصه در ضمیر صیغه مضارع اسم وی رباعی متعلق ثباتا خبر
درست فعل ماضی تاخیر باز در نوع متصل فاعل وی جمله مفعول به زودت و صل مضارع الیه خبره مبتدای
صفت یا حال از جمله و صل فیما سواه متعلق بکسوفه مثل خبر مبتدا محذوف مضارع یا قبل و اقرب
و علم علت بر وی و ان کان چنانچه مذکور شد در ضمیر صیغه مضارع اسم وی رباعی خبری و خبره
شرط مفعول خبر مبتدا محذوف ای فاعلی مفعول مفعوله صیغه وی با خبر بعد از خبر این جمله جزای شرط - قال

فعل مالم یسم فاعله هو ما حذف فاعله

فعل آن مفعول که نام نبرده باشند فاعل او آن فعل مالم یسم فاعل در مطلق آن فعلی است
که حذف کرده باشند فاعل او را و مفعول را بجای و ستماده باشند - قال

فان کان ما ضیا ضم اوله و کسوفه آخره

پس اگر باشد آن فعلی که حذف کرده اند فاعل او ماضی بضم یکند اول او را و کسوفه یکند ثانی

آحاد را مثل ضرب و حسیج و اعلم - قال

و ضمیر الثالث مع جمله الوصل

و اینم میکنند حرف سوم را با همزه وصل چنانکه در مجمل انطلق گوی انطلق واقعه را در استخراج - قال
و الثانی مع التاء فوف الملبس

و ضم میکنند حرف دوم یا تا دوران پنجم که در اول وی تا باشد از جهت ترس متبیس خندن مثل تحول و
تدحج که اگر برین وجه مذکور بضم نکند اول یا بر متبیس میشود و چونکه هر دو درج بیفته مثل
انطلق و ناطق متبیس میشود بر تحول مضارعی مثل علم جاهل و حج قال

ويعتزل العين الا فصح

و در مثل همین لئے اجزای افصح یعنی فصیح تر و روحی - قال

فیل: بیچ

است که در اصل قول دبیح بوده کسر را با قبل نقل کرده اند که بر او ادبیا ثقیل است و او ادبیا

بیار دند و در قیل قیل و مع شمره قال

وجاءوا بالاشمام

و آمد است و شام بنی میل و آمدن کرد بغیر قال

وبالمرأى

و بر او نیز آمده است که قول دجوع گویند يقال

و مثل باب اختیر و نقید و ن سخیر و انیم

و متعل و متعل العین ثلاثی مجرد است متصل بعین باب افعال و افعال در جاز و جود و ثبات و ثبات
و افعال که اجوف باب افعال و استفعال است که در ایشان و در پیش و نسبت بی شکاف و در نسبت قائل

وان كان مضارفاً فمحم اول وفتح ما قبل آخره

و اگر باشد حق فعل الم یسمه من مشق بقره می کند اول و در دفع می کند تا قبل از خود و در نحو غریب و دیگر هم قال
و یحتل العین نیقلب فیہ العین ایفا

معتزل السین یعنی اجوت بل مشرور و دروغین بافت مثل یقال و بیاع و نقاد و مختار و مستجاب

[illegible]

المتعدى وغير المتعدى

فصل در دو قسم است متعده و غیر متعده می قال

فالمستعدي ما يتوقف فحصره على متعلق كضرب

پس متعدی آن فعلی است که معرفت یا خد فاعل آن فعل بر متعلق یعنی بر چیزی که آن چیز غیر فاعل باشد مثل ضرب که فاعل آن بیوقوف است بر فاعل آن ضرب است و غیر فاعل نیز بیوقوف است که این معلوم است که او را مفعول به گویند و اما بر زبان و مکان که مفعول فاعل است و قایت و علت که مفعول است

و من خصا یصبا ان لا یقتصر علی احدی
و از مخصوصات افعال قلوب است اینک اقتضای کرد و بشود بریک ادد مفعول این از جهت آنکه
تا صدق بر دو یک است و ثانی مکمل اول دارد قال
تخلات باب عطیت

که در اقتضای بر یک ادد مفعول است چنانکه گوئی فعلی الی الله یدر و خلان یعنی بخت بر مفعول قال
و منها جواز الالف اذ اوسط او تا خرت لا استقلال الجزمین کلاما
و بعضی دیگر از خصوصیات افعال قلوب است در او بودن نفسا متعلق علی ایشان یعنی باطل کردن علی
این افعال و فیک در بیان واقع شوند این افعال یا مفعول زیادت یا کم غنت تا کم غنت از جهت آنکه
جزمین که مستقل اند مبتدا و خبر و افعال قلوب در عمل ضمیمه اما وجود و عراب این ترکیب
است که افعال مضان است با القلوب بعد از افعال القلوب یا یا خبر مبتدا ای بنا افعال القلوب
یا مبتدا و ابدوی عطیت بر یک خبر روی تمل فعل مضارع در ضمیر مرفوع متصل که تفسیر از او گویند
فاعل و مفعول با افعال علی جمله که مضان است با اوست متعلق بتدمل لیبان ان متعلق
بتدمل مفعول و ابرود ای مبتدا و متعلق تا خبر مبتدا این مبتدا و خبر مبتدا اما مضان الیه
بیان فاعله است تفصیل یا تفریع مقب قبل مضارع در ضمیر مرفوع متصل که تفسیر از او گویند
و ای الجزمین اسم متبینه که نفسی و بیاید قبل مفعول است مفعول تیغیب من حرف جر خصا یصبا جزمین
این جاد و مجرور متعلق بنایب خبر مبتدا مقدم بر مبتدا ان من بعد و الای فاعله تفصیل مجهول
علی احدی مفعول مجهول وی از جمله در تادیل مصنفه که اقتضای است مبتدا و خبر که مضان است
بیاب و باب مضان بلفظ عطیت خبر مبتدا و خبر و ان ای هو بطلان و منها مبتدا جواز که مضان است
بالفاظیه وی اذ که خبر تا اوسط فعل یا ضی تا اوسط تا نایب فاعل و تا موت عطیت بر تو سط
لا استقلال که مضان است بالجزمین متعلق بجواز الالف کلاما تفسیر قال
و منها انما متعلق قبل الاستفهام و النفی و اللام

و بعضی از خصا یصبا افعال قلوب نیست که این افعال متعلق میشود یعنی علی ایشان باطل شود
و نمی که پیش از استفهام واقع شوند یا پیش از نفی و یا پیش از لام ابتداء یعنی وقتی که این اشیاء مجهول
ایشان در آمده باشند واجب است که علی ایشان باطل باشد قال
مثل علمت ازید عنک ام عمرو

یعنی دانستم که آیا زیادت نزدیک تو یا عمرو مثال فعلی علمت ما و فی الدار مثال لام علمت ازید متعلق
و منها انما جزمین یکون فاعلهما مفعولها ضمیرین نشی واحد
و بعضی از خصوصیات افعال قلوب نیست که در است که باشد فاعل این افعال مفعول این افعال
بر دو ضمیر مرفوع متعلق از برای یک شئی یعنی از برای تکلم یا از برای متغایب یا از برای مخاطب قال
مثل علمت منطلقا

یعنی دانستم خود را در ده که اینجا فاعل و مفعول هر دو ضمیر شکم اند- قال
و بعضی معنی است تر تخیلی به الی مفعول واحد
و بعضی این افعال را معنی دیگر است که متعدی میشود بسبب آن معنی یک مفعول قال
نظمت معنی اتمت

بس نظمت معنی اتمت است چنانکه گوئی نظمت زیاده ای اتمت قال
و علمت معنی عرفت شخصه و رایت معنی البصر
و علمت معنی عرفت شخصه رایت معنی اجرت میباید چنانکه گوئی علمت زیاده ای عرفت شخصه و البصر معنی عرفت که علمت
و و جودت معنی اتمت

و و جودت معنی اتمت می آید چنانکه گوئی و جودت الفاعله ایست مبتدا یعنی گم شده رسیدم اما و جودت
و این ترکیب است که تنها خبر مبتدا مقدم بر وی که آنهاست یا خبر خود که تعلق است در تادیل
ای التعلیق ثابت من خصا یصبا و الا افعال قبل حرکت تعلق مضان با استفهام و النفی و اللام و عطیت
مثل خبر مبتدا و خبر و فاعل خبر و خبر استفهام زیاده مبتدا متعلق بنایب خبر روی ام عمرو

بروزید و متناهی برین مقدم بر وی گمان بخیز است در تاویل جواز به متعلقات خود ای جوازها ثابت است
 خصا آنها آن ان مقدم یکون از افعال ناقده ملها هم می و بقولها علت بر و تخمین خبر یکون یکون
 با اسم و خبر خود در تاویل مقدمه عمل بخیز خبری متعلق بغيرین و احد صفت لشی مثل ملتی فعل و نه عمل و در تاویل
 و یا می فعل مطلقا مفعول دوم وی و بعضی متعلق بثابت خبر بدست مقدم بر وی که معنی آخر است
 فعل مضارع در مجرای راجع بعضی فاعل وی و متعلق وی آن واحد این خبر متعلق وی فاعل و تفسیر
 فاعلت در تاویل و یا اللفظ بر وی می متعلق بثابت یا ثابت خبر جدا است صفات ایست می و یا می معلوم
 الا افعال ان فاعله ما وضع لتقریر الفاعل علی صفة
 افعال ناقده آن فعلها می اند که وضع کرده باشد از ایشان را از برای مقرر ساختن فاعل برقی
 این افعال را افعال ناقده بجهت آن گویند که بر نوع تمام پیشوند بلکه اتفاقا قضای مضروب نیز میکنند قال

و بی

این افعال یک - قال

کان

است و معنی وی نیست که بود و دیگرے قال

صار

و معنی وی نیست که گشت و دیگرے قال

صبح

است و معنی وی نیست که صبح و صبح و دیگرے قال

امسلی

است و معنی وی نیست که صبح و شب و دیگرے قال

انجی

است یعنی چاشتگاه و دیگرے قال

قال
 است یعنی روز گذرانید و دیگرے - قال
 بات
 است یعنی شب گذرانید - قال
 و آخر و عا و
 که هر دو معنی صارا اند و دیگرے قال
 خدا
 است یعنی باند او کرده و دیگرے قال
 راج

است یعنی شها گاه و دیگرے قال

و ما زال و ما انفک مافقی و باج

که این مجموع از برای دوام و ثبوت اند یعنی همیشه بود قال

و ما دام و لیس

و دیگرے ما دام است یعنی مدت دوم نمی و دیگرے لیس است و معنی وی نیست که نیست قال

و قد جار ما جار ت حاجتک

و تحقیق کرده است افعال ناقده جارئی که درین ترکیب مانع است یعنی تمام آنچه بر وفق حاجت و قال

و قد ت کانها حوت

و نیز آمده است از افعال ناقده قدت که درین ترکیب است یعنی گشت و خبر گو یا نیزه قال

تدخل علی الجملة الاسمية لا عطاء الخبر حکم معنا

و بی آیدین افعال ناقده بر جمله اسمیه از جهت عطا کردن خبر آن جمله را حکم معنی خود یعنی از معنی بی

قال کس در این جمله حق بشود قال

فترقع الاول و نصب الثانی
پس برقع میکنند این افعال جز اول کلام را و نیز اسم ایشان میگنند و نصب میکنند و نیز برایشان میگویند

مثل کان زید قائما

یعنی بود زید قائم و رفع زید بحسب اسمیه کان و نصب کان بحسب خبریه و قال

فکان یكون ناقصة لثبوت خبرها باضیا و انما

پس کان میباشد گاهی ناقصه از برکت ثابت بودن خبر و هر اسم و هر کلمه و انما مثل کان و انما ناقصه
او مشق طعا

یعنی گاهی زید و انما مثل کان زید غایب یا ناقصه یعنی بعد از این پس خبریه و قال

و بمعنی صار

و میباشد گاهی کان ناقصه بمعنی صار و مثل کان زید غایب یا ناقصه و انما

و یكون فیها ضمیر الثانی

و میباشد در کان اسم و ضمیر شان جمله که بعد از وی است تفسیر آن خبریه که مثل کان زید قائم قال

و یكون تامه بمعنی ثبت

و میباشد کان گاهی تامه بمعنی ثبت خبریه و طبع مثل قوله فانی کن نیکون قال

و یكون زائده

و میباشد این کان گاهی زائده مثل قوله فانی کیف تکلم من کان فی المهد و میباشد اینجا کان زائده است

و بی ملاحظه وی یعنی وی قائم ای کیف تکلم من یوفی المده حال که زید میباشد و این قسم ماضی و افعال ناقصه

یا مستطراد ذکر کرده اما وجوه اعراب این ترکیب آنست که افعال مبتدیه ناقصه صفت وی ماضی و افعال ناقصه

یا ماضیه و تسمی فعل مجهول و در ضمیر راجع با فاعل وی تقریر که مضان است با فاعل متعلق یعنی

عالمی صفت این نیز متعلق بوضع اینجا صله یا صفت خبریه و میباشد کان خبریه و

باقی نامیس عطف بروی و قد که بر فعل باضی صاعده است از برای تحقیق و جارت که درین ترکیب

واقع است در تاویل و اللفظ فاعل جاء و در جات ضمیر راجع بان ثانی اسم جابجاء خبریه و می

عطف بجاء کان از افعال ناقصه در ضمیر راجع بر شفره اسم وی کان با اسم و خبر خود جمله اینجا خبر

تقدیرت تدکل فعل مضارع در ضمیر راجع با فاعل فاعل ی علی جمله که مضان است با اسمیه متعلق

بته دخل لام حروف جر و آنکه مضان است با خبر مجرور اینجا و مجرور متعلق بدخل حکم مفعول دوم و

مضافا مضان الیه حکم فاعل بر تفریع ترفع فعل مضارع در ضمیر راجع با فاعل فاعل ای الاول مفعول به و

تغیب الثانی عطف بروی کان از افعال ناقصه و بعد اسم وی فاعل خبریه و فکان در تاویل و اللفظ

و کان از افعال ناقصه در ضمیر راجع بکان اسم وی ناقصه خبریه و اینجا خبر مبتدیه لثبوت که مضان است

بخبر و خبر مضان بضمیر متعلق بانه که صفت ناقصه است باضیا حال از لثبوت و انما صفت باضیا و

عطف بر باضیا و بمعنی صار عطف بر لثبوت خبریه و یكون از افعال ناقصه میباشد متعلق بانه خبریه و

مضان است با نشان خبریه و یكون تامه بمعنی ثبت عطف بر یكون ناقصه و انما عطف بر یكون

و صار لام استعجال

و صار از برای استعجال است از صفتی بصفته چنانکه گوئی صار زید عالم یا از حقیقتی بحقیقتی چنانکه

گوئی صار الطین خر فایع گشت گل مثل قال

و یكون تامه

و میباشد این صار تامه چنانکه گوئی صار زید عالمی بلند کند و حکم صار دارد و در عمل ان درج و در تحمل

و تحمل فارقه چنانکه در قرآن واقع شده است که بصیر یس گشت بیتا و قال

و اصبح و امسى و اصبح لاقته ان مضمون جمله باوقاتها

و این فعل موضوع اند از برای نزدیک گردانیدن مضمون جمله بوقتهاست خود یعنی دلالت بر این

میکند که معنی جمله ازین مدت وقت واقع شده قال

و بمعنی صار

و میباشد این افعال بمعنی صار چنانکه گوئی اصبح زید غایب قال

فأما مضافات اليه فمفعول مطلق كقوله أي وفور جاءوا واقتولوا فقلت بر جاءوا واقتولوا فقلت بر جصولا فيه متعلق
بأخذة لا أول مبتدأ عسي خبر دي و هو مبتدأ وغيره مضافات مستترة خبر دي أقول فعل مضارع عسي
وإفعال متعاربه زيدا أكرم دي ان يخرج در تناويل مصدر در محل نصب خبر عسي عليه مقوله قول عسي
ان إفعال متعاربه ان يخرج در تناويل مصدر در محل نصب خبر عسي زيدا أكرم دي و قد جرت تفتيش بذكر فعل مجهول
ان مفعول مجهول دي و ان في مبتدأ كذا خبر دي أقول فعل مضارع كذا و إفعال متعاربه زيدا أكرم دي بغير
در تناويل مصدر در محل نصب خبر دي و عليه مقوله قول و قد فعل فعل مضارع ان فاعل دي قال

و بعضی گفته اند که می باشد آن نفی از برای اثبات مطلقاً و او را نفی در آیه و خواهد برستقبل قائل
و قیل یکون فی الماضي لا اثبات و فی المستقبل لا کافعال
و بعضی گفته اند که می باشد این نفی در ماضی از برای اثبات در مستقبل مثل ما را فعل در ماضی و نفی قائل
تسکا بقوله تعالى وما كانوا بضالين

از جهت تسکین بقول خدا یشالی و در هر دو اولی بقول الله تعالی که فرمود و ما کاد ان یضلکم و این آیه را
اشیاء است بقدریه خدا بخواهد ممکن است که بحجاب گویند این جهان تسکین گویند که برای نفی است و بود
در این آیه از جهت آنکه وقت نجات و وقت آفتابان فی غلظت اند پس اینجانی را بر مبنی خود توان داشت معنی
چنین شود که نوع که در همان گاه در حال آنکه نبود در احوال که نزدیک شدند و فاکر آن آفتاب
و یقول ذی الکرمة

اذا غير الجسد المجعین لم یکد رسیس الهوی من حب میتیج
و تنک حبه انداز برای مدعای ثبات کار برای اثبات است مطلقا و در استقبال و بعد تنک است

که بعضی شراغیله کرده اند ذی الریه را مردی سلم دوست خلاصه را بنا بر آنکه انقی که در لم یک است از
برای اثبات باشد زیرا که سنی خود چنین که نزدیک است که از دوستی سنی را ازل میشود و جواب این
وجه ترک است که بعضی فصاحتیله کرده اند آنکه سنی که از آن سلم داشته و گفته اند که
بر تقدیر که انقی که یک از را است اثبات نباشد سنی صحیح است زیرا که سنی بیت چنین میشود که وقتی که نیز به
و فرار دوستان از نزدیک میشود اصل دوستی از دوستی سنی که در ازل خود چنانکه ملک اشتراف است
مولانا محمد بن عبد الرحمن جامی قدس سره این معنی را در ملک فارسی منظوم ساخته اند و

روزیکه فتنه زد و در کعبه روز وصال
بر رشت شد شوق عاشقان تا بیل
نزدیک شود بجد امکان وصال
جهات که مهر تاسی هراج جمال
و اثن

ویم یعنی آنکه موضوع باشد از برای دو خبر بر طریق انضمامی یکی قال
ملفوظ

است یعنی شروع کرد از باب علم و ضرب هر دو آمده است قال
وجبل

این نیز یعنی مطلق است قال
و کرب

بلغ را، جسے قرب قال
واخذ

اے شہرِ قل
وہی شہرِ کاد

و این چهار فعل مانند کذا دست و این که خبر ایشان فعل مضارع به آن میباشند چنانکه کما قبل
میقول یعنی شروع کرده و یگفت و ملافتا خصمه ان قتال

بش ما اشد استخرجه و اشد استخرجه
یعنی صیغه از وی متعلق نیست بنا به تعبیر از وی صیغه تعبیر میگردد و آن متعلقه که مقصود است
تعبیر اورا مفعول مبداء و واسطه و اشد - قال
ولا یصرف فیما تقدیم و لا تأخیر و لا فصل و اجاز المازنی لفصل بالظن
و تصرف کرده نشود درین دو صیغه تعبیر تقدیم مفعول بر وی و تأخیر وی از مفعول و از شیئی که در
صیغه تعبیر تقاضا صدد کلام میکند و جاز و اشد است مازنی فاعله شدن میان فعل تعبیر و
مفعول وی بظن ما حسن بالرجل ان یصدق یعنی چه نیکوست بر دست گفتن بر کار یا اشد
که ظرف است فاعله شده است میان فعل تعبیر و مفعول وی
و ما مبتداء و مکرر عند سیبویه و ما بعد یا الخبر
والفظ ما که در صیغه تعبیر مبتداء است مکرر و یعنی شیئی که در سیبویه ما بعد خبر است مثل خبر مکرر و اشد
موصوله عند الاخفش و الخبر مخدوف
و لفظ موصوله است نزد اخفش مبتداء و اشد خود که فعل تعبیر است و خبر وی مخدوف تقدیرش چنین شود که
الذی حسن فیما یجوز حسن شیئی عظیم یعنی آن چیز است که در حد حسن گردانیده شیئی عظیم است قال
و به فاعل عند سیبویه قلا ضمیر فی فعل
و به که در فاعل است فاعل است نزد سیبویه پس در فعل ضمیر متکین باشد و یا می وی را اشد است
پس معنی چنین شود که مازنی فعل - قال
و مفعول عند الاخفش و الباء للتعدیه او زمانه فیه ضمیر
و مفعول است نزد اخفش و یا از برای است که خبر وی از برای ضمیر باشد و نام است
اگر خبر وی از برای تعبیر باشد پس در نیصورت که مفعول باشد و خبر وی ضمیر خواهد بود متکین که فاعل
وی باشد که خبر از و بابت کند پس معنی وی چنین شود که بگوید صاحب حسن یا گردان تو او را
صاحب حسن اما وجه اعراب این ترکیب است که فاعله که مضاف است با تعبیر مبتداء

ما موصوله یا موصوفه و فعل مفعول خبری بر وجه ماضی مفعول مجهول و ماضی مفعول مجهول خبر
مضارع یا ماضی بالانشاء که مضاف است با تعبیر متعلق بر وجه و ما مبتداء مبتداء خبری که فاعله خبر است
ای بود افعله یا بذل از صیغتان و افعله بطلت بر افعله و ما مبتداء خبری که مضاف است به مفعول خبری
مثل خبر مبتداء مخدوف ما حسن موصول حسن فعل ماضی و خبری بر وجه ماضی و یا فاعله وی یا ماضی موصول مبتداء
خبرش مخدوف ای شیئی عظیم یا استقامت میباشد مبتداء حسن فاعله خبر فاعل مفعول خبری او
مقتطف است حسن امر حاضر و خبری مرفوع متصل که تغییر از و بابت کند فاعل ای یا از و یا مبتداء
جاء و خبر و متعلق با حسن و لا ینیان فعل مجهول الف مفعول لم یس فاعله الکلام استقامت می
این جاء و خبر و متعلق به ینیان متعلق مبنی فعل که مضاف است با تفصیل مفعول مجهول مبنی و خبر
فعل مضارع فی الممتنع متعلق به متصل ما اشد مضاف الیه مثل استخرجه مفعول به خبر و اشد فعل خبر
متعلق اشد و لا یصرف فعل مجهول قیما متعلق بر وی تقدیم این خبر متعلق با تصرف و لا تأخیر عطف
بر تقدیم و لا فصل عطف بر لا تأخیر و اجاز فعل ماضی المازنی فاعله ای لفصل مفعول به اجاز با ظرف متعلق
با جاز و ما مبتداء خبری عند ظرف مضاف به سیبویه موصول ثبوت مخدوف صله ای یا ماضی معتد الخبر
خبر و موصول خبر بعد از خبر عند ظرف مضاف با اخفش و الخبر مبتداء مخدوف خبری و به مبتداء فاعل
خبر وی عند ظرف مضاف به سیبویه فا از برای تفریع لا از برای نفی جنس ضمیر هم وی فی فعل متعلق بنا
خبر لا مفعول عطف بر فاعل مبتداء عند ظرف الاخفش مضاف الیه عند و الباء مبتداء بالتعدیه متعلق
بنا به خبر مبتداء او زمانه عطف بر للتعدیه فیه خبر که ضمیر است مقدم بر و قال
الافعال المسح والدم
و دیگر از اقسام فعل افعال مسح و دم است قال
ما وضع لانشاء مدح او ذم
و آن چیز است یعنی آن فعل که موضوع باشد از برای انشاء مدح یا ذم پس مدح و ذم است از
تعریف خارج باشد از جهت آنکه از برای اخبار است از مدح یا ذم از برای انشاء مدح - قال

و تغییر داده نشود و از این جهت در تائید جمع و تذکره و تائید نیکند به وقت مخصوص پس جدا از این

و جدا کنند میگوند تا آخر - قال

و بعد از آن مخصوص و اعراب کا عراب مخصوص قسم

و بعد از جدا کردن مخصوص بهج می آید چنانکه بعد از آنم و اعراب مخصوص جدا مثل اعراب مخصوص قسم

که خبر مبتدا محذوف است با نحو مبتداست بروی خبر و - قال

و بخود از آن یقع قبله مخصوص او بعد از تفسیر او حال علی و قی مخصوصه

و در است که در واقع شود پیش از مخصوص جدا یا بعد از تفسیری یا حالی بر وقت مخصوص او در واقع و تائید

و جمع و تذکره و تائید چنانکه گوئی جدا جدا ازید جدا جدا ازید جدا جدا ازید و جدا جدا ازید و جدا جدا ازید

قیاس باقی اشکال اما وجود اعراب این ترکیب است که افعال که مضامین است بهج مبتدا

و دوم عطف بر المصاحبه و وقوع فعل مجهول در خبری و رفع ماضی مجهول و ای التائید که مضامین

است بهج صلا با ماضی خبر مبتدا و دوم عطف بر مع تمنها متعلق ثابت خبر مبتدا که قسم است مقدم بر

و پیش عطف بر قسم و شرط که مضامین است بغیر مبتدا ای آن ان ناصبه که فعل را در تائید مقدم میگردد و این

از افعال تا بعد از افعال اسم وی متر فاعله و ای باللام متعلق بمعرفه افعال عطف بر معرفه ای لغز متعلق

مضافا بهما متعلق بالعرفه او متفرع عطف بر مضافا فاعله و مضافا بهما حال بلکه متعلق بمجره منصوبه

منصوبه مکرره او بهما عطف بر مکرره مثل خبر مبتدا محذوف فاعله برای تفریع قسم از افعال مع در خبری مکرره

فاعل وی که تفسیر آن خبر را آورده اند و از این جهت اعتبار هر مع ندارد و بی مخصوص بهج مبتدا و بعد از آن

بر روی خبر وی و ما بعد از آن متعلق ثابت خبر مبتدا که مخصوص است مقدم بر مبتدا و جو مبتدا مبتدا خبر وی

ما و موصول قبل ظرف ثبوت صلا با ماضی خبر مبتدا خبره خبر وی او خبر عطف بر خبر مبتدا مضامین

خبر محذوف صفة مبتدا مثل قسم از افعال مع الوجل فاعله ای این فعل فاعله خبر مبتدا که پیش است

مقدم بر مبتدا و شرط مبتدا و مضافا بقیه که مضامین است یا فاعله خبر وی و پس از افعال قسم مثل که مضامین

بقوم خبر وی الذین مضامین الیه مخصوص بنیم محذوف می مثل القوم مثل الذین که بواصل فاعله صلا الله

و شبهه مضامین مبتدا متادل خبر وی و محذوف فعل مجهول مخصوص مفعول مجهول می اذ اکثره ماضی

مجهول در خبری مفعول مجهول می راجع بخصوص این جمله شرطه و جزای شرط محذوف تقریر با قبل قسم

افعال مع بعد فاعله ای این خبر مبتدا محذوف که ابوب است فاعله الماده و ان چنانچه که شت خبر مبتدا محذوف

که نحن است و ساد و مبتدا مثل مضامین به پیش خبر وی جدا مبتدا و منها متعلق ثابت خبر وی مقدم بروی

فا ماضی مبتدا خبر وی لا یغیر فعل مجهول در خبری راجع بفاعله مجهول می مخصوص مبتدا و بعد مقدم بر

خبر وی و اعراب مبتدا ای کا عراب متعلق ثابت خبر مبتدا مضامین مخصوص مخصوص مضامین قسم و بخود فعل

آن ان مصدر بر یقع فعل مضارع قبل ظرف یقع مضامین مخصوص او بعد عطف بر قبل تفسیر فاعله یقع

بجمله تائید مفرد در محل رفع فاعله بخود از افعال عطف بر تفسیر علی و قی که مضامین است مخصوص متعلق بقیع قال

الحروف و ما دل علی معنی فی غیره

حرف آن کلام است که دلالت کند بر معنی که حاصل باشد آن معنی در غیر آن کلام یعنی مفهوم مستقل

نماشته باشد یعنی که صلاحیت محکوم علیه و محکوم به داشته باشد بی ضم کلام دیگر قال

و سن تم احتاج فی جزء مکینه الی اسم فعل

از جهت که حرف دلالت میکند بر معنی که در غیر اوست محتاج است در جود بودن خود کلام را با همی یا علی قال

حروف الجرام و وضع لا فضاء بفعل او مضاه الی مایلیه

حرف ج که یک اقسام حرف است آن حرفها اند که موضوع باشند از برای بیان فعل یا معنی فعل را

یا خبری که بعد از ایشان است و معنی فعل اسم فاعله و اسم مفعول و صفة مشبهه و مصدر و ظرف و جار

و مجرور و غیر اینها است از این جهت که میفهمد معنی مصدری باشد و این حرف را حرف جر برای آن

میگویند که معنی فعل را بهما بعد خود میکنند یا از جهت آنکه از ایشان در باب بیان ایشان جرست و تقدیم

این حرف بر سایر اقسام حرف از جهت کثرت ایشان و اند بود - قال

و ای

و این حرف جر - قال

بخت الحروف

اینکه در تاول و این ترکیب معجزه است عطف بر مبتدا و اول خبر مبتدا و اول مبتدا و متعلق غایت
خبر مبتدا و معنی عطف بر مبتدا و اول خبر مبتدا و اول مبتدا و متعلق غایت
مبتدا و معنی مع عطف بر مبتدا و اول خبر مبتدا و اول مبتدا و متعلق غایت
و این با الیه و متعلق غایت مبتدا و اول خبر مبتدا و اول مبتدا و متعلق غایت

و فی الاخر فیه و معنی علی قلیلا
و فی از برای معرفت است و معنی علی باشد اندکی چنانکه در قرآن واقع شده که صلیکم فی جفیع اقل
اے علی جفیع اقل یعنی برادر کنم شما را بر غایت خفا قال

و الباء للاتصاف

و بکر از حرف جار و با از برای اتصال میباشد معنی از برای فاعله و اول متصل شدن امر بجان
چیزیکه مجرور و واقع شده است چنانکه گوئی یزید و امر معنی یزید و امر است - قال

و الاستعانة

و با از برای استعانة میباشد چنانکه گوئی کتبت بالقلم یعنی کتبت کرم بقلم قال
و المصاحبة

و با از برای مصاحبة میباشد همچو شربت الفرس پس یعنی یزید هم سبب با یزید قال
و المقابلة

و از برای مقابله میباشد نحو قلت یا ایاک یعنی حج کرم این را بیان - قال
و التقیة

و با از برای تقیه میباشد معنی از برای اینکه فعل لازم راستی سازد و خود است یزید یعنی یزید و امر
و معنی حرف جر از برای تقیه میباشد لیکن مرعیتی فعل بهین با است و پس قال

و الظرفیة

و با از برای ظرفیة میباشد نحو جلست بالمسجد یعنی نشست در مسجد قال

و زائده فی الخبر فی الاستفهام
و با زائده میباشد و خبریکه استفهام باشد چنانکه اول زید بقیام یزید قائم است اما خبر استفهام
یزید و با زائده نمیکند پس بنگویند از یزید بقیام قال

و النفی قیاسا

و در خبر نفی نیز با زائده میکنند پس قیاس چنانکه گوئی لیس یزید بر اک نیست زید سوار خنوده قال
و فی غیره سماعا

و در غیر خبر استفهام و نفی با زائده میکنند پس سماع قال
نحو بحبک زید

اے حبک زید که بار او مبتدا و زائده کرده اند قال
و التقی بیده

و همچنین در التقی بیده اے التقی بیده قال
و اللام للاختصاص

و لام از برای اختصاص میباشد نحو المال لیزید و اجل للفرس قال
و التعلیل

و لام از برای تعلیل باشد چنانکه گوئی خرجت لمخاضک معنی بیرون رفتم از جهت زرس قال
و المعنی عن مع القول

و لام معنی عن میباشد با قول بم چنانکه گوئی قلت لوزیانه لم یفعل کذا ای قلت عنه یعنی گفتم از زید
یعنی خبر کرم از زید که بدستی که او کرده است چنین قال

و زائده

و لام زائده و باشد چنانکه گوئی ردت لکم اے ردون کم یعنی پس نشین شما را قال
و المعنی الواو فی القسم للتعجب

والثاني مثلها مخففة اسم الله والباء الم منها في الممنوع

و اما در قسم شل و اقسام است در نیکه مخصوص است بحدوث فعل که از برای غیر سوال باشد مخصوص است
این تا یا هم خدا شایسته و با علم است از داد و ستد در جمیع که نظیر ما که که کور شد پس فعل و در وقت
می تواند بود و نیز نه کور می تواند بود و فعل او بطل می تواند بود و در غیر بطل می تواند بود هم الله می تواند بود
و غیر هم الله می تواند بود چنانکه گوئی باشد اجلاس و یک و فلان - قال

وتلقى القسم باللام وان وحرف النفي

پیش آورد قسم یعنی در جوابی می آید در خط هم چنانکه گوئی و استدرود قائم باین فعل کند و این چنانکه
گوئی و استدران را باین قائم و یا حرف نفی کو یا باشد یا چنانکه گوئی و استدران را باین قائم و لا بقوم را باین قائم
و قد حذف جواب اذ اعرض عن اعدائهم

واند که حذف میکنند جواب قسم را و فیکه در میان واقع شود قسم یعنی در میان اجزای جمله که دال است
بر جواب یا خود مقدم شود بر قسم آنچه دال است بر جواب قسم چنانکه گوئی نزدیک و مانند قائم و زیاده و کم و متما
چونکه درین دو صورت قسم از جواب سبقتی است چون دال بر جواب است مثال
و عن للمی و زة

و عن اذ بر سے مجاوزہ مباح شد چنانکہ کوئی دست اسهم من القوس یعنی اندھنم خبر از امکان
و گاهی یعنی وصول مباح شد چنانکہ کوئی اندھت عن العلم یعنی فراگرفتم از وی علم را قال
و علی الاستغناء

و علی از برای استعلاء و میثاق شد یعنی از برای برآمدن شیئی بر شیئی مثل ریه علی سطح یعنی زیر برآمدن است
و قد یکوئمان اسمن مدخل من

وانہ کی میاں شد بن عن علیؑ سید ہے آمدن میں ازین سخن جو من عن علیؑ اس سے جانتے ہیں جس میں علیؑ ہی میں
والکاف للترشیب

وكانت التبرعات حثيئة بما يشغل ربه كالاسديني ربه محمد بنست قال

為

و کات زانکه میباشد مثل یس کتد شخای یس شله فی قال

وقد يكون اسما

و اما در کتب میا شد که آن اسم یعنی مثل چنانکه گوئی فیض کن عن لبر و التسمی عن حسنات مثل البر الذی علی
و شخص با لفظ هر خلافا لبر و

مخصوص سستان کات باهم ظاهر نزد جمهور خلوت مبرور مارکا اور د امید نورد و غل اور بر غیر قال
وند و منذ للزمان للابداء فی الماضي و الظرفیة فی الحاضر

و متذکره است که این میثاق است از برای ابد و قیامت و ماضی و آتی و برای طرفین و در زمان حاضر
نحوه ارایه مذکور شد و متذکره است

یعنی ندیم اور ادراسی کہ دروہینم و پادشہی کہ دروہینم قال

وہا شام و عدا و حلال استغناء

[illegible]

افعال ناقصه است هم وی یحیی جزوی بد قول که صفات است پس متعلق بر یکون و الکان مبتدا و المبتدای
متعلق بجا یث خبر مبتدا و از ماده عطف بمل التشبیه و قد حرف تخیل کیون از افعال متعدده و غیره و یحیی
هم وی است و یحیی خبر فعل متعلق و قد خبر است و یحیی بکان فاعل ی بالظاهر متعلق بیتیض علقه فاعول
مطلق فعل محذوف لکن متعلق بکلام و قد مبتدا و متعلق بکانت بر وی لکن ان متعلق بجا یث خبر مبتدا و الکان
جزء خبر فی الماضی متعلق بکلام و قد خبر مبتدا و الکان فاعول یحیی خبر مبتدا و الکان فاعول
محذوف تا ما و تا یث خبر فعل و فاعل مفعول از حرف جر خبر که صفات بنام خبر و این جابجاء و متعلق تا یث خبر
عطف بر خبر و تا یث خبر مبتدا و الکان فاعول یحیی خبر مبتدا و الکان فاعول یحیی خبر مبتدا و الکان فاعول

و الحروف المشبهه بالفعل ان ان کان لکن لیست فعل

قسم دوم از اقسام حروفی که در کتب مشایخ و فیضیه و در پیشانی ایشان فیضیه از حیث لفظ نیست که
منقول می شود بکلامی و در بعضی معنی بر فتح آمده و از حقیقت معنی و در پیشانی ایشان است که از ایشان معنی فعل
مستفاد می شود مثل اکت و شربت است حرکت و شربت درین حروف موصوفه این شش حرف که گفته اند و این
بعینه جمع کثرت نکوده است از جهت مناسبت بحروف جر و ماضی و گذشته معنی فعل باقی که در کتب
چونکه یاد و این عشر است لیکن شایسته استعمال هر یک از این عشر کثرت در مقام دیگر است **قال**

ولهذا صدر الکلام سوی ان فی بعضها
مر این حروف را صدر کلام است سوی ان مفعول که او معکس پنج باقی است چونکه مفتوح و هم صدر است
است از جهت آنکه با دخول خود در تامل سفر است پس از این متعلق باقی **قال**
والمحققا قبله علی الاصح
و معی چونکه درین حروف است و کافه پس اندیشیدن معنی حل ایشان باطل می شود و در بعضی معنی
نقص تروازین است از کافه میگویند و درین حروف را از عمل باز میدارد **قال**
و تدخل حین علی الافعال
و در بعضی اندیشیدن حروف این هنگامی که با کافه از ایشان سخن شود بر افعال چونکه از عمل مفعول شده اند پس

مفعول ایشان را صلاحت اعراب شرط نباشد **قال**
فان لا یغیر معنی الجملة وان مع جملتها فی حکم المفرد
پس ان مکتوبه تغییر نمیدهد معنی را و ان مع جملتها با جمله خود در حکم المفرد است **قال**
ومن ثم وجب الکسر فی موضع لکل الفتح فی موضع المفرد
و از جهت فرق مذکور میان مفتوحه و مکسوره واجب است که در موضع که جمله باید آورد و فتح در
موضع که مفرد باید آورد **قال**

فکسر ابتدا و وجب القول بعد الموصول
پس کسر باید خواند آنرا وقتی که در ابتدا کلام واقع شود چنانکه گوئی ان ربنا فاعلم و بعد از قول نیز و ک
مفعول قول جمله میاید چنانکه گوئی قال ربنا فاعلم و بعد از موصول نیز و ک مفعول موصول نیز جمله
میاید چنانکه گوئی جابری الذی ان اباه فاعلم یعنی آمد مرا آنکس که بر منستی که پدر و فاعلم است **قال**
و تحت فاعله مفعوله و مبتداه و متعده اربها
و فتح خوانده میشود در حال که فاعل باشد نحو یلنی ان ربنا فاعلم ای یلنی علم زید و در حالی که مفعول باشد
نحو کرم ان ربنا فاعلم و در حال که مبتدا باشد نحو عندی انک فاعلم ای کونک فاعلم ثابت عندی
و در حال که صفات البید باشد نحو عجبتی اشتها ای انک عالم اشتها علی **قال**
وقالوا لولا انک لانه مبتدا و لولا انک لانه فاعل

و گفته اند یعنی آورده بلفظ لولا ان مبتدا و از جهت آنکه بعد از لولا مبتدا محذوف و خبر میاید
و بعد از لولا نیز لفتح خواندن از جهت فاعل است مفعول محذوف را و واجب است که مبتدا و فاعل مفرد
باشد چنانکه گوئی لولا انک منطلق التعلق و لولا انک فاعلم ای لولا انک فاعلم ای لولا انک فاعلم ای لولا انک فاعلم
فان جائز التقدير ان جائز الامران
پس اگر جائز باشد در موضع هر دو تقدیر یعنی تقدیر مفرد و تقدیر جمله جائز است و در فتح و کسر **قال**
نحو من یکر منی فاعله انکر

از مفعول بالمرسم علی کسرت و بعد از آن کسرت مضارع بالقول و بعد الموصول عطف بر وی تحت مثل
 کسرت فاعله حال از مفعول مجهول تحت و مفعول عطف بر وی مبتدا و مضارع عطف بر کسرت و کسرت مبتدا
 مضارع فاعله فعل و فاعل اوله و مضارع علی آن از حروف مشبه بافعال کات هم وی قائم محدود
 خبر و و انچه در تاول مفرد و محل رفع مبتدا خبر و و محدود فاعله کات ثابت انچه مفعول هم
 حرف جر آن از حروف مشبه بافعال ضمیر اسم وی مبتدا خبر وی و انچه در تاول مفرد و محل لام این جار
 و مجرور متعلق بقا و اوله کات فاعله عطف بر اوله کات مبتدا و فان حرف شرط جاز فعل تقدیر
 ان فاعل و و آن جمله شرط جاز الامر ان فعل و فاعل جزای شرط من شرطیه یک مرتبه
 فعل و مفعول در ضمیر راجع بمن فاعل و و انچه شرط فاعلی جزای شرط و اذا از بعد العضا
 و الله لازم چنانچه مذکور شد و لکن متعلق بجایز العطف فاعل جاز علم اسم که مضارع است و کسرت
 متعلق بجایز لفظا تمیز او کما عطف بلفظا بالرفع متعلق بجایز و آن حرف جاز مضارع بالفتوحه
 و بشرط فعل مجهول مبنی که مضارع است با خبر مفعول مجهول بشرط لفظا تمیز او تقدیر عطف بلفظا
 حقه فاعله مفعول متعلق فعل محدود لکن فین متعلق بخبر فاعله و لا لرفع جنس اثر اسم وی کسرت متعلق
 بنسبت خبره کون از افعال ناقصه است مضارع است با اسم خود که ضمیر است مبتدا خبر وی و فاعله
 خبر و ظاهر و الکافی عطف بر خبر و فاعل متعلق بخبر فاعل آن از حروف مشبه بافعال کات
 اسم و و و بعد عطف بر محل کات و ا بیان خبر مرد و مبتدا قال

و لکن کذا

و چون آن است که ضمیر معنی جمله نمیکند پس بر محل اسم او توان که بر حرف نحو جانی زید لکن عرو
 لم یجئ - قال
 و لکن دخلت اللام مع المکسوره و و نهما علی الجمله و علی الاله اسم از فصل
 مینه و مینه او علی ما بینما
 و از نسبت ان کسره ضمیر معنی جمله نمیکند و می آید لامی که از پر است تا یک معنی جمله است این کسره

از مفتوحه بر خبر وی چنانکه گوئی ان زید القلم یا بر اسم وی و فاعلی که فاعله خود میان هم و میان خبر
 چنانکه ان فی الدار لید یا بر آن خبر که در میان هم و خبر یا شد از متعلق به جمله چنانکه گوئی ان فی الدار لید
 یعنی مبتدا که زید طعام تو خورده است که فاعله کات فاعل لام است مفعول خبر واقع شده مقدم بر فعل
 و فی لکن ضعیف

و در آمدن لام در لکن بر اسم او یا خبر او یا بر آنچه میان ایشان باشد ضعیف قال
 و تخفیف المکسوره

و تخفیف میکند ان کسوره را قال

فیلزم اسم اللام

پس لازم میشود آنرا این هنگام لام قال

و یحوز النصارا

در و است تو ساختن ان بعد از تخفیف یعنی باطل کردن عمل او اوجست آنکه او را مشایهت نامند
 نهاده است درین وقت پس لام او را لازم باشد تا جوا کند او را از ان تا فیه قال
 و یحوز و فاعله علی فعل من افعال المبتدا و خلافا لکوفین فی التسمیه
 در و است در آمدن ان مخفف بعد از تخفیف بر فعل از فاعله که بر مبتدا در می آید مثل افعال ناقصه
 و افعال شک و یقین و غیر ایشان چنانکه در کلام الله واقع شده و امکانت بکیر و ان لفظ شک
 لمن الکاذبین خلاف مرکوفان را در تقیم یعنی نزد ایشان این هنگام بر جمیع افعال مدعی می قال
 و تخفیف المفتوحه فاعل فی ضمیر شان مقدر

و تخفیف میکند ان مفتوحه را نیز پس علی میکند در ضمیر شان مقدر تا لازم نیاید ترجمه تسع که
 مکسوره است بر اقوی که مفتوحه است قال

فقد خل علی الجمل مطلقا

پس در می آید مفتوحه مخففه بر جمله مطلقا خواه اسمیه باشد خواه فعلیه قال

وَشَدَّاعَالِيَا فِي غَيْرِهِ

و شاذ است عمل دادن ان مفتوحه در غیر غیبه شان محال

وليزها مع الفضل السينا وسوت أوقا حوت النقي

اولا هم است ان مقصود محققه را که با فعل متصرف باشد چنانکه گوئی علم ان میگویند منکر مثنوی یا است
چنانکه در قول شاعر واقع شده علم علم المرء متعلقه ان است و یا قی کل یا قد را و یعنی چنانکه علم هر دفع
میرساند او را و حال آنکه او را باشد که باید آنچه تقدیر شده است از اول لازم است چنانکه در کلام است و این
شده است لعل ان قد بلغوا ایالات برهم و است فعلی چنانکه گوئی اوله بودن ان لا یرجع و از دوم
را بنابر اوله یا بجهت است که فرق میکند میان دمی و معدوم و یا بجهت آنکه مثل عوض باشد از وزن محذوفه
و فیصل غیر متصرف لازم نیست چنانکه گوئی ان الیس ان لا یس و ان عسی ان یکون قد اتحرب قال
و کان التشبیح فی حقیقت قلمنی علی الافصح

دکان اور برائے تشبیہ است یعنی مانند دکان و تخفیف کر دے میشود و گاہی وزن و برائے تشبیہ

از عمل بر افسح استقامت قال

ولكن الله مستدراك

ولکن اگر اسے استدراک سے یعنی برداشتن کو ہے کہ کلام بیشتر ناشی شدہ است حال
توسط میں کلام میں متغایرن معنی

در می آید این لکن در میان دو کلام که غیر هم باشند در معنی چنانکه گوئی جابر بن عبد الله بن عمرو لم یجی قتال
و یخفف قتلی

و بجز زحمات الواد

درواست که بالکن خواهد مشدود باشد خواه مختلفه وادی ذکر کنند با حافظه باشد استرا قیال
و استیغنی و اما از الفار است زید قانما

و لیت از برای تنگی است یعنی آرزو بودن و بر حال و ممکن هر دو در غل میشود و چنانکه در ششم
فرایض جزین را بعد از سه بر مفعولیت و او را مثابه فعل و مفعول داشته چنانکه در شرواق
شده است بآیت ایام المعبود و اجاء یعنی کاشکی ایام کوکی باز گردند و بعد از اینها معقبات و اربع
را منسوب بر حالت میانه ای است ایام الصبی لسانا گفته حال که نهاده اربعه قال

ولعل التزبيح وفتح البحر بها

[illegible]

سودت عطف بر السین او قده عطف بر سودت و حروف ک م ف ص ت است بالفتی عطف بر ما قبل خود و مکان
مبتدأ الملتصق متعلق بنیابت خبری و تحقیق فعل مجهول و در ضمیر راجع بکمان مفعول مجهول وی قاف
و از برای عطف تلمی فعل مجهول و در ضمیر راجع بکمان مفعول مجهول بی علی الاصل متعلق بملکی لکن مبتدأ
لاستراک متعلق بنیابت خبر مبتدأ جزو فعل مضارع و در ضمیر راجع بکمان فاعل صیغته از برای عطف
تلفع مجهول و در ضمیر راجع بکمان مفعول مجهول وی و کوز فعل متعاضد ک م ف ص ت است بضمیر ظرف کوز الف
فاعل مجزولیت مبتدأ التمسک متعلق بنیابت خبر مبتدأ و اما از فعل انفرادی ایست و افعال فاعله
آورد مفعول اول و بی قائما مفعول دوم وی و جمله در تاویل بر ترکیب مفعول افعال و فعل مبتدأ
للمترجم متعلق بنیابت خبر و بی و شد فعل الخبر فاعله بی و ما متعلق لشد یا خبر قال

الحروف العاطفة

و دیگر که از اقسام حروف عطف است و این از حروف غیر فاعله است و معنی عطف میل دادن
و چون این حروف معطوف را معطوف علیه میل دارد و این اسم موسوم است قال

الواو

و این حروف عطف یک و او است قال

والفار

و دیگر که فاست - قال

و ثم

و دیگر ثم است - قال

و حتی

و دیگر که حتی است - قال

و انو

و دیگر که او است قال

و اما

و دیگر که است بکسر هز قال

و ام

و دیگر که ام است قال

ولا

و دیگر که است - قال

و بل

و دیگر که بل است قال

ولکن

و دیگر که لکن است قال

قالا ربعة الاول للجمع

پس چهار اول که او و قاف و ثم حتی است از برای جمع است یعنی از برای اششبین نیست چنانکه او و اما
قالا و للجمع المطلق و لا تریبیا

پس و او که یک از این چهار حرف است پس از برای مطلق جمع است ملحوظ نیست بعدی ترتیب

لا تریب از برای بیان اطلاق است قال

و انوار للترتیب

و قاف از برای جمع است با ترتیب بی همتا قال

و ثم مثلها بهمتا

و ثم مثل فاست و در ترتیب لکن با هم است قال

و حتی مثلها

و حتی مثل ثم است و در ترتیب با همتا لکن همتا و حتی کمتر است قال

ويعطونها جرم من متبوعه ليفقد قوة او ضغفا

مضطرب حتی جبر است از مضروب او قوی یا ضعیف تا جائی که در این عطف بجای قوه را در مضروب
یا ضعیف را چنانکه گوئی مات الان حتی الا بنیاد قدم الکلیج حتی المشاء و آمدند حاجیان تا غایتی که
بیاد آید هم آمدند از براس خبر ضعف قال

وادی و اما دام لاحد الامرین بهما

و دین سے حرف مذکورہ از برای ولایت اندیک از دوام پادشاه در حاکمانی که بهم باشند آن مری
معین نباشند و مشکل و اگر کسی سوال کند کہ چو میگویی در نقل خدا یعنی ای کدورت شد و دو قطع نہ
آئنا و کفر را کہ از برای ہر دو امرست یعنی اطاعت جہ یک از گم گار و کافر من جواب گویم
کہ غم و نجات مستقل چنان شاز و قطع نہ در میان نفی شاز کہ لا و قال

وام التصلة - لازمة لعمدة الاستفهام

دوم متعلقه لازمه مجزئه استغنام است یعنی او را به مجزئه استغنام اشغال نمیکند - قال
عليهما احدى الامرين المستولين والاخر العزرة

یعنی از متصله یعنی بعد از او سے ہے فاصلہ کو مرثیہ و کجی از دو اسرے مساوی و مساوی دیگر بعد از
ہمزہ میباشد۔ قال

بعد ثلث احدى العاشر

بعد از ثابت بودن یک از دو امری مساوی بود شکم و سوال بکنده شکم از مخاطب تعیین قال
و من ثم لم یکن

ہوا زمین جہت کہ ام متصل پہلے وہی یکے از دوہم مساوی پیدا شد مساوی دیگر پہلے ہمزہ بعد از ہمزہ
یکی از ایشان سوال میگفتند از برای طلب تعیین جان و نسبت ترکیب محال

ارایت دیدارم عمر و

از برای آنکه دو امر مساوی درین ترکیب یکی زیادت و یکی کمبود را که یکی واقع شده اما دیگری ۲۰

یہ ہمزہ واقع نشدہ۔ قال

ومن ثم كان جوابها بالتبيين دون نظم اولاً
وازين جئت كذا كور شد ميباشد جواب ام متعلق بتبيين بچه از دو امر چونكه سوال از تعيين
ونظم ولا چونكه ايشان بغيره تبين نيتند - قال
والنقطه كيل والهمزة

و امثل بل ست و همزه و را ضرب از اول مثل بل و شک در ثانی مثل بل قبل

مثل انما لا يل أم مشاة

بمعنی آن مرد هر آينه شتر است بلکه آيا گو سفند است که اينجا بل الزمر است اغراب است از خيال
که آن شتر بدون است قال

والما قبل المعطوف عليه لازمه مع اما جبا بقرعة مع او

و اما پیش از معطوف علیه لازم است با او میانه جانیست یا او یعنی بر وقت که چیزی را با او
کنند لازم است که پیش از معطوف علیه اما دیگر میانه جانی که گوئی جان من اما زید و اما عمرو یا او
چنانکه گوئی جان من اما زید و او عمرو یا جان من زید و او عمرو یا او می که بر او میانه جانی می آید
از برای معطوف اما میانه جانی است نه اما می او می و اما میانه جانی را می معطوف با بعد خود را باید
اما سابق پس هر یک را از این دو حرف معطوف فاعله باشد علیه قال

ولا ويل ولكن لا حرم معنا

وَلَكِنْ لَا زَمَةَ لِنَفْسِي

لکن لازم ست از برای نفی و بدون نفی مستعمل نیست چنانکه گوئی اقام زید لکن عمرو ای لکن
عمرو اقام در ما جای فی زید لکن عمرو ای لکن عمرو ای بچکے اما وجه اعراب دین ترکیب نسبت
در الحروف مبتدأ العاطف صفت وی التوابع معلولات خود تابع لکن در تاء اول هذا المذکور است

خبر مبتدا قاربه مبتدا اول صفة وی للجمع متعلق بثابت خبر مبتدا قاربه مبتدا اول صفة وی للجمع متعلق بثابت خبر
 مبتدا المطلق صفة الجمع والفاء مبتدا للترقیب متعلق بثابت خبر مبتدا اول صفة وی للجمع متعلق بثابت خبر
 بقیس خبر مبتدا مبتدا متعلق مثلها وحتی مبتدا مثلها خبر وکے وعلوت با مبتدا خبر خبری من مبتدا
 متعلق بثابت کوصف جود است یغید این خبر متعلق بثابت مذکوره قوه مفعول یغید یغید
 عطف بر قوه واد مبتدا ادام عطف بروکے واحد کوصف است بالامرین کوصف ثبوت
 خبر این چند مبتدا لهما حال از لاهد ام بکسر هم که در اصل مبنی بر سکون بوده بحسب التقارساتین
 بکسر خبر مبتدا متعلق صفت وی لازمه ملها فعل مضارع غیر منصوب متصل مفعول به وی احد کوصف
 است بالمستوفین فاعل ملها و الاخر عطف بر فاعل ملها آتمة عطف بر مفعول به ملها بعد ظرف
 ملها مضاف به ثبوت و ثبوت مضاف باحد واحد مضاف بغیر لطلب کوصف است بالتحسین
 متعلق پسئل که از کلام فم میشود متن حرف جر فم مجرور و انما مجرور و متعلق فم مجرور است
 فعل ناقص وکے قریب مفعول به وی حرف عطف و عمر عطف بر زید و انما وکے قریب
 فاعل لم مجرور متن فم متعلق بکان جواب اسم کان بالتحسین متعلق بثابت خبر کان وکن
 تا ثبات مضاف بنم واولا عطف بر نم و النقطه مبتدا کسل متعلق بکان خبر مبتدا اول صفة وی لکسر خبر کان
 از حروف مشبهه بافعال و غیر منصوب متصل اسم وی لام لام ابتدا که بر خبر کان است و آمده ام شانه
 عطف بر ایل و اما بکسر خبر مبتدا قبل ظرف لازمه خبر مبتدا مضاف بالمعطوف علی متعلق بالمعطوف
 لازمه خبر مبتدا مع ظرف لازمه مضاف بر اما جائز خبر بعد از خبر مع ظرف جائز و لا مبتدا وکن
 عطف بروکے لاحد هما متعلق به ثبوت یا ثبوت خبر این چند مبتدا متعلقا حال از لاهد هما وکن جدا
 لازمه خبر مبتدا للنفی متعلق بلازله قال

حروف التنبيه لا والواو

و دیگرے از حروف غیر عامل حروف تنبيه است که در صدر جمله واقع میشود تا مخاطب را آگاه سازد تا فاعل
 نشود از ان کلامی که حکم برے القای میکند چنانکه گوئی لازمه قانم و اما زید فاعل و اما زید فاعل و اما زید فاعل

جمله در می آید چنانکه در اسما اشارت مذکور و با تا و بدان و بدان و مولود تا مخاطب را

نشود از اشارت قال

حروف النداء یا اعمها

دیگرے از اقسام حرف حروف نداست و یا اعم این حروف است در استعمال چونکه قریب

و بعید را با و ندا میکنند قال

وایا و هیما للبعید

وایا و هیما از برے ندای بعید است قال

وای و الهمة للقریب

وای و همة از برے ندای قریب اند و مراد بقریب ماعدا ی بعید است پس متوسطه نیز داخل باشد

حروف الايجاب نعم و بلی و اے و اجل و جیر و ان

حروف ايجاب این پنج حرف مذکوره اند و معنی ايجاب اجابات است و از بیان معنی این حرف

و چه تشبیه ایشان با ايجاب معلوم میشود چنانکه میگویی قال

فعم مقرر لما سبقها

یعنی فم تقریر کننده است مر آن خبری را که پیش گفته شده است از مضمون جمله خواه استفاده

باشد و خواه خبری چنانکه گوئی نعم در جواب اقام زید یعنی قام زید شود قال

و بلی محققه با ايجاب النفی

یعنی نفی سابق را می شکنند و اثبات می سازد مثل بلی که در جواب است بر کلمه واقع شده است

که ادراستی انت و بناگد انیده است و اندکی از برے تصدیق و ايجاب آمده است چنانکه گوئی

بلی در جواب اقام زید قال

و اے اثبات بعد الاستفهام

و اے بکسر خبره و سکون با از برے اثبات است بعد از استفهام قال

و یازدهما القسم

و لازم است ای را قسم چنانکه گوئی اسے دانند چنانکه در قرآن واقع شده است قل ای دربی
بگو آری سوگند به پروردگار من قال

و اجل و جبر و ان تصدیق للخبر

و این سه کلمه از برای تصدیق خبر اند و در جبر و وقت است فتح جیم و کسر جیم چنانکه در جوابیه تاک
زید اجل یا جبر یا ان که گوئی کتبے قضا یا ان بنی یحیی که آمد - قال

حروف الزیاده من و ان و ما و لا و من و الباء و اللام

دیگرے از اقسام حروف زیادہ اند و این ہا را حروف زیادہ بر است آن گویند کہ گاهی بابت
در کلام زیادہ میکنند یعنی کلام بے ایشان راست است اما ایشان را از برای فوائد دیگر زیادہ
نیکند کہ آن بہ تفریق است در زیادتی من و تو بین لفظ در زیادہ کردن با خبر لیس یا و استغاثہ
و زن در کلام شعرا و اگر بیچ فائدہ ملحوظ نباشد زیادتی خود بحث است و این در کلام ہادی ثانی و
کلام فصحاء و بلغاء منہج است و اولین آن نفع ہمزہ و کسر ہمزہ تخفیف است و تندیہ زیادہ قال

فان مع ما انافیت

پس بکسر ہمزہ و سکون نوں زائمه میشود یا مار نا فید از برای تاکید نفی چنانکہ گوئی ما ان را بیت

زید اے ما را بیت زید اقال

و قلت مع ما المصدرية

و اندکے است زیادتی ان یا مصدریہ چنانکہ گوئی انتظر نے ما ان مجلس القاضی ای مدت جلوس
یعنی انتظار کن مرا داد می کہ قاضی شدت است - قال

ولما

و اندکے نیز زیادہ میکنند ان را با ما چنانکہ گوئی لما ان قام زید قلت ای لما قام زید یعنی آن
ہنگام کہ برخاست زید برخاستم من قال

وان مع ما وین لود القسم

زیادہ میکنند ان نفع ہمزہ و سکون نوں را با ما بسیاری مثل فلما ان جاء البشير و میان لود
قسم نیز نحو و انت ان لو قام زید قلت یعنی سوگند بخدا کہ اگر برخیزد زید برخیزم من قال
و قلت مع الكاف

و اندکے است زیادتی ان با کاف چنانکہ کان طنبی ای کفای قال

و ما مع اذا و متی و اے و لدن ان شرط و بعض حروف الخبر

زیادہ میکنند مارا یا اے شرط چنانکہ گوئی اذا ما تخرج اخرج و با متی چنانکہ گوئی متی تذهب
و اے ب و با اے نحو یا ما تذهب فلا اسار الحسنی و یا این نحو من لا تجلس جلس و ان در حال کہ
ہر کس ازین کلمات مذکورہ از برای شرط باشد نحو اما ترین من البشر و بعض از حروف خبر
فما رحمۃ من استرلت لہم اے خبر جہت و ما خطبا تمم غرقوا اے من خطبا تمم دعا قلیل و زید صدیق
کما ان عمر و الاخی اے مثل ان عمر و الاخی قال

قلت مع المضاف

و اندکے زیادہ میکنند مارا یا مضاف نحو غفبت من غیر ما جرم ای من غیر جرم یعنی غفبت کوی
بے گناہی و اما لا جلیس غفبت ای یا لا جلیس قال

ولا مع الواو و النون

و زیادہ میکنند مارا یا و ادعا لفظ کہ بعد از نفی یا شرط چنانکہ گوئی ما جادونی زید و لا عسرو
یا بعد از سنی نفی یا شرط مثل فیما انصوب علیہم لا انصوب قال

وان المصدرية

و زیادہ میکنند ان مصدریہ را مثل قوله لعلک ان لا تسجد قال

قلت قبل القسم شدت مع المضاف

و اندکے زیادہ میکنند لا را پیش از قسم از جهت تنبیہ بر دشمنی و دشمنی آن قضیہ بخوبی کہ مستغنی
است

از قسم مثل لا اقسام بوم القیامه ولا اقسام بهذا البلد و شاذ است زیادتی که با مضاف مثل فی
بیرا حواس فی بیرا و سرے و ما شعر یعنی در جاد بلاک رفت و نیزه قال

وین والیار واللام تقدم ذکرها

و این سه حرف از حروف زیادہ پیش گذشت ذکر ایشان در حروف جادہ اما وجہ و عرب
این ترکیب است که حروف مضافات است باقیہ مبتدأ و لا با مضوف خود و تاویل بذالک
خبر مبتدأ بحروف که مضافات است بالنداء خبر مبتدأ و محذوف با تداوم دیگر افعال که مضافات است بضمیر
خبر وی و آیا مبتدأ و یا عطف بر وی و یی بقیہ متعلق بجا بیان خبر مبتدأ و آ می مبتدأ و الجزء عطف بر
الفرع متعلق بجا بیان خبر بر دو مبتدأ بحروف که مضافات است بالایجاب مبتدأ و التعم باسطوفا
نموده تاویل بذالک کلمات خبر مبتدأ ختم مبتدأ مقررہ خبر وی لما سبقنا ما با صلح و لام این جاد
و محذوف متعلق بمقدرة و آ می مبتدأ محققہ خبر وی با یجاب که مضافات است بآی متعلق بمقدرة و آ می مبتدأ
انبات خبر وی بعد ظرف اثبات مضافات بالاستفهام و یی خبر مبتدأ و یی و یی اقسام فاعل کی
و اجل مبتدأ و خبر و آن عطف بر وی تصدیق خبر وی للمخبر متعلق بتصدیق حروف که مضافات
باز زیادہ مبتدأ آن با سطوفا طود و تاویل بذالک کلمات خبر مبتدأ فان مبتدأ مع ظرف تداوم
مجمول خود جمله خبر مبتدأ با مضافات الیسا مینه مضافات الیر الی صفت او اگر بار امرند دارند
قلت فعل ماضی تا علامت تا یث فاعل و خبر برے مرفوع متصل که خبر اندوچی کنه فاعل و یی راجع
بالزادۃ مع ظرف قلت مضافات بالمصدر و لا عطف بر او ان مبتدأ مع ظرف تداوم فاعل لم یسم فاعل
خود خبر مبتدأ است که ان است مضافات بلام این عطف بر مع مضافات به و لا اقسام عطف بر و لا قلت
فعل ماضی تا علامت تا یث فاعل و خبر برے رابع باز زیادہ فاعل ای مع ظرف الزادۃ یا قلت مضافات
بالکات و مبتدأ تداوم محذوف خبر وی مع ظرف تداوم مضافات بالآ و می وی وین و آن عطف بر آن و راجع
منصوب بر طرح فاعل ای کانی القتر و بعض عطف بر مضافات الیر مع مضافات بحروف حروف مضافات
باجز و قلت فعل ماضی تا علامت تا یث فاعل الزادۃ مقدر فاعل قلت مع ظرف الزادۃ مضافات

بمضافات و لا مبتدأ تداوم بما مضوف بمجمل خود خبر مبتدأ ان ظرف تداوم مضافات بالواو و بعد که مضافات
بالتی عطف بر مع مضافات بان و ان موصوف به المصدر و یی و قلت فعل ماضی تا علامت تا یث
فاعل و خبر برے رابع باز زیادہ فاعل و یی قبل ظرف قلت مضافات باقسام و شدت فعل ماضی
و خبر برے مرفوع متصل که تغییر از وی کنه فاعل و یی راجع باز زیادہ مع ظرف شدت مضافات
بالمضافات و من مبتدأ و الیاء و اللام عطف بر و یی تقدم فعل ماضی ذکر که مضافات است باضمیر فاعل
تقدم این فعل و فاعل جمله در تاویل مفرد و راجع خبر مبتدأ اکمن است - قال

حرفا التفسیری وان

و دیگر از اقسام حرف دو حرف تفسیر است یکی ای است که تفسیر بر همین واقع میشود خواه مفرد چنانکه
گوئی قطع رزقه ای مات و دیگری از حرف تفسیر آن است قال

فان مختصة بما فی معنی القول

پس ان مخصوص است با نهم در معنی قول باشد نه قول مرید بقوله تعالی و ما ویناه ان یا ابراهیم
ایس تا ویناه بلفظ هو قولنا یا ابراهیم و کتبت الیه ان ایت ای کتبت الیه شکیا هو ایت قال

حروف المصدر ما وان وان

و دیگر از اقسام حرف حروف مصدر است و حروف مصدر این سه حرف است بالمصدر و یی و ان مشدود

مخففة یا مشددة قال

قالا و لان المقطعیه وان للامیته

پس دو حرف اول که است و ان مخففة از براسه فعلیه اند یعنی جمله فعلیه را در تاویل مصدر دیگر و ان
نحو قول فضات علیم الارض با حجت ای بر جها یعنی تنگ شد بر ایشان زمین با کثرت و گی زمین مثال
المجنی ان خرجت ای خروج یک و اندک بعد از اسمیه واقع میشود چنانکه در شیخ ابدا است واقع
شده است بقوله فی الدنیا ما الدنیا باقیه ای حرت بقا الدنیا و ان مشدود مشدود و از براسه
جمله اسمیه است خاصه نحو المجنی ایک قائم ای قیام یک - قال

حروف التحفیز بلا والا د لولا ولوا لہا ص در اکلام
دیگرے از اقسام حرف حروف التحفیز است و این حرفون تحفیز چہارست و در قوی اول تشدید
واجب است و در این حرفون را مصدر کلام واجب است قال
و نیز ہما الفعل لفظاً و تقدیراً

و لازم است کہ این حرفون را فعل لفظاً یا تقدیراً مثل بلا ضربت زید ا د بلا زید ما ضربتہ و ہر وقت کہ برنگی
در آید معنی ایشان توجع و لوم است یعنی سرزنش و علامت بر ترک فعل و چون بر مضارع و ماضی
ایشان ض و حث است بر فعل یعنی طلب کردن فعل و بران داشتن فاعل را قال
و حروف التوقع قد و فی المضارع للتقلیل

و دیگرے از اقسام حرف حث توجع است و توقع چشم داشتن است کہ حرف تقرر و تحقیق نیز میگوند چو کہ
گاہے با معنی آید مثل قد قامت الصلوة کہ ہم از تو قریب امی فہم میشود و ہم تحقیق و ہم توقع و این فہم
در مضارع از ہر اسے تعلیل ہے باشد کہ مضارع تحقیق میباشند چنانکہ گوئی ان الکذب قد یصدق
برستی کہ دروغ گوئی اند کہ راست میگویہ و گاہی از ہر اسے مجرور تحقیق و مضارع نیز استعمال میکنند نحو
تو کہ تہاے قد فری قلب جہک فی السماء و ہر اسے فاعل میان قد و فعل یقسم نحو قد و اللہ است
و قد ہرے بہت سا بر ا بجان من تحقیق کہ شب گذر اندیدی بیدار قال

حرف الاستفہام الہمزہ و ہل لہا مصدر اکلام
دیگرے از اقسام حرف حروف استفہام است یکی ہمزہ و دیگرے ہل و در این دو حرف را مصدر کلام است قال
تقول ازید قائم و اقام زید

یعنی ہمزہ بر جملہ اسمیہ درے آید چنانکہ در مثال اول در فعلیہ چنانکہ در مثال ثانی ہل
و کد لک ہل

و بعضین است ہل یعنی ہر اسمیہ و فعلیہ ہر دو داخل میشود لیکن ہل بر جملہ اسمیہ کہ جہے فعلیہ باشد
داخل نمیشود مگر نادری چونکہ در اصل معنی قدرت قال اللہ تعالیٰ ہل الی می الانسان ای تعالیٰ قال

و الہمزہ اتم تصری
و ہمزہ اتم است از ہل از روی تصریح قال
تقول ازید ا ضربت

میگوئی تو ازید ا ضربت یعنی ہمزہ را بر اسم درجی آوردی با وجود فعل بخلاف ہل زید ا ضربت کہ رو نیست قال
و آخر ہل زید ا ہوا تو کہ
یعنی ہمزہ را از ہر اسے انکار ذکر میکنی نہ ہل را قال
و ازید عندک ام عمرو

یعنی ہمزہ را عدیل ام متصلے آوردی یعنی در برابر او ہل را قال
و اتم اذا ما وقع و انش کان و او کن کان و نل

یعنی ہمزہ را بر او و عدل ماضی نہ ہل را اما و جہ اعراب این ترکیب آنست کہ
حرف کہ مضارع است بالتفسیر و لون تشبہ در اضافت ساقط شدہ مبتدا ای یا معطوف خود را و ہل ہذا ان
الذکور ان خبر مبتدا فکان مبتدا محذوف خبر مبتدا با حرف جر و معطوف مجرور قی معنی کہ مضارع است
یا قول متعلق بہ ثبوت صلہ اما یا صلہ و تاویل مفرد و محسوس جر مجرور با این جار و مجرور متعلق بہ ثبوت
حرفون کہ مضارع است یا مصدریہ مبتدا اما یا معطوفین خود را تاویل ہذا الذکور ان خبر مبتدا اما لا و لان
مبتدا للفعلیہ متعلق بجا بجا خبر مبتدا و ان مبتدا لاسمیہ متعلق بجا بجا خبر مبتدا حروف التحفیز مبتدا
ہذا یا معطوفات خود خبر وی مصدر کہ مضارع است یا کلام مبتدا اما مقدم بروی متعلق بجا بجا خبر مبتدا
و نیز ہما فعل ضمیر منصوب متصل مفعول بوی فعل فاعل وی لفظاً تمیزاً و تقدیراً عطف بر لفظاً و حروف
کہ مضارع است یا توقع مبتدا قد خبر وی و فی المضارع متعلق بجا بجا خبر مبتدا محذوف ای ہی فی المضارع
للتقلیل این نیز متعلق بجا بجا حرف الاستفہام مبتدا الہمزہ یا معطوفات خود را تاویل ہذا ان الذکور ان
خبر مبتدا مصدر کہ مضارع است یا کلام مبتدا اما مقدم بروی متعلق بجا بجا خبر مبتدا اقول فعل
مضارع ہمزہ استفہام زید مبتدا قائم خبر بوی لفظاً تمیزاً و تقدیراً عطف بر بوی متعلق

بثابت خبر مبتدا و الفرة مبتدا اعم خبر وی تصرفات غیر تعقل فعل انت در دستگیر فاعل وی خبره خبره
استفهام زید المفعول به بشریت مقدم بر وی ای جمله مقول قول و آو او حال به مبتدا ای حرکت خبره
ای جمله حال خبره استفهام زید مبتدا و انکه متعلق بثابت خبر مبتدا ام عمرو عطف بر وی خبره خبره
استفهام تم حرف عطف آو کلمه شرط ما را آمده وقع فعل ماضی خبره خبره استفهام فاعل حرف عطف من
من موصول کان از افعال ناقصه و آدمین کان عطف بر وی و قد نزل قول مضایع بلی قال

حروف الشرط ان ولو و اما

و دیگر که از اقسام حرف شرط است یکی ان است و دیگر که بود دیگر که اما قال

صدد الکلام

مر این حروف را بعد از کلام است قال

فان لا استقبال وان دخلت علی الماضی ولو عکس

پس ان از برای زمان استقبال اگر چه در آید بر ماضی و عکس آن است یعنی از برای ماضی است
اگر چه مستقبل در آید چنانکه گوئی ان اگر کنشی اگر حکم یعنی اگر ام اگر از تو واقع شود و مستقبل از من غیر
واقع شود و لو تعرب ان عرب یعنی اگر از تو تعرب واقع شد در ماضی از من تیر واقع شد و اندکی پیش
ان آمده است نحو قوله تعالى و لامة مومنة خیر من مشرکة ولو اجتمعکم و انکه گفته اند که لو از برای
انتفاء ثانی است از جهت انتفاء اول آن لازم معنی وی است قال

و نیز زمان الفعل لفظا او تقدیرا

و لازم اندامین ان مفعول ما لفظا چنانکه گذشت یا تقدیرا مثل قوله تعالى و ان احد من المشککین
استخارک و نحو و لو انتم ملکون ای و لو ملکون قال
و من ثم قبل لو انک بالفتح لانه فاعل

و از جهت که لازم است که فعل باشد بعد از ان و لو لفظا یا تقدیرا و انکه میگوید بفتح از جهت آنکه
ان لا مفعول خود در تاویل مفعول فعل مضارع است پس و انکه فاعل در ماضی باشد که مثبت قیام قال

و ان لفظا

و انطلقت بالفعل موضع منطلق لیکن کالعرض
و از جهت مذکوره بعد از توصیف فعل می آید بجای اسم فاعل تا آن فعل مذکور عوض باشد
از فعل مخدوع مثل و انک انطلقت میگوئی منطلق قال
فان کان جامعاً جازاً لفظاً

پس اگر باشد خبر آن جامع یعنی غیر مشتق باشد جائز است که اسم واقع شود در خبر ان از جهت
آنکه مستند است آوردن فعل این هنگام مثل قوله تعالى و لوان مانی الارض من شجرة اقلام که
ایضا اقلام غیر مشتق است از جهت فعل بجای نیاورده اند قال

و اذا تقدم القسم اول الکلام علی الشرط لزم الماضی لفظاً و معنی
و چون مقدم میشود در قسم اول کلام بر شرط لازم است که آن شرط که بعد از است ماضی باشد لفظاً
و یا معنی قال

و کان الجواب للقسم لفظاً

و خواهد بود جواب شرط قسم را در لفظ اما در معنی جواب شرط و قسم هر دو خواهد بود از جهت اینکه میگویند
بر وی است و مشروط بشرط نیز وی است اما اگر در لفظ جواب هر دو باشد لازم آید که یکی ماضی مجزوم
باشد باعتبار جواب شرط و غیر مجزوم باعتبار جواب قسم قال
نحو و الله ان اتیتی او ان لم تاتنی لا کرشک

این دو مثال یکی از برای ماضی نقلی است و دیگر از برای ماضی معنوی چونکه صیغه جدار برای انکار
ماضی است پس ماضی منقلی باشد در معنی قال

و ان توسط تقدیم الشرط او غیره جاز ان یعتبر و ان سیغی

و اگر در میان اجزاء کلام واقع شود قسم بسبب مقدم شدن شرط یا غیر این شرط برین قسم جائز است
که اعتبار کنند قسم را و لغو سازند شرط را یعنی جواب را جواب قسم دارند و مجزوم نخواهند دانست
که لغو سازند قسم را و اعتبار کنند شرط را و جواب را مجزوم خواهند چنانکه جواب شرط است قال

کقولک

بچنین گفتن تو - قال

انا والله تاتنی انک

که اینجا قسم را نه ساخته اند و انک را جواب شرط داشته اند قال

وان ایتمنی فوالله لا تینک

یعنی اگر بیا که تو مرا پس سوگند بخدا اگر بیا که من ترا که اینجا قسم متوسطه شده است نسبت تقدیم شرط بر سو و جواب را جواب قسم داشته اند نه شرط پس مل شرط در جواب لغو باشد عمل قسم - قال
والتقدیر القسم کاللفظ

و تقدیر قسم نفی مقدور بودن قسم مثل غفوة بودن قسم است در حکم مذکور قال

لئن اخرجوا الا یخرجون و ان اخرجتم

که اینجا قسم مقدم است بر شرط از حیث ماضی بودن شرط لازم است و جواب که بعد از سو مذکور شده است جواب قسم است نه جواب شرط از حیث نون در الا یخرجون بجز می ساخته شده است و فادراکم لشکرون داخل شده است قال

و اما التفصیل و التزم حذف فعلها

و اما که یک از حرکات شرطه گانه است از برای تفصیل آن چیزی است که اجمال کرده است

مشکم و لازم گرفته اند حذف کردن فعل اما قال

و عوض بنیادین فاما جزو ماضی جزو

و عوض می آورند میان اما و قارو که در اجزای وی درج شده است جزء از آنچه در خبر قارو

وی است قال

مطلقا

یعنی در جمیع احوال قال

وقیل بمعمول المحذوف مطلقا

و بعضی گفته اند که آنچه بیان اما و قاست معمول فعل محذوف است مطلقا یعنی از تنه شرط است - قال

نحو ایا یوم الجمعة فزید مطلق

که تقدیر این ترکیب بر مذرب اول نیست که ماکین من شئی فزید مطلق یعنی هر چه موجود شود و زید روزنه است در روز جمعه فعل شرط را که ماکین من شئی است حذف کرده اند و اما را بجای ماکین آورده اند و یوم الجمعة را که معمول جز است فاصلا آورده اند میان اما و قاست و سه تا حرف شرط با حق متصل نشود اما بر مذرب ثانی تقدیر می شود که ماکین من شئی یوم الجمعة فزید مطلق پس یوم الجمعة معمول بشرط باشد - قال

وقیل ان کان جائزا للتقدیر من الاول والاثنی الثانی

و بعضی گفته اند که اگر باشد آنچه واسطه شده است میان اما و قاست وی جائز است تقدیر هر یک از اینها که در مثال مذکور یعنی بی الزام مانع دیگر نباشد از تقدیر پس از قسم اول است یعنی معمول جز است ان فاصلا و اگر بچنین نباشد یعنی جائز است تقدیر نباشد بلکه غیر از فامان و دیگر باشد از تقدیر پس از قبیل قسم دوم است یعنی معمول شرط محذوف است و از تنه شرط است نه از تنه جز مثل ایا یوم الجمعة فان زید اسفلک که اینجا ان مانع است که بعد از در قایل او مانع باشد اما اگر ان فاصلا ماضی و قاضی شود بعد از آن پس وی جتا خواهد بود اما و جوده اعراس این ترکیب نیست که حرکات که مضایق است با شرط مبتدا ان با مضافات خود در تاویل بمذکور است خبر مبتدا فاصلا که مضایق است بمبتدا اما مقدم بر وی متعلق بثبت خبر مبتدا فان مبتدا الاستقبال متعلق بثبت خبر وی و ان حرف شرط داخل فعل ماضی در ضمیر مرفوع متصل که تعبیر از و هو کنند فاضل وی راجع بان علی الماضی متعلق به فعل و تو مبتدا مکتبه خبر سو و در زمان فعل آفت تشبیه فاضل و سو فعل مقبول بر وی لفظا تمیز او تقدیر عطف بر وی و من هم متعلق بقیل و حرف شرط ان از حرکات شبه باضال کات اسم وی ایضا در تاویل منور در محل رفع فاضل ثبت محذوف ای لو ثبت قیامک او انطلاک و مانند اینها با فتح متعلق بقیل

لام حوت جراتان از حروف مشبه با فعل ضمیر اسم وی فاعل خبری است این با اسم و خبر خود
در تاویل مفرد در محل خبر مجرب و در لام این جار و مجرور متعلق بقیل و انطلقت عطفت
بر لام یک با فعل متعلق بنایا صفت انطلقت موضع حرف قبل متعلق مضافات الیه موضع لام
حرف جر کیون از افعال ناقصه منصوب بان مقدمه اے لان کیون در ضمیر راجع بقول
اسم وی کاتعوض متعلق بنایا خبری است فاعله ما عطف ان حرف مشبه با کان از افعال ناقصه
در ضمیر اسم و راجع بنجر عاده خبری است بنجر شرط جار فعل در ضمیر راجع بقول
اینان فعل که از مقام جزا اے شرط لشکر که مضافات است بنجر متعلق بجا زو اذ اکثر مشبه با تقدم
فعل ماضی اقسام فاعل و اے اول مقول فیه تقدم الکلام مضافات الیه اول علی الشرط متعلق
تقدم بنجر شرط لازم فعل المعنی فاعل و اے بنجر جزا اے شرط لفظا ضمیر و معنی عطفت بروی
و کان از افعال ناقصه الجواب اسم وی اقسام متعلق بنایا خبری است لفظا بنجر خبری است و
محدود و آو و اقسام کلام مجرور این جار و مجرور متعلق با قسم مقدمه ان حروف مشبه با یتنی که
ترکیب لم تا یتنی عطفت بران یتنی لام لام جواب قسم اگر م فعل در وانا مسکن فاعل و اے
لان نون تاکید کات مقول به و اے بنجر جواب قسم و ان حرف شرط و اے فعل ماضی در ضمیری
راجع بقسم فاعل و اے تقدم که مضافات است با شرط متعلق بتوسط او فیه عطفت بر الشرط بنجر
شرط جار فعل ان از حروف تاسیه بنجر فعل مجبور در ضمیر راجع بقسم مقول مجبور وی بنجر
در تاویل مفرد در محل رفع فاعل جار این فعل و فاعله جمله بنجر جزا اے شرط و ان یتنی عطفت
بر بنجر بنجر خبر مبتداء الخدوت مضافات با بعد خود و اما مبتداء او و اقسام کلام مجبور و بنجر
متعلق با قسم مقدمه ان حرف شرط یتنی فعل با مجزئی اذ اده است که دانست مسکن فاعل و اے
با مقول به وی ایک فعل کان مقول به در ضمیر راجع بقسم متعلق که تعبیر از و به انا کنند فاعل
وی بنجر جار فعل خود جمله شرط شرط با جزای خود جمله خبر مبتداء و ان حروف شرط یتنی فعل و
فاعل مقول به بنجر کلام و او و اقسام کلام مجبور و بنجر و بنجر و بنجر با قسم مقدمه لام لام جواب قسم ایک

فعل مقول در وانا مسکن فاعل وی بنجر جزا اے شرط و تقدیر که مضافات است با قسم مبتداء کلام
متعلق بنایا خبر مبتداء الخدوت لام لام جواب قسم محدوت الیه لان از حروف شرط بنجر
مجبور و اومول بالم اسم فاعل وی بنجر شرط ان بنجر جان با فاعل خود که اوست بنجر لفظ جواب
قسم در معنی جواب شرط و ان حرف شرط اعمتو هم فعل و فاعله و اذ بله شایع هم مقول بوی
بنجر شرط انکم لشکر کون در لفظ جواب قسم محدوت و در معنی جواب شرط و اما مبتداء التفصیل متعلق بنایا
خبر مبتداء و اذ اکثر هم فعل مجبور محدوت که مضافات است بقلعنا مقول مجبور الزم و عطف و یتنی عطفت
بر یتنی با فایا مضافات الیه یتنی جزا مقول مجبور عوض یتنی حرف جر اما اموصول فی خبر متعلق یتنی
صله ما با صله مجرور یتنی این جار و مجرور متعلق بنایا صفت جزا مطلقا صفت مقول فیه محدوت
با صفت مقول مطلق محدوت اسی تا نا مطلقا بالترا مطلقا و قبل فعل مجبور هو مبتداء العمل که مضافات
است بالمدوت خبر مبتداء بنجر مقول قول طافا بنجر کلام که شدت انا کلام شرط که در محل ممالک یتنی
چنانکه مذکور شد و قبل فعل ان حرف شرط کان از افعال ناقصه در ضمیر راجع بان چیزی که انا صله
شده است بیان لا و اده و اے اسم جار بنجر و مضافات بالتقدیم این جمله شرط عطفت بر
جمله شرطی با تعلق

خرف الروع کلامه قد جا معنی حقا

و اگر از اقسام حرف حوت روع است یعنی زجر و منع و این حرف روع کلام است چنانکه گوئی مخرج را
که تکان میدهد یعنی تکان دشمن بیدار و ترالس آن شخص در جواب میگویی که کلام یعنی نیست چنانکه
میگویی و آده است کلام یعنی حقا نحو قوله تاعا لکلان الانسان لیتنی یعنی حقا که تحقیق انسان سرگشی
میکنند از جهت آنکه خود را میبینی می بیند قال

تاء التانیث الساکنه تلحق الماضی التانیث المشد الیه

و اگر اقسام حوت تانیث متعلق باضی از جهت آنکه ولایت کند بر و نشود بدون سند الیه خواه فاعل
باشد ان سند الیه خواه مقول بالم اسم فاعل و اذ تانیث ساکنه را مختص بفعل ساختند و متحرک را

و کثرت فی مثل ایا تفعّلن

و بسیار می باشد نون تا یکد و مثل ایا تفعّلن یعنی در شرطی که حرکت شرط با ایا تفعّلن بایکد کرده باشند قال
و اقبله مع ضمیر المذکرین مضموم

قابل نون نون تا یکد با ضمیر مذکرین مضموم می باشد تا دلالت کند ضمیر بر ادی که حذف شده است
از جهت انقار ساکنین بر غیر خود دارند از جهت فعل نون الواو محذوفت بدارند بعد از ضمیر پیش از نون
شده اگر شرط نباشد در انقار ساکنین بعد بودن دو ساکن در یک کلمه مع الحاق طیه کسره و یاء
ذک متوج و تا قبل نون تا یکد و قی که ضمیر مخاطبه مونث باشد کسری باشد تا دلالت کند آن کسر بر یاء
محذوفه در ماعداد و ضمیر مذکور را قبل نون تا یکد مفتوح می باشد از جهت نجف فتح و چه نکه لفظ اعدا
شال تشبیه و جمع بودن با قبل نون و الشان نه مفتوح بود پس بمنزله استثنایا میگوید قال

و لقول فی الثبینه و جمع المونث

میگویی در ثبینه و جمع مونث قال

انصر بان و انصر بنان

و العت را ثابت میداری در ثبینه تا قبس با واحد نشود و در جمع العت می آوری تا نونهای جدا شود قال
ولا یدخلها الخفیفة خلا فای الیوس

و در نمی آید باین تشبیه و جمع مونث نون خفیفة تا انقار ساکنین بغير خود لازم نیاید خطاف مرئوس را که
نزد او انقار بغير جدا نرسد همچنانکه در حال وقت نزد جمهور قال

و هاتنی غیر هاتنی مع الضمیر الباری کما المنفصل

و این نون ثقیله خفیفة و غیر تشبیه و جمع مونث و قی که ضمیر بارز باشد که آن واو جمع مذکور با واحد
مخاطبه مونث است حکم کلمه منفصله و ادی یعنی بهر نوع که در حال و احتمال فعل بلکه منفصله عمل میکند
در حال اتصال او نون خفیفة و ثقیله همان عمل میکند از حذف واو و یاء تحکیم الشان بضمیر کسره و
حاصل این کلام آنست که نون ثقیله و خفیفة حکم الشان با جمع مونث و تشبیه چنان بود که در کلام و غیر تشبیه

و جمع مونث که آن دو جمع مذکور است دو واحد مخاطب و واحد مخاطب مذکور پس نون با ضمیر بارز که
واو دو جمع و یاء واحد مخاطب است حکم کلمه منفصله و ادی هم چنانکه میگوئی اغر و انقار و ادی مواضع
و اغری الجیش و ادی العرض بعد از واو و یاء در وقت اتصال او بلکه منفصله از جهت دلالت ضمیر و کسر
ما قبل است بر حذف آن واو و یا همچنان میگوئی اخشو الرجل و انشئ الرجل بضم واو و کسر یا چونکه حذف
الشان متعین است اینجا از جهت آنکه حرکت ما قبل دلالت نمی کند حذف برایشان و همچنین در حال اتصال
نون اغرون و ادی اخشون میگوئی در جمع و اغرن و ادی اخشن میگوئی در واحد مونث قال

فان لم یکن فکا المتصل

و اگر نباشد ضمیر بارز مفعول بلکه ضمیر مستتر باشد پس نون ثقیله و خفیفة حکم کلمه متصله دارد که آن العت
تشبیه است همچنانکه گوئی اغرون و ادی اخشن بر لام محذوفه و فتح او همچنانکه اغر و ادی
اخشیا میگوئی قال

ومن ثم فیصل

و ازین جهت که نون تا یکد با غیر ضمیر بارز که از برای غیر تشبیه و جمع باشد حکم کلمه متصله و ادی ضمیر
بارز غیر تشبیه و جمع حکم منفصله دارد میگویند قال

بل ترین

بفتح یا که لام فصل است همچنانکه بل ترین میگوئی قال

و بل ترین

میگوئی در جمع با ساطون جمع ضم و لو و بحت آنکه در کلمه منفصله لم و ادی التوم میگوئی قال

و بل ترین

میگوئی در واحد بکسر یا همچنانکه لم ترینی لسان میگوئی قال

واغرون

میگوئی چنانکه اغر و ادی اغرون و ادی اغرون قال

حافظ آن بتعبیر الفاظ و لحاظ آن باین تغییر چون بید و فرق کوه و دخول است باقی ماند حال لحاظ
تفصیل پس ظاهر است که مفهوم مبتدا که عارض نیست از عوارض مصلوب خود قائم نمیتواند شد بکثیرین
حیث بود کثیر چه قیام عرض واحد شخصی بمحال و موضوعات متعده متعین است پس هرگاه که متعین شد
الغرض و خلق آن بیکه از آنها پس عارض مذکور با بتمام خواهد شد یا بجزی شقی ثانی ظاهر بطلان و بطلان
است و بی هم احتیاج بیان ندارد پس متعین شد که بتمام قائم باشد و هم آنکه مبتدا و مستند الیه باشد
بالضرورة و مستند الیه مقدوس باشد بالضرورة اما مقدمه اول پس ظاهر است و اما مقدمه ثانیه
پس ازین جهت که کلام متعین و دلالت باشد یک مستند دیگر مستند الیه و افراد کلام را لازم است
و کلمه مستند الیه را لازم است لازم آن باشد هم میتوان گفت که حکم قیام در غلام نیکو قائم
بشما و ت و بعد از آن حکم واحد است پس حکم مذکور بر هر دو احوال لازم و زید است یا بر یک از آنها یا بر مجموع
آنها و شق اول و ثالث باطل است اما اول پس بدو وجه اول آنکه برین تقدیر حکم واحد باشد خواه
پیش از یک بزرگ قائم است غیر قیاسی است که بقوم قائم است چه عرض واحد شخصی چه متعین
فنی توان شد و از اینجا است که اگر باب فلسفه و قول عشق را و قول واحد شخصی چند مراد و چند
از حکم واحد بقیام واحد یا مختلف و هم آنکه این تقدیر مضاد است باین مفهوم مقصود
نیت چه برین تقدیر قیام زید هم لازم است آید و اما شق ثالث پس مستلزم است شق اول را چه قیام
مجموع من حیث المجموع بدون قیام هر واحد متصور نیست بلکه قیام مجموع من حیث المجموع با قطع
تکرار قیام هر واحد منتهی ندارد و حکم مجموع در خارج از حکم هر واحد مستقلا میگردد و یکدیگر را قیام متعین
بعد از قیام مجموع میکند پس متعین شد شق ثانی و آن مقرر است بدو شق اول آنکه حکم مذکور بزرگ
خواهد شد یا بر غلام اول خلاف مقصود است پس ثانی متعین شد چه تمام آنکه ضابطه جماعیه
متعین علیه یا غایت است که کل مبتدا مرفوع و ظاهر است که مجموع من حیث المجموع مرفوع
نیت و فنی توان گفت که مجموع مذکور در محل رفع است بجز آنکه اندر واقع میشود چه برین تقدیر
لفظ غلام زید عاری از اعاب بدل محروم از تعلیل آن خواهد ماند علاوه بر آن اختیار محبت امر اختیار

نیت بلکه در اثبات آن در مرکبات تعین از مستند چاره نیست چنانکه حال ترکیب تعین
اضافی چو حال ترکیب تعیدی توصیفی است در احتیاج متعین تعید و تعید عدم احتیاجش نفس
ذات خود و در ترکیب توصیفی چنانکه مبتدا بی اخبار عنه و به سبب بعفت نیت باشد آید یا نه مبنی که مبتدا
الرجل العالم در الرجل العالم کرم موقوف بر صفت العالم نیست بلکه بدون آن هم مبتدا می تواند شد
و اگر توقف تعین مقصود مطرح نظر خواهد شد همه متعلقات از جنس ظروف و فصلات دیگر هم در یکبار
مستند و مستند الیه محسوب خواهد شد و در شمار اجزای مقصود ارکان خواهد بود و اما لفظ العالم
است و آنکه متعین و غیره را در کلام داخل نمائید و مستند الیه داخل می کند و مستند
آنکه در موضع خود تقریر یافته که حکم در چنین موضع بر نفس ذات موضوع می باشد و زید اگر چه در موضع
و عنوان موضوع داخل است لکن از ذات موضوع خارج است چه حکوم علیه و موضوع
فردیست و افراد غلام و فردا مصلحتی در توان انگاشت چه قید از عنوان و ملحوظا خارج است
بهر کیف از افراد حصیه باشد یا تشبیه مخالف بالذات و الحقیقه بنسب طبیعتی توان شد پس
حکوم علیه و مبتدا نفس غلام باشد و قیود مختلفه در عبارت و لحاظ ملحوظ خواهد شد پس متعین شد که
مبتدا نفس غلام است اما ملحوظا است به نسبت بزرگ ششم آنکه درین ترکیب مخصوص مبتدا اشکال
غلام ممکن بر ترکیب آن خواهد بود به نسبت بزرگ یا نه اگر ممکن نخواهد بود مفهوم مذکور عارض خواهد بود
بنظام قبل از ترکیب و الا لازم آید تلفظ طاعت موجب از معلول خود و هو ترجیح بلا مرجع پس اگر مبتدا
ترکیب هم ابتدا بظهور میونند تفصیل حاصل لازم آید و ترکیب هم اگر طاعت مستقله ابتدا باشد
تو در عمل مستقل بر معلول شخصی لازم آید و هو محال مطلقا سوا مکان جمعا و بدلا و اگر محتاج
خواهد بود و نیست و در مرتبه احتیاج مگر نفس منوم کلی مبتدا بودن باین حقیقت کلیه عارض مذکور پس
اگر نفس حقیقت عارض مذکور محتاج ترکیب باشد لازم آید که همه جامه مبتدا مرکب باشند
مفرد و هو خلاف الواقع بالجملة افتقاد عقد قائل غلام مبتدا است موقوف خواهد شد بر ترکیب
غلام باز پس یا نفس نبوت ابتدا موقوف خواهد بود بر ترکیب موضوع پس مفرد مذکور لازم

فوائد از نفس نظام با اعتبار بدو ان ملحوظ است و آن نیز داخل است چه مانع از موانع باشد
در آن متحقق نیست و حاصل نسبت قیام اکثر مجموع مقصود باشد خواه با جزای نسبت مقصود
العرض باشد مطلقا متعلق نباشد خلاف مقصود لازم آید و اگر صفتی از نسبت اضافی مستند
شده ملحوظ کنند و مجموعیت با اعتبار آن معتبر سازند با قطع نظر از صرف عن الظاهر ترکیب
اضافه نمود که ترکیب توصیفی فلان کون اضافی که ترکیب توصیفی فلان و فلان در ترکیب توصیفی
هم صفت مقصود باشد نه باشد بلکه مقصود با عرض و انتساب باشد مقصود با انتساب و انتساب
من باشد اگر مجموع مقصود با نسبت و انتساب باشد هر دو مقصود با عرض باشد باقی ماند
حاصل دلیل استدلال بر ترکیب مبتدای پس با قطع نظر از بدو انتساب مقصود با انتساب و انتساب
هم تمام نیست چه قیام بایزم مطلق محتاج الیه بدو انتظام است و آن موجب شرطیت
نیست چه چنان است که انتظام مذکور شرط ابتدا باشد مذکور کن مبتدای که توقف مذکور اعم
است از توقف در وجود و توقف در ابیست و علاوه از وجود و انتساب بقدم قیام مقصود
انتساب اولی با مستلزم امر باطل هم دارد و میشود چه مقصود دلیل مذکور در سائر منطقات از قبیل
بماز و مجرور و هم ظروف و غیره که با اتفاق از مستند و مستند خارج است باشد چنان است
علاوه از آن قاعده مقرر است که مرکب از مستقل و غیر مستقل غیر مستقل محسوب باشد و غیر
مذکور مرکب از نسبت اضافی است که غیر مستقل است و خروج اضافی و دخول در یک
لا محاله ابتدا و آن محتاج لحاظ اجتماع است و مستقلا است و هر دو مقصود الظاهر یکی نام

تمام شد رسالت طراز کا دوات جزوی الامصار میرانی الامصار یعنی اخبار عمادی الامام نظام زیر
بن مارتد و لای اصحاب کسائی در بنامش ملت و اعش سید اعلام الزمان شیخ ابوالاسود
عبد حسن کنی باشد بحسن و جمیل

بافضل و احسن

این چند بیانات است بدلیل برافراشته بودن است در بیان نقیض و منوع و معارضه است
برابرترین و دلال مذکور یا دارد و میگوید و بیان دفع و دل برآنها میآید منوع پس یکجمله و جاست
اول از این بر مقدمه مطوبه قائل که مراد از اسم مجزوم واحد است و همین است که گویند
استدلال اول و منع مذکور باین سندیست که ما میگویم که خدا هم اسم نیست پس چه خبر و خبر دیگر
الفاظ آن بر قبیل و کثیر است و این آن که اسماء است و جمع از آن که اسمی است منطقی
بنسبت آن نیست چه خبر و خبر هم مجموع می شود خبر و اخبار و اما صرف احتمال وجود بنسبت
آن کافی است نه آنکه بر اسماء اثبات بنسبت آن است و اما خبر و اخبار و اما صرف احتمال و اما
در دفع این منع دو طریق است اول با ثبات مقدمه منوع که در اشکال تقریر و استخراج آن نیاید
هم و برایشان ظهور و ابراز می شود که لفظ مجزوم از حوال و دلالت میکند بر نوع و نفی تعدیه چه مجموع
مجزوم از حوال می باشد زیرا که معنی مجزوم از حوال تنقیض همین است که معلوم از احوال و اشیاء باشد
معمول عامل معنوی باشد و مجموع در صلاحت احوال و امور و معمول عامل معنوی دوم با بطلان سند
لاکن چون آنکه ابطال سند مشروط با ثبات مساوات سند است بنفیس مقدمه منوعه ابطال
آن افتاده ثبوت مقدمه منوعه نماید سند و بخلاف نقیض مقدمه منوعه اخص واقع شده است لاجرم
حاجت به این مقام نیست است باید که مذکور نکاساوی نقیض قرار دهیم چه ابطال آن موجب
ابطال نقیض است چنانکه مثلاً اگر از خارج دریا بجم که درین خانه اگر از جنس حیوان موجود است سوار

انسان نیست باز باطل کنیم وجود انسان در خانه مذکور پس نفی انسان در خارج مستلزم نفی نبوت خواهد بود
 اگر چه انضمام اصل مستلزم انضمام اعم فی باشد پس بگویم که اطلاق اسم بر مرکب من حیث الکیف
 و مجموع من حیث الجموع نمیتواند شود الا اسم اسم نباشد چه افراد در طبیعت آن مانده است
 پس از حقیقت خود در افتد پس باعتبار کثرت محضه یعنی کثیر من حیث هو کثیر بران اطلاق خواهد یافت
 پس لفظ بر خود یا از جهت کثرت و یا از جهت تخیل خواهد گردید از جهت تخیل باز جهت نفس مفهوم خود مثل
 حفظ تعدد و کثرت و جمیع و غیره یا از جهت کثرت و یا از جهت شقوق ماوراء آخرین ظاهر ابطالان است پس
 ابطال اخیر مستحب ابطال جمیع شقوق است و ابطال جمیع شقوق مستحب ابطال تخیل مقدم و اول
 است چه ابطال محضه فیه مستحب ابطال محصور است و تخیل اخیر را بیان وجه باطل میباید که هم پیش
 آن باشد که خارج میان آن و میان واحد آن تا سه وحدت باشد چنانکه شمر و شمره و شمره و شمره و
 تسلیم و تسلیم و آنکه که بران تا سه وحدت داخل نمیتوان شد اسم منس نمیتوان گفت و اسم چنین است
 و با قطع نظر از همه آنچه گفته ایم ما در دفع منع طریق دیگر هم درین آن سنوح یافته که در مصداق هر یک
 اسم و فعل و حرف افراد معتبر است و اعتبار افراد لازم اعتبار عدم ترکیب است و معنی ترکیب
 دلالت جز لفظ است بر چیزی منتهی یا صق یا قصد و اگر بر متعدد هم اطلاق باید لازم آید ترکیب در مصداق
 اسم چه کلمات متعدده بر مابین است متعدد خود دلالت میداد پس اسم از طبیعت خود متعدد و شش
 چنانکه باید فیه که تلفظ و وضع و افراد که در کلمه معتبر است اعتبار آن در مرتبه مصداق و معنوی آن است
 یعنی کلمه صدق خواهد آمد مگر هر چیزیکه تلفظ به و موضوع و مفروض باشد پس افراد متون کافی خواهد بود
 اگر در نظر اختلاف پیدا آید که تعریف ما نیست راست باشد افراد و کما تقرره و افراد کلمه که بر ارقام لفظ
 و موضوع و مفروض است اما باریت آن مفهوم کلی است که هر یک از افراد و ش صدق است که در
 مفهوم کلی امر معقول است و لفظ نیست چه مفهوم کلی در عقل حاصل میشود و بر بیان آن آید از عقل
 بعین خود باید کرد که لا متشکل هم مصداق لفظ است و در خارج و درین هر دو یافته میشود و در نفس افراد
 خود موجود و یا شد البته انصاف آن بر این اوصاف انصاف بالعرض است که بواسطه انصاف افراد

باین اوصاف متصف میشود و یا مشد تحقیقش مقام دیگر است پس هر گاه متحقق شد که متصف
 بالذات باین اوصاف ثلثه افراد و مصداق کلمه است نه نفس حقیقت کلمه نه لفظ کلمه بلکه هر لفظ کلمه هم
 لفظ و موضوع و مفروض است از جهت است که از افراد خود است چنانکه مفهوم کلی و مفهوم مفهوم است
 تخیلی و مفهوم است که از افراد کلی و مفهوم است متحقق شد که در نهاد و صدق میباشند صدق مفهوم کلمه بر
 افراد کلمه یعنی مفهوم لفظ و موضوع مفروض و مفروض و ضرب و غیره صادق است آید و هم صدق مصداق آن
 بر صدق خود و نیز لفظ مفروض و مفروض و ضرب بر محالی خود دلالت می دهد چه این مصداق هم الفاظ است
 چنانکه لفظ کلمه و لفظ مفروض و مفروض الفاظ است و در صدق اول مدلول و مصداق مفروض است
 چه مدلول لفظ مفروض مفروض مفروض است که در ذین مفروضی حاصل است آید مصداق آن نیز و مفروض و
 ضرب و غیره است که تصور آنرا وقت حفظ لفظ مذکور لازم نیست و در صدق ثانی نگاہ به مدلول و مصداق
 هر دو جمیع میشوند چنانکه در لفظ مفروض و مدلول و مصداق آن همان ذات شخصی است و نگاہ به
 جدا جدا چنانکه انسان و فرس و بقیر و غیره که مفهوم الفاظ آنها غیر مصداق و افراد آنها است پس در
 دو دلالت هم متحقق باشد لکن افراد و دلالت ثانیه معتبر است در دلالت اولی چه اجزای لفظ لفظ
 موضوع مفروض بر اجزای معانی خود دلالت مقصوده میدار پس ترکیب و دلالت اولی لازم آید با قطع
 نظر از این و غیره بعد ما ل خفیف علی اثبوت است و منصرف میشود ازین کلام که در دلالت لفظ
 بر معنی خود ترکیب یافته میشود پس در دلالت اولی هم ترکیب لازم نیاید چه با قطع نظر از آنکه عدم ترکیب
 در دلالت اولی غیر مقصود است چنانکه ظاهر است میگوئیم که عدم ترکیب درین ماده از جهت تحقق
 دلالت اولی لازم نیامده بلکه از جهت تحقق دلالت ثانیه لازم آمده زیرا که لفظ کلمه هم از افراد و مفروض
 خود است چنانکه گذشت و در دلالت افراد آن بر مدلولات خود عدم ترکیب است و مدلول
 تمهید باید فیه که در دلالت مصداق اسم بر مدلول و مفهوم خود عدم ترکیب معتبر است نه آنکه افراد
 و عدم ترکیب در دلالت اسم بر مدلول خود معتبر است پس هر گاه که مصداق اسم الفاظ موضوع و مفروض
 که باریت است از مضایف و مضایف الیه یا موصوف و موصوف قرار یافت لا محاله اجنب است آنست که یکی در

صلوح موضوعیت و در دوم بخت است بآن محمول میگویم که مصداق فعل جمله زید قائم است و درین مصداق
نسبت نام در معنی آن لحاظ با شکی مصداق مانع موضوعیت خود نیست البته معنی او صلاحیت
موضوعیت در حالت لحاظ تفصیل معنی دارد پس هر آنچه صلاحیت پیدا در مصداقش نیست و
آنچه مصداق جمله است باز از صلوح پیدا در چنانی حدیث معنی است از مانع که لحاظ نیست نسبت
غیر مستقد است اما این تفصیل و جواب قابل از احتیال نیست چه الفاظ درین احکام مانع و لا
تجدو میباشند و از حیث است که در سابق گفته ایم که مجموع مضایف و مضاف باید متساوی باشد
و در نه در لفظ چه استعمال است و همین شبهه بینه در تفصیل معقول اهل نظران دارد و درین
جواب در انعام راه نمی یابد بلکه در معنی غیر مستقل و در صدق ضرب بر افراد خود لازم می آید
و حکم که اگر آنکه وضع بر است بر ثبات و افراد فرض نموده آید لکن این جواب نیز با قطع نظر از اعتبار
الفاظ نفس مقایسه بر آنکه معنی بجز اینین است بکار بسته آید زیرا که در آن وضع را در حدیث نیست
پس جوابش حسب نظر متوسط معنی بر تمیز دو مقدمه است اول آنکه استقلال و عدم استقلال
لحاظ است دوم آنکه مصداق معنوی را واجب نیست که دائم مصداق آن باشد و بآنکه
مصداقیت در بعضی اوقات اهم است از یکدیگر از جانب مصداق باشد از جانب مفهوم
صداق چنانکه زید و عمرو و غیره مصداق کاتب الفل و ضامک یا الفل اند و از ثبات استیجاب
جمع اوقات ذات مصداقش معنی باشد و همچنین قائم و سید قطه و ازین جهت این هر دو را
متساوی نموده اند و بعد تمیز میگویم که در حالت حکم مفهوم تفصیل بر مفهوم زید قائم لحاظ اجمال
زید قائم متعلق میباشد از جهت ضرورت استقلال محکوم علیه بوقت حکم و مفهوم زید قائم در
مصداقش پیدا شد بلکه مصداق آن در حالت تفصیل غیر حالت حکم و الفاظ اجمالی معنی باشد پس
حالت حکم و دیگر است و حالت تحقق و فعلیت دیگر چنانکه گوئیم این وقت که زید قائم است و فردا
زید پس حالت حکم غیر حالت تحقق است و همین جواب است که مولا با خبر معلوم قدس سره
در دفع مرئیه اصول اطلاق متعلق علیه حکم در شرح سلم از خدا فرموده اند که معنوی موضوع در وقت

حکم معلوم است و در غیر وقت بلکه محمول مطلق است پس گویا حکم کرده معنی شود که زید قائم در حالیکه
لحاظ غیر است تعالی بدان متعلق شود صادق معنی آید بر آن مفهوم تفصیل و جمله پس حالت حکم است
تحقق لحاظ اجمالی است و حالت صدق محمول بر موضوع و ثبوت آن بدان حالت تحقق
لحاظ تفصیل است و ازین باعث در صدق موجب وجود موضوع در وقت تحقق حکمی عنه ضرورت
واجب است نه در وقت سکایت نفس یا در وقت سابق و لاحق از حکمی عنه که آنما نیز اوقات
صدق تفصیل است نه صدق محمول بر موضوع چه در تفصیل صادق مقیده مثل زید قائم فی یوم بخت
هر وقت صادق معنی آید که این تفصیل در فلان وقت تحقق است پس تفصیل اصل موقت است و
نیست اما تفصیل که از اصل تفصیل و محل مفهوم صدق بر آن معنی نه تفصیل صادق مقیده و البته است
ازینجا است که تصدیق را در معنی نوشته اند و یک متعلق بقصیه او معنی حکایت ثبوت محمول
الموضوع دوم متعلق بقصیه ثانیه یعنی حکایت ثبوت صدق بقصیه او معنی سوم متعلق بصدق غیر
اس نسبت نمودن صدق بسوئی قائل تفصیل مطابقته لواقع چون طاب کلام تا باین مقام
کشید و امتداد جواب تا باین نصاب رسید باید که باصل مقصود مراجعت سازیم و مطلب خود
را از دست نه اندازیم دوم بر این معنی بر مقدمه استدلال ثانی که انضاج میکند از ظهور عدم وجود
اجمال بعد تفصیل در غلام زید و جمله غلام زید قائم حاصل معنی است که تقدیر اجمال مذکور در ترکیب
مستطوعی پذیریم چه چنانکه است که تفصیل معنی اضافی قبل از لفظ اجمالی لحاظ باشد بقصد تفصیل
مذکور لفظ اجمالی بآن متعلق گشت بعد از آنکه چون زمان تفصیل و اجمال بقایت لطیف میباشد
در نظر عقل از وجود اعتبار انداخته معنی خود از جهت تقدم تفصیل همین گمان بطور مستقیم بود که
همین تفصیل تا آخر لحاظ مستمر باشد و بخت لطف زمان اجمال لحاظ اجمالی متعلق نشده در
دفع این معنی همین جواب کفایت معنی کند و قاضی مناظر را باندو پسند خواهد آمد که چنانکه در
سماعت تفصیل زید قائم از بابت اوقات و امر متعلق میشود و بخت عقل بدان شاهد است و پسندیم
که تحقق مذکور از تفصیل غلطات است بلکه در زمان سماعت تا مقام آن معلوم همین است

که دو توجیه و شرط متعلق نمیتواند متعلق به یک ملامت باشد که مثال بنابر مثال مذکور در مرتبه بار و قدم
 بر قدم است و دو اشکال بدان متعلق نمیشود و در مقدمه امر و جادائی است حاجت شایسته و زمینه
 مشهور و معروف است و بر مقدمه فاکتور است و متعلق به آن موقوف بنیاضه که بدان آن
 هم مبتدا میتوان شد از قیاس قیاس ترکیب اضافی بر ترکیب توجیهی که استند لال هم است چه
 ملحق را میرسد که عدم احتیاج مطلقا و انتفاء در اخلت با کلیه از عدم توقف تسلیم کند پسند و خط
 منتهیات از قبیل شرط و استثناء که قبل از ذکر آنها حکام را اقتضای باشد و بعد ذکر آنها انتفاء
 دیگر بعد از آنکه مقدم قبل از ذکر شرط باشد و ممکن است باشد و مقدم هم میسر است که تغییر
 از آن بطوریکه بعد از ذکر آن محتاج میگردد بشرط و کلیه غیر مستقل میگردد و چنین موصوف هم
 قبل از ذکر صفت مبتدا میتواند شد و بعد از ذکر آن بدان آن موقوف باشد و حاصل جائز است که ذکر صفت
 هم موصوف را از حالت سابقه تغییر دهد چنانکه استثناء و شرط و غیره معدوم کام را از حالت مقدمه تغییر
 میسازد و در این رخ هم ما را با اخل لحاظ از مرتبه تحقیق و تدقیق همین قدر کافی است که توقف مبتدا
 مستند بر صفت و ملحق انتفاء از دو حال ممکن نیست و آنکه بطوریکه است و دخول مبتدا
 یا بطور شرطیت و خروج بر تقدیر ثانی متعلق مقصود از است چه این مورد خواص و عوارض را در عنوان
 و مرتبه لحاظ نمایند و فعل می سازیم بلکه آن توقف شری را نیز مطلق میتوان کرد که توقف ذات با وجود
 تحقق اسم اجزا را در مرتبه تحقیق و تدقیق است و فیه تأیید و تحقیق اول باطل است چه تحقیق
 بدون معرفت ذاتیه آن در مستحکات نظریه است اگر چه در زوایا سه مقام بنیای و تعلیای است
 پس بملاحظه اکتساب و اسباب کلام طے کلامی میسازیم و از منوع گذشته بقول میسازیم
 پس نقض اول برسانند و اول به تمام است که می توانیم گفت حیوان ناطق مدنام است و در جوارف
 حیوان را مبتدا و محکوم علیه نمیتوان گفت چه حرف حیوان مدنام نمیتوان شد بدون باغ و زیست
 آن بناطق نه حرف و مرتبه عنوان بلکه در مرتبه عنوان نیز پس حکم در اینجا بر مجموع حیوان
 بر مطلق است پس اگر دال مذکور و پیا پی صحت رسد نقض ابتدا میسازیم حیوان درین ملامت

که امر باطل و محیل است لازم گیرد و مستلزم محال محال میباشد و این نقض اجملی است مستلزم محال است
 دوم نقض بر دلیل غیر عدم تمام تقریب چه اشتراک ترکیب اضافی و توصیفی و صفتی موجب اتحاد
 حکام نیست پس معلوم شد که اشتراک تمحض مستوجب اتحاد و حکم ابتدائیت و اشتراک و شباهت در صفت
 احدهم است ازینکه در حکم ابتدا متعده باشند یا نباشند و محکوم دلیل و دلیل عدم تمام تقریب است چه محکوم ملزوم ملزوم
 محکوم را باطل میسازد و محکوم و ملزومیت از اوصاف متمایزه متضاده است پس حکم منع موجب ثبوت یک عنوان
 مستوجب انتفاء دیگر است و حکم قضیه استثنائیه فاکتور که دلالت دلیل را ملزومیت لازم است ثابت
 شد که محکوم در دلیل با وجود انطباق و دلالت می توان راه یافت سوم نقض نقض غلام زیرا اگر گفته
 آید که غلام زید مضاعف و مضاعف ایست یا آنکه غلام زید مجموع دو چیز است پس حکم درین قضیه با بر مجموع
 غلام زید است و الا حکم مذکور کاذب گردد محال آنکه صادق است پس از قیاس استثنائیه
 ترکیب از متضاده و حلیه استثنائیه نتیجه برآمد که حکم بر مجموع است پس دلائل مذکوره اگر تمام باشد
 مستلزم کذب این حکم گردد و کذب باطل است و مستلزم باطل نیز باطل است با فعل برین
 سه نقض اکتفا می سازیم و بجهت ضیق مجال و فقد نهیست به نتایج فکریه دیگر نمی پردازیم
 چه همه آنچه نگاشتیم تمحض است براسه تشدید از ان و احکام و تحریک اکیاس و ذوی الافهام
 و جواب از نقض اول از قول زید قائم بنا بقسمه زید پس بقائم باید قید چه هر یک ازین قضایا
 که اجزای قضیه واقع شده لحاظ اجملی متعلق گشته و اگر گوئی لحاظ اجملی متعلق مدنام
 است چه در مدنام تفصیل معتبر است بواجبش بدو وجه است اول از جواب ماکه
 شبهه زید قائم قضیه گفته ایم باید فهمید دوم آنکه اجملی را سه سنی است و هر یک را از معانی
 تفصیلی است که مقابل آنست پس تفصیل محدود متناهی اجملی آنست و اجملی آن متناهی
 تفصیل آن نه آنکه اجملی بعد از تفصیل در لحاظ متناهی تفصیل مدنامست با کماله تعالی و در اجملی و
 تفصیل نگاه است که اجملی و تفصیل بیک سنی گیرند نه آنکه اجملی بیک گیرند و تفصیل ببنی و گیر
 که مقابل آن نباشد و جواب نقض دوم آنکه علت توقف ابتدا بر ترکیب اضافی بر قید یا مطلق قضیه

بقیدی منصوص است یا تبائن قید یا مطلق که مختص به ترکیب اضافی است نسبت ترکیب توصیفی
و شق ثانی ظاهر بطلان است چه تباین موجب تباها و عدم توحداست چگونه مستلزم اتحاد
نواهد شد پس شق اول متعین شد و ظاهر شد که مطلق تقدید مورد حکم بر وجه است و همین علت
بر ترکیب توصیفی یافت میشود پس لازم است که ابتدا سه موصوف هم بر صفت منوط و مربوط باشند
و لازم موزوم بطلان است پس بطلان لازم موزوم شده و از جواب نقض اول جواب نقض ثالث هم
بلیغ فیه و تحریر معارضات را بسبب هجوم عوائق موقوف بر زمان دیگر می نمایم و اکنون از نظر
سه اندازیم و تقسیم و تمیز هدایت بر دایره و بنجم و اتمام میسازیم و بفصل طعم صواب می نازیم
و امداد الموفق للصدق و الصواب و الیه المرجع و المآب فقط علیه العبد الفقیر محمد حسن
الاسمرانی السجلی عفا الله عنه يوم التثانی ثالث من ثلث غلوان من جمادی الاخری ۱۲۹۹ هـ
عین کونه مدرس بمراد آباد

نام کتاب	قیمت	نام کتاب	قیمت
و ستور المبتدی فی تکملة و تبصره مطبوعه		شرح فصول الکبری - از مولانا علاء الدین -	۸
نظامی از حنفی بن نصیر درسی محشی کاغذ حسائی	۱۶	مجموعه میزان الصرف شامل رساله الی شرح	۱۶
و ستور المبتدی - از مولانا حنفی بن نصیر		جامع تعلیلات - اسم با سبکی مع صرف و کسر	۵
درسی محشی -	۲	کتب صرف اردو	
فصول الکبری - محشی مع رساله خواص		معلومات فوقانی معروف بتحقیق الحروف قواعده	
ابواب و رساله لایمیه -	۱۶	صرف مصنفه مفتی غلام صفر دلاهوری -	۱۶
ایضا حسب مراتب بالا -	۳	اصول عجیده از مولوی محمد جمال الدین خان -	۱۶
ایضا مع رساله کثر تلوم و رساله لایمیه		چهار باغ - ترجمه اردو چهار گز از صرف و نحو و	
مطبوعه نظامی کاغذ سفید -	۱۶	عروض و قافیه مترجمه محشی محمد یوسف خان -	۱۶
میزان الصرف و شعب - نظم و شرح و اثر		مجموعه صرف سبکی به اعداد و الادب کتب صرف	
ابواب کاغذ سفید -	۱	عربی میزان سه شایه تک کایان اردوین	
شرح میزان الصرف از مولوی وارث علی	۱۶	مصنفه مولوی اعاد علی -	۱۶
فتح کج و زبده محشی معروف درسی کتاب -	۳	کتب صرف و نحو اردو	
ایضا - مطبوعه نظامی -	۱۶	مصدر فیوض - قواعد فارسی کایان اردو	
صرف میر مع تمکله مؤلفه سید شریف درسی محشی	۱۶	مین از مولوی نذیر الدین حسن -	۳
شرح سلاله صرف - از ملا ابوالخلاص عباسی -	۱۶	عیار القواعد - قواعد صرف و نحوین بطور	
رکاز الاصول - شرح حال المتن فصول الکبری		سوا الجواب از محمد متاز الحق -	۱۶
مؤلفه مولوی حمایت علی -	۱۶	معرض قواعد و منظر قواعد تعلیمی مضامین	
سراج الارواح معروف درسی -	۱۶	از تصنیف محشی گویند لال صاحب -	۴
شافیة از علامه ابن الحاجب کامل محشی		مفتاح اللسان قواعد فارسی کایان اردوین	
معروف درسی کتاب -	۶	از مولوی علی بن محمد کاکلی معروف بقره الدین محمد	۵

نام کتاب	قیمت	نام کتاب	قیمت
گلستانه عجم قوا و صرف و نحو زبان اردو معتق		نصیر الدین	عمر
مولوی محمد عیسیٰ لدخان صاحب مراد آبادی		قدوری استر حبه مولانا ابوالقاسم	۶
حرف حافظ عبدالرحمن خان مختصر حافظ	۱۵	شرح فارسی مختصر و قایم از عبدالرحمن جامی	۱۵
رساله صرف و نحو از آئی بخش	۱۵	کفر فارسی - از مفتی نصیر الدین کرمانی	
کتب فقه فارسی		معنی مع و فہرست	۹
ہدایہ پیشانی بر اصل عربی اور تحت میں ترجمہ		غیۃ المصلیٰ عربی مع ترجمہ فارسی از جانب بطح	۹
فارسی مع شرح از علمائے کلکتہ جودت سے		مالا بدمنہ - از قاضی شتار احمد رحمداد	۹
مداولہ دو جلد کامل کاغذ سفید و جانی	عص	مع و حیات نامہ	۹
شرح سفر السعادت از الانبیا الحق دہلوی	۱۱	شرح مختصر و قایم کورسیری از مولانا جلال الدین	۹
چچ نامہ سہیلی بغایہ اشور از ظاہر شاہ	۱۱	سمرقندی	۹
تہ کرۃ الجمعۃ احکام جمعہ از مولوی عبدالسلام	۹	رسالہ قاضی قطب - ذکر ایمان و ارکان	۹
تبیان - در حکم تہا کو و حقہ از ملا حسین الدین	۹	رسالہ تنبیہ الافسان - در جنت و جزا	۹
بدائع منظوم - مسائل فقه نظم فارسی از		جانوران	۹
طناظم علی	۲	کتب فقه عربی	
نام حق - شہرہ علی از شیخ شرف الدین بخاری	۱۱	ابو المکارم - شرح مختصر و قایم از عبدالعزیز	۱۱
نامہ مسائل و مسائل از مولانا احمد الدین	۱۱	بن محمد معروف	۱۱
شرح و قایم فارسی مع تالیف غفری اکبر از		مبادی الاصول مصنف مولانا ابی انصوری	۱۱
شاہ عبداللہ محدث دہلوی	۱۱	بن یوسف	۱۱
مسائل المتقین - رغوب علمائے ولایت		برجندی - شرح مختصر و قایم از مولانا عبدالغنی	۱۱
از مولوی آکھ یار خان		نہایت معجزہ شیعہ	۱۱
فتاویٰ برہنہ - جامع ابواب فقہ و مفتی			

السيد الشريف

१६००

